Iris og Hebe

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris. Samlet og udgivet af Hofboghandler Simon Poulsen

Udkom 1796-1810.

Affotograferingen er udført efter eksemplarer fra biblioteker.

Tidsskriftets skønlitterære indhold er indekseret på Dansk Forfatterleksikon:

https://danskforfatterleksikon.dk/1850p/p104880.htm

Udarbejdet af Niels Jensen

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130017423925

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

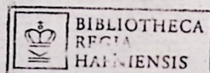

Octb., Nov. og December. 1796.

Kiøbenhavn.

Paa Hofboghandler S. Poulsens Forlag.

Register.

Prosaiske Afhandlinger.

Den

Poesier.

Litteratur.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

October 1796.

Breve til en Veninde.

I.

„I Danmark, har en Franskmand udtrykt sig, tæller man ni Maaneder Vinter og tre Maaneder Kulde;" og vor Himmelegns følesløse eller selvkloge eller nøjsomme Anprisere hovere end nok saa varmt over disse, som jeg troer Leopold ogsaa kalder dem, Biørnelandes klimatiske Ypperligheder — mig begynder allerede Slud og Storm og mørke lange Aftener at forbyde mine glade Vandringer fra den rænkefyldte Stad ud til mine landlige Venner, til Dem, oprigtige Elise. Mit Hjerte begynder i al Bitterhed at føle Savnets Veemod; thi jo færre de ere, dette Hjerte hænger ved, des fastere, des uadskilleligere hænger det ved disse saare faa; des pinligere smerter enhver Løsrivelse fra nogen iblandt dem. — Og hvor skulde jeg da, efter fuldendt Dagsværk, hente Kræfter og Munterhed tilbage? Mine Kjære her ere saa indviklede i mangehaande Bekiændtskab, at udeelt — De kjænder min Svaghed, overbærende Elise; og kunne vi ikke være hvad vi bør, lad os

dog vise os som vi ere — udeelt Nydelse af deres Selskab stedse er uvis, at jeg idelig saae den afbrudt ved Menneskers Mellemkomst, som ikke blot ej sympathisere med mig, men som ved Smil i Øjet og Honing paa Læben have tilhyklet sig Yndest hos hine Gode og kanskee derfore Godtroende, hvis Værd jeg udenfor ofte hørte dem beskære og tilintetgjøre. I større Kredse tier jeg; sielden kaldtes jeg did; endnu sieldnere ønskede jeg dem. Skuespil koste i vort for den hele Stad meget for indskrænkede Huus Klemsel og Hede. Klubber — jeg spiller ingen Kort, ryger ingen Tobak, er ikke gjerne ved stærk Drik, læser ingen Monitører. —

De, som huuslig Lykke maae undvære
o du Arme, Klubber er' for dem!

Men Veemod bør aldrig vorde Mismod; Umuligheder vige man for, hvert Savn derimod, hvert Saar, som nogenlunde kan af os formindskes, lindres, — og med erkjændtlig Billighed dømt, maae vi ikke tilstaae dette oftest at være Tilfældet? — bør vi, langt fra at nøjes med Suk og Klage, af alle Evner stræbe at formindske og lindre. Vort bør vi stedse bidrage til Savnets Formindskelse, til Saarets Lindring; Anvendelsen, uforglemmelige Elise! — Er min Fod fængslet til det kedsomme Kjøbenhavn, formaaer min Læbe ikke at lyde de mange tusende Skridt hen, der føre til Deres af Linde omringede Vaaning; Indbildningskraften er ikke lagt i denne Indskrænknings Lænker; her seer jeg Dem naar og saa tit jeg vil; her gjentager jeg de af min Sjel uudslettelige Samtaler, hvormed De, ikke af Bøger, men

men af Deres ukonstlede, lyse, skjønne qvindelige Aand underholdt mig; men jeg fortsætter og disse Samtaler, jeg forsøger for Dem at udvikle de Overbevisninger, jeg kun lettelig antydede og at forsvare dem imod Deres saa mulige Indvendinger, at underkaste mine Meninger Deres fordomsfrie fintdømmende Prøvelse, og saaledes opløfte dem til Overbevisning eller forkaste dem. Papiret — velsignet være mig dets Opfinder — Papiret kan, hvad min Læbe ikke kan, bringe Dem disse vore Samtalers Fortsættelser. O De værdige dem, Huldeste, den Blidhed, den Opmærksomhed, den — hvad jeg skal kalde det — partiske Forkjerlighed, som var mit Held og min Stolthed.

Fortsættelse af vore Samtaler skal det være. De veed altsaa selv hvorom. De venter intet udenlandsk Avisnyt; især med Deres Kjøn taler jeg sieldent og nødig om Dagens Begivenheder; ikke som om jeg vilde formene den halve Menneskhed Deel i Menneskhedens vigtigste Anliggender, eller som om jeg miskjændte det yndige Kjøns saa alvældige Indflydelse paa Staternes Styren, paa Frihedens Stigen og Synken; jeg erkjænder f. Ex. hvorledes hine Frihedshymner — neppe i samme Grad et Par af vore viktige Forfatteres sarkastisk-demokratiske Lejlighedsviser — belivede, forskjønnede af en qvindelig Tryllestemme kunne oplue til Ild for Menneskerettigheder imod Tyranni; men jeg tilstaaer, det synes mig værdigst som Alle, saa især Fruentimmeret at begynde med den sædelige Frihed, før

 man

man lægger an paa at udbrede den politiske; hende bør det at vedligeholde og befæste eget Hjertes, Mandens og Husets Fred være vigtigere end at gjætte og forudsige de krigende Magters, thi hin er afhængig af hende; i Minervas historiske Artikel eller, om det har Hast, i Schulz's Aviser, som jeg for de skjønne Videnskabers Skyld saare ønskede en anden Redaktør, er efter min Overbevisning nok og langt mere end nok af Dagshistorien for den videlystne Kone eller Pige, thi saa ganske høre dog vel ikke til Menneskhedens Anliggender enhver ubetydelig Skjærmydsel imellem Forposterne, ethvert Proforma-Kjævleri i Parlamentet o. s. v. Ligesaalidet venter De theatralske Efterretninger; vel har Haste ladet sin i det mindste sagtmodig dømmende Thalia slutte sin stakkede Bane; den mere højtalende, om og derfore kyndigere? Kunstdommer i Suada tier formodentlig og; Tode, hvis første Skuespil endnu — det fryder mig for den fortjenstrige Olding! — opføres for fuldproppet Huus, har længe været ked af Theatret, og Rahbek selv — har overdraget Skuespilartiklen i Minerva til en anden, som nu saaledes spiller Solo i det mimiske Kunstdommeri. Lad ham det! Uden at nægte enten Skuepladsens Indflydelse paa Smag og Sædelighed, eller hensigtsmæssig sand dramaturgisk Kritiks mulige Gavnlighed for Skuespillerne og Skuespilbesøgerne, vil det ingenlunde være mig indlysende, at det virkelig kan interessere Publikum at underrettes om, hvorlunde Schwartz, Rosing, Astrup, Smith o. s. v. en Gang

have

have sagt denne eller hin Replik, gjort denne eller hin Mine Hr. Observatøren, ja endog Naturen ikke til Behag. Maaskee have og Erfaringen og Følelsen af denne Publikums mindre Deeltagelse formaaet nogle af hine Referenter til at lægge den Pen, de havde grebet, enten af Kjærlighed til Kunsten, eller for ogsaa der at faae et Ord med, eller skaffe sig et Parti, eller gjøre sin Cour hos en og anden Skuespillerinde, eller fordi det koster saa saare liden Kundskab og Anspændelse her at fælde en Dom, eller hvad veed jeg alle Drivefiædrene til de menneskelige Handlinger. Mindst troer jeg, kjære Elise, at sligt kan interessere Landboerne, de faa Damer maaskee undtagne, som have Leilighed til at rulle ind, hen paa Komediehuset og ud igjen, for i nogle Dage enten atter i Byen i Assembleer, eller i det mindste for sin Familie, Husinformator, elegante Gæster o. s. v., udrustet med en halv Snees Kunstord, som de lærte udenad af Rahbeks (ikke Skuespiller-Breve, de ere saa gamle! men) Tidsskrifter at analysere og kritisere Udførelsen.—Men nu at lade sine Synes i saa Henseende prente!—Sporene skrække, og lykkeligt det Barn, som andres brændte Fingrene lære at skye Ilden.

Bøger vil jeg ikke give mig af med at bedømme for Dem; ikke fordi vi har literære Domstole, hvor Aristarker udpille Ord, som det var ormstukne Erter, og Glosemænd og Bogtitelafskrivere mestre Kant, som De ikke kjænde; men fordi jeg helst sender Dem til egen Bedømmelse hvad jeg maatte finde værdt, til Dem at sende, som denne Gang Samsøes

Skrifter. Man kan nu endelig nøjagtigere bestemme, hvormeget af Dyvekes overordentlige Lykke hørte den forevigede Digter selv til, og hvormeget de forskjønnende Omstændigheder; naar De i øvrigt ikke blot læser hvad de Hr. Kjærulf og Rahbek vidne om den afdøde Ædle, men lægger hertil hvad de mange andre, som enten virkelig havde staaet i Forbindelse med ham, eller dog nok gad ansees derfor, have sagt om ham, gid De da ikke fandt et nyt sørgeligt Beviis paa den gamle Sandhed, at Graven er den gjenneste Vej til Roes og Yndest. Gid De ikke maatte erkjænde det blot Ønske, at vore sandelig ikke vrimlende ægte Snillere og Videnskabsmænd ogsaa i Live agtede og elskede hinanden samt lettede hinanden deres tunge Bane. Det andet Skrift, De med det samme faaer, vil fra en anden Side være Dem behageligt; thi jeg erindrer grant den Uvillie, Foragt og Afskye, De, som enhver ædelt Tænkende, følede for hint i en sielden Grad ondskabsfulde Forsøg paa at forstyrre ikke blot en brødefri agtværdig Mands, men endog hans qvindelige Families Fred; jeg erindrer og den saa naturlige Varme, hvormed De modsagde min Paastand, at ingen uden et om tilføjede Fornærmelser drømmende, lærdt Fruentimmer kunde have drømt saa aldeles uværdigt; — men jeg erindrer mig ej mindre gjerne, at De ikke i mindste Maade udlagde mig denne Mening, som et Angreb paa Deres Kjøns Godhed i Almindelighed, om jeg end ikke er enten ung nok, eller forelsket nok, eller Hykler nok til, som nys en af vore Kunstdommere,

reent

reent hen at kalde Deres saa gode yndige Kjøn det bedre. End om det var, som der staaer: enhver er god for sig. Dog — Drømmeren hedde nu Hr. A. eller Frue B. — har han syndet drømmende, lysvaagen maa han undgjelde derfor; og selv de, som fra den juridiske Side ansaae Drømmen for ustraffelig, som maaskee ogsaa for den uindskrænkede Trykkefriheds Skyld ikke havde ønsket den lovfældt, kunne ikke andet, end fra den moralske Side med Velbehag see Ondskaben føleligen tugtet, saameget mere som Mørket har gjemt ham for den Foragt, der uudeblivelig biede ham efter hint Fornuftens og Eloahs Bud:

Had er Ondskabs Løn, men Haanhed og Foragt
uddeelte Visdoms Lov til Ondskab uden Mage.

Saa indlysende og umodsigelig maa ogsaa Moraliteten af andres Handlinger være, før jeg i saa Henseende vover nogen afgjørende Dom. At bedømme Graden af Fornuftvæsenernes og deres Foretagenders sædelige Værd sikkert og tilfulde, fordrer Alvidenhed, men der gives Tilfælde, hvor Personer ikke kan have handlet af gode Bevæggrunde, Handlinger som ikke kunne udføres af noget ædelt Menneske. Disse bør med Strænghed angribes, og saa elskværdige Egenskaber end Overbærelse og Skaansel imod feilende Medbrødre ere, saa høj og hellig en Pligt er det, og det i vor letsindige, slappe Tidsalder — hvis Skabning vi ikke være! — at erkiænde Lasten som Last, og befejde den som saadan. — Om vore Statsstyreres Foretagender tier jeg endnu helleres

 jeg

jeg indseer, det er Arbejd' at regjere, og gjør for det meste Zetlitz's Ord til mine: Får, styr du dit Rige; du styrer det bedre end jeg. (De beklager med mig, at jeg ej kan tilføje: men jeg styrer bedre min Pige. Dertil fattes min Pige.) — Dog, jeg kunde fylde flere Breve med at fortælle Dem, hvad jeg ikke vil skrive Breve om; ligesaaledes kunde jeg opholde mig ved den Form, hvori jeg ikke vil, sagtens fordi jeg ikke kan, tilskrive Dem; jeg vil f. Ex. ikke kappes enten med Hr. Guldberg eller med C. H. eller med Hr. Haste i jambiske Epistler.

I jævn hverdags Prosa vil jeg skrive; men her maa jeg — det skylder jeg mig selv, — for Alting afæske Dem, overbærende Elise, een Betingelse; ingen Sammenligning enten med hin Række af Breve til Amalia, som især bidrog til at skaffe deres allerede som Digter udmærkede Forfatter, den Haste, hvis Sange til Dyds og Uskylds Pris De saagjerne qvad, en Plads iblandt vore yndede Prosaister, eller med dem til Heloise, hvis Forf., den indsigtsfulde Hr. Sveistrup, strøer Blomster ved hvert Skridt. Jeg vilde saa nødig at Deres Smag maatte underkjænde Venskabets Dom.

Vare ikke vore Samtalers kjæreste, ideligste Gjenstand: Dyd, og de to for det indskrænkede sandselige Væsen nødvendige Ankere: Religion og Smag. Paa vore Vandringer, talede vi ikke der saa ofte om Naturens Orden, Skjønhed og Godhed, glade ved at denne Natur var til for os, at vi vare dens synlige Herrer; Rosen tilduftede Vellugt, den maanebestraalede Bæk var et herligt Syn, Øret henrykkedes

des ved Nattergalens Slag, vi fandt Rose og Bæk og Nattergal altsammen saare godt, men vi selv vare dog bedre; Fornuften var bleven vor Deel, ved den vare vi Gud lige, Han hyldede samme Love som vi; vi vare med Ham Medlemmer af eet moralsk Rige, Ham skulde vi i en Evighed uafladelig nærme os. Disse Tanker, o dem tænkte jeg aldrig hellere end ved Deres Side; da opsvingedes jeg over Jorden, jeg følede min Værdighed og saae ned paa Skjæbnen. Men herinde sank jeg snart igjen tilbage til den forsmaaede Jord. Der vil jeg ikke blive, Elise! jeg vil ogsaa her tale med Dem; ogsaa her skulle Dyd og Religion og Smag vorde Gjenstanden for vor Tale. Lev vel! —

2.

Hvad tør vi haabe?

Muligen er De, snilde Veninde, et Øjeblik i Uvished om den egentlige Betydning af dette Brevs Overskrift. O Elise! Det er ikke Forhaabningerne af dette Jordliv, der svæve for mit Øje. Paa min korte Bane har jeg allerede seet Haab, som jeg troede hvilende paa urokkelige Piller, ved eet Vindstød omstyrte; jeg er sørgeligen vakt af saa mangen sød Drøm, at jeg omsider erkjænder, hvor vigtigt det, for mindre at lide, er at følge hine Klogskabslærdomme, som en af vore Dages udmærkede Vise har foreskrevet. „Dæmp, siger C. Chr. Ehr. Schmid, dine Ønsker og Forhaabninger om tilfældigt Godt ved Forestil-

restillingen om den ringe Værd af alt det, Mennesket har, i Sammenligning med det, hvad han er. I det Hele haab det Bedste, men ubestemt; i det Enkelte og bestemt haab lidet, ikke med Tillid, ikke for levende; øv dig i Selvfornægtelse: gjør dig Tanken paa muligt Forliis af det Gode, som for nærværende endnu fryder dig, bevant; tvivl ved bestemte Forventninger, og gjør dig fortrolig med den Forestilling, at dit Haab kan vorde skuffet; gjennemtænk og gjennemføl forud de Trøstegrunde, som i Ulykken skulle oprejse dig". Sand Klogskab hersker i disse, ingenlunde nye, men ved alle Tiders Erfaring stadfæstede Regler. Hvor ofte, Elise, saae De ikke med længselfuld Glæde Øjeblikket imøde, da De skulde plukke Frugten af det Træ, De selv havde opelsket; De saae det nær, og Deres Haab nærmede sig til Vished; et Uvejr, en Orm, en ubreskeden Haand — og Deres Haab var forsvundet. Men nu! Embedsmanden der, usselt lønnet for Aands og Legemskræfter fortærende Slid, i en Række af Aar har trællet, i det Haab omsider at fries i det mindste fra Næringssorger, han seer sig i det Øjeblik, da Magtmændenes Løfter have gjort ham tryg om Kummerens Ende, tilsidesat for en der gik ad andre Veje; nu Elskeren der i mange lange Dage har ventet den skjønneste blandt Timer, der skulde forene ham med hans Hjertes Udvalgte, af hvem han haabede her paa Jorden Opfyldelsen af huslig Lyksalighheds Ideal; Timen er der, og han seer hende, — ikke for Brudeskamlen — men i Ligkisten. Jeg gjentager de Ord

„I det enkelte og bestemt haab lidet, ikke med Tillid, ikke for levende".— Fremtidens Dække forgribe vor Haand sig forsaavidt ikke paa; vi lette det aldrig. Ved stræng Retskaffenhed ville vi betrygge Tilfredsheden med os selv; og saa:

Blive vi først bedre,
saa bli'r alting Godt.

Nej! Hvad tør vi haabe paa hin Side af Graven? Naturen synes nu ligesom at hendøe for Vinterens Aande; de nedraslende Blade, de skaldede Marke, bidrage nu til fremkalde hos os hint Spørgsmaal; hvo ønskede ikke at kunne paa en tilfredsstillende Maade besvare det; jeg erindrer at ogsaa De stundom, ikke uden al Urolighed, uden al Tvivl, kastede et Blik hen bag Graven, vil De vel, Gode! unde mig nogle Øjeblik, imedens jeg fremsætter for Dem Grunden, hvorpaa mit Haab byggedes.

Alle saakaldte Beviser for Siælens Udødelighed, som nogensinde ere førte eller kunne føres, høre til et af to Slags. De Grunde man vil udlede af Sjælens Natur, ere næsten udelukkelsesviis blevne brugte af Fortidens Philosopher fra Plato af — De kjænder jo den gamle Græker af Navn fra den Oversættelse, Stolberg nys har begyndt af hans Værker — indtil Kant. Men vi behøve kun lidet at prøve vor Erkjændelses-Evne, for at indsee — hvad og alle Philosopherne med deres Subtiliteter og Hypotheser bestyrke os i — at vi ikke kunne vide end det allermindste om Tingene i sig selv, deres indvortes Natur. Kun som de synes os, som de gjøre

Ind-

Indtryk paa os, kjænde vi dem. Al vor Kundskab, som gaaer ud over Sandselighed og Erfaring — og hører ikke Sjælens Væsen, dens Enkelhed og Unedbrydelighed did — har kun Gyldighed for os, er kun et Ideal. Til en evig Fred i Dommene over de Gjenstande, som ligge uden for vor Erfarings-Kreds, — er altsaa eet Middel: en evig Taushed; og denne burde vi ogsaa, saanødigen vi end ville, iagttage, hvad vor Udødelighed angaaer, saafremt vort Haab om denne bygtes blot paa Kundskaber, vi ikke have.

Men Held os! der gives et Beviis, tilfredsstillende for den Fornuft, paa hvis egne væsentlige, evige Love det ergrundet. Immanuel Kant — De hørte mig saa ofte med ærbødig Højagtelse nævne denne store Philosoph, som man nu ogsaa vil lære os at kjænde som en ypperlig, lunefuld Romanskriver — Kant har, ved, paa den eneste mulige Vej, at løse denne Aarstusinders Gaade, erhvervet sig udødelige Fortjenester af den tvivlende, frygtende Menneskehed. Flere Philosopher have traadt i hans Spor; hvad han først angav, have de udbredt, forklaret, bearbejdet; kunne Navne more Dem, saa vilde jeg anføre en Jakob, en Reinhold, en Heidenreich, (Udgiveren af der Zuschauer im häuslichen Leben, som De fandt saa lærerig,) o. s. v. Dette Beviis, gode Elise, er det, jeg vil søge tildels med andres Ord at fremstille for Dem, at enhver Tvivl om Evighed maa forsvinde, enhver Frygt for Døden udslettes af Deres Bryst; ingen Prunk, idel Simpelhed, kan denne

Sandhed

Sandhed ikke bestaae ved egen Kraft, Foredragets Blomster og Glimmer skulle ikke rejse den. — Begrebet Legeme udtømmer langtfra ikke Begrebet Menneske; om dette ere vi saa enige, Veninde, at jeg ingenlunde behøver her at pege paa alt det meget Menneskelige, som umulig lader sig forklare af den blotte Organisation. I dobbelt Henseende er altsaa Mennesket at betragte, ikke blot som et endeligt sandseligt, men tillige som et fornuftigt Væsen. Hver af disse Naturer har sit eget Maal: for den sandselige er dette Lyksalighed, det muligst fuldkomne Velbefindende som bestemmes ved den tilfældige Tilfredsstillelse af Tilbøjelighederne. Attraaen til denne er altsaa væsentlig og nødvendig forbunden med den menneskelige Natur, og hvor fandtes det Menneske, som frivilligen valgte Ulyksalighed, blot for være ulyksalig? — Ophøre maatte vor Sandselighed, saafremt vi skulde opgive Lyksalighed, som Maal for vor Villies frie Virksomhed. —

Men mere end blot sandseligt er Mennesket; det er ogsaa fornuftigt; og med Hensyn til Fornuften er dets Øjemeed Hellighed, fuldkommen Opfyldelse af Sædelighedsloven, Villiens urokkelige Overensstemmelse med den. Denne med udeelt Kraft uafladelig at efterhige byder os Fornuften ubetinget, uden at forudsætte noget andet Øjemeed: og dette Bud straaler med uslukkelige Luetræk i vore Hjerter. Men om end Sædelighedslovene ingen udvortes, ingen andre end i sig selv grundede Drivefiedre tillader Handlingerne, saafremt disse skulle være aldeles gode,

som

som de bør være; om den end ikke, i Følge deraf, erkjænder Lyksalighed som øverste Øjemed der forgaaer alle andre, som det der tillige indeholder den første Bestemmelsesgrund for vort hele sædelige Forhold; saa kan Fornuften dog ikke paa nogen Maade fordømme vor Attraae dertil, den maae erkjænde Lyksalighed som Maalet for sin Virksomhed, som den nødvendige Følge af de moralsk-gode Handlinger; den byder at søge Lyksalighed, forsaavidt denne stemmer overeens med hint øverste blandt alle Øjemeed: Hellighed, eller, som den alene hos endelige sandselige Væsener kan finde Sted, — thi Hellighed er uendelig, og det Endelige kan ikke modtage Uendelighed — Dyd, den iwrigen uafladelig fortsatte Stræben efter at opfylde Fornuftens Bud, og den i Kraft deraf stedse tiltagende Færdighed i at handle overeensstemmende med disse Bud.

Begge disse Øjemeed, Dyd og Lyksalighed, maa i vor Fornuft forenes for at frembringe Ideen om det højeste fuldstændige Gode for os endelige Væsener; Dyd i Harmonie med Lyksalighed er det Ideal, som stedse bør svæve for vore Øjne. Dette finder vor Fornuft; den kræver stedse det inderligste, nadskilleligste Forhold imellem hine Idealets tvende Bestanddele. Med glad Velbehag see vi den Dydiges Liv henglide i uforstyrret Fred, blide Kaar, almindelig Agtelse og huuslig Fryd; vi sørge ved La Fayettes og Florians og Koszinzkos Grav eller Lænker; de vare en bedre Lod værdige. Naar hin i Lykkens Skød spotter

spotter Dyd og Gud, bortvende vi vort Öie, med Klage over Skjæbnens Uretfærdighed: han henføres til Straf, og vi ledsage ham med den Tanke: Det var forskyldt. — Saa vist er det følgelig, med nysnævnte Underordning, vor Fornufts Krav, at Lyksalighed stedse kun vorder uddeelt i det ufravigeligste Forhold til Graden af Modtagerens Værdighed, som han kun ved Dyden opnaaer. Denne antage vi som Betingelsen for al Lykkesnydelse. Men see vi denne forholdsmæssige Uddeling altid og allevegne iagttaget? — Jeg veed det; Ingen kan nøjagtig og ufejlbarlig beregne sine Medmenneskers, end ikke sin egen, moralske Værd; det formaaer kun den Alvidende, der seer hver vor mindste Tanke, hver den nok saa ubetydelige Omstændighed der bidrog til at frembringe den, vor hele Stilling til Verden og dens Stilling til os. Men hvad vi ej altid og aldeles kunne bestemme, det er dog ofte og tildeels givet; hvo tvivler om at Jesus var bedre end Judas, Florian bedre end Robespierre? Og byder ikke ofte Pligten os ej alene at opofre vore kiæreste Tilbøieligheder og stærkeste Drifter, men endog at vove Sundhed og Liv. Ofte kan derfor vi herneden med den fornødne Grad af Sandsynlighed erklære: her haandhæves endnu ingen Justits i den moralske Verden. Man indvende ikke, at Omstændighederne, at det Heles Forbindelse her forbyde denne Retfærdighed; er ikke Mennesket umiskjændeligen vor hele Jords sidste Öjemeed; er ikke det Moralske det eneste Hensigtsfrie, det hvortil alt det Physiske har Hensyn,

hvorved

hvorved dette bestemmes, som dette skal fremme; og i den moralske Verden ene skulde savnes den Justits, som overholdes i den Physiske? — „Jeg maa, siger, med Rette Forfatteren af Elpizon*)," søge at retfærdiggjøre Skjæbnen, som jeg vil — der bliver i dens Retspleje uhyre Mangler og Huller; Millioner skrige døende om Retfærdighedspleje, og den maa engang ydes dem". Ja! det højeste fuldstændige Godes Opnaaelse maae tænkes muelig; — hvorledes kunne vi ellers ville det? Det umulige kan aldrig være Maal for vor fornuftige Villen; Fornuften fordrer uafviselig, at begge disse Menneskets Øjemeed engang saaledes forenes, at Lyksalighed virkelig forholdsmæssig vorder forbunden med Værdighed dertil. I dette Liv savne vi denne Forening — thi Lyksalighed indbefatter ikke alene Selvtilfredshed, men ogsaa Velbefindende, og Huus paa Baalet vilde man dog vel ikke kalde lyksalig? —; det maa skee i et andet Liv, en anden Tingenes Orden. Saadant at antage, vorder da Fornødenhed, saafremt ellers vor Fornuft skal blive enig med sig selv.

Vi skulle leve paa hin Side af Graven. Men evig? — Det højeste fuldstændige Gode bestaaer, som sagt, af to Stykker: Hellighed og Lyksalighed. Fornuften befaler os, uden allermindste Aftingelse, stedse og under alle Omstændigheder at opfylde dens Bud. Hvor svageligen, hvor lidet formaae vi det.

Hvor

*) Elpizon, — oder über meine Fortdauer im Tode. Erster Theil 1795. 368 S. Et paa Grunde og Ugrunde rigt Skrivt, hvis Foredrag ikke er uden Værd.

Hvor langt ere vi stedse fra i al Fylde at være, hvad vi bør. Og saaledes vil og maa det blive, saalænge vi ere indskrænkede ved Sandselighed; thi saalænge skal Villien i det mindste for en Deel maatte lade sig bestemme af Følelser og sandselige Drivefiædre, da kun i Idealet, aldrig i Virkeligheden, de sandselige Drifter aldeles kunne forenes med de sædelige. Det endelige moralske Væsens Villie kan ikke med al sin Anspendelse løsrive sig fra alle Sandselighedens Baand; saalænge det er endeligt, er det afhængigt af udvortes Ting, hvis behagelige eller ubehagelige Indflydelse paa det ikke kan andet end frembringe hos det Drifter og Begjerligheder, og disse maae have nogen, om end nok saa ubetydelig, dog nogen, Kraft og Virkning. Nok! fra enhver sandselig Plet er en, for enhver fremmed Indflydelse fri, over ethvert udvortes Angreb ophøjet, ene Pligten undergiven kan vor Villie aldrig vorde.

Men ligesaa lidet som Menneskets Dyd nogensinde kan stige til Hellighed, ligesaalidet kan det højeste fuldstændige Godes anden Bestanddeel, Lyksalighed blive reen Salighed uden al udvortes Betingelse og Indskrænkning, uden al Lidelse og Ildebefindende. De sandselige Drifter og Begjerligheder forudsætte Fornødenheder, eller at der gives udvortes Gjenstande, hvis Mangel er os ubehagelig og som vi derfore søge at hæve. Dette kan ikke skee, Sandselighedens Fornødenheder ikke afhjælpes, førend i en følgende Deel af Tiden. Følelsen af disse utilfredsstillede Fornødenheder frembringer en, ihvor

liden og svag, Ubehagelighed, og denne er i ethvert Tilfælde nok til at forstyrre Saligheden, hvori ingen Behagelighed maa savnes, men enhver findes i allerhøjest mulige Grad, ingen Ubehagelighed derimod have Sted.

Kunne vi ikke modtage Salighed, vi kunne heller aldrig blive den værdige; dertil krævedes Hellighed, uendelig Dyd, thi, som ovenfor er viist, Dydens Grad kan ene bestemme Graden af Værdighed til Lyksalighed; men Salighed; er uendelig Lyksalighed. Gud ene, den Hellige, nyder Salighed og er den værdig.

Vor Fornuft kan, ifald den vil være enig med sig selv, ikke andet end antage en Naturens Indretning, hvori Enhver skal lønnes efter sine Gjerninger; hvori Menneskhedens tvende Ojemeed, som her hvor alle Glæders og Sundheds og Livs Opofrelse ofte er Pligt langt fra ikke altid kunne forenes, skulle gaae Haand i Haand; men denne samme Fornuft erkjænder det og stridende mod vor, mod sandseligen indskrænkede Væseners Natur nogentid i al sin Fylde at naae en uopløselig fuldkommen Forening af hine Ojemeed. Eet er altsaa kun for os tilbage; vi bør hvileløs stræbe fremad til den reneste Dyd vor Natur er anlagt til den højeste Lyksalighed; derfore maae vi vedblive at nærme os begge Dele; men i ingen Tidspunkt kunne vi, uden at forandre vor Natur, — og vare vi da vi? — naae dette yderste Maal; det ved Sandselighed indskrænkede moralske Væsen maae altsaa, da det i ingen Deel af Tiden er muligt at

opnaae

opnaae Maalet, uden al Tidsbetingelse eller i en uendelig Tid nærme sig dette Maal. Det maa i Henseende til sin Existentse, sit Livs Vedvarenhed være, hvad det i ingen anden Henseende er, uafhængigt af Tidsbetingelser, udødeligt, evigt. Saadan uendelig Nærmelse til det højeste Gode at antage, er ikke alene muligt, men ogsaa nødvendigt for os, thi vi kunne ikke opdage og angive nogen anden Maade at forklare Muligheden af vor Hellighed eller dens Suppleant Dyden, samt den dermed harmonerende Lyksalighed. At denne Maade er den eneste, hvorpaa hine nødvendige Idealer og deres Forbindelse kan erkjændes mulige, dette opløfter Udødeligheds Antagelse over den blotte Mening (paa Grunde, som blot for mig have nogen Gyldighed,) om ikke til Viden, som affræver alle Fornuftvæseners nødvendige Overensstemmelse, dog til Tro, som har Gyldighed i det mindste for os.

Denne Overbeviisning kalder Kant en praktisk Tro, som den der er bygget paa Fornuftens-Love for vore Handlinger, ligesaa sand, vis og nødvendig som de, og ikke som den der bør bestemme vore Handlinger. Thi saa unægteligt det er, at svage Menneskers Dyd ikkun alt for ofte behøver Religionens Bistand imod Sandselighedens Angreb, og at det forsaavidt er højstønskeligt, at de menneskelige Handlinger vorde om ikke reen dydige, dog lovmæssige; saa vist er det paa den anden Side, at jo højere det fornuftige Væsen vil opsvinge sig i Sædelighedens Rige, des mere maa ogsaa hvert Hensyn

paa Udødelighed forsvinde. Dyden maa være ham kjær ene for sin egen Skyld, og ethvert Haab om Fremtids Belønning, enhver Frygt for Straf er en Plet paa Dydens Reenhed; men ej blot som en Støtte for den faldefærdige Dyd, ogsaa for sin velgiørende Indflydelse paa den menneskelgie Rolighed og Tilfredshed, har Udødelighedstroen sit uberegnelige Værd. O Elise! Saa vist som vi have Pligter, saa vist ere vi udødelige.

O E.! er da vort Haab om en Evighed, som bier os, grundfæstet paa Pligtens Klippe, hvad er da Skiæbnens voldsomste Stød, hvad Lykkens Afvexlinger mellem Smil og Taarer, — hvad er firsindstyveaars Kummer og Lidelser? mindre end et Sandstøv i Ørken, en Draabe i Oceanet. Alt det Jordiske hensmulrer for vort Øje; vor Aand omfatter allerede nu en Evighed. Naar Miskjændelser og krænket Venskab og forsmaaet Kjærlighed bringe os paa Fortvivlelsens skumle Bredde, da skal Tanken om vor Evighed føre os tilbage paa Haabets lyse Bane: engang skulle vi vorde kjændte, og yndede, og elskede, eftersom vi ere det værde.

3.

Om Kant.

De interesserer Dem for Kant, fortreffelige Elise? De vil kjænde noget til den store berømte Tænkers Levnet, Skjæbne og Skrifter? De vil vide, om intet af disse er for Dem, ikke i det mind-

ske de Romaner, jeg pegede paa uden at nævne dem? — Jeg iler efter Evne at opfylde Deres Ønske; o hvor gjerne vilde jeg, at det stod i min Magt at gjøre ham Dem ret agtværdig og elskelig, det hans egne sieldne Værd som Menneske og Videnskabsmand, og hans uberegnelige Fortienester af Dyd og Oplysning i saa høj en Grad berettige ham til. Hans Fødested er Kønigsberg, hvor han endnu lever; hørte De ham ikke saatit nævne den Vise i Kønigsberg. Hans Fødedag den 22 April 1724; han er altsaa nu en Olding paa over 72 Aar. Hans Forældre efterlode ham i yderst trange Kaar; han maatte derfore søge at erhverve sin Underholdning ved private Forelæsninger. Selv da han havde bragt det til at vorde anden Bibliotekar, vare hans Indkomster af dette Embede neppe tilstrækkelige til at betale Lejen for to Værelser; og han savnede endog næsten Livets nødtørftige Ophold, da han mistede en gammel Ven, en engelsk Kjøbmand, hos hvem han sædvanlig nød sin Middagsmad. Saa kummerlig var ofte de største Mænds Ungdoms Skjæbne. De mindes f. Ex., Elise, hvad Fr. Sneedorf i sine Breve fortæller om Oldingen Heyne, der maaskee, skjønt i et andet Fag, er den som i almindelig udbredt og stor Højagtelse som Videnskabsmand kan stilles ved Siden af Kant. Men, denne ublide Stilling uagtet, vare alle Forsøg paa at drage ham fra Kønigsberg, for at forbedre hans Omstændigheder, aldeles forgjæves; han var bestandig som lænket til sit Fødested, og forlod aldrig sit Fædrelands Grænd-

 ser.

ser. Det spekulerende philosophiske Studium behøver vel ogsaa virkelig mindre Rejser end mange andre Videnskaber for at dyrkes og fuldkommengjøres. Hans første Skrift var Gedanken von der wahren Schätzung der lebendigen Kräfte, en Gjenstand, som den Tid var paa Moden saavel i Italien som Tydskland; han udgav det i en Alder af 22 Aar. Midlertid lod han sig ikke henrive til Bogskriveriet, men først efter ti Aars Taushed fremtraadte han igjen (1755) med sin Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels, formodentlig udarbeidet efter hin engelske Kjøbmands Overtalelse. I dette Skrift skal allerede indtil de mindste Træk findes af den Theorie, hvormed den ogsaa som Dybtænker bekjændte Lambert i et Værk, kosmologiske Breve kaldet, gjorde stor Opsigt. Kant førte ogsaa Brevexling med Lambert. Af dette Skrift overdrog Kant selv for en fem Aar siden en Gensichen at gjøre et Udtog, hvoraf alle de Sætninger udelukkedes, som Forf. ej mere selv bifaldt, og derimod mange nye, især om Oprindelsen til Ringen om Saturnus (De har jo seet den igjennem Stjærnrør), tillagdes; saare meget af hvad Kant saaledes for 40 Aar siden uden Erfaring lærte om Himmelen, er siden med den engelske Doctor juris eller egentlig store stjernekyndige Herschels Opdagelser blevet stadfæstet. Omtrent et Aar sildigere udgav han en Historie om de mærkværdigste Jorskjælv, men den speculative Philosophie blev dog stedse hans Yndling. Hans

første

første Skrift heri var paa Latin, men paa dette nær og en Disputats, han som Professor forsvarede, ere samtlige paa Tysk. — I Aaret 1762 delede han med den skarpsindige Jøde Mendelssohn — hvis Phædon, som Hr. Heiberg for mange Aar siden oversatte, De kjænder, og som siden kaldte Kant Synderknuseren (den alles Zermalmenden) — den Priis, Videnskabs Academiet i Berlin havde udsat for den bedste Afhandling over Visheden i de metaphysiske Videnskaber. Fra denne Tidspunkt begyndte egentlig Kant at erkjændes som klassisk Forfatter i den speculative Philosophie. — Imidlertid yttrede han dog egentlig allerførst noget af sin egen nye Maade at philosophere paa i sit saa kaldte Der einzige mögliche Beweisgrund zu einer Demonstration des Daseins Gottes. Denne Bevisgrund har han rigtignok selv siden forkastet; imidlertid blev den fremstilt med særdeles Skarpsind og leedsaget af en Prøvelse af de hidtil brugte Beviismaader. Hans Meninger om Verdens og Jordklodens Dannelse høre til de sindrigste og høieste over disse Gjenstande. — Hvad der gav den Kønigsbergske Vise Anledning til sit System var Englænderen Hume's Tvivlephilosophie, som paastod, at vor Viden var intet andet end Erfaring, at Fornuften slet ikke vidste noget af Aarsag og Virkning, at Begrebene derom blot vare en Skabning af Indbildningskraften o. s. v. Denne Kæmpe, som Ingen indtil da havde fældet, troede han ved sine Vaaben bedst at kunne bestrides. Paa den anden Side kneisede

et Uhyre; Dogmatisme var dens Navn, en saakaldet Philosophie, som udgav for strængeligen beviist, hvad dog var megen Tvivl undergivet, og bandlyste hver den som ikke svor til Konfessionen. Begge disse vilde Kant rydde af Vejen; han vilde fastsætte, hvad vi kunne vide. Det første Skrift, hvori han angriber denne Dogmatisme, kaldte han Träume eines Geistersehers, erläutert durch die Träume der Metaphysik. Her driver han vittigt Spøg med den, taler om dens Slaraffenland, hvorhen han forviser de Svedenborgske Syner. Det er i Slutningen af dette Skrift, at han første Gang berører det Bevis af Pligt for Gud og Udødelighed. Hans Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und des Erhabnen indeholde blot Iagttagelser over Følelsen i Henseende til dens Gjenstande, og over den Sindsforfatning, den Charakter og det Temperament, hvormed man er mest skikket til at modtage Indtryk af det Skjønne og Høje. Endelig blev han efter saa mange Prøver, og efter ved dem at have fortjent sig saa megen Højagtelse, i en Alder af 46 Aar Professor i Philosophien i sit Fødested, en Post han fra den Tid indtil nu bestandig har beklædt, skjønt det engang stod i Aviserne, at Kant skulde i Halle have afløst Eberhard hvis skjønne philosophiske Roman Amyntor De kjænder. — Den af ham som Professor holdne Disputats leverede første Gang Grundsætningerne og Udkastet til den rene Fornufts Kritik. Ved denne Disputats havde han til Respondent (forstaaer

faaer De hvad dette Grimasendtryk betegner) en Jøde, nu Hofraad og Doctor i Medicinen, Herz, som Aaret derpaa i et tydsk Skrift forklarede og udviklede sin Lærers Sætninger, og blev saaledes Kants Forløber, ligerviis som Johannes var Jesus's. Endelig lod sig 1781 den første Deel tilsyne af det vigtige og gjennemtænkte System, som ikke blot i hans Fædreland, men i Norden, England o. s. v. har vundet saa megen Opmærksomhed og saa mange ivrige Tilhængere, men og faaet saa mange hæftige Modstandere. Iblandt hine sagtens mange varmblodige Ynglinge, hvis Indbildningskraft den kritiske Philosophi, især som Fichte har behandlet den, tilbyder rigt Stof og Næring; blant disse Mænd som, efter at have lært og erkjændt og fundet sig vel ved een philosophisk Tro, vægre sig ved at bortbytte den for en anden, som det koster Anstrængelse at studere. Saadanne finde det derfore beqvemmest at udsprede den nye Philosophi, som den, hvori det Sande ikke er Nyt, det Nye ikke Sandt; de klage over Sprogets Uforstaaelighed, som om man ikke i saa Henseende havde tilstrækkelige Forklaringer og Oplysninger; uddrage af den rigtignok hos nogle kritiske Philosopher herskende, strænge og intolerante Tone Slutninger, som aldeles ikke ligge deri. Imidlertid forøges daglig Antallet af hans Philosophies Erkjændere; og selv Jøderne have begyndt at forklare de vanskeligste Steder i Talmud paa en med Kants Grundsætninger overensstemmende Maade. Dog herskede der i

 Hen-

Henseende til Kritik der reinen Vernunft — en Titel, saavelsom de andre hans Skrifters Titler jeg en anden Gang skal forklare Dem, med Begjering at De indtil da ikke gjætter paa deres Betydning — en dyb Taushed i den lærde Verden, og først efter at han i sine to Aar efter udkomne Prolegomena zu einer jeder künftigen Metaphysik havde gjentaget sin indstændige Bøn om sit Systems Prøvelse, begyndte den at virke en Revolution eller maaskee rettere Revolution at yttre sig; dog dette især efter at Schultze havde spredt et Lys over meget, som Kant selv havde ladet i Mørket. Kant har siden den Tid leveret en Række af Værker, alle højst vigtige og ham værde i speculativ Philosophie, Religion og Moral; at Repertøren ypperlig har oversat et af dem: Zum ewigen Frieden, veed De; denne har ogsaa lovet Kommentar dertil; maatte det kun ikke gaae dermed som med flere af de store Forhaabninger denne Lovere har opvakt; af Kant have vi endnu flere Skrifter at vente. Han leve!

Kant har aldrig været gift. Muligen — hvad siger De, Elise, om denne Mulighed? — har dette bidraget til at gjøre ham stor? I Mangel af Lyksalighed — thi naar nød den Ugifte denne varig og sand? — valgte Kant Storhed og Udødelighed. Muligen maa man lykønske Menneskheden med, at Kant aldrig var gift. — Men kjændte, men skattede han derfore mindre Deres Kjøn? Dette dømme De selv af de medsendte Bøger: über die Ehe og über die bürgerliche Verbesse-

rung

rung der Weiber hvilke tilligemed Lebensläufe in aufsteigender Linie og Kreuz- und Querzüge des Ritters A bis Z, en vis Flemming i Göttingen nys, uimodsagt, har forkyndt at være af Kant, ligesom alt for længe siden et af vore første Genier i et Brev kaldte hine Lebensläufe die Frau der Kritik der reinen Vernunft. Deres Dom længes jeg efter. — —

Den tiende Muse.

Saa mangen Møe er alt fra Arrilds Tid,
Naar hun var nogenlunde rig paa Vid,
Den tiende af Muser bleven kaldet.
Saa ofte dette Prædicat er faldet
I lærde Damers Lod, at Musers Tal
Sig paa ni hundrede beløbe skal.
At være Pierioide á la Svitte,
Kan for en Møe slet intet passe sig.
Det hele Chor er jo udødelig;
Men det er vist nok at Frue Aphrodite
Vel ikke har en Extra Muses Navn,
Men giør for alle ni vel stundom Gavn.

Lyksalig den Poet, som Kierlighed
Til sine Sanges Text og Emne tager!
Han kan med dette stolte Diemeed

Dog vente, at hans Strængelceg behager,
Thi tre Gang' tre kan giøre store Ting;
Men dog man seer de ere gamle Piger,
Og naar da alting kommer ret omkring
Med alle Billeder og Cirkelsving,
Om Kjerlighed de intet meget sige.

Nei Cypris, Cypris, kan da en Poet
Med umodstaaelig Himmelild opflamme,
Vi har i Sandhed mangen Digter seet,
Der sang en Nymphe som en Maren Amme.
Hans Lire var forstemt, hans Aande mat,
Hans Bue brækket og hans Vise plat.

En Holberg tørt og stivt om Elskov spøgte
Med al sin øvrige utømte Vid;
Han spildte al sin Olie og Flid,
Naar han den søde Drift at male søgte.
Det døde, kolde, frosne, kom deraf:
Han aldrig sig til Kierligheds Gudinde,
Om det end ogsaa var paa Skrømt, hengav;
Han aldrig lod af yndig Møe sig vinde;
Han levede sin Tid uelsket hen,
Og døde som en gammel Pebersvend.

Ved ham da Venus ei sig vilde kiende;
Thi aldrig var han en Poet for hende.

Med

Med rette var hun paa Baronen vred;
Men lad en Digter kun i Tide vise:
Hans Hierte sidder paa det rette Sted,
Naar i hans Ungdom alt en øm Louise,
En blid Sophie og en faur Elise
Opfylder ham med nyfødt Kierlighed,
Da kan man ogsaa i hans Sange finde,
Han til en hældig Digter baaren er;
Da kan man spore Kierligheds Gudinde
Har denne Lykkelige dobbelt kier.

Naar han da vil, nu drukken af sin Glæde,
Nu stemt til Sorg, nu tændt af Jalousie,
Om Hjertets Lyst og Hjertets Marter qvæde
Da pleier hun i Musens Sted at træde,
Og, trods studeret Guddom, staaer ham bi.
Han kan da uden Pennetyggen hitte
Paa ædle Udtryk, skiønne Billeder;
Ja i hans Vers er noget, der kan smitte
Et fremmet Bryst med samme Følelser.

Det var en Cypris selv, som klaged' kielen,
Naar Verden meente en Petrarcha sang;
Man mærket ei hans Klage var for lang,
Ei elskte Laura, Venus rørte Sielen;
Gudinden skabte selv den Drift, den Lyst,
Som kronet Digter øste af sit Bryst.

Det er da saare let, i Vers at finde,
Om han er kiær til Deiligheds Gudinde;
Om han har havt vel Kiærighed;
Om han var før i Elskovs Leire med;
Om han har elsket smukt een af de Skiønne,
Og om hans Hjerte trofast, ærligt var,
At han ved kiælen Smiger ikke har,
Paa Verdens viis, gjort sine Høser grønne.
Har han begaaet den store, svære Synd,
Saa har hans Vers ei heller rette Fynd.
Kort: Kjærlighed kan tjene for Poeter,
Til deres Digterævnes Thermometer,
Hvem ei at skildre Elskov ret formaaer,
Dens Hjerte og paa Frysepuncter staaer;
Hvem derimod med Sandhed og med Held
Om Elskov synger og en Skiønhed maler,
Han af Erfarenhed allene taler;
Paa Feberheeden stod engang hans Siæl.
Saa himmelsødt hans raske Toner flyder;
Thi ham Gudinden holder Øje med,
Med sine Duer til ham iiler ned,
Og kiælen ham det Emne vælge byder,
Og siger, naar hans Muse nærmer sig:
Nei, nei ma Soeur, jeg vil doublere Dig.

A. E. J.

Den

Den danske Almues Morskabslæsning.

No. 54.

Persenober.

Den udførlige Titel lyder saaledes: „Persenober. En lystig og skjøn Historie paa Rim om Konning Persenober oc Drotning Constantianobis. Lystig at høre og læse, nu nyligen overseet og corrigeret rettere end hun var før. Prentet i Kjøbenhavn af Laurents Benedicht 1572.“ 4 Ark i liden Octav.

Constantianobis var en Printsesse der formedelst sit særdeles gode Nemme og store Klogt, af sin Fader blev sat i den sorte Skole og „blev der saa klog og vis, som nogen Mester i Paris“, og det er bekjendt, at Magistri Parienses fordum vare kloge Folk. Kongen havde ingen Sønner, døer, og den kloge Printsesse vælges til at styre Riget. Hun valgte Junker Persenober, den franske Konges Søsterson, til sin Gemal, men først sätte hun hans Standhaftighed paa en haard Prøve, ved at holde ham paa et fortryllet Slot, hvor han fik Overflødighed af Mad Drikke og Opvartning, men intet Menneske saae, dog talte Constantianobis daglig med ham, men usynlig:

„Hver Nat (siger hun) skal Du ligge hos mig
Dog maa det ikke andet være
End Du skal ligge hos mig med Ære

Og ingen Uhøviskhed mig at byde
Om Du vil mit Raad lyde.
Naar et halv Aar kan forgaae,
Da skal Du mig at faae".

Saa længe kunde han ikke styre sin Nysgjerrighed efter at see sin tilkommende Brud, hvis Dejlighed kunde være problematisk, al den stund hun ikke troestede sig til, at lade sig see af ham, men vilde have han saa længe skulde lege Blindebuk. Ved Hjelp af en kunstig Ring tilintetgjorde han den forhexede Usynlighed, og saae da rigtig nok, at Constantianobis var en mageløs Skjønhed, men forskjersede tillige sin Ret til at faae hende, og først efter at have udstaaet megen Gjenvordighed og vist megen Tapperhed, bliver han erkjendt hendes Haand værdig. — Om denne, i sig selv saare uinteressante, rimede Fortælning gives Læseren ved Enden følgende Underretning:

„Denne Historie var sat paa Rim
Aar efter Guds Fødsels Time
Det vil jeg sige aabenbar
Tusind firehundred Aar
Firsindstive paa det fierde,
Det skal vide baade Leg og Lærde;
At vidste jeg der mere af at sige,
Da vildej jeg nu ingenlunde tie;
Thi vil jeg nu min Tale ende.
Den som Bogen af tydsk og til danske vende,
Er født i Bergen blandt de haarde Steen,

Gud

Gud lade hannem leve foruden Meen!
Hvo hans Navn vil vide,
Da tør de ej længe efter lede;
Hendric Christensen er hans Navn;
Gud unde hannem og evindelig Gavn.
Der man skrev Tusind femhundred Aar
Efter Christi Fødsel alt aabenbar
Og der til lige tredie sindstyve,
Jeg vil det ikke lyve,
Da blev Bogen først trykt paa ny
Udi den kongelige Stad Kjøbenhavn,
Mangen til Lærdom Nytte og Gavn".

Den eneste Lærdom, Nytte, og Gavn, vi har af disse slette Rim er at vi faae at vide, at den første Udgave af Persenober er af 1560, og at vi forøge Worms Lexicon ved en ny Skribent, navnlig Henrich Christensen.

Kunde der tænkes noger ubetydeligere end Persenobers Historie, saa maatte det være

No. 55.

Alcimedes's,

eller „Historie om den ubestandige Alcimedes Konge i Mauritanien og den fromme Doucereuse, indeholdende Efterretning om de første hornede Mænd" Kjøbh. trykt i det kongl. privilegerede Bogtrykkerie 1729. 1 Ark. 8vo.

Doucereuse var Enevoldsherskerinde i Sylphidernes Rige, og forelsket i Alcimedes. Da Alcimedes havde nydt hendes Gunstbevisninger saa længe og saa idelig at han var kjæd deraf, viser sig en numidisk Printsesse, med Navn Badine, som han fængsles af og gifter sig med. Det varede ikke længe før Badine blev sin Mand utro; han blev gjort opmærksom derpaa af Doucereuse, men nagtet der var Grund nok til Mistanke, blev han dog ved at forfægte sin Kones Uskyldighed, indtil han engang imellem nogle Myrtetræer i Haven greb hende in flagranti, og der groede da to Horn ud i hans Pande. Saa haardt straffede Sylphiden hans Ustadighed, dog for at trøste ham, lod hun ogsaa de andre Mænd i hans Rige bære Kjændetegn paa deres Koners Utroskab i Panden. „Jupiter som forudsaae hvad Norden sligt kunde foraarsage, og vilde hemme disse skadelige Løb, foranstaltede derfor, at efterdags skulde deslige i Unaade hos deres Koner faldne Mænds Horn være usynlige. Hvor mange findes der vel ikke, der ere ham for saa nyttig en Anstalt højligen forbunden".

Ligesaadan en Bagatel er

No. 56.

„En meget artig ny moralisk Historie om en fattig „Bondemand navnlig Infaustus, som avlede med sin

„sin Hustru en Søn som han lod kalde Felix, hvilken efter lang udstandende Møje og Besværing omsider er ophøjet til en Konge. Alle fattige Børn til Trøst sammenskrevet af Johan Jansen Høyer trykt i dette Aar". 2 Ark, 8vo,

hvori der hverken er Opfindelse, Vittighed, Foredrag, Smag, eller nogen Værdsensting, som kunde gjøre dens Læsning udholdelig. Fabelen i Stykket skal Læseren blive forskaanet for, men en Mundsmag maa jeg dog byde, og det kan da blive den Taksigelse S. 38, hvor Felix af Glæde over at han er bleven Konge paa et Eyland udbryder i poetisk Begejstring saaledes:

Store Gud i Himmelen!
Dit Navn lovet være,
For du mig underligen
Har opført til Ære.
Du veed i hvad Tilstand
Jeg fra mit Hiemme gik,
Hvordan at jeg mangen Gang
Smertelig Sorrig fik,
Til jeg kom til dette Sted,
Hvor du mig underlig
Førte til Lyksalighed,
Hvorfor jeg priser dig,
Lad mig nu her saa leve,
At jeg dog engang maae
Blandt de Udvalde svæve,
Og for din Trone staae.

Johan Høyer, som jeg ikke finder hos Worm, har nok levet i første Halvdel af indeværende Seculum. Hans Poesie er ikke ulig den bekjendte Johannes Haars, som skrev Ligverset over Gram:

O du Guds Lam,
Johannes Gram,
Som Græker kan fornøje,
Gid du hos Gud
Som Christi Brud
Maa boe udi det Høje!

No. 57.

Om den tappre Skomagersvend,

er ikke stort bedre end de næstforegaaende. Denne Pjece, som kun er halvandet Ark stor og trykt i dette Aar, har følgende Titel: „En meget ny selsom og meget lystig Historie om en Skomagersvend i Nysland, og hvorledes han for sin usædvanlige Tapperheds skyld er bleven til en stor Herre og Regentere der udi Landet, og hvad videre man af Historien haver at fornemme".

Skomagersvenden slog med sin Spanderem 15 Fluer i hver Slag, og flux faldt det ham ind, at han derved kunde gjøre sin Lykke, naar det ordedes, at han var saa glubsk en Kjempe, at han slog 15 af gangen. Det udspredtes vidt og bredt at der var slig en Helt; en Fyrste tog ham i sin Tjeneste, og

bad

bad ham bestaae det Eventyr at fri dem fra et Vildsvin som havde gjort megen Ulykke i Landet. Skomageren, saa ræd som en Hare, anstiller sig modig, og gaaer allene ud i Skoven mod Svinet. Dette aad af noget Frugt, som havde søvndyssende Kraft, faldt i Søvn og blev saaledes dræbt af Skomageren; som nu kom triumpherende tilbage. En anden gang blev han sendt mod en grum Enhjørning, som i det den stak efter Skomageren stak sit Horn i et Træ uden at kunne faae det ud igjen, hvorpaa vor Fluehelt i al Mag tog Livet af den. Tredjegang var han paa Jagt efter en fæl Bjørn; den gjende han ind i en Teglbrænderovn — — dog! jeg kjædes ved at epitomere flere Fortællinger af dette Skrift, som er det bare Ammestuevæv, og hvis Alder nok ikke overstiger indeværende Seculum.

Enden paa Pjecen er

Fyrsten taled til hannem saa:
Hør skjøn Ridder! I skal forstaae,
Jeg giver Eder Magt over mit Land,
I skal nu være min næste Mand,
Jeg skal nu give Eder Løn
Min eneste Datter den Jomfrue skjøn.
Efter min Død I haver frit,
Landet at raade vidt og bredt,
For de Gierninger i haver giort,
Jeg giver Eder baade lidet og stort,
Førsten da sammenkalde loed,
De Herrer alle en vældig Hob,

Der blev da Lyst over den Gaard,
De drukke Bryllup med Glæde staer,
Hver glædtes ved at de den Mand,
Fik til Herren over det Land.
Hvorledes siden er tilgaaet,
Jeg intet at vide har endnu faaet,
Men faaer jeg derom at vide meer,
Da skal jeg det og skrive her.
Den Skomagersvend var en tapper Heldt god,
Han voved sit Liv, og voved sit Blod,
Omsider blev han en Første igien,
Som han og tiente saa fik han og Løn.

58.

„En kort og mærkelig Historie om den slemme og forgiftige Forræder Judas, hans Afkom (Herkomst) Fødsel og Levnet, og hvad Synder han haver bedrevet i denne Verden fra hans Opvæxt indtil han blev Christi Apostel. Trykt i dette Aar". Et Ark 8vo.

De Synder, han bedrev, vare, at han dræbte først en Konges Søn i Landet Skariot (hvoraf han fik sit Tilnavn) derpaa sin egen Fader, som han ikke kjendte, og giftede sig saa med sin egen Moder, ligesom Oedipus. „Det var paa den Tid Guds Søn gik her paa Jorden, og forkyndede Menneskene, at de formedelst en alvorlig Poenitentse kunde bekomme Guds Naade og Venskab, i hvor store deres Synder end vare. Hannem kom Judas Moder ihu, og

og sagde til Judas: efterdi du er det Menneske, som saadan Synd og Ondskab haver bedrevet, da gak til Jesum, han er en sand Prophete, og forlader dem alle deres Synder som ville komme til ham — fald ham til Fode, bed om Naade og ikke om Retten". Judas fulgte sin Moders Raad og blev en Christi Apostel, men lod dog ikke sine Skjelmstykker fare, &c.

At denne historiske Roman allerede i forrige Seculo har været oversat paa dansk, sees deraf, at den omtales i Peder Syvs danske Boglade, som giver den det Skudsmaal, og det med Føje, at den indeholder mange Urimeligheder. Samme Fordømmelsesdom lader han ogsaa gaae over

No. 59.

„En kort Beskrivelse over Pilati Fødsel Herkomst Lev„net og Endeligt, saavelsom og Jesu Christi uskyl„dige Død og Pine, om hans Opstandelse og Him„melfart, og mere som denne Historie indeholder. Kjøbenhavn 1788. trykt hos H. J. Graaes Efterleverske". 32 S. 8vo. om hvilken han udpeger den Omstændighed, at Tiberius og Vespasianus antages at have levet paa en Tid; item, at Vespasianus var Konge i Galilæa. Hvad de 3 Orme angaaer, som saa ækelt beskrives at have havt deres Bopæl i Vespasiani Næse, derom, siger Peder Syv, „staaer intet hos Svetonium, som nøje har optegnet alt, endogsaa det som ringere haver at betyde, i Kejserens Historie".

Pilatus's første Entree i Verden er den selvsamme som Judas's, at han dræber en Prints, han blev opfostret med. Han sendes siden som Gissel til Kongen i Frankerig, her legte han Skaktavel med Kongens Søn, dem kom nogle Ord imellem, Pilatus tog Tavlen og slog den unge Hertug i Hovedet saa han døde af Slaget; accurat den samme Fortælling, som forekommer i Olger Danskes Krønike.

En væsentlig Deel af denne Historie bestaaer i Fabelen om den Qvinde Veronica der havde Christi Billede paa en Klud — ikke malet; men Jesus havde taget Kluden, trykket den paa sit Ansigt, og indpræget den sit Portrait. S. 19 indføres en Samtale, Veronica holdt med en vis Columbanus, hvilken Samtale fortjener at aftrykkes, da den kan ansees som et dogmatisk System in nuce, og overgaaer i Henseende til Morsomhed andre Systemer i Dogmatiken; som En engang sagde: han gjorde mere af Pontoppidans Forklaring end Balles Lærebog; i hin var der dog nogle Pudserligheder og Naivitet, i denne derimod tørre skolastiske Spidsfindigheder. Samtalen lyder saaledes:

„Da Columbanus hørte, at Jesus var død, sagde han til hende: Qvinde, I har gjort mig saare bedrøvet, i det I siger, at han er død, som kunde helbrede min Herre, hvorledes kan jeg begribe det, at han er død, som kunde levendegjøre de Døde, kunde han

han selv ikke være mægtig over Døden og selv være den qvit, sig mig, hvorledes det er tilgaaet. Veronica svarede: Da Eva aad af det forbudne Træe, som Gud havde befalet ei at maatte røres, og der dette Bud var overtraadt kom de tvende Søstre, Sandhed og Retfærdighed, ind til Gud Fader, og sagde: Eftersom du vil være en sandrue og retfærdig Gud, og Menneskene haver overtraadt det Bud, som du haver givet dem, og ædt af det Træe, som du haver forbudet dem at røre ved under Straf af din retfærdige Vrede, da straf dem derfor, og dersom du lader dem blive ustraffet, da bør du ei kaldes en sandrue og retfærdig Gud, som er nidkier til at straffe det Onde. Da Gud Fader havde hørt deres Tale, nødtes han til, efter sin giorte Eed, ei allene at straffe Adam og Eva, men endogsaa alle deres Efterkommere med den evige Død; Og saa stor Glæde, som Gud i Begyndelsen havde tiltænkt dem, saa megen Bedrøvelse lod han overkomme dem, saa at Ingen kunde finde Naade hos ham, men Alle maatte til Helvede. Det stod hen i mange hundrede Aar, at det menneskelige Kiøn var saaledes fangen af Dievelen, og der var ingen Forløsning at vente: Da kom der to andre Søstre, Viisdom og Barmhiertighed, og taelte saaledes til Gud Fader: endskiøndt det menneskelige Kiøn, som du haver skabt efter dit Billede, har forseet sig imod dig, og forkast din Naade, saa lad dog, o sandrue og retfærdige Gud, din Viisdom og Barmhiertighed overvinde din Strenghed og Retfærdighed, og vær dem

 barm-

barmhiertig, saa at den forbandede Lucifær ei skal raade over dit Creatur; du kan finde Raad til deres Forløsning, og dog være en sandrue Gud, som du fra Evighed og til evig Tid skal være. Og dersom du havde vildet forskyde Menneskene, da havde det været bedre aldrig at skabe dem. Derpaa overveyede Gud Fader, ved hvad Middel han kunde frelse det menneskelige Kjøn, dog vilde han formedelst Lovens Formaledidelse, tilfredsstilles for den skiendige Overtrædelse, og den hellige Trefoldighed holdt et Raad, hvorledes Guds retfærdige Vrede kunde stilles: og som der var ei andet Raad, end at en Guddommelig Person skulde forsone Gud Faders Vrede, paatog Christus Guds Søn sig den Sag og vilde fyldestgiøre for Menneskens Synder; og hertil var ingen anden Raad, end at han med sin bittre Død maatte forløse os fra Helvedes Pine. Columbanus spurde fremdeles: Kjære Qvinde, hvem har taget ham af Dage? Veronica svarede: Jøderne have aflivet ham; thi det har været propheteret for mange Aar siden, at en Jomfrue skulde føde en Søn som med sin Død skulde forløse al Verden; og Jomfrue Maria fødte uden al Vee og Smerte min Herre Jesum, og blev dog en Jomfrue i al Evighed. Denne Herre Jesus var her i Verden i tre og tredive Aar, og giorde mange underlige Gierninger, som Jøderne fortrøde paa, de vare ham og ugunstige og vilde aflive ham, fordi han lærte i deres Tempel, omsider kom det saa vidt, at de kiøbte Judas, en af hans egne Apostler, for 30 Sølvpenge, til at forraade ham, og da han

var forraadt, overantvordede de ham i Dommerens Hænder, som vidste vel at Jøderne af Had havde fanget ham. Men som Tiden var kommen, at han vilde lide den bittre Pine og Død, saa dømte Dommeren ham til døde, og lod ham hænge paa et Kors, hvorpaa han døde, og Joseph af Arimathia bad Pilatum om hans døde Legeme, som han tog af Korset, og lagde det i hans egen Grav, hvor han laae paa tredie Dag, saa stod han, som sand Gud og Mand, igien op af Døde, og var siden her paa Jorden i fyrgetyve Dage, førend han opfoer til Himmels, hvor han sidder hos Gud Faders høire Haand, lige saa mægtig og vældig som tilforn af Evighed; og siden skal han paa den yderste Dag igien komme, at opvække alle de Døde af Graverne, og alle skal med Liv og Siæl gaae frem for hans Domstoel, og de Retfærdige skulle alle faae evig Glæde og Salighed, men de Ugudelige skal straffes med den evige Død og Fordømmelse uden al Ende."

Disse to apocryphiske Skrifter ere langtfra ikke saa berømte heller ikke saa gamle, som

No. 60.

Jesu Barndoms Historie,

hvis Alder strækker sig op til de første Aarhundreder efter Christi Fødsel, er bleven tilskreven Matthæus, men af Patres og Paver er bleven forkastet og fordømt

dømt som manichæisk og kjætterst. Mahomed derimod gjorde Brug deraf ved at sammensmedde Alcoranen.

Den ældste danske Udgave, som er af 1508 trykt i Kjøbenhavn hos Gotfred aff Ghemen, har følgende Titel: „Hær begynnes aff Joachim och aff sancte Anna oc aff hwat Slæct the ære fødh ac aff theris Lefneth Oc saa aff Jomfru Marie Lefneth oc aff wor Herres Jesu Barndom".

Til Prøve paa disse Anecdoter kan den følgende staae her som en af de meest berømte.

„Een Dagh giinghe alle Børnene sammen oc læcthæ och toge Jhesum meth them och giinghe uth paa Marken ther som Leer og Lim laae graffuet. Word Herre sætthe segh ther nedher och han tog met siine Hender aff Lim og Jordh och tryckte thet tiilsammen och han gjorde skjønne smaa Fwgle liigherwiis som the flwæ i Marken. Ther the andre Børn thet saghe, at Jehsus haffde gjort saa skøne fwglæ tha loæ the ther at och wilde gøre andre Fwglæ effter hans. Thet var Jødernes Søndagh ther then Leegh skede, tha kom gangende een gammel Jødhe och saa thet ath the soo legthæ och sagdhe: J holle icke Søndaghen hellig oc han wor wræd oc straffede them at the wore Dieffuelssens Børn: J bryde eders Helghedagh ther meth och fortørne thin Gudh møget. Jehsus thet gør thw. The andre Børn taghe alle Effthersyn aff teg oc bliffue alle fortabede, Jehsus swarede: thet weth Gud om thu holler thin Søndag soo hellig som Jeg; thu scullt icke robe

offuer

offuer meg. Then gamle Jøde løb strax tiill oc willde hefne seg offuer Jhesum oc spille hans Lægh oc bar opp sin Fod oc wille trade hans Fugle — — Jhesus slo sine Hender sammen oc sagde eth Ord, saa flughe the Liiff oc Fiære oc fluæ op imodh Solen iblant andre Fwgle".

I en ny Udgave af 1773, 62 S. 8vo, heder Titelen saaledes „Vor Herres og Frelseres Jesu Christi Barndoms Bog tilligemed en liden historisk Beskrivelse om Joachim og Anna, af hvad Slægt de ere fødde, item om deres Datter Jomfru Maria, hendes Barndom og Levnet".

Her et Sproget renset fra sin Ælde og moderniseret, men med saare lidet Held. Dersom det lønnede Umagen, kunde mange Emendationes anbringes af editio princeps.

Af den senere Udgave kan ogsaa staae et Sted til Prøve, som maa være Beskrivelsen over Jesu Person S. 58. „Han var dejlig og beqvemmelig i alle Maader; han var en dejlig skiøn Mand, saa at aldrig noget Menneske havde seet hans lige af Skabning; i hans Opvext var han maadelig; han havde et deiligt Ansigt og et faurbrunt Haar, lidet kruset, og altid laae det, ligesom det havde været nys kæmt; hans Øjen var overmaade skiønne, de vare blaae, som Himmelfarve, og skinnende som et Lys, ja som Jacobs Stierne; han var hvid i Øinene, som den hvide Melk, og klar som et Speil: hans Mund var skiøn, hans Læber var røde som Roser, hans Kinder var rød og faur, han havde et deilig brunt Skieg,

der var rede og vel til Maade langt, hans Hals var skiøn og hvid, hans Hænder vare rene foruden Smitte; hans Fingre vare lange og smalle, hans Liv var beqvemt, ja hans Hoved, Hænder, Fødder og alle hans Lemmer vare overmaade skiønne og ovede i alle Hosligheder, de der omgikkes med hannem, de lovede hannem og hans Sæder; Hans Klæder vare altid rene; hans Kiortel var saa smuk, som den Dag hans Moder iførte ham den, og ingen Skoe saae man hannem bære fra hans Barndom.

Peder Syv i sin danske Boglade (Mst.) anmærker blandt andet

a) at meget om Mariæ Forældre er taget af Protevangelio Jacobi.

b) Om Bonden som saaede og Maria bad ham gaae hjem og høste, da kom Herodes rc. forestilles paa Roeskilde Altertavle.

c) At man har lignende apokryphiske Viser, hvori det heder:

„Den Hane slog op sine Vinger og gol
Forinden Guds Fødsselstime,
Herodes han faldt af sin kongelig Stol".

No. 61.

Dødedandsen.

Da Døden, som Mundheldet lyder, gjør Ende paa alting, vil nok mangen En mene, at dette er

den

den sidste Rubrik i Almulæsningen. Sandt nok synge vi nu paa sidste Vers, men dog har jeg endnu een Almuesroman, navnlig Tristann, tilbage, som jeg har ladet henligge i Forventning om det tressanske Bibliotheqve des Romans, der er undervejs til det kongelige Bibliothek.

Som vor meste Almulæsning har sin Oprindelse fra Middelalderen, saa og Dødedandsen. Da vore Forfædre meget morede sig ved bizarre Forbindelser af Ideer, saa maatte da ogsaa Contrasten imellem to saa modsatte Ting som at dandse og at døe blive et Vehikel for Spøg Satire og Andagt, hvoraf der var et underligt Miskmask i deres Hjerner. Den Erfaring „alt Kjød er Hø" eller Horats's. „Mors æqvo pulsat pede pauperum tabernas regumqve turres, laae til Grund i deres Forestilling, og nu malede de, paa Papir og Vægge i Kirker og Klostere, hvorlunde Døden dandser af med Pave og Kejser saavel som med Bonden, med Oldingen saavelsom med Barnet der græder i Vuggen.

Af Mangel paa Paul Christian Hilschers Beschreibung des sogenannten Todtentanz's, der udkom i Dresden 1705, og som i Wartons History of english Poetry 2det Vol. Pag. 54. siges at være en vakker og lærd Afhandling, indlader jeg mig her ikke i dybe Undersøgelser om, hvor mange Steder man finder disse Dødedandsmalninger, eller af hvor mange Digtere dette Æmne er behandlet; men holder mig blot til de paa dansk udkomne Bearbejdelser. Der ere Copier af den i St.

Marias

Mariæ Kirke i Lübeck afmalede Dødedands. Denne lübeckiske Dødedands, der, som sagt, er Originalen til de danske Udgaver, er først malet i bemeldte Kirke 1463 med tilføjede plattydske Vers, siden er Malningen i de senere Tider bleven forfrisket to tre gange. 1701, da dette sidst skeete, bleve der isteden for de gamle plattydske Rim satte nogle højtydske af en vis Nathanael Schlot. (cfr. Gründliche Nachricht von der Stadt Lübeck 2te Auflage. Lübeck 1742, it. Conrector Suhls i Kobber stukne Udgave af Dødedandsen. Lübeck 1782.)

Paa dansk har jeg 3 Udgaver af Dødedandsen. Den ældste har jeg desværre kun Fragmenter af. Baade Begyndelsen og Slutningen fejler, saa det ikke kan bestemmes, naar og hvor den er trykt. Justitsraad Thorkelin (fra hvis Hænder den er kommen i det suhmske Bibliothek, hvorfra nu igjen i det kongelige) har skrevet paa den, at den er trykt i „Kjøbenhavn circa 1536“, og ingen Criteria interna ere imod, at den jo kan omtrent være saa gammel. Formaten er liden Octav, og den har mange Træsnit, som tildels ikke ere aldeles slet tegnede. I Fortalen heder det:

„Ville I nu alle stille være
Da vil jeg eder nogen Tidende bære,
Og lære eder nu ret at dø
Og forsmaa denne Verdens Ø,
Fordi alt det som vorder født
Det bliver engang med Tiden ødt,

Der-

Derpaa kommer Døden, afbildet som en Benrad med Sværd i den venstre Haand og ridende paa en Løve. Den taler saaledes til „Meenheden".

„Hælsel! Hælsel! alle her monne stande,
Ville I alle sammen gaa mig til hande,
Og vandre med mig en ukjendt Vej;
Det hjelper eder intet at sige nej;
Være sig Pave, Biskop, og Cardinal,
Cannick, Præst, Munk, eller Official,
Være sig Student eller Skolemester klog,
Jeg meen alle dem som læse i Bog.
Dertil baade Kejser og Kejserinde,
Konning, Hertog, og Hertoginde,
Riddere og Svenne, Jomfruer og Møer" ꝛc.

Næste Blad forestilles Døden i en Benrads Skikkelse mejende med sin Le og talende til Paven.

„Herr Pave! følg nu snarligen med!
Du holder paa Jorden den højste Sted;
En Vicarius Christi, du højste Prelat,
Dans du herfore efter din Stat.
Girighed og falsk Lærdom
Haver Dig for Gud gjort meget ufrom" ꝛc.

Paven, som afbildes med sin tredobbelte Krone paa Hovedet og Bispestav i Haanden, giver sig gudsjammerlig ved denne Tidende.

"Maria forbarme dig! miserere mei!
Hjelp nu St. Peder! Ovi o hej!

Eja aa vih! skal jeg nu dø,
Da hjelp mig nu Maria Mø!" ꝛc.

Fra ham kommer Døden, i følge den Tids Rang-forordning, til Kejseren, som jamrer sig:

„Om alle Doctores af Greckeland
Vare hos mig at beskue mit Vand,
Og kunde jeg æde en Apothek op,
Det hjelper dog intet min siuge Krop". ꝛc.

Kongen ligeledes

„Oho! alle de Læger der ere i vort Rige
Lader dem alle komme hid tillige.
Skikker mig og en Mester klog
Som haver studeret i Lægebog.
Thi Døden begynder mig saare at plave
Jeg troer, jeg fanger ej mange Dave".

Hertugen, da Raden nu kom til ham, udraaber:

„Hjelp de hellige 3 Konger af Kølne Stad!
Vil nu Døden gjøre mig uglad.
Endnu at døe er ikke min Tid". ꝛc.

Biskoppen siger:

„ Pax Domini, og hans store Miskund
Være med os i denne Stund;
Jeg kan af min Nature forfare
Mit Liv vil ikke længe vare". ꝛc.

Døden svarer ham:

„Suick (Zweig) stille, hold din Mund tilhobe;
Jeg skal nu kjende (ɔ: lære) dig op at mobe".

Døden

Døden til Doctoren i Lægekonst:

„Herr Doctor, du beskuer fast dit Vand,
Nu skal du til et andet Land.
Du skalt ikke længer i Glasset kige
For min Magt maa du vige".

Doctoren svarer:

„Hjelp Gud; jeg er saa ilde tilpas.
Det Vand, jeg haver i dette Glas,
Er baade rødt grønt og blakket,
Det betegner, mit Liv vil blive stakket.
Alt det Krud (o: de Urter) i Apoteken er
Hjelper mig ikke i denne Fær, ꝛc.

Døden replicerer:

„Kom, kom; jeg siger end engang: kom!
Dig hjelper nu ingen Lægedom".

Canniken, da Døden melder sig, udbryder:

„Eja, Eja, mig fattige Mand!
Skal jeg nu vanke i fremmede Land
Hertil haver jeg havt stor Magt
Paa Døden havde jeg liden Agt.
Maatte jeg leve nogen Stund
Da blev jeg snart Prælat i Lund".

Sognepræsten, da Døden vil have ham op til Dands, taler ganske anderledes end hele Resten hidtil:

„Lov og Ære være dig evige Gud,
For du sender nu til mig dit Bud.
O Gud, til dig staaer al min Lid

Udi Velmagt og i Dødsens Tid.
Dit Ord, som du fikst mig at føre,
Det haver jeg ladet alle høre". ꝛc.

Da Døden fordrer Ridderen op til Dands, svarer han:

„Hjelp Ridder St. Jørgen! mig monne saa svime,
Aldrig havde jeg en værre Time.
I denne Nat vaagede jeg saalænge,
Til kongelig Majestæt vilde til Senge,
Og holdt Hans Naade med lang Snak,
At jeg kunde fortjene megen Tak.
Nu føler jeg den bittre Død,
O Gud, hjelp mig i denne Nød!

Døden svarer igjen:

„Vær strax tilrede at følge mig
En sorgfuld Forlening giver jeg dig".

Til Studenten lyde Ordene saaledes:

„Herr Domine Baccalauree, jeg siger saa,
Du skalt ikke længer til Studium gaa,
Du skalt alt for den retvise Dom
Havde du end studeret i Rom".

Til Bonden:

„Tidike Bonde! kom med en Hast,
Hvem jeg faaer fat, dem holder jeg fast" ꝛc.

Bonden svarer:

„Eya, Gods blaam! skal jeg nu dø!
Jeg agter end at høste baade Korn og Hø,

Og

Og siden deraf gjøre mig Gavn
Sompt vil jeg sælge i Kjøbenhavn" ꝛc.

Døden til Rytteren:

„Du Rytter woldest gerne Juncker heten,
Dantz vort, laet di nicht vordreten!
I denne Dag vil jeg fegte med dig;
Du slaaes til Ridder, om du slaar mig". ꝛc.

Jeg udskrev saa meget af denne gamle Dødedands-Udgave formedelst dens Sjeldenhed; jeg tvivler paa, der er flere Exemplarer til end det ufuldstændige suhmske, jeg har for mig. Desto kortere kan jeg fatte mig ved de to nyere Udgaver, hvoraf den ene har følgende Titel:

Den Lybekske Dødning-Dants, som er at see afmalet udi St. Mariæ Kirke i Lybeck, de Lysthavende til Fornøjelse og for sin Mærkværdigheds skyld efter Begjæring udi danske Rim oversat af Lydert Høyer. Kjøbenhavn, trykt hos Ernst Henrich Berling. 1738. 1 Ark i Octav.

Det er da den ovennævnte Nathanael Schlotts Vers, som Lydert Højer her har oversat, og hvoraf det ikke lønner Umagen at udskrive mere end een eneste Dands, som kan være den med Lægen.

Døden til Lægen:

„Betragt dig ikkun selv, og ej dit Sygdomsglas,
Thi ligesom et Glas gaaer af et Stød i Qvas:

Saa er dit Legem og, naar Døden det vil saare,
Hvad findes da af begge? ikkun Skaare.

Lægen:

„Forlader mig min Konst, ja saa tilstaaer jeg vel,
At mellem Glas og mig ej findes kan Forskjel.
I Brødre søge fejl i Hauger, Dale, og Lunde,
Recept mod Dødens Vold, I den ej finde kunde".

I Originalen.

Der Tod zum Arzte:

Beschaue dich nur selbst, und nicht dein Krankenglas,
Du bist dem Cörper nach so dauerhaft als das.
Ein Stoz zerbricht das Glaz, der Mensch zerfält im Sterben,
Was findet man hernach von beyden? Nichts als Scherben.

Der Arzt zum Tode:

Verläst mich meine Künst, alsdenn gesteh ich frey,
Das zwischen Glas und Mensch kein Unterscheid nicht sey.
Ihr Brüder sucht umsonst in Gärten, Thälern, Gründen,
Um für die letzte Noth ein Recipe zu finden".

Den tredie danske Udgave er mere original end nogen af de foregaaende, det er en fri Bearbejdelse og Udvidelse af Dødedandsforestillingerne; de dandsende Personers Antal er bleven forøget, og deres Klædedragt tilskaaren efter nyeste Snit; Døden forestilles vel altid

altid som den skræmmende Benrad, men dog har han undertiden pudserlige Attributa og der er Variation i Maaden han forretter sin Function paa. Denne ad captum vulgi ret godt indrettede — hvad skal jeg kalde den — Morskabs- eller Andagts-bog, har følgende Titel:

„Det menneskelige Livs Flugt, eller Dødedands, hvorudi ved tydelige Forestillinger og Undervisningsvers vises, hvorledes at Døden, uden Persons Anseelse, dandser af med enhver, endog ofte uformodentlig, fra Verden til Evigheden, afbildet ved lærerige Stykker (i Træsnit) og Samtaler imellem Døden og Personerne. Forlagt og besørget til sine Landsmænds Nytte og Fornøjelse af Thomas Larsen Borup. Kjøbenhavn, 1762. trykt og findes tilkjøbs hos T. L. Borup." 10 Ark 4to.

Foran staaer en Fortale, underskreven af bemeldte T. L. Borup, som dog nok ligesaa lidet er Autor dertil, som Mad. Godiche til de Dedicationer og Fortaler, hvormed hun fordum udstyrede sine Forlagsartikler. I denne Fortale, der, ligesom hele Bogen, er paa Rim, erindres om det menneskelige Gemyt:

„Det før af Billeder og sandselige Sager
End af Fornuftens Grund den Eftertanke tager
At hade Synd og Ondt, og gjøre hvad er Godt;
Thi med fornuftigst Grund de ofte driver Spot.

En Apothcker maa jo Pillerne forgylde,
Om man hans Lægedom for Skarn ej skal beskylde;

Og dette Grunden er, hvi Sædelærerne
Ved sandselige Ting fremstille Dyderne".

„Om Dødens Voldsomhed og morderske Bedrifter
Har baade Frankerig og Tydskland fremvist Skrifter,
Som alle sigte til Opbyggelse og Gavn,
Og har af Dødedands bekommet deres Navn.

Jeg kjære Læsere! har ogsaa havt for Øje
Ved dette lidet Verk, at gavne og fornøje;
Vi ingen Dødedands, saavidt mig er bekjendt,
I vores danske Sprog har forhen havt paa Prent"

Af det Foregaaende har Læseren seet, at vi havde to for en, og at her tages fejl af Borup, eller, rettere sagt, af Prahl, der har laant Borup sin Pen, og ifølge Secretair Ekkards Efterretning i Fortalen foran Oversættelsen af Schummels lille Voltaire er den sande Autor til Texten i denne Udgave af Dødedandsen. Hvad Træsnitsfigurerne derimod angaaer, som er saa væsentlig en Del af Bogen, dem er Borup nok selv Mester af. I Fortalen heder det:

De Forestillinger, som Læseren her finder,
Enhver udi sin Stand om Dødens Ankomst minder,
Jeg dem møjsommelig i Træ udgravet har,
Naar mig en Times Tid fra andet øvrig var"

Til Slutning erklærer han uden Forbeholdenhed, at han ikke tænker til at indlægge sig nogen Ære ved dette Foretagende, men at det bloter den kjære Skilling og stærk Afsætning det er ham om at gjøre:

„Naar

„Naar det af Almuen almindelig begjæres,
Saa er jeg vel tilfreds, og Andre unde vil
Den høje Æresdamp, og hvad de sigte til". ꝛc.

Prisen, som var to Mark, og den for Almuen ubeqvemme Qvartformat har dog nok gjort, at Bonden ikke meget hyppig har anskaffet sig Bogen.

Den første Figur med tilhørende Text er af de Tillæg som udmærke denne Udgave fra de ældre, det kaldes Dødningemusik, og forestiller, at fem Benrade opføre en Concert:

„Paa Klokken klingrer en; en stryger flink paa Bas;
I Valthorn blæser en, og viser Timeglas;
Ens Gaver lystelig vi her paa Fløjten hører;
En anden Spillemand sin Tromme hurtig rører".

Juristen forekom ikke heller i de forrige Udgaver. Han sees her Pag. 30 i pyntelig Dragt med Kaarde, Chapeau-bas, og Kappe paa, Alongeparyk paa Hovedet, en Rolle Acter i Barmen og Lovbogen i Haanden.

Døden siger til ham:

„Du Din Lovkyndighed mod mig skal ej anvende,
Jeg har hver Levedag jo givet dig tilkjende,
Og det formaliter, at du kun var som Hø,
Og at det var uvist, hvad Tid du skulle døe.

Ej en Exception af dig bør blive nævnet;
Thi jeg lovformelig dig har til Graven stævnet.
Fly hid Lovbøgerne, du finder derudi
Ej en Artikel, som dig kan fra Døden frie".

S. 62 Døden til Jøden som byder ham en Pung fuld med Penge:

„Der hjelper ingen Snak, min kjære gode Jøde!
Thi Patriarcherne og dine Fædre døde,
Saa du den samme Vej med mig nu dandse skal,
Og see Beslutningen paa dine Dages Tal.

Slæng Pungen ikkun bort. Jeg ingen Penge tager,
Du dig i saadant Haab, som i din Tro, bedrager.
Du skal ej skakkre meer. Au way mir! skraaler du.
Du har dit Gode faaet, min Søn! kom det ihu.
Du har ej vildet troe, Messias han var kommen;
Men jeg skal føre dig for hannem frem til Dommen".

Til Tyrken, som S. 66 afbildes i orientalsk Dragt med Turban paa Hovedet, Sabel i Haanden, og Christus paa Korset under hans Fødder, heder det:

„Barbar! som Christi Kors med dine Fødder træder,
Og ved Bedrageren, din Mahomet, dig glæder,
I Dødedandsen du med mig nu dandse maa
Og skal din Ondskabs Løn hos Falskheds Vidner faae.

Vellystens Paradis, som Mahomet beskriver,
Dig om et Øjeblik nu aabenbaret bliver;
Men om du Selskab faaer ej just af Jomfruer,
Saa vil en Diævleflok dig sikkert møde der".

Man seer, at den gode Prahl stivt og fast har troet paa en allene saliggjørende christelig Kirke, og uagtet han ikke var Præst, for sin Part hjulpet til at

ved-

vedligeholde Fordomme og Indtolerantse hos Almuen. — Forresten har han i Fortalen forvaret sig mod

„Alle Skumlere, som læse for at grine,
Og som maaskee herad gjør spodsk og haanlig Mine.
Ej noget velmeent bør af Vittigere lastes,
Og Skjerven ikke bør hos Daleren forkastes.
Lad mig kun udelukt fra deres Bifald være
Som vil, man skrive skal for at forhværve Ære
Skjønt det endog maaskee med al Bekostnings Tab,
Jeg condolerer dem med deres Egenskab".

Det er vel egentlig i Forlæggerens Navn han lader saa haant om timelig Ære, men dog kan man også være vis paa, at Prahl følte sig ligesaa glad i sin Gud og Frelsere ved sine usle Rimerier til Menighedens Opbyggelse, som Ewald ved Rungsteds Lyksalighed eller Tullin ved sin Majdag.

Til Hr. Jens Krag Høst.

Selbstgefühl! Dies Vermögen ist unschätzbar, und wird nie banquerout werden.

Iffland.

Vi Mennesker, hvor nødig vi end vil,
dog ofte standse maae, kan ej begribe,
hvorlunde dette eller hiint gaaer til.
Med al vor Klygt, vi bringes tit i Knibe.

At

At Tingen skeer, det intet Spørgsmaal er;
men Maaden, Maaden, ingen af os vide,
og tænke vi end baade hist og her,
Vi paa vor Smule Vid forgjeves slide.
Skjønt Troen paa Mirakler faaet har
saa mangt et farligt Puf; skjønt mange mene:
et Vindstød snart dens Bygning med sig tär,
Opmærksomhed, maaskee, de dog fortjene,
Om ej for andet, tænk hvor magelig
de os ej Vejen gjør; de overskjære
saa mangen Knude; salig Østers lig,
al Grublerie ved dem vi kan undvære;
thi nu er alting klart, og ingen tør
staae frem og sige „Nej! saaledes ikke
„det være kan, Fornuften bruges bør"
thi selv i Troe, man følger Fædres Skikke.—
Hvorfor at gamle Mure falde ned,
Hvorfor i Regn min Kjole vaad mon blive;
hvorfor at Heden os forvolder Sved;
at gamle slidte Penne got ej skrive;
At man, naar Øjet pirres slemt af Sand,
sig gjerne vaander, til at bort det bringes;
og mere sligt, see det er Ting, som kan
ved Grandskning og ved Eftertanke findes.
At tit den kloge Mand i Dalen staaer
naar Uselryggen mellem Skyer svæver,

i Flitterglands, naturligt til og gaaer,
og ingenlunde vor Forundring kræver:
hiin frygtsom er, og gaaer beskeden frem,
naar denne raaber høyt "Jeg bør forfremmes
„jeg mange Grunde har, o hører dem"
han høres, medens den Beskedne glemmes.
At mange Herrer kan hver Aften gaae
paa Skuespil, og Værter Penge unde,
og intet Under er; de dræbe maae
den Tid, som ellers dem jo dræbe kunne.
At den kan være klog, ja meget klog,
som neppe ejer tre, til fire Bøger,
naar hiin, med Hylden fuld, kun er et Drog,
Og hertil du ej Grund forgjeves søger.—
Men du, min Høst! er ubegribelig;
jeg troer, at Solen længer Tid maae blive
og vise sig paa Himmelen for dig,
end for os andre, som og stundom skrive.
Maaskee Minerva kjerligen sin Haand
dig hjælpsom rækker, og dit Arbejd fremmer,
og gyder Kraft og Styrke til din Aand,
Og viser, hun sin Yndling ikke glemmer!
Nu Euphrosine sees at kalde dig,
nu Nordia, nu udenlandske Blade,
og aldrig, aldrig trættes end din Flid;
sand Virkelyst dig aldrig kan forlade.

Og med en Faders Omhu sørger du
for hvert dit Barn, du ud i Verden sender;
dets Udstyr, det er skjønt og rigt; — at du
god Hjerneforraad har, man straxen kjender —
Hvor saare godt, naar eget Arbejd man
sin Existens, sin hele Lykke skylder;
Selvfølelse det gi'r; og Held den Mand,
som ikke blot et Hul paa Jorden fylder. —
Ja Aager du med Tiden driver; hvert
Minutes Brug beregner du saa nøje,
at faa tilovers bli'r, naar overtvert
du tager det, og stundom vil fornøje
din Vennekreds, hvor man dig gjerne seer;
O lad os der, min Høst! dig tit modtage!
ej altid Buen spændt man holde bør,
og ogsaa Venskab bør sin Fordring have.

C. H.

Dommeren og Hr. N.

(Ideen er tagen af Holbergs ccxl. Epistel.)

Hr. N. Tillad Herr Dommer, at jeg vover
at sige Dem, det aldrig bør gaae an,
at De, naar Retten plejes, sover;
thi Søvn og Dom ej got forenes kan.

Dom-

Dommeren. Just Søvnen kan mit Arbejd lette,
og Du skal selv mig give Ret.
De Herrer Advokater sætte
en Sminke paa der Sag, og det
forfører os saa let. —
N. Ja saa!

C. H.

Andet Opkog af Degne-Petitum.

(See Morgenposten No. 61 og 62, 1790, og No. 27 og 28, 1791.)

Henmod Halvhundred' er jeg blevet,
Har informeret, præket, skrevet;
Men, med alt det — jeg bliver ved
At staae paa vandte Degnested.
Jeg har anmodet Magistrater,
Fornemme Præster, selv Prælater,
At hjelpes til en Klokkerplads,
(Som er dog ej alt Verdsens Stads)
Men hvad? Man læser det jeg skriver,
Og derved hele Sagen bliver.
Ak! hjelp mig nu — Alt tredie Gang
Jeg hyler ud min Klagesang!
Min Arm er mat — og svagt mit Øje,

Jeg halvblind, kraftløs ej kan pløye;
Og — saa — med Briller? — var jeg spansk
Saa gik det an; — men, jeg er dansk.
Dog, har jeg ikke een Velynder;
Men, skal til Straf for mine Synder,
Som Landsbydegn gaae Kisdets Gang.
Saa seer Enhver den Vej var trang:
Hvad trang? naar jeg i Graven hviler,
Og himmelsk Fryd min Aand tilsmiler.
Saa seer jeg haant til Jorden ned
Til hver en Klokker nok saa feed.
Men, da jeg ikke kan punctere,
Naar Atropos vil Traaden skiære,
Hvem undres om jeg sørger for,
At leve godt paa denne Jord?
Ej for mig Selv; thi mange Dage
Jeg venter mig ej her tilbage;
Men, for min Viv og Børn saa smaa,
Som uforsørgede skal gaae:
Jeg siger — skal. — Ak! naar en Fader
I Fattigdom sit Huus forlader,
Da er saa sielden nogen Mand,
Som ta'er sig de nødlidne an.
O! hjelp mig da, som Hjelp kan sende,
Den bittre Kummer fra mig vende,
Som qvæler Munterhed og Lyst

I det for Glæden skabte Bryst.
Hvis Hielp jeg faaer — jeg mange Gange
Skal muntre Jer — ved mine Sange,
Skiøndt jeg kun er lidt meer end Tut,
Er jeg for Geist ei reent Caput,
Og tænk engang, om jeg kan blive
Lidt meer end Degn, hvor jeg vil skrive
En Hoben bedre da end nu —
Et muntert Sind gier Tanken gout:
Den Tanke synes mig allene
Kan være værd et Notabene,
Læg Nota til min Bøn og den,
Og skaf mig Munterhed igien.

Claus Andresen.

Længder, Breder og Dybder af Kjøbenhavns Kanaler og Havne, udi Fodmaal, samt Overfladernes Indhold i Qvadratmaal, og Vandmassernes Indhold i Cubicmaal.

1) Kanalen imellem Langøen, og det saa kaldte nye Distrikt, har en Længde af 1640 Fod, en Brede af 114 Fod, og en Dybde af 6 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 186960 Qva-

 drat-

dratfod; og Vandmassens Indhold 1121760 Cubicfod.

2) Kanalen imellem Christiansholm og det nye Tøjhuus, er 552 Fod lang, 120 Fod bred, og 10 Fod dyb. Overfladens Indhold bliver da 66240 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 662400 Cubicfod.

3) Kanalen imellem Christiansholm og Bjørns Plads, er 732 Fod lang, 128 Fod bred, og Middeldybden kan regnes for at være 8 Fod. Overfladens Indhold er da 93696 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 749568 Cubicfod.

4) Kanalen imellem Bjørns Plads, og det nye Distrikt, er 1408 Fod lang, 108 Fod bred, og 10 Fod dyb. Altsaa Overfladens Indhold 152064 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 1520640 Cubicfod.

5) Det almindelige Handels-Compagnie har tvende Havne. I den ene, er Længden 330 Fod, Breden 280 Fod, og Overfladens Indhold 92400 Qvadratfod. I den anden, er Længden 290 Fod, Middelbreden 100 Fod, og Overfladens Indhold 29000 Qvadratfod. Dybderne i disse tvende Havne, ere mig ikke bekjendte; og Vandmassernes Cubicindhold kan jeg altsaa ikke bestemme.

6) Den saa kaldte Bjørns Havn, har en Længde af 220 Fod, en Brede af 200 Fod; og Overfladens Indhold, bliver da 44000 Qvadratfod. Dybden i denne Havn, er mig ej heller

be-

bekjendt; og Vandmassens Indhold kan da ikke angives.

7) Kanalen imellem Bjørns Plads, og Christianshavn, er i Længden 732 Fod, i Breden 80 Fod, og den har 10 Fods Dybde. Derfor er Overfladens Indhold 58560 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 585600 Cubicfod.

8) Børnehuuskanalen har en Længde af 1860 Fod, en Brede af 80 Fod, og en Dybde af 10 Fod. Overfladens Indhold er da 148800 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 1488000 Cubicfod.

9) Indløbet til Qveqven, er 88 Fod langt, 72 Fod bredt, og Overfladens Indhold er 6336 Qvadratfod. Dybden, og Vandmassens Indhold, kan jeg ikke angive.

10) Det ostindiske Compagnies Havn, har en Længde af 300 Fod, en Brede af 160 Fod; og Overfladens Indhold, er 48000 Qvadratfod. Dybden, og Vandmassen kan jeg ikke angive.

11) Det vestindiske Compagnies Havn, er i Middellængde 314, i Brede 294 Fod; og Overfladens Indhold er da 92316 Qvadratfod. Om Dybden og Vandmassens Indhold, kan jeg intet bestemme.

12) Den saa kaldte von Ostens Havn, har en Længde af 426 Fod, en Brede af 400 Fod; og Overfladens Indhold er da 170400 Qva-

 drat-

dratfod. Om Dybden og Vandmassens Indhold, kan jeg intet angive.

13) Kanalen imellem Laboratorium, og von Ostens Plads, har 242 Fod i Længde, 48 Fod i Middelbrede; og Overfladens Indhold er 11616 Qvadratfod. Om Dybden og Vandmassens Indhold, er intet at sige.

14) Kanalen imellem Laboratorium, og den saa kaldte Applebyes Plads, har en Længde af 560 Fod, en Middelbrede af 100 Fod, og en Dybde af 10 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 56000 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 560000 Cubicfod.

15) Kanalerne omkring det afbrændte Slot Christiansborg, kan betragtes i fire forskjellige Stykker. a) Den saa kaldte Kalleboe-Kanal, har en Længde af 1246 Fod, en Brede af 90 Fod, og en Dybde af 10 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 112140 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 1121400 Cubicfod. b) Den saa kaldte Gammelstrands Kanal, indtil Højbroe, er i Længde 1084 Fod, i Middelbrede 80 Fod, og i Dybde 10 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 86720 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 867200 Cubicfod. c) Den Deel af Kanalen, som falder imellem Højbroe og Holmens Broe, har en Længde af 640 Fod, Middelbreden er 100 Fod, og Dybden 10 Fod. Derfor bliver Overfladens Indhold 64000 Qvadratfod; og Vandmassens

Ind-

Indhold er 640000 Cubicfod. d) Endelig har den Deel fra Holmens Broe at regne, indtil midt for Holmens Kanal, en Længde af 392 Fod, en Middelbrede af 110 Fod, og en Dybde af 10 Fod. Altsaa denne Overflades Indhold, 43120 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold bliver 431200 Cubicfod.

16) Indløbet til Proviantgraven, har en Længde af 246 Fod, en Brede af 40 Fod; og Overfladens Indhold er 9840 Qvadratfod. Proviantgraven har en Længde af 284 Fod, en Brede af 240 Fod; og Overfladens Indhold er 68160 Qvadratfod. Dybden er mig ubekjendt; og Vandmassens Indhold kan jeg ikke bestemme.

17) Kanalen bag ved Børsen, er i Længden 464 Fod, i Middelbreden 90 Fod, og i Dybden 10 Fod. Altsaa Overfladens Indhold 41400 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 414000 Cubicfod.

18) Kanalen imellem Gammelholm og Børsen, er i Længde, at regne fra Holmens Kanal, indtil Knippels Broe, 540 Fod, i Middelbrede 200 Fod, og i Middeldybde 12 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 108000 Qvadratfod: og Vandmassens Indhold er 1296000 Cubicfod.

19) Kanalerne omkring Gammelholm kan betragtes, som sex særskilte Dele. a) Den saa kaldte Holmens Kanal, som i en lige Linie, omtrent falder imellem Sydvest og Nordost, har en Længde af 800 Fod, en Middelbrede af 72

 Fod,

Fod, og en Middeldybde af 8 Fod. Altsaa bliver Overfladens Indhold 57600 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 460800 Cubicfod. b) Herved ligger en Strækning, som omtrent falder imellem Sønder og Nord. Den har en Længde af 340 Fod, en Brede af 84 Fod, og en Dybde af 6 Fod. Derfor er Overfladens Indhold 28560 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 171360 Cubicfod. c) Nu forekommer en Strækning imellem Vester og Øster. Den har en Længde af 240 Fod, en Brede af 40 Fod, og en Dybde af 6 Fod. Derfor er Overfladens Indhold 9600 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 576000 Cubicfod. d) Derefter, en Strækning imellem Nord og Sønder, som har en Længde af 140 Fod, en Brede af 60 Fod, og en Dybde af 6 Fod. Overfladens Indhold er da 8400 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 50400 Cubicfod. e) Videre forekommer en smal Strækning imellem Vester og Øster. Den har en Længde af 142 Fod, en Brede af 20 Fod, og en Dybde af 6 Fod. Derfor bliver Overfladens Indhold 2840 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 17040 Cubicfod. f) Endelig en Strækning omtrent imellem Nord og Sønder, ud til Kranen. Den er i Middellængde 810 Fod, i Middelbrede 72 Fod, og i Dybde 6 Fod. Derfore er Overfladens Indhold

hold 58320 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 349920 Cubicfod.

20) Docqvegraven paa Gammelholm, er i Længde 400 Fod, i Middelbrede 100 Fod; og altsaa Overfladens Indhold 40000 Qvadratfod. Dybden veed jeg ikke; og Vandmassens Indhold kan da ikke bestemmes.

21) Den saa kaldte Park paa Gammelholm, har en Længde af 164 Fod, en Brede af 60 Fod; og altsaa er Overfladens Indhold 9840 Qvadratfod. Da jeg ikke veed Dybden; saa kan jeg ikke angive Vandmassens Indhold.

22) Mastegraven er i Længde 400 Fod, i Middelbrede 300 Fod; og altsaa er Overfladens Indhold 120000 Qvadratfod. Jeg veed ikke Dybden; og Vandmassens Indhold kan ikke angives.

23) Nyehavns Kanal, har en Længde af 1248 Fod, en Brede af 110 Fod, og en Dybde af 10 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 137280 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold 1372800 Cubicfod.

24) Den store Havn, hvor Orlogskibene ligge, fra Flaadebroen ved Bommen, indtil Christiansholm, har en Længde af 3360 Fod, en Middelbrede af 1520 Fod, og en Middeldybde af 22 Fod. Altsaa er Overfladens Indhold 5107200 Qvadratfod; og Vandmassens Indhold er 112358400 Cubicfod.

De her anførte Maal og Beregningen, ere grundede paa et nøjagtigt optaget Kort, af saa stort Besiik, at 1546 Fod paa den geometriske Maalestok, udgjøre 6 Tomer af det virkelige danske Alenmaal.

Fester.

Sang
ved
en Lyst-Fugleskydning.

Mel. Velkommen, Enhver, som har Drucsaft kjær! o. s. v.

Med Hæder paa Jorden det løjerligt gaaer;
saa gik det saa længe, som Verden bestaaer:
den Ene maa kummerligt svede for Gavnet;
den Anden saa mageligt kroer sig af Navnet.
Forgjeves man Aarsagen nøje beseer:
vi tømme vort Glas for det Gode, der skeer.

Tit prises en Konge for Viisdom i Raad,
for Kjekhed i Strid, og landsfaderlig Daad,
mens Frillens Lakej har det Storverk udrettet,
hvorover der kagles i Hofcabinettet.
Forgjeves man Aarsagen nøje beseer:
vi tømme vort Glas for det Gode, der skeer.

Saa

Saa tit en Minister faaer Stjerner og Baand
for Vagtsomhed, Borgersind, Troskab og Aand,
skjønt Himmelen veed at han borger Forstanden
hos Pynten, som Fruen har sat ham i Panden.
Forgjeves man Aarsagen nøje beseer:
vi tømme vort Glas for det Gode, der skeer.

Man stundom en Doctorhat (udenlands!) faaer,
skjønt neppe man rigtigt at stave formaaer;
kun maa man en bedre sin Lærdom betale
for med Paragrapher og Titel at prale.
Forgjeves man Aarsagen nøje beseer:
vi tømme vort Glas for det Gode, der skeer.

Ja, selv i vort Skydelaug Vinding og Navn
tildeles ej den, som ved Skuddet gjør Gavn:
tit Fuglen maa træffes til Punct og til Prikke;
det Skud, som den løsner, nedskyder den ikke.
Forgjeves man Aarsagen nøje beseer:
vi tømme vort Glas for det Gode, der skeer.

Nu, Skaal da for Alle, som sigted' og traf!
Og Skaal for den Mand, som fik Titel deraf!
Skaal ogsaa for dem, som iblandt monne klikke!
Som Christne for Brødre, vi Skaalen uddrikke.

For Kjønnet, som smil'de til Skud og til Maal,
for Koner og Piger vor gladeste Skaal!

Haste.

Noget om Hr. Professor Jakob Baden, i Anledning af et Par Steder i tredie Hæfte af Universitetsjournalens fjerde Aargang.

I nys udkomne Hæfte af Hr. Prof. Badens Journal, som sagtens i de fleste deraf, findes vel ingenlunde Mangel paa Sætninger og Domme, som, med Hensyn til den mulige Indflydelse, Udgiverens Alder, Embede, Navn og Tone kunne skaffe dem paa et Publikum, torde forskylde offentlig Anke, Prøvelse og Gjendrivelse. Man kunde saaledes f. Ex. veje, hvor megen Stormodighed der ligger i, at lade sin Modstander høre, ikke blot, at hans Velfærd (som Hr. Prof. mener, thi kun Mening bliver dog sligt) er dræbt, men at han endog selv har dræbt den; man kunde undersøge, om ikke højere Pligter (hvis ej i det tilsigtede Fald, dog) ofte kunne byde, at dræbe ej alene sin egen Velfærd, men endog Medborgeres, især videnskabelige færdeles, Ære, naar denne er uværdig til Livet; man kunde mene, at Hr. Prof., sin Frygt for at forarge uagtet, neppe har undveget Forargelsens

Klippe ved at lade Journalens Abonnenter paa Latin og paa Dansk atter betale, hvad han alt før i sin Horatius har solgt dem; man kunde troe, at der hørte sort Mørkheds Aand til at bruge Oplysningsmand som Øgenavn; man kunde holde for, at den, som selv lader Horatius begynde med at kalde Mæcenas kongelige Oldefædres Udspring, uagtet hidtildags alle ere enige i at de kongelige Oldefædre vare Mæcenas's Udspring, at han gjorde i det mindste forsigtigst i at tie om Greb paa Oversættelseskunst; men endog til at rense et Spiltog i denne Augias's Stald fordredes en Herkules. Jeg vil her kun forsøge mine Kræfter paa et Par smaa Pletter.

I Anledning af det Prædikat, Hr. Nissen paa Titelbladet til sin Oversættelse af Virgilius's Æneis har givet sig anmærker Hr. Professoren, (S. 129) at det, istedetfor *Doctor Philosophiæ et Magister Artium* „efter Hr. Nissens Diploma nok burde hede: *Magister Artium et Doctor Philosophiæ.*" Saa ligegyldigt det end ved første Øjekast torde synes, om i dette Tilfælde stod Mester for eller Mester bag, og saa lidet sigende Hr. Prof.'s formeentlige Rettelse i Følge deraf maatte erkjændes at være, sammenstøde her Omstændigheder, som afkræve nogle Modanmærkninger til denne Anmærkning.

Hvad Hensigten angaaer, skulde man neppe erindre noget derimod, saafremt man ikke med høj Grad af Sandsynlighed kunde opgive nogen an-

den,

den, end den at anbringe en, ihvor ubetydelig, historisk-literarisk Rettelse; men en Yttrelse af Udgiveren selv for ikke saa meget længe siden afnøder næsten Læseren Mistanke om en Braad, som ligger skjult derunder. Hr. Baden har i Journalens forrige Aargang 2 Hæft. S. 89 underrettet sine Læsere om, at „nogle unge Candidater med Begjerlighed grebe det Prædikat Doctor Philosophiæ, da det syntes at give dem en højere Værdighed, endskjønt Magister og Doctor er et og det samme, nemlig en Lærer;“ Hr. Prof. kan ikke andet end ønske, at hans Læsere ere opmærksomme paa, hvad han fremsætter, og erindre og anvende det; men nu; Anvendelsen gjort paa Hr. Nissen; — og hvad skulde efter en saadan Anmærkning afholde de med denne Lærde ubekjændte Læsere fra denne Anvendelse? — kunde, maatte man da ikke falde paa, at Hr. Prof. har villet lede til at ansee Hr. Nissen som den, der med Begjerlighed greb efter en kun saa synende højere Værdighed; som en barnagtigen forfængelig, efter Skinnet og Titler, et falsk Skin og forkastelige Titler begjerligen gribende Yngling. Man dømme om slig Drivefjærs moralske Værd.

Enighed med sig selv er Maalet for den Vises Stræben; Hr. Prof. Baden fører saa tit Ordet Philosophie i Pennen; af ham tør man vel derfore have end mere Ret til at kræve, at i det mindste hans offentlige, især imod Andre rettede, Handlinger ikke modsige hinanden. — I anden Aargang af sin

Jour-

Journal 1 Hft. S. 46 anfører Hr. Prof. „danske Lærdes Doktor-Promotioner ved tydske Universiteter;" og iblant disse et Par i Philosophien. Er denne Inkonsequents blot Skjødesløshed? til at omtvivle det fristes man, naar man iblant disse her saa kaldte Doktorer finder Hr. Prof.'s egen Søn Hr. Torkel Baden. Det er saa naturligt, saa undskyldeligt, ja saa pligtmæssigt efter Evne at bidrage til en Søns Roes og Hæder; man bør unde den gamle Fader at kunne være glad ved og stolt af sin Søn; og om det maaskee end ikke saa ligefrem udmærkede sig ved Almeenvigtighed og Almeeninteresse at forkynde, hvorlunde Hr. Thorkel skylder Hr. Jakob Livet; nu Herre Gud! vi ere fra andre Kanter blevne saa vante til at høre f. Ex. det Ogenavn (Auctarium nominis, som Hr. Prof. Baden oversætter det) min Ven, at vi vel kunne see igjennem Fingre med Hr. Prof.'s min Søn, saa meget mere som dette dog ikke gaaer fuldt saa tit paa, som hint, hvis Progression er uberegnelig. Men alt dette — det forstaaer sig; — under een Betingelse: at Sandheden ikke krænkes, at ingen anden derved fornærmes, at man ingen partisk Undtagelse derved gjør sig skyldig i. Det hedder til Slutning af det ovenfor S. 77 anførte Sted udaf tredie Aargang. „Og Cancelliet var føjelig (føjeligt burde det i det mindste hedde) nok til at antage dem for det alene, som de udgave sig for." Jeg vil ikke undersøge, hvorvidt den danske Cancellie har Grund at være tilfreds med det Prædikat af Føjelighed, den

strænge

strænge Prof. Baden her tillægger det; ikkun den Synderlighed vil jeg anmærke, at Hr. Prof. Baden selv dengang havde gjort sig skyldig i samme Føjelighed, dog saaledes, at for Cancelliet, saavidt jeg veed, i saa Tilfælde ikke er Persons Anseelse, vor Journalist derimod er ikkun føjelig, naar Sønnen er med paa Listen.

Saa ligegyldigt det, som sagt, torde synes, hvilket: Magister eller Doktor sattes først, kunne der dog angives tilstrækkelige Grunde til Doktor-Prædikatets Fortrin. Hvad *Artes* i denne Titel betyder, skal end ikke Badens Ordbog kunne underrette os om, og i alt Fald maatte det altid vige Philosophien, ogsaa i academisk (her højst vigtige) Henseende; thi efter Philosophien benævnes et Facultet, og derunder høre *Artes*. Philosophien bør altsaa som forsaavidt subordinans stilles foran *Artes*. — Enten nu de i vore Skuespil latterliggjorte Magistre, saasom Holbergs Rosiflengius og Stygotius, Evalds Trækuub, Storms Theophrastus, ja vel endog en bekjændt gammel fattig Student, som under Navn af Magister Lungepølse nys var Gadedrengenes Spot, have kunnet bidrage dertil: nok, hos Mange er unægtelig Begrebet Magister forbundet med Pedanteri og Skolestøv. Hertil lægge man, at Philosophiens Mænd ingenlunde bør nedsættes under de tre øvrige Fags Doktorer. Derfore bør det Ord: Doktor, enten bruges alene, eller have første Plads, da det saaledes

baner

baner sig Vejen til mere Udbredelse. Hr. Nissen burde altsaa kalde sig Doctor Philosophiæ et Magister Artium, og er ligesaa lidet at fortænke i, om han af Andre venter denne Titel, som Hr. Jakob Baden om han fordrer at tiltales Professor, ikke Magister. Højst undskyldelig, ja endog ikke til Undskyldning trængende vilde derfore en saadan Omsætning være, som Hr. Prof. har beskyldt Hr. Nissen for; men nej! — Hr. Doktor Nissen har ikke omflyttet et Bogstav; i Diplomet — jeg har det for mig — staaer: „*Doctorisque Philosophiæ et Magistri Artium.*" Hr. Professor Baden! havde De ikke indskudt et nok (som vel og skal betyde noget) ved burde, hvad Prædikat havde man da ikke været berettiget til at tillægge Dem paa Grund af denne Anmærkning. — At ogsaa andre end Prof. Baden, f. Ex. Minervas Literaturmand, have holdt paa Magisterskabet, kan maaskee bidrage til end mere at vise denne Deduktion som ikke overflødig. — Dette var det første Sted.

Af en for nogle Aar siden begyndt britisk Tidende tager Baden Anledning til at opfordre fornemmelig Bestyrerne (Hr. Prof. er uvidende om, at der er kun een Bestyrer?) af de kjøbenh. lærde Efterr. til „ikke at overlade det vigtige Arbejde at bebekjændtgjøre deres Landsmænds literariske Fortjenester til umodne Halvlærde, som under Anonymitetens Maske kunne gjøre deres Eruditeter i Penge, eller til uerfarne unge Mennesker

og

og kjøbte Partigængere, som ikke kjænde andet end Dagens Evangelium, og ofte paa Sædeligheds og god Ordens Bekostning jage efter Pøbelens Gunst". Denne Opfordring kan ikke andet end antages tillige at indeholde en Beskyldning; den var ellers aldeles overflødig. Hr. Baden paastaaer altsaa, at der iblant Medarbejderne til de lærde Efterretninger findes deels umodne Halvlærde, deels unge Mennesker og kjøbte Partigængere. Neppe kan det være Hr. Professorens Mening, at alle Medarbejdere skulle henregnes til en af disse Klasser; det bør ikke være ham ubekjændt, at der iblant dem findes Mænd, som f. Ex. Abrahamson og Sander, hvilke begge vel i de skjønne Videnskabers Theorie torde i det allermindste maale sig med Hr. Baden. Det er følgelig kun Nogle, han har i Sigte. Men her sees han kjændelig ved et anbragt eller at skille mellem disse Nogle; iblant de berlingske Recensenter ere altsaa efter hans Paastand Nogle umodne Halvlærde, Andre unge Mennesker o. s. v. Til de Hrr. Buchhave, v. Eggers, Hjort, Münter, Fr. Thaarup, o. s. v. overlader jeg det at afgjøre med Hr. Prof. Baden, om og hvorvidt de have at træde ind i den første af hans to Klasser, thi fra Optagelse i den sidste befrier Alderen saavel dem som nogle aldeles anonyme Medarbejdere; de kunne samtlige ved Døbeseddel opvise mere end tredive Aar eller dog saa omtrent, — følgelig i det mindste samme Aartal, som Hr. Thorkel Baden, hvem Hr. Prof. dog selv har ladet recensere, — og derfore selv af den

tred-

findstyveaars Baden, — om hvem mange maaskee ville sige, at han er gaaen i Frøe, — skjældes for unge Mennesker. Den eneste under tredive Aar, der offentlig har vedgaaet sine Recensioner i de lærde Efterretninger, er jeg som skriver dette; skulde altsaa Hr. Baden end ikke egentlig og især have havt mig for Øine; jeg er dog i Særdeleshed af nysnævnte Aarsag opfordret ved Hr. Professorens Opfordring. Altsaa *Responsum, non dictum esse puter, quia læsit prior.* Angaaende Erfaring, som Prof. Baden, i det mindste efter et af ham selv aftrykt Brev (S. 135) har endeel af, kun den Anmærkning, skiønt uden mindste Hensyn paa mig selv, at Hr. Prof. uden Tvivl her blot har tænkt paa egen Erfaring, hvorpaa det er høist naturligt, at tredsindstyve Aar kan yde større Forraad end nogle og tyve; Indsamlingen og Brugen af Andres Erfaring kan imidlertid vel ogsaa regnes med til Erfaring, og unge Mennesker stundom forsaavidt være fuldt saa erfarne som de Gamle. Urimeligheden i at vurdere Skrifters og Forfatteres Værd efter disses Aar, er saa tit og kraftigen oplyst, at jeg her vil nøies med at fremsætte det Spørsmaal, om det maaskee ikke stundom havde været ønskeligt, at yngre Mænd havde recenseret isteden for de ældre; saaledes f. Ex., ligesom Publicum formodentlig hellere seer de gamle Digtere fordanskede af Hr. Guldberg og af Hr. M. C. Bruun — hvis Talenter man bør erkjende, uden derfore nødvendig at henhøre til hans sværmerske Tilhængere og haardnakkige Beundrere, — end

end af Hr. Baden, havde det sikkert hellere læst dennes Horatius bedømt i de lærde Efterretninger af f. Ex. Hr. M. C. Bruun, paa hvis Hæld i selv at oversætte ham vi have seet nogle Prøver, end af den uden al Tvivl ældre Rec., som Redactøren betroede „det vigtige Arbejde at bekjændtgjøre Hr. Prof. Badens Fortjenester af Horatius," (skulde nogen omtvivle at Hr. Prof. virkelig har saadanne Fortjenester, ham henviser jeg at gjendrives til Forfatteren af Doktordisputatsen om de Danskes mangehaande Fortjenester af Latiens Forfattere.)

Dog det være med Erfaring og Alder som det vil. Man angriber ikke, ved Benægtelsen af disse Egenskaber, nogens Agtelse som Menneske; thi nøjes Baden heller ikke dermed; „og kjøbte Partigængere" lægger han til; det foregaaende eller tilkjændegiver tydelig, at og her er forbindende, ikke adskillende; Hr. Professoren beskylder da tillige de unge Mennesker for at være kjøbte Partigængere. Partigængere var allerede slemt; thi neppe tillægger man Dyd og Religion og Smag Partigængeri; men nu kjøbte, bestukne, af den lavegennyttigste Drivefjær handlende, og dog som Sandhedens over alle Sideblik ophøjede Talemænd fremtrædende Mennesker! Hvad er Angreb paa Villiens Reenhed, naar ikke dette? og hvo har da kjøbt dem? Hvad Data har Professoren til at bygge denne Beskyldning paa om Overbeviisningers og Dommes Kjøb og Salg? Han komme dermed! Dog — han stiger endnu høiere; „som ofte paa Sædelig-

heds

heds og god Ordens Bekostning jage efter Pøbelens Gunst". Denne Beskyldning er saa haard, som den kan være; saadanne Skribenter, som dem Hr. Baden her beskriver, fortjene alle Godes Afskye og Foragt; de ere Menneskehed og Stat for farlige til, at ikke ethvert ædelt Menneske, enhver værdig Borger og fornemmelig Regjeringen bør gjøres paa en dem lidet hædrende og gavnende Maade opmærksomme paa, og mistænksomme mod dem og ethvert deres Skridt Saadanne bør berøves al Indflydelse, følgelig al Agtelse og Tillid. Men fulgte ikke deraf uudeblivelig deres Velfærds Død? Ligemeget: Fiat justitia, et pereant saadanne Skurke. Men ogsaa kun saadanne Skurke ɔ: de som virkeligen ere det; ikke de, som blot Hr. Prof. Baden vil have kjændte derfore. Badens Villie er ikke nok til at gjøre Andre onde; og imidlertid — var det ikke muligt at hine sørgelige Følger kunde ramme den af Baden uskyldig sigtede, eller, om det ikke var muligt — det er det ikke — kunde det da regnes Prof. Baden til Fortjeneste; har han ikke gjort, alt hvad han formaaede, for at frembringe dem? Hr. Professor! De har talet om, at dræbe egen Velfærd; o! det er langt sjeldnere at retfærdiggjøre, naar man dræber Andres. Langt fra mig her at kalde Hr. Prof. Baden Velfærdsmorder; dertil kræves baade at have villet og kunnet. Villien ene dræbte Ingens Ære eller Velfærd; dertil maae ogsaa Magt og Evner, og var end Andres Velfærdsspilde, om ikke Øjemed, dog i

 det

det mindste Maal for Hr. Profs. Angreb, — disse Egenskaber savnes dog hos ham. Men derfore bør hans Fornærmelser, af ihvor ubetydelige Følger (og hvo beregner med Sikkerhed Følger?) ej behandles mindre strængt; ingenlunde er det mit Ønske, at man skulde henskyde sig under Hof- og Stads-Rettens strænge System, — uagtet det torde ikke synes urimeligt, om Mænd der gaae saameget efter Erfaring som vor Baden, ogsaa af de høje Multer, denne Ret er kommen i Vane med at tilkjænde, hentede en Drivefjær til i det mindste at betænke sig, inden de erklærede Medborgere for selv fordærvede (corrupti) Sædeligheds Fordærvere og god Ordens Forstyrrere. Den fornuftige, veltænkende og upartiske Almeenhed være vor Dommer; til dens Kjændelse indstiller jeg, hvad Navn og hvad Tiltro Prof. Baden med sine Domme fortjener; med mindre han enten, hvortil jeg — hvorfore dette jeg, er alt oplyst — herved opfordrer ham, fremviser et eneste Sted i de lærde Efterretninger (mange kunde jeg kræve), hvori jeg har angrebet Sædelighed og god Orden, et eneste som vidner om nogenslags Bestikkelse, eller offentligen fritager mig, den eneste navngivne unge Recensent i de lærde Efterretninger, for de af ham fremførte ærerørige Beskyldninger. Men endog i det sidste af disse to Tilfælde — hvilket jeg ligesaalidet venter, som jeg frygter for det første, — er ikkun Handlingens Objekt forandret, Handlingen bliver den samme.

Hr.

Hr. Prof. Baden har ved det paaankede Sted naturligviis ogsaa angrebet Redaktøren, som den der vanærede sit Blad med slet og uforsvarligt Valg af Medarbejdere. Imidlertid gaaer han dog i Henseende til denne Lærde ikke fuldt saavidt som de to Rigets øverste Gejstlige, der i Anmærkningerne til sin Indberetning S. 41 saa kjendeligen røber sin Attraae til at beskylde ham for Nedrighed. Men deri kommer dette Par overeens, at det synes som de begge vilde have Berlingerne frakjændte deres Privilegium. Hr. Prof. Baden ønsker ogsaa Redaktøren afsat og Efterretningerne givne under et lærd Selskabs Bestyrelse, der kunde beskikke Recensenter. Ih nu! est quadam prodire tenus, si non datur ultra; Hr. Prof. kunde jo, for at holde Ligevægt med Berlingianerne, selv oprette et saadant; mange blandt vore bedste Videnskabsmænd og Sniller — dem jeg ikke nævner, for ej at synes at søge Lye bag deres Navne — toge sagtens neppe Deel deri; ih men, hvad behøvedes ogsaa de; Hr. Profs. Familie kunde allerede forsyne med endeel; tænk engang! han selv, et Par Sønner og hans navnkundige Frue, (hun har ogsaa, som bekjændt, skrevet noget smaat, men jeg kan ikke afgjøre, om hun er heldig i Dommo); med dem forenede sig vel strax Hr. Justitsraad Pontoppidan (hvis Foredrag Hr. Prof. Baden ved den Lejlighed behagentlig kunde gjøre lidt mindre ubehageligt), Generalfiskalen og Drømmerens Sagfører, og Deslige.

 Hr.

Hr. Prof. seer, at jeg ikke blot gjengjælder ham hans Forslag, men endog paatager mig den Ulejlighed at foreslaae Recensenter, „i hvis Hænder i det mindste Jakob Badens og hans Families Ære kunde være sikker". Et saa udsøgt Selskab vilde neppe af fremmede Tidsskrifter indrykke en saa uartig Recension, som den over Fru Badens Grandison, Nyerup i sit Blad indførte (ikke oversatte, thi det gjorde jeg); Recensionen over Hr. Badens Horats kunde maaskee derimod komme under Overvejelse.

Hr. Prof. Baden var engang i en Række af Aar som Scepterfører i vor Literatur; hans Smag og Kundskaber, maaskee eminente i Forhold til de Samtidige, som vilde gjøre ham Enevælden stridig, skaffede ham denne Myndighed; og man kunde anvende paa ham, hvad hiin Romer siger: inopia nostra magnus factus est. Med Skolens Færle nedlagde han ogsaa Literaturens Scepter. Men see! Glemmende Horatius's solve senescentem mature sanus eqvum, vilde han efter en lang Hvile igjen gribe det; det var borte; Tidens Aand havde forandret sig; vor literariske Stat var bleven mere republikansk organiseret; Badens Begreber, Indsigter, og Smag kunne ikke mere berettige ham til Dictatur; tænker han, at tilskræmme sig den, ogsaa det er vist en Drøm. — For Feighed erkjænder jeg det, at fremsnige sig i Nattens Mørke, naar man ikke tør vise sig for Dagens Lys; altsaa mit Navn her

J. Kragh Høst.

Om

Om theologiske Undersøgelser.

Intet er mere overilet og fremfusende, end at forkaste den hele christelige Religion, fordi blandt dets Lærdomme een og anden er en Smule tvivlagtig; men ligesaa meget ere de at laste, som holde over den antagne Troe med den største Strenghed, saa at der ikke tillades nogen Afvigelse fra den mindstbetydelige Sætning. Begge Dele ere Yderligheder. Vor hellige Religionsstifter yttrer ingensteds, at han forlangte blinde Tilhængere; han siger med udtrykkelige og soleklare Ord: at man skal søge i Skriften.

Det er altsaa af ham selv tilladt, at forske, at veje, at prøve allehaande Beviissteder i Bibelen; og en Theolog, en Gudslærer, kan da ikke foretage sig noget, som er mere sømmeligt for ham, mere overeensstemmende med hans sande Kald, mere nyttigt for fornuftige Christne, end naar han bruger sine Kundskaber og sine Forske-Evner til at udfinde en Vei, at komme den evige Sandhed alt nærmere.

Men enhver Undersøgelse i denne Videnskab bør, mere end i nogen anden, ledsages af Apathie, være fri for alle menneskelige Skrøbeligheder, være den Sag værdig som der føres, og ikke udsætte Religionen selv for Haan, ved at spotte dem, der ere af en modsat Mening.

Intet er lettere, end at gjøre enhver Troesbekjendelse latterlig. En Række af Sætninger, som man tildeels skal antage under Fornuftens Fangenskab; som man næsten ene og allene beviser theoretisk,

tisk; som indeholde saa mangt et Baand paa vore Lidenskaber; og, som gaaer ud paa at indprænte os Selvfornægtelse og haarde Pligter, gjøre mangen een uvillig til at antage dem. Man bær dem dog taalmodig; man glemmer at de ere trykkende Baand; men naar en Tvivler opstaaer, som offentlig yttrer Mistroe imod hvad man har holdt, og været nødt til at holde, for hellige Sandheder, saa lytter man med Begjærlighed; saa glemmer man, at hine Baand dog tjener at give os Fasthed i at vandre Livets slibrige Bane, og at de minde os paa det salige Haab vi have. Naar han endogsaa bruger Satyre og Lune til at sætte den gamle Mening i et tvetydigt Lys; saa hører man ham alt for let med Bifald, og en Religionstvivler kan da altid være vis paa at have les Rieurs de son Coté.

Ingen fornuftig og billig Mand kan dadle, at man fremsætter Tvivle og Indvendinger. At vor christelige Troe kan anfægtes, det har Erfarenhed viist. Dr. Luther har selv renset den. Det var besynderligt, om han skulde bragt den til sin fuldkomne Klarhed og Vished. Han har selv ladt adskilligt tilbage, som han overlod til Tiden at rette, fordi det var ham nok, at en Deel grove Misbrug vare ryddede af Veien. Man har siden mangfoldigen modificeret hans Lærdomme i de uvæsentlige Ting, ja nu er Touren endog kommen til hvad man kan kalde Troens Grundvolde. Ikke allene i forskiellige Lande, men ogsaa i forskiellige Menigheder, er den lutherske Troe sig selv næsten ikke mere liig; den er

simp-

simplere, mere moralsk, mere frugtbringende paa det ene Sted end paa det andet.

Men disse Forandringer ere ikke Spotternes Værk; det er Frugten af koldblodige Undersøgelser, af modne og grundige Discussioner.

Til at forekomme, at ikke menneskelig Skrøbelighed indblander sig i sligt, som let kan være Tilfældet, naar man skriver og finder en lidenskabelig Modstander, der bruger Haan, naar han mangler Grunde; for at have det høieste Væsen for Øine, og ligesom i hans Nærværelse at fremsætte sin Tale; for ikke at faae Anseelse af at bruge to Tunger, een til Embedet og een til Privatbrug; saa er neppe bedre Sted end Kirken. Intet er mere ærværdigt, end Sandheds Tolk paa Prædikestolen. Der taler han for mange Hundredes Øren; der taler han til mange Hundredes Hierter.

Det kan hændes, at nogle af Tilhørerne mistyde hans Mening, fordi de ikke ret fatte den; men det er nok, at den største Deel lader ham vederfare Ret, og høster Frugten af en bedre Overbeviisning. De har med Opmærksomhed hørt ham; de har vejet hans Grunde; de har kiendt hans gode Hensigt, og de har følt hans Foredrag. Forgiæves giøre de Enfoldige ham til en Kiætter; han bliver agtet, som den sande Orthodoxe, den virkelige Rettroende, af alle Kyndige og Sindige.

Hr. Pastor Mourier har ogsaa nyligen holdt saadan en Prædiken, og deri undersøgt saa vigtig en Artikel, som Døbeformularen er; jeg døber dig

dig i Navn Gud Fader, Gud Søn og Gud den hellig Aand. Denne Prædiken er nyeligen bleven trykt hos Høcke og fem Ark stor in 8vo med nogle Tillæg. Han har udgiven den paa Subskription, for at holde sig skadesløs.

Saa meget som jeg har fattet hans Mening, saa forklarer han dette Formular paa en ganske nye Maade, som jeg har ondt ved at nægte mit Bifald. I Særdeleshed taler han om den hellig Aand, ikke saa meget som en Person i Guddommen, som om en Kraft til at bevirke det Gode. Han raisonnerer meget rimeligt om Oprindelsen af den hele Lærdom, og finder en særdeles Overeensstemmelse imellem de tre Personer efter hans Forklaring, og de tre første Bønner. Det han siger om de tre Vidner, som vare brugelige hos Jøderne, og om Tallene, er interessant, og overalt et tilføiet Forsvar for denne Forklaring.

Langt fra at ville paatage mig at være Dommer i en saadan Sag, som jeg nok føler jeg ikke forstaaer, maae jeg lade mig nøie med at bevidne, at han har givet Sagen temmelig Rimelighed, som det lader. I det mindste har han fremført adskilligt, som de, der tænke anderledes, ville have megen Umage med at gjendrive. Han har gjort saa meget, at hans Sætninger maae nøie, nøie drøftes og deres Urigtighed meget klart vises, eller ogsaa de maae blive staaende. Magtsprog have i disse Tider ingen afgjørende Kraft mere.

For

For Resten taler Forfatteren saa beskedent; med saa megen Varme for Religionen; saa øjensynligen af Overbeviisning; saa ganske og aldeles uden alt uvedkommende, alt det, der bør være fremmed for en theologisk Forsker; at hver den, som vil forsvare den hidtil antagne Mening, vil være nødsaget til at bruge samme uskyldige og ærefulde Vaaben.

At jeg bliver ved den gamle Troe, det kommer deraf, at jeg ikke holder mig for beføiet Dommer, der kan antage og forkaste, og lide paa sin Overbeviisning, da denne kan være falsk. Jeg haaber, at man vil gjendrive ham med Sindighed og Anstændighed, og uden at bruge de tomme Magtsprog som jeg har talt om. Naar denne Gjendrivelse udebliver eller er ikke tilfredsstillende, saa ville mange finde Pastor Mouriers Forklaring grundet.

Jeg kan ikke slutte denne Betragtning uden at gjøre sørgelige Anmærkninger. I de ældre Tider bleve vore Troens Artikler forfattede af Kirkeforsamlinger; der blev, saa at sige, dekreteret, hvilke Sætninger der skulde gjøre os salige; der blev en Lærdom funden gyldig eller fordømt efter de fleste Stemmer; der havde Majoriteten bestandig Ret. Der hændtes det da rimeligviis, at mangfoldige Geistlige blindt henholdte sig til det herskende Partie, saa at Sagen ikke blev tilbørlig undersøgt; at der ikke mere Selvstændighed og Uafhængighed var end nu omstunder i Klubberne, hvor man hverver til en Votering ligesom Medlemmerne kommer ind ad Døren, ja i deres Hjemme selv. Det feilede da ikke heller, at

at en mægtig Prælat, som sad i denne hellige Klub, fik en Rival, en Modstander uden for Klubben, gjort til en Kjætter, og alle hans Tilhængere afskrækkede ved et rædsomt Anathema. Iblandt Troens Artikler kunne da nogle være antagne af pur Gjenstridighed, og blevne indførte i hiin Alders Christendom, ene og allene af Had til denne eller hiin udmærkede Mand. Man har altsaa undertiden havt Føie at sige:

Ak Herre Gud! dit dyrebare Navn,
Maae være deres Skalkheds Skjul og Gavn!

Lyksalige Danmark! du haver ingen Religionstvang, intet Hierarchie, ingen blinde Meninger. Din milde Regjering tillader alle Indbyggere borgerlig Frihed og aandelig Frihed. Enhver maae dyrke Gud paa sin Maade; enhver tør frit fremsætte sine Tvivl, naar det kun skeer paa en anstændig Maade; naar man ikke glemmer hvad man et Folkes Religion er skyldig; naar man giver noget igjen for det man borttager; naar Moralen vinder ligesaa meget som Troen taber; thi den spekulative Troe kan neppe gavne mere end Individet selv, men en god, from og christelig Vandel kommer andre med til Nytte.

Tode.

Noget om Hamborg.

Hr. Assessor Bärens har meddeelt os saa mange Efterretninger om Hamborg, at jeg ogsaa troer, det

kan

kan ikke være gandske overflødigt, om jeg lægger noget til, især hvad den almindelige Plejeanstalt angaaer.

I Martio 1796 er i Gaver til sammen indkommen 365 Rdlr. 5 ß., foruden at Søe-Assuranze-Compagniet skienkede dertil 3333 Rdlr. 2 Mk. d. Banco.

I Junio beløbe Gaverne sig til 470 Rd. 11 ß., i Brudgoms-Gaver fik det 35 Rdlr; af Fattiges Blokke 113 Rdlr. 3 Mk. 4½ ß.; af Fattiges Bøssen i Særdeleshed i Værtshuse 277 Rdlr. 2 Mk. 9 ß.; iligemaade i Privat-Bøsser hos Forstanderne 1442 Rdlr. 13 ß., foruden en Gave af 33 Rdlr. 2 Mk. i Banco.

I Julio ere i Gaver indkomne		263 Rd. 1 Mk. 8 ß.
Et Legat	Banko	333 — 2 — - —
I Augusto	-	- 133 — 5 — 1 —
Et Legat	-	- 1000 Rd.

Iblandt Gaverne udmærke sig følgende: en Hospitalsforstander har forhen, efter aflagt Regnskab givet et Maaltid; han har nu forvandlet dette Maaltid i en Gave af 20 Rdlr. Directeuren af den franske Comoedie har indsendt Indtægten af en Benefice for de Fattige, som beløb sig til 224 Rdlr. 4 Mk. En ubekiendt Ven af de Fattige har sendt 50 Tomarkstykker som gielder 4 Mk. d. eller 33 Rdlr. 2 Mk.

En Ubekiendt har skienket et Sølv Lommeuhr til den iblandt de Fattige, som baade i Skole og sine Læreaar har ført sig bedst op; dette Uhr fik en Drejersvend P. M. Maaß. Tode.

No-

Noget om Politiet i London.

En Øvrighedsperson i London har i dette Aar udgivet: A Treatise on the Police of the Metropolis, explaining the various crimes and misdemeanors which at present are felt as a Pressure upon the community, and suggesting remedies for their prevention. Han har deri undersøgt Aarsagerne til nærværende Usikkerhed af Liv og Eiendom.

Han har funden, at England har meget ufuldkomne criminale Love, som er alt for strænge og tvetydige, og tilkjende Døden for hele 160 Slags Forbrydelser, hvoraf de fleste hos os blive mere lemfældigt straffede. En anden Kilde til de groveste Uordener er en Mangel af et velindrettet og virksomt Politie, ligesom ogsaa af en offentlig Anklager for Kronen til at forekomme de mangfoldige Underslæb og Bedragerier i Criminal-Justicens Pleje. Videre i den himmelraabende Misbrug, at skjenke store Forbrydere Livet, naar Lovene have dømt dem til Døden. Det ordentlige System, hvorefter Nationens Afskum retter sig i deres Canaillerier, er endnu en vigtig Aarsag; og endeligen mangler det paa hensigtsmæssige Tugt- og Forbedrings-Huse.

Han afhandler enhver af disse Poster, og hvad han skriver derom, overbeviser os, at den criminale Justits i dette Land har ligesaa store Feil som Medicinalvæsenet, og at ved Siden af mange ypperlige,

ja

ja næsten fuldkomne Mennesker, der lever utallige Onde, som i alt Slags Canaillerie ere udlærte.

Lovenes Tvetydighed volder, at deres sande Mening er uvis, og at derfor de fleste Forbrydelser ikke straffes, fordi Dommerne finde, at de ikke see den Bestemthed i dem, som dog udfordres, naar man skal dømme een til Døden. Havde de nu lemfældigere Straffe, saadanne som hos ere brugelige, at de bleve satte i Arbeidshuse, i Tugthuse, til Fæstningsarbejde, saa kunde de befrie Selskabet for mange Kjeltringer, som nu slippe løs, og fremture, ja blive fuldkomne i det Onde, fordi den Brøde, som de bleve anklagede for, ikke var værd at straffes med Døden. Man kunde endog vente, at mange af dem vilde blive forbedrede, som vi have upaatvivlelige Exempler paa.

Den største Deel af Forbryderne, som stilles der for Retten, og som der er tilstrækkelige Beviis imod, seer man Aar ud Aar ind at frikjendes, paa Grund af en manglende Bestemthed i Loven, eller af de Eedsvornes ømme Samvittighed. De opmuntres ret derved til at gaae frem i Skarnsstreger, og de lærer af Procuratorene, hvad Udflugter de skulle bruge, for ikke saa let at komme til at lide Straf.

Da de haver i London hver Maaned engang 60 ja vel flere Criminalprocesser allene ved een Ret, saa følger, at en Skjelm har Lejlighed nok til at gjøre sig alle Udflugter bekjendte, da meget ofte to ja tre Advocater møde, som føre den Anklagedes Sag, og altsaa ret kappes med hverandre i Udflugter og Kroglove,

love, helst naar han har bragt noget for sig, saa at han kan godt betale. Han lærer snart den ædle Kunst at forvirre Vidnerne, og tiltale de Edsvorne.

Overalt er Criminaljustitsen i England ret udtænkt til alle de Anklagendes Fordeel, og i denne Omstændighed ligger saa mange Misdæderes Frelse. Det var let at vise, at den Anklagede har ligesaa mange Fordele forud, som i de fleste Hazardspil, sans Comparaison Banquieren har imod Pointeurerne.

Derimod kan det ikke andet være, end at den, som ikke er ret indviet i slige Handlinger, forstaaer ikke saa godt at rede sig ud af Diffikulteterne, og bliver et Offer for den Retfærdighed, som begynder at keedes, naar den øvede Praktikus gaaer, ligesom Tolderen, retfærdiggiort i sit Huus.

Det er da en grusom Feil, at paa de ringeste Forbrydelser, som Unge og Gamle kunne begaae, er sat Dødsstraf. En Dreng, som er i den Alder, da vore Love have Medynk med ham, kan der saa godt rettes som en voxen Person. Vel benaades han af Kongen, men den ene Misbrug ophæver ikke den anden. Lovene ere dog blodtørstige, og Drengen maae enten hænges eller frikiendes.

Denne Omstændighed, at der er ingen Middelvei imellem Galgen og Løsladelse; at der er ingen graduerede Straffe til; at det høieste, som een kommer til at lide, er en simpel Arrest, eller meer eller mindre svær Caution for god Opførsel, er den fornemste Kilde til den daglig tiltagende Immoralitet.

Vel

Vel ere der nogle andre Straffe, som Transportation eller Forviisning, Pidsken bag ved en Karre o. s. v.; men jeg tvivler, at Lovene tilkiende denne Straf.

Det er ogsaa en Hovedomstændighed, at Lovene ikke have tænkt paa Forbrydelser, som dog ere af største Vigtighed. De have ikke berørt Hælerne af stiaalne Penge og Bancosedler, fordi disse ikke regnes for Gods. Man kan med Vished antage, at den Eiendom som stiæles af Huse, Gevælfter, Magaziner, Fabriker, o. s. v. beløber sig aarlig paa ikke mindre end 700,000 Pund Sterling. Regner man dertil, hvad der bliver røvet paa Skibene der ligge paa Themsen, baade i Gods og Skibsmaterialier, saa gior det tilsammen en halv Million Pund Sterling. Dertil kommer: hvad som bliver nappet paa kongelige Orlogsskibe, Tømmerpladser og andre offentlige Steder, hvilket da med det forrige gior en Sum, som overstiger al Troe.

At man saa let kan blive af med at sælge stiaalet Gods, ødelægger al Moralitet hos den gemene Mand. Enhver nytter den Leilighed at stiæle, naar han er i Trang for Penge. Tienestetyende, Læredrenge, Dagløønnere og andre mere gribe dertil, og øve sig deri. Hælernes Antal i London er i 20 Aar voxet fra 300 til 3000, der ordentligen ere bosatte, og have Huse i de smaa Gader, hvor de bageste Værelser ere opfyldte med Skibsforraad, vestindiske Producter, Huusgeraad og Klæder, omendskiøndt

skiøndt de have selv ingen Anseelse deraf, men gaae slet klædte o. s. v.

Falske Myndtere betragter Autor ogsaa, og fortæller nogle artige Anecdoter om denne Handel, som man dog har ondt ved at troe. De Folk, som drive denne Negotie, forsyner dermed alle Slags Høkere, Bissekræmmere, Hesteprangere o. a. m. med falske Sølv- og Kobber-Myndter, hvorpaa de have hundrede Procent Fordeel. Neppe gaaer en Vogn eller Kareth ud af Hovedstaden, uden at medføre smaa Kister med falske Penge til Søestæderne, og hvor der ere Manufacturer.

Ogsaa fremmede Penge eftergiøres; ikke allene falske Louisd'ors, Johannesser o. s. v., men ogsaa uægte Stierne-Pagoder. De sidste giøre de af hviidt Kobber og forgyldes dobbelt. Saaledes koster Stykket 3 Skilling danske, men Jøderne kiøbe Dosinet for 6 Skilling engelsk, og skaffe dem til Indien, hvor de gaae med de ægte Pagoder, for 8 Skilling engelsk Stykket.

Af disse falske Myndtere ere i de sidste 7 Aar ikke mindre end 608 blevne anklagede og overbeviiste; alligevel gaaer Tingen rask frem, og som sikkert kan man antage, at den Summe, som aarligen produceres paa denne Maade, beløber sig paa 200,000 Pund Sterling.

Videre er i 7 Aar ikke mindre end 4262 Fanger, som virkeligen af den store Jury vare bestemte til at anklages, paa Forbøn blevne løsladte.

Vor Autor giør den Beregning, at for nærværende Tid hele 10,000 Mennesker af begge Kiøn nære sig ved Tyverie.

Han klager nu over, at saa mange benaades og frikiendes ved Proclamationer, Løsladelser og paa Vilkaar at tage Tieneste, enten til Søes eller til Lands, endskiøndt de strax deserterer.

Han giør nu et Malerie af de mange Maader, paa hvilke den gemene Mand i London forledes til Tyverie. Han regner, at 20,000 Mennesker staae op om Morgenen, uden at vide, hvoraf de skal leve den følgende Dag, eller hvor de skulle sove om Natten. I Ølhuse seer man ikke allene Mandfolk, men endog Qvinder og Børn. Der er i London hele 5204 privilegerede offentlige Huse, og Consumtionen i samme beløber sig paa 3 Millioner Pund Sterling.

Man har opdaget en Klub af Læredrenge i offentlige Huse, som haver den Hensigt at understøtte deres Medbrødre, naar de løbe bort fra deres Mestere, og denne Klub søge alle de voxne Canailler til, som behøver unge Subjecter.

Endeligen giør han følgende Beregning:

1. Smaa Tyverier udgiøre den Sum	710,000	Pd. St.
2. Store Tyverier paa Vandet	500,000	—
3. Tyverier paa Verfterne, Skibe o. s. v.	300,000	—
Transport	1,510,000	Pd. St.

	Transport	1,510,000 Pd. St.
4. Indbrud, Røverie paa Landeveiene		220,000 —
5. Falske Myndter		200,000 —
6. — Sedler og andre Bedragerier		70,000 —
	Summa	2,000,000 Pd. St.

Da Forfatteren er en Øvrighedsperson i London, saa kan man slutte, at han veed god Beskeed om alting, og at hans Beregning er noget nær rigtig, naar vi fradrage 25 Procent som han, for saavidt han er Autor, og han har ført sin Sag, vil antage han har overdrevet.

I øvrigt kan dette tiene til at anstille en Sammenligning, der ikke kan være andet end behagelig for os. Naar vi ogsaa regne, at London er 10 Gange saa stort og folkerigt som Kiøbenhavn, saa er dog Disproportionen uhyre. Vi have ingen falske Myndtere af nogen Betydenhed; vi høre til ingen ubetinget Pardon; vor Almue har endnu Ærbødighed for Lovene, og Høiagtelse for Sæderne; vi haver et aarvaagent Politie, og vore Straffe ere endogsaa til Nuancer graduerede.

For deres Skyld som sætte den tilbørlige Priis paa deres eget Fædreland, har jeg indrykket dette, at de kunde see, det er ikke alt Guld som glimrer; at England bærer i sin Hovedstad Sæden til en tilkommende Undergang, som dog kan forekommes ved kraftige Foranstaltninger. Det er Almuens Moralitet,

litet, som er saa aldeles fordærvet, og hvad Almuen kan giøre til en Stats Lyksalighed, det vil ingen nægte. De mange Friskoler og andre Underviisningsanstalter for de lave Classers Ungdom, hvortil saa mange Medborgere have bidraget, og endnu bidrage, lover os de herligste Frugter.

Tode.

Noget om de fire Lande.

Der er en stor Republik, som man kalder Fyrste-Republiken, hvor Keiseren er stedsevarende Præsident; det er Tydskland. I denne store ligger mange smaa Republiker, kaldte Rigsstæder; saadanne to ere Hamborg og Lübek, som regieres dog temmelig aristokratisk. Under disse to Republiker staaer een som endnu er mindre, under Navn af de fire Lande. Man maae ikke forestille sig, at det ere fire Landskaber, eller at hvert bestaaer i det mindste af forskiellige Sogne; nei, hvert Land er et Sogn, saa at det ere Lande en Migniature, ja endog disse Sogne falde noget smaa; alle fire Lande udgiør en Strækning af to Miils Længde og to Miils Brede. De burde derfor med Rette kaldes de fire smaa Lande.

Det er disse fire bitte Republiker, som Herr Professor Baggesen skriver saa fordeelagtigt om i hans Labyrinth, men som han dog neppe kan

berømme saa høit, at de jo fortiene det, om ikke formedelst deres Frugtbarhed, der er, som i alle Marsklande, overmaade stor, saa dog formedelst deres besværende gamle Vedtægter og Skikke. Endeel af disse forelægger jeg nu mine Læsere til Bedømmelse. Maaskee have de nu, da al Verden er mere eller mindre tilbøielig til at afkaste gamle Aag, og bortrydde gamle Fordomme, forandret sig ligeledes, men i min lyksalige Ungdomstid vare de virkeligen i den Tilstand, som jeg skal beskrive. Jeg kan ikke andet, end aabenbare ønske, at mange Steder i vort Fædreland havde de samme Vedtægter og Skikke, i hvorvel anderledes modificerede, da de derved vilde være meget lykkelige.

Den første Fordeel, som de have, og som jeg har selv seet Prøver paa, er denne: at de ingen Procurator have eller taale. De have vist nok en Amtmand, som paa begge Rigsstæders Vegne har Opsigt med dem, men boer i den lille Kiøbstæd Bergedorf paa de fire Landes Grændser. Han besørger ogsaa alt det, som paa Øvrigheds Vegne maae forrettes, og hvortil der udfordres Documenter; og han oppebærer alle de Afgifter, som de ere skyldige at erlægge. I denne Qualification ansee de ham ogsaa med sømmelig Ærbødighed og adlyde hans Befalinger; forudsadt, at disse stemme overeens med gammel Skik og Brug.

Men Justitien selv, undtagen den criminelle, forvalte Bønderne, uden nogen Procurators Bistand og Mellemkomst, uden at Amtmanden er deres første

eller

eller deres sidste Instanz. Naar de have nogen Trette angaaende Mit og Dit, saa søge de Retten. Denne bestaaer af de graaehærede Fædre i Sognet; de veed bedst hvem en Ager eller anden Eiendom hører til; de kunne huske to, tre Snese Aar tilbage. De have alt det Imposante, som en ærværdig Alder kan give, og den senere Generation er ikke saa vanslægtet, at den skulde mangle Ærbødighed for de Gamle. De give heller ingen Anledning til nogen Tilsidesættelse, til nogen Uefterrettelighed, ved en uordentlig Levemaade eller andet. At de i deres Tid vældigen have drukket med deres Samtidige; at de have reden mange Gange omkappes som desperate Mænd; at de have besovet een eller flere Piger, det siger intet; det kan gierne bestaae med en Bondes Point d'honeur; endogsaa disse Folk troe, at sligt hører til den galante Levemaade. Men, at ikke være ædrue, hvor Ædruelighed behøves; at forsømme sin Gaard og sin Ager; at ødelægge sig ved Sviir; at ikke fornøie ved Penge den Pige, som har deelt sin Seng med dem — og andre, og som har giort dem den Ære, at erklære dem for Barnefader; og for alting at ikke have holdt sit givne Ord og Løfte; at være bleven den Sag utroe, som han har besvoret paa det helligste — som han har givet sin Haand paa; det maae aldrig kunde siges om en Firelander-Bonde, om han vil nyde almindelig Agt, og have den Ære at drikke med den Bedste af eet Kruus.

Det Sted, hvor denne Ret samles, er det samme hvor de komme sammen, for at drikke — paa

 Kroen,

Kroen, i Værtshuset ved breden Bord. Der sidde Dommerne; der have de, i Steden for Lovbøger og Artikler, Tobak og Øl for sig; der vise de med Tobakspiben hvor det rette Grændseskiæl var; hvor Usurpatoren tager Feil i o. s. v. der ventileres Sagen; der optages den til Doms; der forkyndes den af nærværende Justitiarius — den fremfareenste Olding, og de to stridende unge Mænd ere, som oftest, fornøiede med Resultatet af de Gamles Overveielser. Den høitidelige Scene sluttes med et almindeligt Gilde, og man drikker sig gierne saa fuld, at man tager Skyerne for idel aabne Kruse.

I det Huus, hvori jeg er født, er endnu i underste Etage Værtshuus, saa vidt som jeg veed; ovenpaa boer Tolderen, det som min Fader var. Jeg har da ofte med mine Sødskende været en hævende Tilskuer af slige høirøstede Sessioner.

De have den Maade, naar de ere særdeles lystige, og synger eller dandser, af fuld Hals at raabe: juchhei. Ved dette juchhei, veed den gemene Mand saa naturlig at efterligne (uden dog at ville det) det Dyr, der er saa tilbøielig til stærke tragicomiske Sindsbevægelser, og som er hos dem paa sine Tider en Skræk for alle Malkepiger, at man skulde troe, de havde faaet saadanne Giæster imellem sig. Til denne Yderlighed kommer da ogsaa den omtalte Pacification.

Men undertiden er den ene Part saa gienstridig, at det kommer til en Apelleren; og det er da hans egne Næver han apellerer til, og han giør paa

Timen

Timen Sagen af. Denne Maade at afgiøre, hvem der har Ret eller Uret ved Slagsmaal, er endnu en Levning af den gamle Næveret, eller das Faustrecht. Man slaaer strax en Kreds om dem, man vogter sig nogensinde at hindre dem, indtil een af dem er kommen til at ligge. Man er forsikkret, at den, der falder, har Uret. Dette Uhæld kommer ikke af at han har taget sig mindre i Agt; at han ikke er den anden voxen; at han har bragt ham til at snuble; det er intet andet end en uretfærdig Sag.

Ogsaa paa denne Himlens egen Dom i Sagen, følger gierne den samme fugtige Glædskab; dog gaaer gierne een af Parterne bort, som man nok kan tænke er den, der er kommen til at ligge under neden.

En saadan Justitspleie har denne liden Stat, og den er hierteligen fornøjet dermed, eller rettere: den var dermed fornøiet, saa meget jeg kan huske. Thi, som sagt, det er mueligt, at man nu har forladt, hvad fra gamle Tider af har været brugeligt.

En anden Anledning til et Senatus Consultum af alle Gaardmænd, bliver en Huusmands Dødsfald. Naar denne efterlader en Enke med Børn, saa tager sig de velhavende Bønder af hans Familie, og hvorledes de sørge for den, det er næsten mageløst. Den Gaardmand, som var hans nærmeste Naboe, forelægger de øvrige Bønder dette Dødsfald, anfører, hvor mange Børn der er, og hvad Alder de have, om Drengene endnu maae holdes i Skole, eller allerede kunde befordres til Kalfondrenge, til Svinedrenge, eller vel ogsaa til Heste-

drenge. Derpaa siger han selv, at han vil give Enken til sine Børn saa megen Ager til Rug. En anden tilbyder sig at give hende Udsæd. En tredie lover at lade høste og tærske for hende. En fierde forpligter sig, at give hende Jord til at saae Hør. En femte paatager sig atter noget andet, o. s. v. Saaledes forsørges Enken med alle Nødvendigheder, uden at det koster hende en Hviid. Det bliver imidlertid aftalt, hvad man skal give hende til at leve af saa længe. Det bliver ligeledes fordeelt imellem alle Gaardmænd, men det er bare Fødevahre; Penge veed de ikke meget af. Saaledes ligne de selv Byrden paa alle; ingen gaaer fri; ingen giør det samme for een Enke, som han giør for anden o. s. v. Børnene blive ligeledes fordeelte omkring efter Touren; de maae tiene igiennem alle Klasser.

Af denne Maade at sørge for den fattige Ungdom og de hielpeløse Enker, flyder mere end een Fordeel: først, de veed paa det nøieste hvad Fattige de har, og hvilke de skulle tage sig af. For det andet bliver ikke deres Fattige af Nød drevne ud af Landet. For det tredie bevares de for Tiggerie, for Uvirksomhed. For det fierde blive de samme Indbyggere altid i samme Forhold, ligesom Amagerne hos os. For det femte er Ungdommen naturligviis hengiven til sine Velgiørere. For det siette, den Understøttelse som Enken og Børnene faaer, geraader dem ikke til Fordærvelse, da de have alt det Nødvendige uden at faae rede Penge imellem Hænderne. For det syvende, Arbeidsomhed kan aldrig blive lunken,

aldrig

aldrig komme ud af Øvelse; thi Enken maae vedblive at spinde for Gaardmændene, som hun dog faaer betalt, i hvorvel mere med Victualier og andre Nødvendigheder.

Huusmændene i dette lidet Land arbeide ikke hos Gaardmændene, undtagen nogle af dem. De leve for en stor Deel af Fiskerierne paa Elbefloden. Saa ere ogsaa nogle Færgemænd; andre seile med Baade ned til Hamborg, sælge der Frugt, Jordbær o. s. v. kort: paa denne Plæt af Jord har enhver sin Udkomme, og det Hele er i Velstand.

En tredie stor Herlighed er den Skik, de have, at ingen Rigdom kan frikiende en Bonde for at lade sine Børn tiene. Den meest Velhavendes eneste Arving saavelsom den Fattigste maae gaae igiennem alle Klasser, og førend han befaler, lære hvad det er at adlyde. Ikke heller kan en Mand beholde sine Børn i sin egen Gaard; hos Fremmede maae de være, indtil de have tient for Drenge, Karle og Avlskarle. Med Pigerne skeer det samme. Saaledes blive de vandte til en sømmelig Tvang og Lydighed, ja til en vis Selvfornægtelse, hvorpaa det smager saa godt, saa godt, at være sin egen Herre.

Ofte kommer en Karl dog til at blive det, uden just saa meget at trælle. En rød og rask Medtiener frister hendes Hosbonds voxne Søn til at forsøge hans Virtutes prolificas. Naar han endogsaa i en Slags Ruus er kommen hende eengang for nær, saa farer Claes bestandig under hans Flag. Naar Tiden opfyldes, kiøber Gaardmandens Arving sig fri,

og

og overtaler den Karl, som hun bedst kan lide, til at repårere hendes gode Rygte. Omendskiøndt det meest er kommen til Skade ved ham, saa stiller han sig dog noget uvillig, og giør sin Handel saa godt han kan. Claes giør, hvad han virkeligen bør giøre, offentlig Skrifte med sin Allerkiæreste; den unge Bonde har sin Lyst dyrt betalt, og Claes nyder hans Raison og leer imellem Tænderne, og bliver nu Huusmand.

Naar fremmede Tiggere giøre deres Tour fra Gaard til Gaard, faae de almindeligen en Skive Brød og en proportioneret Deel Smør, men ingen Penge. Det saaledes meddeelte Brød sælge de til Huusmødre, der have mange Høns, ja vel ogsaa til Indsiddere. Men alt for ofte maae de ikke lade dem finde, da der ellers føies Anstalter til at vise dem bort. Det er et særdeles stolt og modigt Folk, som veed, at det har en særdeles frugtbar Jord, herlige Producter af Hvede, Frugter, og særdeles lækkere Jordbær, saa og fede Kalve og corpulente Sviin. Det føler ingen Mangel af noget Slags. De betale ganske taalelig Skatter; og de nyde al muelig Bondefrihed. De have i mange Aarhundrede ikke kiendt til Herremænd; dog i ældgamle Tider have deres Fædre ogsaa havt dem, hvoraf man seer Spor i Levningerne af et Riddergods. De bære, som vore Amagere, en besynderlig Dragt, hvis Ynde dog maae sættes paa deres skiønne Skabning, helst hos Fruentimmerne. Da disse Klæder ikke allene aldrig forandre deres Snit, men ogsaa altid ere og blive af samme

samme Toi; saa have de den Fordeel, at ingen kan udmærke sig med Stads, og Overdaadighed i Pynt aldrig kan finde Sted hos dem. Den eneste Maade at sætte Penge overflyr i Klæder, bestaaer deri: at de kunne ofte anskaffe sig nye.

Men hovmode de sig af deres Velstand og af deres Selvstændighed; saa ere de ogsaa nedslagne, naar Vinden blæser stærk af Sydvesten, og saaledes truer dem med at bryde igiennem deres brede Dige. Saalænge denne Fare staaer paa, ere de allesammen til Hest, og passe paa hvor Digen er svagest, og føie de fornødne Anstalter. Imidlertid forsømme de ikke Guds Huus, saalænge det urolige Veir varer. De sukke saa andægtigen, at det kan høres over hele Kirken; de holde Aftenbønner i deres Huse, og i deres Bønnebøger ere de Sider meest slidte, som handle om Storm og Vandflod.

Jeg har eengang oplevet den Jammer, som en Oversvømmelse forvolder. Da den store Elbeflod fik Magt over Digen, og brækkede ind i de lave Marke, gav det i nogle Secunder en rædsom huul Lyd; i en kort Tid var intet andet end Vand at see, ja det bedækkede alle Ellebuske i det hele lille Land. Gyseligt var det Syn af Mennesker, som sadde paa Taget ligesom saa mange Krager. De skrege om Hielp, og kunde dog ikke alle strax reddes. Man saae idel Boeskab, indtil Vuggene selv, deise imod hverandre, og Skabe slaae Skabe i Stykker. Kreaturene svømmede imellem disse Meubler, og anraabte brølende Menneskene om Hielp.

Da saae man den stolte Marskbonde ydmyget; da var hans Mod knækket; da havde han gierne byttet med den fattige Indvaaner paa Geesten; paa den høie mindre frugtbare Jord.

Tode.

Hærførerens Tale med sin Hustrue, førend han uddrager i Striden.

(Stoffet af Glover.)

Hvilken pludselig Ængstelse, tilhvisker mig Frygt; hvilken kold Striid forkjæler mit Hjerte? Kan Døden skrække en Helt; Døden, som jeg saa ofte har foragtet, saa ofte, i Spidsen af Striden, har skuet i dens frygteligste Dragt? Angrer min Sjæl, at den skal forlade et skinnende Liv, prydet med Ærekrandse, som blomstre om min Tinding? Eller, at den skal forlade min sørgende Hustrue, mine grædende Børn, mine trofaste Venner? Men midt i denne Sindslidelsers bedøvende Brusen, synes jeg at høre en gjennemtrængende Røst, som byder mig at opvaagne, at frembryde, at stride; og det er Fædrelandet, som kalder. O hellige Stemme! Du opliver igjen den skinnende Dyd; og Frygten forsvinder. O Død! Modtag min villige Haand. Udødelige Rygte! Ogsaa du, vil med aarvaagent Øje skue mit retfærdige Fald; ogsaa du, vil med utrættede Vinger værne min Grav.

Imel-

Imellem grædende Børn, sidder hans trofaste Ægtefælle ubevægelig og stum; og hendes i Taare svømmende Øjne, ere fæstede paa Jorden. Hendes Arme ligge sammenfoldede over den bævende Barm, som er vædet med hendes Taarer. Ved at see hendes Herre nærme sig, hæver hun sit matte Hoved; og hendes ømme Tanker, giver hun Flugt. O du, hvis Nærværelse er min største Glæde! Dine Blik, dine Ord, kunne vel for en Tid tvinge min Sorrigs voldsomme Strøm; men hvor er jeg dog ikke udmærket til Elendighed; og hvor længe! Ikke det halve af Livets Rejser ere tilbagelagde; og nu skal jeg ikke mere høre din beroligende Stemme; ikke mere skue det Aasyn, som endog byder Sorgen at smile.

Saa talede hun; og atter overvælder Sorgen det beklemte Bryst. Hendes faderløse Børn; hendes til et Offer bestemte Mand, bleg, blødende, segnende, livløs paa Dødens Skueplads; hendes stedsevarende kummerfulde Eensomhed: Alt hæver sig i gyselige Rædseler for hendes Syn; og hun udbryder i den bitterste Dødsangest.

O hvor gaaer du hen, hvorhen fra mine Arme! Skal jeg ikke mere see dig! O ikke mere klædt i Sejer, bestænkt med Fjenders Blod, bedækt med ærefuldt Støv, vil du vende tilbage, for at lykønske dit Fædreland, for at finde Glæder i din Bolig! O du alt for Kjække, hvorfor vil du ile til Dødens skrækfomme Porte! Mine Øjne ere druknede i Taarer; og disse Spæde, begræde deres tabte Fader. Ach! Hvor tung er ikke vor Ulykkes Lod! Du agter ikke min

Qval: du søger ikke at lære mig, hvorledes jeg kan bære den haarde Skjæbne, din bestandige Fraværelse; eller og, liig dig, at døe.

Gjennemtrængt af de ømmeste Følelser, saa inderlig rørt, at en Taare gjør Øjet glindsende, opbyder han alle sine Kræfter; og, i en alvorlig, en mandig, en kjærlig Tone, saaledes taler. Jeg seer din Dødsangest; og deler den med dig. Aldrig kjendte min Sjæl den mægtige Kjærligheds Varme, de faderlige Følelsers Styrke i saadan Højde, som i dette Tidblik: naar den endog allermeest brændte for at handthæve mit Rygte; saa var den dog aldrig følesløs mod dig. Tænk derfor ikke, at jeg, uden at agte din Kjærlighed, dine Sukke, dine Taarer, ukaldet styrter mig i Døden. Det er Skjæbnens Stemme; det er mit Fædreland, min Ære, som have fældet min Dom.

O dyre Bedrøvede! Hvorfor svulmer Kummerens Flod? Du svarer: fordi jeg maae falde. Ach! En langt haardere Elendighed maatte svæve over dig, over disse Spæde, naar jeg, fortryllet ved dine Taarer, skjændig vægrede mig ved at hengive det Liv, som Ære, Frihed, Retfærdighed, Himlen kræver for mit Fædreland, for mine Sønner, for dig.

Dyrebare Bedrøvede! Tænk paa min uforandrede Kjærlighed, paa min faderlige Førsorg og Ømhed. Har mit Hjerte kjendt Efterladenhed i Kjærlighed og Ømhed, eller retskaffen Fadersorg? Nu skal denne Kjærlighed, denne Ømhed, denne Førsorg vise sig i fuld Varme og Oprigtighed. Naar

din

din Mand døer for Fædrelandets Frelse; saa vil du og dine Børn tage den herligste Deel i dette vidtudstrakte Gode; og jeg er af Himlen udkaaret til at udføre dette store Værk.

Skulde mit Hjerte frygtsomt unddrage sig fra dette hellige Kald; saa maatte jeg derved styrte dig i Skam, Skjændsel og Sorrig. Da maatte du sørge med Fædrelandet; da maatte du bære din kummerfulde Deel af Undertrykkelsens Byrde; da maatte dine Sønners fremskydende Blomster henvisne i Trældom, Spot og Vanære; da vilde deres unge Hjerter ikke meere fryde sig ved Frihedens hellige Stemme.

Men naar deres Fader ved sit Blod, ved sin Død, kan befæste Fædrelandets Frihed; saa vilde de, paa deres Faders Rygte, paa deres egne Fortjenester, skinnende hæve sig for Verden, som deres Fædrelands Ziir, deres Moders Glæde.

Fædrelandets hellige Stemme, bliver for ham, en uforanderlig Lov: han følger sit høje og vigtige Kald; han betræder den blodige Bane, med Iver og Fyrighed, med Mod og Standhaftighed, med Klogskab og Forsigtighed; han strider, og sejrer; han bløder, og døer.

Fester.

Litteratur.

130. Euphrosyne. Et Tidskrift for Fruentimmer. Udgivet af J. K. Høst. Syvende Hæfte. Paa Soldins Forlag. 8. fra S. 194-288.

Dette Hæfte aabnes med et saare fortræffeligt Stykke af Weiss; Selskabelige Dyder. For at forebygge det Tvetydige ved dette Udtryk, erindres strax i Begyndelsen, at egentligen er al Dyd selskabelig, men at man i Særdeleshed betegner ved denne Benævnelse, de Egenskaber, som i det daglige Liv gjøre os yndet. De vigtigste ere Føjelighed, Blidhed, Aand, Betænksomhed, Overbærelse, Venskab, Beskedenhed, Naturgaver, Anstand.

Da vor Lykke tildeels beroer paa de Følelser, vi opvække hos de Personer, med hvilke Skjebnen forbinder os, saa maae man bestræbe sig for, at disse Følelser kan blive behagelige, og gjøre os elsket. „Der ere Personer, som med udmærkede Dyder ere „virkelig uselskabelige." — Meget rigtig fremsættes Virkningen af Blidhed, Opmærksomhed, Høflighed. „Hvorledes (kan man) nægte den sin Hengivenhed, som synes, at have givet os sin? som hjelper paa vore Besværligheder, dæmper Glandsen af sin Overlegenhed?" — Det belevne Menneske meddeler ofte andre sin Belevenhed; man søger hans Omgang. — Høflighed forekommer eller standser Ubehageligheder; man bør derfor, endog af Stolthed, være høflig, og for alting aldrig ringeagte nogens Bifald. — I en Stambog af H. G. Sveistrup.

„Et Øjeblik — og om den Unges Isse
„der skjælve alt besneete Haar;

Udtrykket skjælve er anvendt paa Haaret, neppe rigtigt. — Skabelsen (Efter det Svenske) af Ltr. — Ideen har Originalitet, men at sige:"

Sor-

„Sorgen — —
paa eenlige Strande tillaved'
et Menneskebilled' af Leer."

er ikke ædelt nok; og det vilde blot være i det lave komiske, at det kunde taales, man sagde at tillave et Billede. — Elegie (helliget min Søsters Minde), af samme Forfatter. Denne Elegie er rørende, fordi man mærker, det var Hjertet, der skrev den; og den er ikke blottet for Skjønheder, f. Ex.

„O! jeg seer saa grant de svundne Dage,
„Da jeg græd, og vidste ej hvorfor!
„End sig blande Taarer med min Klage;
„men, o Gud! jeg veed hvorfor."

Forandringen (af Starke). Om Ynde (af Schiller). Udtogsviis oversat. pag. 218. „Ynde kan ikkun til„komme Bevægelse, thi en Forandring i Sjælen kan „ikkun som Bevægelse aabenbare sig i Sandsernes „Verden. Men derfor kunne gjerne faste og rolige „Træk vise Ynde. Disse vare oprindeligen intet an„det end Bevægelser, som ved Gjentagelse bleve „habituelle." Allerede disse faa Linier, som Anmelderen afskriver til en Forsmag, vidne, hvilken philosophisk Aand der hersker i denne ypperlige Afhandling. pag. 221. „Gratie maae altid være Natur, og Subjektet selv tør ikke see ud, som om det vidste af sin Ynde. Fruentimmer i Tübingen. Vise af det Svenske ved M. C. Bruun.

„Af ingen Verdens Sorg jeg veed
„Ej Fjendetrudsel gjør mig ræd.

veed og ræd, rime ikke,

„Jeg hviler altid, naar jeg tykker."

Man kan ikke bruge jeg tykker istedet for mig tykkes. Over vor Bestemmelse til Døden. (En Samtale, af Engels Philosophie). Indeholder mange blide trøstende Tanker. pag. 263. „Skræk har sin „søde Gysen; Ulykke bliver behagelig i Erindringen:

„ Følelsen af Svaghed leder Vennen i Vennens
„ Arm; Tungsindighed gjør Hjertet blødt til enhver
„ fiin Følelse; Nød giver os Følelse for vor Kraft, vor
„ Værd; Drømme om Lyksalighed ere sande i Følel-
„ sen." Hønen. Et Malerie af det huuslige Liv af
S. W. L. Starke. **Den værste Forurettelse. Fru-
entimmer i Ægypten.**

131. **Euphrosyne.** 8de Hæfte, fra S. 289-386.
Om Værdighed, (af Schiller), oversat og forkor-
tet. „Ligesom Ynde er en skjøn Sjæls Udtryk, saa
„ er Værdighed et ophøjet Sindelags Udtryk — „ved
„ Værdighed opfører Aanden sig i Legemet som Her-
„ sker; ved Ynde regjerer den med Liberalitet. Ynde
„ ligger i de vilkaarlige Bevægelsers Frihed, Vær-
„ dighed i de uvilkaarliges Beherskelse. Værdig-
„ hed fordres og mere i Lidelse; Ynde mere i Hand-
„ ling. — „Man fordrer Ynde af den, der forbin-
„ der, og Værdighed af den, der forbindes. —
„ Man maae paatale en Fejl med Ynde, tilstaae den
„ med Værdighed. Værdighed hindrer, at Kjerlig-
„ hed ikke bliver til Begjerlighed. Ynde forebygger,
„ at Agtelse ikke vorder Frygt. ꝛc. —" **Ulykkelig
Elskov**, af J. R. H. Neril, en engelsk Officeer for-
elsker sig i en Pige, der, uden at han er vidende
derom, har aflagt sit Kloster-Løfte. Da han faaer
Oplysning herom, mister han Forstanden af Fortviv-
lelse. Elvire (det var Pigens Navn) elsker ham, bli-
ver sørgmodig og døer. Neril troer bestandig at være
i Elvires Selskab. Nerils Morbroder overtaler et
Fruentimmer, som havde megen Lighed med Elvire,
at klæde sig i Nonnedragt. Neril seer hende og siger:
Der er to Elvirer! og — døer. — **Bryllupssang.**
Den Idee, hvormed Digteren begynder, vedligehol-
des got hele Visen igjennem. Anmelderen lider især
følgende:

„Men

„Men i Vaarens Fryd I mindes,
„vil man høste, skal man saae!
„Ikkun Halm og Vippe findes
„der, hvor Sæd i Furen laae."

Min Lyre af Ltr. — Til Dorine, paa hendes Fødselsdag af Frankenau. Las Casas Henrykkelse, eller Kilder til Sjæleroe. — Om Sjælens Udødelighed, af Starke. De her anførte Grunde ere vel ikke i sig selv nye, men Anmelderen har aldrig fundet dem fremsatte og udviklede paa en bedre Maade. I Sædelighedens Rige hersker Overeensstemmelse; og Vished har her Sted. Den indsigtsfulde Tænker siger: dette er ret, og den Uvidende, med de meest forvirrede Begreber, siger ogsaa, dette er ret. Bedømmes en Handling ulige, er Striden ikkun over den udvortes Handling. — Vi bør søge at stige i Fuldkommenhed, men da dette udfordrer Tilværelse, saa burde vi holde saa fast ved Livet, som muligt; men Fornuften siger og; at den sædelige Værdighed vover Livet, naar den gode Sag fordrer det. — Fornuften stræber efter Harmonie, men uden Haabet paa Udødelighed finder man i Sædeligheden og Dyden, og i den udvortes Tilstands Forhold til den, ingen tilfredsstillende Harmonie. — Naturen viser os aldrig det Spring, fra at være, til ikke at være, o. s. v. — Da jeg saae over til Sverrige i en Morgenstund af P. F—m.

„Fædres Had skal Svea, Dana glemme
„evig flye den bort af Folkets Bryst."

rettere fra Folkets Bryst.

Til mit Fødested, af samme.

— — min Tak; den svæver sagte hen
lig Aftenvind paa Havets dunkle Vande;

man kan ogsaa gjøre for megen Brug af de Friheder, som tilstaaes Digterne.

Landhuset. Denne nydelige Fortælling viser os tvende Søstre af ganske forskjellig Gemyts Beskaffenhed. „Ved Kjertegn imod Hortense vendte alt
„ den hele hulde Kjerlighed tilbage i hendes aabne
„ Hjerte. Men hos Klorinde tjente Kjerlighedsbe-
„ viisninger kun til at opvække Meningen om egen
„ Vigtighed."

Klorindes tiende Fødselsdag indtraf; Moderen vilde højtideligholde den i en net Hytte i en Lystlund. Her vare fremsatte en heel Hoben rare Sager, og, for at prøve Klorinde, siger Moderen, at disse Sager skulle tilhøre Klorinde, undtagen hun ville give sin Søster noget heraf. Klorinde bemægtiger sig det alt tilsammen; og viser sig sjæleglad; men den kloge Moder overbeviser hende paa en fornuftig raisonnerende Maade, at der endnu er større Glæde ved at give, end ved at imodtage. Klorinde indseer Sandheden heraf, raaber: „Hvor er Hortense, jeg vil
„ give hende det halve af mit Legetøj." —

Elegie paa en Landsbyekirkegaard (efter det Tydske af Hølty) af P. F—m. F. har ikke været ganske heldig i nærværende Omarbejdelse.

„Med det sidste Slag fra Aftenklokken
„ som den unge Majdag
„ klagende til Hvile klimter (klemter) vandrer
„ jeg i disse Skygger."

Her savnes Lethed, og, klemte en Dag til Hvile, falder i det Besynderlige, som og

„ Et Par Ord, som graadig Sandsteen fylde
„ melde hvo her hviler."

Det slemme Skin af Starke, oversat, en meget interessant Fortælling, som lærer os, man ikke bør fælde nogen Dom, førend man kan dømme. Skinnet er ofte imod, naar Hjertet er skyldfrit. Oversættelsen er paa nogle Steder lidet stiv, og mangler Arrondering, f. Ex. Begyndelsen

„En

„En Bunke gamle Papirer, der i en Krog under
„Lofttaget, i Naboelaget af uforstyrrende Edder-
„koppe, samlede Støv, drog i en usysselsat Time,
„min Opmærksomhed til sig."
lød maaskee bedre saaledes. „Min Opmærksomhed
„blev, i en usysselsat Time, henvendt til en Bunke
„gamle Papirer, som samlede Støv i en Krog under
„Lofttaget i Naboelaget ꝛc."

Literatur. Her recenseres. 1) Elisa, oder das Weib, wie es sein sollte. 2) Drei Weiber, eine Novelle von dem Abbe *de la Tour*, og 3) Erzählungen aus dem Menschenleben, dem Thierreich und der Ideenwelt. v. L. Giseke.

132. Euphrosyne. 9de Hæfte. 8. 96 S.

Gratiernes Fest, af Herder. Forfatteren fører os ind i et meget behageligt Selskab, og Held den, der finder Smag i nærværende Festes Glæder. Organisation af skjøntdannede Folks Jordstrøg, af Herder. pag. 32. „Det falder enhver i Øjet, at de
„meest velskabte Folks Strøg, er et Middelstrøg paa
„Jorden, der, som Skjønheden selv, ligger imellem
„to Yderligheder. Det har ikke Saomojedernes
„(Samojedernes) sammentrykkende Kulde, ej heller
„Mogolernes tørrende Saltvinde." — Om æsthetiske Sæders Farlighed, efter Schiller. pag. 41.
„Da de ufuldkomne Pligter overlade langt mere til
„Personers Godtbefindende, samt kaste en Glands
„af Fortjenstlighed fra sig, saa anbefale de sig til
„Smagen ulige mere, end de fuldkomne, som ube-
„tinget med stræng Nødvendighed byde." Anmelderen, i hvis Øjne det Udtryk ufuldkomne Pligter, indeholder en Slags Modsigelse, ønskede et andet Udtryk substitueret i dette Sted. — Amalia og Emma. Læseren og Emma overrumples paa en behagelig Maade. Om Idyller. Udaf en tydsk

Journal. Aarsagen, hvorfor endog de virkelige Digtere sjelden ere heldige i dette Fag, fremsættes temmelig fyldestgjørende. „For at nyde de meest fuldkomne Malerier af en arkadisk Verden, fordres en vis Sindsforfatning, en vis Stemning, som hos et dannet Menneske sjelden indfinder sig; det er vanskeligt at forestille sig en virkelig Verden, hvori de handlende Personer fremtræde i Idyller." — Om Prinsesse Anna Comnena, af Silfverstolpes Literaturtidning. — Om Idealiseren i Romaner. Udaf Jacobs Annaler. F. deler Romaner i to Klasser; til den første henføres de, hvis Hensigt er at underholde de lavere mere passive end active Sjælens Evner; og disse afstedkomme megen Skade hos unge Mennesker. Den anden Klasse af Romaner har de højere Sjælsevners Underholdning og Cultivering til Gjenstand, og disse tør og bør læses af Embedsmænd, Forfattere, Talere, Præster, Menneske-Jagttagere 2c. — Hvorfor overgaaer Fruentimmerne i Brevstilen Mændene? Et Brev fra Ninon de Lenclos til Marqvien af Villarceaux, med Efterskrift af Heidenreich til den tydske Oversætter, Stampeel. Fruentimmerne fornemme mere levende; deres Følelser ere ømmere end Mandfolkenes; og denne Følelsens Ømhed skylde de Bemærkningen af tusinde Skatteringer, som undgaae Mandfolkenes Blik, og som Fruentimmeret male med den samme Følelse, som lærte dem at finde dem. Mandfolkenes Aand veed at skatte — men ej at opdage dem. Henrevne af Indbildningskraften, forlade Mandfolkene ofte en Tanke, som Fruentimmeret med al Omhyggelighed søger at udvikle og bestemme.

133. Nye Efterretninger om udenlandsk Literatur. Udgivne af J. R. Høst. 1796. 1. Hæfte. Paa A. Soldins Forlag. 8. 96 S.

Det

Det er vigtigt for Videnskabsmanden, ikke at være uvidende om de Værker, som angaae hans Fag, og det er saare vigtig for ham at være nøje bekjendt med de fortrinligste af disse Værker; men denne Kundskab er forbunden med mange Vanskeligheder. Ikke mange have Evne til at holde de legioner-kritiske Blade, med hvilke vor Verden oversvømmes, og til blot flygtigen at gjennemløbe dem, udfordres megen Tid. Have end nogle faa Evne til at anskaffe sig Bøger, saa lade de dog ofte Pengene blive liggende i Skrinet, hellere end at de skulle udsætte sig for at bortkaste dem i Blinde. Man er derfor den Mand Tak skyldig, som raader Bod herpaa, og som, ved med Smag paa en møisommelig Maade at udpille Kjernen af de bedste Journaler, og med en sund Kritik at gjennemgaae Skrifterne selv, saa mærkeligen letter Vejen for Videnskabsmanden.

Hr. Professor Nyerup fik i Aaret 1793 det gode Indfald at udgive slig en Journal, som fremturede indtil Slutningen af forrige Aar, da Hr. Professorens mangfoldig tiltagende Forretninger ikke levnede ham den fornødne Tid til Journalens Udarbejdelse. Hr. Høst træder da nu med megen Held i Hr. Professorens Spor, og har allerede ved nærværende 1ste Hæfte gotgjort sit Kald hertil.

Indholdet er: Unterhaltungen für Gebildete zur Beförderung einer vernünft. Lebensphilosophie *I.* B. Nicolai's Rejse *II.* B. — Starkes vermischte Schriften 1 B. — Waillys französische Grammatik. — Jenisch's Vergleichung und Würdigung von 14 Sprachen Europens. Die Horen, herausgegeben von Schiller 5 B. Eudämonia. 2 B. 1-3 St. Simoni's Blicke in Walhalla. Krug's kleine philosophischen Schriften. Ueber die Schändlichkeit der Angeberei. (Gräter's) Braga und Hermode. 1 B. 1 St.; Sjöbergs

bergs Skaldestycken; og Silfverstolpes Literatur-Tidning.

134. Naturhistoriens Philosophie af William Smellie. — Fra det Engelske oversat, og med Rector Lichtensteins og Professor C. A. W. Zimmermanns Oplysninger, samt med egne Anmærkninger forøget af Odin Wolff, Doctor Philosophiæ. Paa Hofboghandler S. Poulsens Forlag. 8. 675 S.

Man maae ikke betragte nærværende Philosophie, som et fuldstændigt System i Naturhistorien. Bogens egentlige Hensigt er at udbrede almeennyttig Naturkyndighed; og denne Hensigt opfyldes fuldeligen. Nærværende Bogs Læsning sysselsætter vor Agtpaagivenhed paa en meget behagelig Maade, forfiner vore Følelser, styrer vor Opmærksomhed hen paa vigtige og nyttige Gjenstænde, og gjør os bekjendte med disse Gjenstænde. Meget mærkeligt er det, som siges om Skjelnemærkerne paa Dyr, Værter og Mineralier; om Dyrenes Drifter; om Dyrenes Fjendtligheder. o. m.

135. Thalia, et Blad for Skuespilyndere, udgivet 1795 og 1796 af Peder Horrebow Haste. — Rien de ce, qui tend à la perfection des spectacles et des arts, ne sauroit être indifferent au bien public; et je voudrois, que le Dannemarc, qui se distingue en tant de choses, se distinguât en tout. Beaumelle. Paa Hofboghandler S. Poulsens Forlag. 8. 239 S.

Det er nu eengang saaledes i Verden, at Indsigter og Fortjenester, som oftest ikke ret paaskjønnes, og endog ikke sjelden producere Had og Fjendskab for deres Ejermand. — Udrustet med gode Kundskaber, og med

med et Hjerte, som brænder for Sandheden, begyndte Hr. Haste i f. A. paa at udgive nærværende Thalia, (dens udførlige Historie læses i den velskrevne Fortale) og allerede nu er hans dramaturgiske Pen nedlagt; dog vi haabe, blot indtil videre. Hr. H. angiver selv Aarsagerne, hvorfor „dette Blads første Aargang „tillige er den sidste.“ 1c. Han har nu nedlagt Beviisligheder for, ikke at være en ubeføjet Kunstdommer over Skuepladsen; — der er intet rigtigt Forhold imellem den Nytte sligt et Blad stifter, og den Møje det koster. — Han er (rimeligt nok) keed af alle de Ubehageligheder, som dette Arbejde saa uforskyldt har paadraget ham. pag. XIII. „Jeg er mig „frimodigen bevidst, aldrig at have rost eller dadlet, „uden efter min redeligste Overbeviisning; aldrig at „have dadlet uanstændigt, eller stiklet paa personlige „Forhold; altid at have søgt efter de, i Forhold til „Sagen, mindst krænkende Udtryk, hvor jeg har „troet mig forbunden til middelbar eller umiddelbar „Dadel. Ikke destomindre har jeg undgjældet „min Frimodighed med Tabet af den Yndest, den „forhen nogle af Skuespiller Selskabet havde for „mig. Jeg er bleven heel ilde omtalt, endog af „Skuespillernes og Skuespillerindernes koldeste Venner, og der er ingen Møje spart, for at gjøre mig „latterlig, naar det ikke kunde lykkes, at gjøre mig „mistænkt for Ondskab.“ Ja! gode Haste; at disse og flere Ubehageligheder har været din Løn, troer vi gjerne. Egenkjerlighed viser sig ofte paa en utidig Maade; der er mange Mennesker, som ikke lade sig nøje med, at man siger dem: du handler got. Nej! de vil have man skal sige: det kan ikke gjøres bedre; og høre de ikke denne Lovsang, ansee de ofte den sandrue Dommer for ubillig. — Endelig anmærker Hr. Udgiveren, at han skal leve af sin Tid, har altsaa ej Raad til at arbejde for Intet. pag. XIV.

„Naar

„Naar man betænker, i hvilken periodisk Vandflod
„vi svømme, er det jo ganske naturligt, at et Blad,
„som blot er bestemt for Skuespilyndere, efter sin
„Natur, ikke kan gaae synderligen af, med mindre
„det var fuldproppet med Grovheder, og saa kaldte
„lærde Fejder." —

Thalia naaede ni Nummere; og meddeler nøje Efterretning om de paa Skuepladsen fra den 7 September 1795 til den 19 Maj 1796 opførte Skuespil.

Det indskrænkede Rum tillader os, destoverre ikke, at gjennemgaae hvert Nummer for sig, og at vise de mange træffende Domme, som Hr. F. fælder, snart over Forfattere, snart over Theaterspillet. Vi ville altsaa blot tale i Almindelighed. — Her findes da en behagelig Afvexling. Hver Gang et nyt Skuespil er opført, fremsætter Hr. H. først Stykkets Hovedindhold, hvilken Skik er nyttig, i flere end een Henseende; ved denne Udsigt sættes Læseren bedre i Stand til at nyde den paafølgende Kritik.

Til en Prøve paa, hvor rigtigt han characteriserer de Forfattere, han har med at gjøre, anføres blot hvad der pag. 5 siges om Iffland. „De fleste
„denne frugtbare Digters Værker have, i større eller
„mindre Antal, en Rigdom af Detailskjønheder,
„enkelte højst individuelle Træk, enkelte Characterer,
„eller Character Sider, som ere aflurede (dette Ud-
„tryk ønskede Anmelderen formildet) den menneskelige
„Sjel i dens inderste Lønkammer, men i større eller
„mindre Grad røbe, ogsaa selv de bedste ifflandske
„Stykker, Mangel paa Harmonie imellem hine,
„Forfatteren egne, Fortræffeligheder, og hans Stræ-
„ben efter at frembringe et Heelt." — Ogsaa med endeel udenlandske Skuepladse gjør Thalia os bekjendte; og er dette end ikke altid saa interessant, som hvad der angaaer vor egen; saa vilde man dog nødigen savne, hvad der siges. — Af Hr. Professor Rahbek findes her endeel gode Poesier, som og af

flere,

flere, men Kjernen af dem alle er, i Anmelderens Øjne, det af Hr. Haste selv. Advarselen til Skuespillerinden Jomfrue Marie Smith. Hvor got, naar den tilgaaende Skuespiller kunde føle Sandheden af disse Ord:

Mangen Kunstner stedse bliver liden,
blot fordi man tidligt fandt ham stor,
Helten vil ej bløde meer i Striden,
naar han seierkront sig troer. —

Bogen er prydet med et got tegnet og stukket Kobber, forestillende en Cypres-Lund, i hvis Midte, paa en Fodstykke, findes en Urne, betegnet med Samsøes Navn; Melpomene staaer i en veemodig Stilling, og sørger over sin henfarne Ven; da Tiden farer frem og siger: — „men hans Minde lever.“

136. Den skarpe Kniv kan let faae Skaar. Skuespil i 5 Akter. 8. S. 167.

Paa Titelbladet er ikke anmærket om nærværende Stykke er en Original eller en Oversættelse. At det sidste har Sted maae man slutte, deels af en Note, anført pag. 46, og deels af nogle, de spillende Personers tydskklingende Navne. Stykket er ikke uden Værd, men neppe kan det heller regnes blant de fortrinlig gode. I Hu og Hast, naar Nød gjøres, ligesom i en aerostatisk Maskine at kunne foreskrive en Herre, nogle hundrede Mile fra, for at faae Knuden i et Stykke opløst, er sandeligen meget nemt, og en stor Magelighed for en Digter; men om dette forslidte Forskriverie, ikke støder Tilskuerne og Læserne, det er saa sin Sag. — Hvad Sproget angaaer, da ændses følgende Haardhed. pag. 49. „Han har gjort, at jeg vilde, at Bogen ikke var bleven trykt; og følgende Tydskheder. pag. 51, en kostelig Frugt, pag. 56, alt, for allerede; pag. 107. bringe sig an ved egen Kraft.“

137. Astræa. Et Tidsskrift, udgivet af J. F. W. Schlegel. Første Hæfte, hos Schultz.

Den paa Omslaget aftrykte Subscriptionsplan viser os Hensigten med nærværende Tidsskrift. Dets eneste Formaal er Lovkyndigheden, og Pr. har Ret, at naar hver af vore mange Journaler ville indskrænke sig til een Videnskab, da maatte den Videnskab, som ingen egen Journal har, staae tilbage.

Dette 1ste Hæfte indeholder tvende Stykker. I. General-Procureur Colbiørnsens Betænkning og Forslag til en Lovgivning angaaende Rettens vedbørlige og hurtige Pleje.

Det var dette Forslag, som fremavlede den i denne Anledning nyeligen udkomne velgjørende Forordning; og saare interessant er det, at man saaledes, ved at læse slige Betænkninger i deres Udførlighed, kan lære at kjende de Grundsætninger, hvorpaa en Forordning er bygget, hvorved man og som ofteſt end mere komme til at indsee Anordningens Nødvendighed.

Hr. Gen. Proc. har havt mange Vanskeligheder at overvinde, for at udfinde Midlerne til at forkorte Processerne, uden tillige at betage de tvistende Parter den fornødne Tid til at oplyse, og derved at forsvare deres Sag. pag. 2. „Den meest retskafne og virksomme Dommer maae altid lade sindig Varsomhed vaage ved Siden af hans Nidkjerhed, naar en Part begjerer Udsættelse; thi i Tvivls Tilfælde vover han mere ved at nægte, end ved at bevilge den."

De Midler, som Hr. Gen. Procur., i Forening med Lovdagens Afskaffelse, har anseet tjenligst til Rettens hurtige og vedbørlige Pleje, ere a, at den Fremgangsmaade, som af Parterne bør iagttages ved Sagførelsen, forestrives saa nøje som muligt. b. At dertil føjes passende Tvangsmidler, saa at den retskafne Dommer, ved Hjelp af disse, kan være istand til at sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krumveje. c. At

ogsaa Dommerens Pligter paa lige Maade bestemmes, paa det at han, støttende sig til disse Regler, kan haandthæve Orden med Tryghed og Kraft; og d, at de underordnede Rettens Betjente sættes saaledes under Overdomstolenes Opsigt og Control, at deres Straf maae blive uundgaaelig, dersom de vove at ynde Kroglove og spilde Medborgeres Ret.

II. **Betragtninger over den kritiske Philosophies Studiums nærværende Tilstand i Almindelighed, og Naturrettens i Særdeleshed; tilligemed en Prøvelse af de nye Grundsætninger, som indeholdes i Prof. Fichtes Wissenschafslehre og Naturrecht.** Denne her begyndte Afhandling er af Udgiveren selv; og vidner om en udstrakt Læsning og nøje Bekjendtskab med de nyere Systemer og Afhandlinger over Naturens Ret. Først omtales den ved Kant frembragte Revolution i Philosophien; at den har opvakt en almindelig Lyst til alvorligen at dyrke Philosophien, men at de i denne Henseende anvendte Bestræbelser ikke have udvirket det, man var berettiget til at vente. Hertil angives som Aarsag de saa kaldte reelle Videnskaber, hvis Studeringsmaade, overført paa den spekulative Philosophie, stifter stor Skade. Faa besidde den Selvfornægtelse, som udkræves til at studere Kant. Især staae de, som allerede have gjort sig bekjendte med et philosophisk System, Fare for at misforstaae Kant, naar de vil amalgamere disse forskjellige Systemer med hinanden. Den Fordom, at Kants Skrifter vare dunkle, har gjort, at man har taget Tilflugt til hans Commentatorer og Epitomatorer, som ofte indhylle Kants Tydelighed i nye Dunkelhed. — Man kan ikke fordre af Philosopher den selvsamme Evidence, hvormed mathematiske Sætninger kan fremsættes; thi, fordi at Philosophien skal forskaffe os Vished, deraf følger ikke, at denne Vished skal erholdes paa samme Maade,

som

som i Mathematiken. Visheden i Henseende til en eengang indseet mathematisk Sætning kan ikke voxe ved nye Demonstration. „Derimod kan den i Henseende til philosophiske Sætninger til- og aftage, ligesom vi i et lysere eller mindre heldigt Øjeblik, mere eller mindre overskue dens Forbindelse med Systemet og alle dets Dele." — Nu tage Hr. P. med megen Skarpsindighed fat paa de mærkeligste af de nyere Naturrets Systemer, og drøfter Urigtigheden ved de Principer, fra hvilke de vil udlede Menneskets Rettigheder; og de Grændser Fornuften bestemmer for disse, baade i den naturlige og borgerlige Stand. De Forfattere, med hvilke Hr. P. i denne Anledning her har at bestille, ere Prof. Hufeland; Genz; Prof. Theod. Schmalz; Prof. Abicht; Prof. Schaumann; Prof. Heidenreich; Prof. Hoffbauer; Prof. Maas; Prof. Jacob; Prof. Tafinger; Prof. Schmid; Maimon og Prof. Fichte.

138. Geographie for Ungdommen, til Brug i Skoler og ved privat Underviisning af Prof. J. E. Fabri. Oversat af Tydsk efter Originalens femte Oplag med nogle Forandringer. Paa Soldins Forlag. 8. 222 S.

Blot det, at denne Geographie i en Tid af ni Aar har oplevet fem Udgaver maae opvække fordeelagtige Tanker om dens Værdie. Den kan maaskee ogsaa være ganske brugbar, især da endeel af de sildigere Forandringer ved adskillige Riger, f. Ex. Frankrig, Polen, findes anførte.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

November 1796.

Omar og Fatme.

Et Digt

ved

O. Horrebow.

Første Sang.

Min Isse Myrtheløv omslynger.
Om Elskov toner Harpens Lyd.
Om Omars Ild og Kamp og Dyd;
Om Fatme's Kjerlighed jeg synger
Kom, Yngling, kom til Barden hen,
Og hør hans Sang, og vær hans Ven,
Og vil ham Præstehad beskylde
For robespierrisk Jid, da siig:
„O Præst, hvor dømmes haardt af dig
Om hver, som ej din Troe vil hylde!
Kan Elskovs kjælne Sanger vel
Attraae med vild og morbisk Sjæl
Sin Fødestad med Liig at fylde?"

Kom, Pige, kom til Barden hid,
Og hør hans Sang, og vær ham blid,
Og naar han, kaldt til Gravens Slummer,
Ej mere seer med Harm og Kummer,
At Brødre fængsle Brødres Aand
Med List i Overtroens Baand,
O, kjert Dig være da hans Minde,
Og paa hans Grav en Taare rinde!

En klar og stille Morgenstund
Sad Fatme bleeg, forgrædt, urolig,
I mildtbestraalet Myrthelund,
Der ej, som før, var Glædens Bolig.
Paa hendes taarevædte Haand
Det sorgbetyngte Hoved hviilde.
Naturen Fred til hende smiilde,
Men Fred ej kom til hendes Aand.
Snart tunge Sukke Barmen hæved,
Snart Omars Navn paa Tungen bæved,
Men naar fra Læben ømt det lød,
En Taare ned fra Øjet flød.
Ak! ikke meer ved hendes Side
Han sad, den Elskovs kjælne Søn,
Som Vaaren ung og blid og skjøn,
Og bød i Fryd hver Stund henglide.
Men hun, af Kummer bøjet ned,
Mod Jorden mørknet Øje vendte;
Thi stærk var hendes Kjerlighed.
Liig Solens Ild den evig brændte.

I hine Glædens sande Aar,
Da ingen Elskovstaarer rinde,
I Livets første muntre Vaar,
Hun alt var Omars troe Veninde;
Thi hun af Ghilans Hersker fød
Og han en Søn af Schirvans Byder *)
I huldest Samfund ofte nød
De Glæder, sorgfrie Barndom yder.
Da, Sympathie, du hendes Haand
Alt bandt til hans med hine Kjeder,
Som briste ej for Tidens Haand,
Som trodse selve Evigheder.
Naar huld og froe, med lette Trin
Ved Solens Glands, ved Maanens Skin,
Hun gjennem Dale, over Høje
Blandt munter Legeskare gik,
Da loe til Omar hendes Øje
Med Fryds og Uskylds lyse Blik.
Træt under Kys i Omars Arme
Hun sank paa bløden Græsbænk ned.
Men dog endnu ej Kjerlighed
Gav Blikket Ild og Kysset Varme.

Nu kom de bittre Selvkamps Aar,
De Aar, som dræbe Manges Glæder,
Da Hjertet saa urolig slaaer
Saa fyrigt om et Hjerte leder,

*) Ghilan og Schirvan ere to til hinanden grændsende Smaariger i Persien, som have deres egne uafhængige Fyrster.

Som skabt for Kjerlighed og Dyd
Forstaaer den Ild, hvoraf det brænder,
Og tændt af samme Lue ender
Dets Storm i Fred, dets Qval i Fryd.
Hvad leed hun ikke nu, den hulde!
Ej Glæde meer i Øjet loe.
De Dage var' saa qvidefulde,
De Nætter uden Søvnens Roe!
Naar Lerkers Chor med Jubelsange
Modtoge froe den unge Dag,
Naar Nattergales ømme Slag
Veemodigt lød i Myrthegange,
Hun ej, som før sig skyndte glad
Sin Røst med deres at forene;
Men taus i Nat af tætte Grene
Hun, dybt af Tungsind bøjet, sad.
Naar hun den elskende Hyrdinde
Blandt Dalens muntre Hjorde saae
Ved kjælen Hyrdes Side gaae,
Og i hans Smiil en Himmel finde,
Hun sagde tit: „Hvor lykkelig
Er du, Naturens simple Datter!
Din Hyrde blid ledsager dig.
Hans Smiil en Krone dig erstatter.
Men jeg omvanker ene her,
Og længes, sværmer, ængstes, sukker.
Min Glædes Grav min Højhed er.
Den Elskovs Himmel mig tillukker."

Da sjunken ned i Veemod hun
Med disse Ord en Aftenstund
Sit Hjertes Qval at tolke stræber,
Hun favnet blev af Vennearm,
Og fyrigt trykt til kjælen Barm
Og kyst paa favre Rosenlæber.
Liig jaget Hind hun ræd og snar
Bortløb, men undrende sig vendte
Ved Lyden af en Røst hun kjendte.
Den var saa kjer, den Omars var.
Men høj og rank som Bjergets Ceder,
Som Dalens Rose blid og skjøn,
Han stod, den ædle Fyrstesøn,
Og talde saa:

„Trods Fare leder
Mig renest Elskov hen til dig.
Dit hulde Hjerte bøj til mig,
Som før, da Sletter, Dale, Høje
Gjentog' min jubelfulde Sang,
Naar i min Favn du kjælent hang
Med Venskabs Smiil i lyse Øje.
Ak! Snart de svandt, de Glædens Aar.
Nu kom din Ungdoms fejre Vaar.
Da følde jeg min Elskov stige.
Dens Qval, dens Længsler saae ej du;
Thi voxen Møe man nægted' nu,
Hvad man tilstod den spæde Pige.

Ej meer du spøgende fordrev
Med mig de lange Sommerdage.
Din Marmorborg dit Fængsel blev.
Mig traf den Lod uhørt at klage.
Ak daglig ængstedes mit Sind.
Mørkt blev mit Øje, bleg min Kind.
Men rørt min Fader saae mig lide,
Og sagde da med venlig Røst:
„O! Søn, min Alders Haab og Trøst,
Du visner hen for Elskovs Qvide.
Kom til mit Faderhjerte hid!
Jeg streng ej dadler Elskovs Lue,
Liig de, der hade, straffe, kue
Vor bedste Drivt som skjændigst Jid,
Og derved Kraft og Blidhed myrde
Hos den, paa hvem de Livet tvang,
At sig og Slægt og Stat til Byrde
Han vranten gaaer sin dorske Gang,
Og kold ved Venskabs Smiil at skue,
Ved Glæde mørk, urørt ved Graad,
Ej kan til stor og ædel Daad
Sin følesløse Barm oplue.
At elske er den store Lov,
Som Gud i Alles Hjerter grov;
Thi grum mod eget Barn jeg ikke
Vil mod den Lov opløfte mig.
Jeg kun vil huld vejlede dig.
Men troe, erfaren Oldings Blikke
Kan Hæld, kan Farer øjne der,

Hvor

Hvor blind den raske Yngling er.
Mit ømme Fadersind du kjender.
Din Kummers Aarsag nævne du!"
„Benalifs skjønne Datter brænder
Mit Hjerte for!" udbrød jeg nu.
Da svared' han med Vemods Blikke:
„Vær stærk og qvæl din Kjerlighed,
At dræbt ved eget Barn jeg ikke
Med Sorg i Graven farer ned.
Viid for at naae Erobrerære
Til Kamp Benalif ruster sig.
Snart styrte over mig hans Hære.
Snart væde Taarer Heltes Liig.
Ak! Døv mod Pligters høje Stemme
Han kan sit store Kald forglemme,
Det Kald at være Brødres Ven.
For ringe synes ham den Glæde
Et Folk paa Kundskabs Vej at lede
Til Dyds og Friheds Tempel hen.
Bekrandst med Sejrens Laubærkrone,
Omtont af tvungne Jubelskrig,
Han rejse vil paa Skarers Liig
Til Verdens Skræk en blodstænkt Trone,
Og blind og stolt sig troe en Gud,
Naar Trælle zittre for hans Bud.
Men han sin Hovmods Straf skal lide.
Omspendt af Angest føle han,
Hvor Helte slaae, naar kjækt de stride
For Frihed, Ret og Fædreland!

Hid styrte kun hans Krigerhære.
Som Solens Luer Snee fortære,
Skal Sverdets Odd fortære dem.
Som Storm de lette Avner jager,
Skal de, hvis Liv ej Sverdet tager,
Af Dødens Næbsler jages frem.
Og dig har jeg bestemt den Hæder
I Kamp for Fædreland at gaae!
Op, bryd uværdig Elskovs Kjeder!
Med mig Benalifs Hær du slaae!
Men kjælent skal dig da tilsmile
En Mø, i Skjønhed Fatme liig.
I hendes Favn din Heltehvile
Skal vorde sød og glæderig."
Saa talde han. Gid, hulde Pige,
Din Faders Hjerte var som dit!
Med mig som Barn du græd saa tit,
Ved Rygtet om de grumme Krige.
Med bortvendt Blik og tvunget Haand
Jeg greb nu Spyd og Sverd og Bue.
Af Kummer bøjedes min Aand
Ved Vaabenbrødres Leeg at skue.
Til blodig Strid for elsket Hjem
Alt Irans Sønner droge frem,
Med Heltemod, paa Sejren visse.
Alt Kampens Rædselsdag var nær;
Da skjalv jeg ved den Dand mit Sverd
At løfte mod din Faders Isse,
Og Hjelm og Pandtser bytted' jeg

Med Blomsterkrands og Hyrdeklæder,
Og fløj til dig i Elskovs Kjeder.
O favre Møe, forskyd mig ej."

Nu Fatme, rørt ved Omars Qvide,
Med Smiil som Morgenrødens blide
Aftørred' Taaren paa hans Kind.
„Ej Kummer ængste meer dit Sind!"
Udbrød hun kjælent med en Stemme,
Der liflig var, som Harpers Lyd.
„Ved dette Hjerte du fornemme,
At Kjerlighed har ogsaa Fryd!
Mens vore Fædre Døden søge,
Vi vore Dage vil bortspøge,
Som i vor Barndoms muntre Aar,
Og efter favre Blomster lede
Til duftriig Krands og spraglet Kjede,
Mens til os smiler bliden Vaar,
Og froe i Lundens Skygger føle,
Hvor mildt de sagte Vinde kjøle,
Naar Sommersolen straaler ned,
Og naar vi Løvets Visnen skue,
Ved saftriig Frugt og qvægsom Drue
Forglemme Markens Nøgenhed.
Et Huus af Jord med Grønsvær dækket
Du hisset seer ved Kilden staae.
I den en Mand af Alder graae,
Af Kummer, Slid og Sygdom svækket,

Af Jorden kjed henjamret har
Den Rest af Liv, som var tilbage.
Tit græd jeg ved den Oldings Klage;
Tit jeg hans Trøsterinde var.
I Dag hans sidste Klager løde;
I Dag hans sidste Taare flød.
I mine Arme nys han døde.
Kun jeg var Vidne til hans Død.
Du boe i denne Oldings Hytte,
Din lette Dragt med hans du bytte.
Ved Stav du krybe frem, som han,
Og krum halvdækket Aasyn bøje.
Da listig Vogters Spejderøje
Min Omar ej opdage kan."

Glad Omar lød sin Fatmes Stemme,
Og traad ved gyldne Stjerners Skin
I døde Oldings Hytte ind.
Hans Støv han gav til Jordens Gjemme,
Om ranke Liv hans Kappe slog,
Og knudret Stav i Haanden tog.
Guldlokket Isse blev indhyllet,
Tildækket faver Rosenkind,
Og krum han gik med langsomt Trin,
Ved Elskovs Magt til Olding tryllet.
Men skjøn han stod i Ungdoms Glands,
Var han for Spejderblik ej bange,
Om Issen hang en Myrthekrands,
Fra Læben tonte Elskovssange.

Nu Omar i sin Fatmes Skjød
Vor Klodes bedste Glæde nød.
Nu Fatme ved sin Omars Hjerte,
I navnløs Fryd hensjunken, lærte,
At Kjerlighed er Jordens Hæld.
Ak snart de kom, de Sorgens Dage,
Da hendes Røst blev idel Klage
Og hendes Øjne Taarers Væld.
Da Lundens Top i Soelglands bæved,
Hun vakt ved Lærkens Morgensang
Med Glædens lette Fjed engang
Til Omars lave Hytte svæved'.
Men hendes Fryd i Skræk forsvandt,
Da hun sit Hjertes Ven ej fandt.
Hun bleg med kummerbøjet Isse
Af Hytten trinte ud igjen,
En Bænk af Grønsvær stod ved den.
Der laae et Brev, hvis Ord var' disse:

„Ved dette Brev jeg hilser dig.
Ej Sorg det volde dig, ej Harme!
Thi viid, at nu omslynger mig
En anden Piges kjælne Arme,
Men ogsaa viid, end er jeg den,
Som tidlig alt jeg var, — din Ven;
Thi ene Venskab ældes ikke.
Nej, blid i Glædens Øjeblikke,
Og trøsteriig paa Sorgens Dag,
Og kjæk mod Skjæbnens Tordenslag,

Og troe i selve Dødens Farer
Den Tidens Allmagt tredse tør.
Men kort, liig Rosen, Elskov varer.
Den spirer, blomstrer, visner, døer.
Kun Daaren i sin Blindhed tænker,
At lægge Elskovs Gud i Lænker. *)
Nys ved din Barm jeg Himle fandt,
Nu tryller mig en anden Pige.
Hvorledes hun mit Hjerte vandt,
Veninde, det mit Brev dig sige.
Da ved min Hyttes Dør jeg stoe
Saae Maanen skinne, Stjerner tindre,
Afbrød med Eet fra Lundens Indre
En Strøm af Toner Nattens Roe.
Det lød, som naar af Mænd og Piger,
Til Fløjters Lyd og Harpers Klang,
Om Kjerlighed en Vexelsang
I sød harmonisk Hvirvel stiger.
Og see ved Maanens blege Skin
En Pige skabt for Elskovs Glæder
Med venligt Smiil paa faver Kind
I luftig Sommerdragt fremtræder.
Men lette vare hendes Fjed,

Som

*) Man erindre sig, at her, hvor jeg lader en Epicuræer tale, maae jeg ogsaa lade ham bruge Epicuræismens Sprog. I de følgende Sange skal ved Grunde og Exempler vises, hvor skadelig saavel for hele Menneskesamfundets Vel, som for hver enkelt Borgers sande Lyksalighed den her anførte epicuræiske Sætning er.

Som Vestenvindes Dands, naar glade
Fra Blomsterbed til Blomsterbed
De hoppe over Rosenblade.
Hvor henrykt stod jeg ved at see
De spæde Fødders sagte Svæven,
De trinde Brysters kjælne Bæven,
De ømtudstrakte Armes Snee,
De friske Kinders Morgenrøde,
De zephyrspredte Lokkers Guld,
Den Himmelglands, som vennehuld
Fra Øjet straalde mig imøde.
Men trefold Salighed jeg nød,
Da Lundens ecchorige Gange
Ej tonte meer af Vexelsange,
Og ene hendes Stemme lød;
Men den var idel Vemods Klage.
Den sang, hvad hun af Kjerlighed
De lange vaagne Nætter leed,
Og leed de glædestomme Dage.
Og da hun nu i Favn mig tog
Med Blik, som mine fyrigt mødte,
Og paa min Læbe hendes glødte,
Og mod mit Hjerte hendes slog,
O, gjennemluet af den Flamme,
Som brændte højt i hendes Bryst,
Et din er jeg for Himmellyst
Jeg neppe mægtede at stamme.
Saa har i Elskovs Baand mig lagt

En Pige stærk ved Skjønheds Magt
Og stærkere ved Ømheds Vælde.
Men tit som Ven jeg mindes dig.
Tænk, hulde, stundom og paa mig;
Men Glædestaarer kun du fælde."

Da Fatme læste disse Ord,
Kold Gysen hende gjennemfoer.
Ned paa den Bænk, hvor tit hun sno'de
Om Omars Hals sin Liliearm,
Og glad ham sin for evig tro'de,
Hun segned' taus med ængstet Barm.
Da var det, at med Qval fortrolig
Hun sad saa bleg, forgrædt, urolig,
I mildtbestraalet Myrthelund
Om klar og stille Morgenstund.

Ende paa første Sang.

(De folgende Sange skal Tid efter anden blive indrykkede.)

Et Par Ord
angaaende
Kobberstikker Haases Norske Prospekter.

Længe har jeg ventet, at een eller anden konstkyndig Mand skulle have paataget sig det sandelig ikke utaknemmelige Arbeide, at levere en paalidelig og upartisk Bedømmelse af de, efter Lorentzens skjønne Ma-

Malerier ved Herr Haas i Kobber stukne norske Prospekter. En saadan Bedømmelse er nok saa meget mere nødvendig, som det forekommer mig, at enhver nye Prospekt er slettere end de foregaaende, og skal denne Progression vedvare, da kan det vel med Føie siges, at Herr Haas bidrager sit til at beskiemme Fædrenelandet, hvilket dog vel ligesaa lidet kan være hans Hensigt, som at beskiemme sig selv. At Kobberne ere mere bestemte for Fremmede end for Danske og Norske, det vise de franske Underskrifter, og følgelig var det nok, i mere end een Henseende, Konstnerens Pligt at levere Arbeider, der overgik det middelmaadige; men, det giør mig ondt, min Overbeviisning siger mig derimod, at i det mindste de sidste Prospekter ere under det middelmaadige.

Muligt er det, at Herr Haas hidindtil har hørt idel Lovtaler over sine Arbeider, og hvor mange ere vel saa stærke i Aanden, at de ikke derved forledes til at troe sig uforbederlige? Muligt er det ogsaa, at han har stundom hørt Kritiker derover af sine Venner, men at han har antaget disse Kritiker for Ironier, siden de ere giorte af Venner i en spøgende Tone. Rimeligt er det end videre, at Herr Lorentzens Beskedenhed ikke har tilladt ham at sige sin Mening reent ud angaaende Kobberne, paa det at det ikke skulle faae Udseende af at ville hæve eget Arbeide paa en Konstbroders Bekostning. Alt dette og meget mere er muligt og rimeligt; men vist er det, at Herr Haas ikke har anvendt paa sine Arbeider al den Fliid, Konst og Smag, som man var be-

berettiget til at vente af den Mand, der saa gierne vil rivalisere med Dannemarks første Kobberstikker, Clemens.

Herr Haas begyndte sit Arbeide for at fortsætte den afdøde Poulsens Plan. Denne for Konsterne alt for tidlig tabte Mand havde kuns leveret een Prospekt, nemlig Hof-Fossen — der i Herr Haases Avertissement i Adresse Avisen blev, ved den meest komiske Trykfeil, kaldet Hof-Tossen — men jeg maatte meget bedrage mig, om ikke Konstkiendere eenstemmigen skulle tilstaae, at Haas staaer i det mindste ligesaa dybt under sit Mynster, som Poulsens Arbeide var under de Schweitzerske Prospekter. At Poulsen ved flere Forsøg kunde have naaet disses Fuldkommenhed, er muligt, maaskee rimeligt; at Haas, ved flere igientagne Forsøg, ikke har naaet Poulsen, er uimodsigelig vist.

Jeg er ikke Konstkiender; altsaa, uagtet jeg, efter min egen Følelse finder adskillige Feil i Herr Haases — NB. ikke Lorentzens — Prospekter, saasom ved Perspektiven, Lys og Skygge, Farvernes Anlægning o. s. v.; tør jeg ikke udgive denne min individuelle Følelse for at være den rigtige; overlader altsaa Detail-Bedømmelsen til en mere competent Dommer, og indskrænker mig i det følgende blot til Anmærkninger over nogle faa, skiøndt saare vigtige, ja utilgivelige Feil, hvis Existence jeg troer mig uimodsigeligen at kunne bevise.

Paa

Paa det sidste Kobber, der forestiller Drammen, findes i Forgrunden et Dyr, der af nogle ansees for en Hornugle, af andre for en Gieddebuk; jeg vover ikke at afgiøre, hvem der har Ret; men hælder dog til deres Mening der votere for Gieddebukken. I Naturen er det saa let at kiende disse to Dyr fra hinanden, at man vel med Føie kan fordre, de ikke maae ligne hinanden saa meget paa et Kobberstik. Hvo erindrer ikke her den hollandske Malers Inscription paa sit Malerie: Dat is een Hond, en dat is een Kat?

Ikke langt fra dette enigmatiske Dyr staaer en ligesaa besynderlig Mand, der paa mit Aftryk er mærkværdig derved, at halvdelen af den rødgule Farve, der tilhører hans Ansigt, sidder uden for samme. Herr Haas undskylde sig ikke med, at mit Exemplar er et slet Aftryk. Saadanne Aftryk maae han ikke sælge for 3 Rdlr.; det er at behandle sine Subscribentere paa en Maade, som han selv maae caracterisere. I det høieste kunne det tillades ham at sælge et saadant Kobber for en Marks Penge til en Bonde, der ville kline det paa et Kistelaag.

Kobberet, der forestiller Leer-Fossen, har været dediceret til en vis Marie Louise, Kronprindsesse til Dannemark og Norge. Navnet Louise er raderet bort, og deraf er da opkommet Kronprindsesse Marie. Naar Herr Haas havde i Sinde at dedicere sit Kobber til Kronprindsessen, havde det dog vel ikke været saa vanskeligt for ham at faae at vide, at hun hedder Marie

Sophie Friderica og ikke Marie Louise. Hans Subskribenter havde da sluppet for at faae et maculeret Kobber for deres Penge.

Den ubeskrivelige Skiødesløshed, hvormed Hr. Haas behandler de franske Underskrifter under sine Kobbere, giver Publikum inket godt Begreb om hans Beskedenhed, og Mistillid til egne Kundskaber. At Herr Haas ikke selv kan skrive rigtig Fransk, er saare tilgiveligt; men saa bør han consulere andre; og sikkert ville han, blot iblandt sine egne Bekiendtere, have fundet flere end hundrede, der kunde have givet ham feilfrie franske Inscriptioner. Kommer hans Kobbere udenlands, hvorom jeg dog skulle tvivle, og som jeg heller ikke ønsker, saa har han ved sin utilgivelige Egoisme og Selvtillid — forudsat, at han ikke er bleven bedraget af en Ven, paa hvis Kundskaber han har stolet — givet Udlændingen god Anledning til at lee, ikke alleneste paa hans — thi det siger endelig ikke meget — men paa hans Landsmænds Bekostning. At en Feil engang kan indløbe, det bør undskyldes; men at Herr Haas ikke er istand til at levere een eneste Plade uden grove Feil udi Inscriptionerne, det er utilgiveligt. Saaledes, paa den Prospekt, der forestiller Svinsund, hedder Kronprindsen, med en halvqvindelig Benævnelse, le Prince *Royale*; saaledes kaldes samme Prospekt: Vue de Svinsund détroit qui separe la Norvege et la Suede, dedié à &c. hvor Femininet dedié synes at give tilkiende, at det er Sundet, og ikke Prospekten af Sundet, der er dediceret til

Kron-

Kronprindsen; saaledes siger han: Vue de Drammen prise d'*une* endroit nommé o. s. v. hvor en anden end Herr Haas ville have skrevet *d'un* endroit; saaledes skriver han paa Prospecten af Friderikshald: Vue de la ville de Friderichshald prise sur le Sommet d'une montagne *nommé* Hielm-Kollen, *Près* de Svinesund, hvor Près seer ud som Pluralis af Substantivet Prè, og ikke som Præpositionen près; og hvor det lader, som om Spidsen af Bierget og ikke Bierget selv hedder Hielmkollen, hvilket dog nok neppe forholder sig saa. Jeg kunde udtegne endnu flere Feil, naar jeg ikke var overbeviist om, at de anførte vare tilstrækkelige til at bevise, at Herr Haas stoler for meget paa sig selv; thi det skulle dog være besynderligt, om jeg var den første, der havde giort ham opmærksom paa hans elendige franske Inscriptioner.

Endnu een Feil har jeg at anmærke, der dog maaskee ikke kan falde Herr Haas selv til Last, undtagen for saavidt, at man af ham kunde fordre Smag nok til at forhindre, at saadan Feil ikke indløb mere end een Gang. I Skriften under næsten alle hans Plader finder man meget ideligen i eet og det samme Ord, to til tre forskiellige Slags Bogstaver, jammerligen kastede omkring imellem hinanden, paa en Maade, der ligesaa meget støder Øiet som Smagen, saa at Indskrifterne ligne Chronodistica forfattede af een eller anden skimlet Munk. Hvad ville han sige, om man trykkede eller strev hans Navn

saaledes GEORG HAAS? og netop saaledes see hele Linier i hans Inscriptioner ud, ja endog værre.

Skulle jeg være saa heldig med disse Anmærkninger, at kunde formaae Herr Haas til at anvende mere Flid paa sine tilkommende Arbeider, da har jeg ikke skrevet forgieves; men skulle dette være ham umueligt, hvortil jeg langt heller vil søge Aarsagen i et svækket Syn, en mindre stadig Haand, eller andre legemlige Feil, end i hans Villie, da modtage han dog mit velmeente Raad, ikke aldeles at forspilde sin Konstner-Ære, men overlade hellere Fortsættelsen til en yngre Mand, saasom Herr Grosch, der allerede har debuteret, og det ikke uden Held. Ikke troer jeg, at jeg bør lastes, fordi jeg talte, da jeg mærkede, at de Mænd tie, der burde og kunde tale med mere Fynd end jeg. De skiønne Videnskaber og de skiønne Konster staae i saa nøie Forbindelse, at de bør controlere hinanden. Konsternes Dyrkere have før bedømt mig som Skribent; skulle da ikke jeg, som Skribent, til Vederlag torde bedømme en Konstner? Jeg troer ikke at have fornærmet Herr Haas; jeg har heller ikke villet; jeg anseer ham ikke for den, der vredes over fornøden Sandhed; endnu mindre som den, der var istand til at revangere sig paa Gadedrenge-Maneer. Skulle vel ogsaa den Mand frygte for Gadedrenge, der kuns kunne overstænke Klæderne, som ikke ræddes for Fiskaler, der dog kunne fordærve Klæder og Legeme tillige i Domstolenes Ild?

P. A. Heiberg.

Frag-

Fragment af en Rejsebeskrivelse,

fundet paa Landevejen imellem Roeskilde og Ringsted, dediceret til Hr. Professor R.

Hver Djævel regjerer sin Tid — En Tid ere Rejsebeskrivelser i Moden, og nu læser alle Mennesker Rejsebeskrivelser, og det lige fra Excellencen til Excellencens Hr. Tjener. En anden Tid er den fade Roman-Lekture Dagens Kjephest, og strax ere alle Mennesker færdige til at ride sig deres Smule Forstand itu paa denne Kjephest. Dette gaaer endda saa nogenlunde an, men naar den philosophiske Periode hersker, da foregaaer der mange ravgale Ting. Nu vil selve de naadige Fruer og Madamer kantisere, og Gud hjelpe da de stakkels Mænd, naar de, foruden andre Plager, skal høre paa deres Ægtefællers Kategorier. — Hvad der nu er i Moden, veed jeg ikke, dog troer jeg, at Rejsebeskrivelser endnu ikke saa ganske have tabt sig. Denne Tanke, og den kildrende Forestilling at see mit Arbejde trykt, har bevæget mig til at udarbejde slig en Ting. — Hvor gjælder da Rejsen hen, spørger du? — Fra Kjøbenhavn til en lille Smule ind i Jydernes Land. — Dersom jeg ikke var overbeviist om, at du har den Grundsætning tilfælles med Horats; Nil admirare, saa kunde jeg let befrygte, at du trak paa dit Smile-Baand, ved at høre mig snakke om en Rejse til Jyderne; men jeg veed, du gjør det ikke. Min Rejsebeskrivelse kan saa mænd ogsaa blive ganske vakker; den har i det mindste dette forud, for mangen anden

af dens højløgnefulde Brødre, at dens Forfatter virkelig har gjort Rejsen, og ikke, som Hr. de la Porta, sat ved sin Pult og i en og samme Time, besøgt Chineserne og Islænderne. Heller ikke agter jeg kjere N. at binde dig noget paa Ærmet. Nej, Sandhed er min Gudinde, hendes Alter er mig helligt, jeg skal aldrig vige derfra.

See! dette var da saa omtrent en Indledning til mit vigtige Værk, som jeg agter, at udgive hefteviis, thi jeg har ikke Taalmodighed, at opsætte Trykningen, til det Hele bliver færdigt; og der stikker ogsaa nogle merkantilske Speculationer under denne Udstumpning.

Jeg vil da allerførst lade dig vide, at jeg ikke har rejst til Fods; — jeg veed meget vel, at det er den rigtigste Maade for det spekulerende Hoved, og giver ogsaa meest Celebritet; men det første vil jeg ikke gjore mig Umage for, at kaldes; og det sidste gaaer jeg maaskee ikke saa gandske glip af, da det ventelig vil blive noget saa forunderligt Tøj, jeg kommer frem med, at min Underlighed kan gjøre mig berømt.

Jeg veed ogsaa, at af disse Rejser til Vogns gemeenligen ikke frembringes andet end de saa kaldte Durchflüge, men, Herre Gud! det er dog ogsaa noget. Hvo der har et svagt Hoved, som jeg, staaer ved Fodrejserne desuden Fare for at erspekulere sig, naar man idelig maae anspænde Tanken ved hvert mødende Objekt.

Naar

Naar derimod et Par raske Heste, (og det ere de sjællandske i Almindelighed) bringe en i Hu og Hast fra en Station til en anden, ja saa har Sjælen Lejlighed til, ved Hvile at samle Kræfter paa Vognen.

For nu at være ret fuldstændig, vil jeg endog fortælle dig Ting, som foregik førend Rejsen. Jeg var ikke enig med mig selv, om jeg skulle tage Touren over Kallundborg; da det randt mig i Tanker, at jeg for mange Aar siden var raget i et slemt Klammerie med Frue Juno; da hun nu, som bekjendt er for Jupiter og Mennesker, har en god Hukommelse, er hevngjerrig, som de fleste hendes Søstre, og har en mægtig Indflydelse paa Hr. Aeolus, saa turde jeg ikke begive mig paa det Peerpaarske Farevand, hvor hun kunde have Lejlighed til at drille mig.

Fra Corsøer til Nyeborg er ikke saa langt tænkte jeg, der faaer Hr. Langballe nok Bugt med hende, og nu — bestilte jeg, (det var Løverdag) en Vogn paa Rullen til Roeskilde, at møde for mit Huus, Søndag Morgen Kl. 4. —

Vognen indfandt sig rigtig nok til rette Tid, men (der skal altid være noget i Vejen for os Mennesker) min Rejse Compagnon (jeg har glemt at sige Dig, jeg havde een) indfandt sig ikke. Da jeg, til min egen Roes at sige, er meget præcis, saa fordrer jeg, andre ogsaa skal være det, og naar de ikke er det, ærgrer jeg mig. Tænk da, hvor jeg var bister indtil Klokken slog sex, da min Compagnon kom;

 har

han saae, jeg var stødt for Hovedet, men gav min Brede Assignation paa sin Tjener, som havde vækket ham for sildig. Da det er mig noget odiøst, at presentere slige Anviisninger til slig Accept, saa slog jeg Tingen i Glemmebogen.

Jeg er en gift Mand, og hvo der er gift, kan ikke saa let rejse bort, som andre Mennesker, der ej ere gifte. Jeg vil ikke engang tale om Husets fornødne Arrangering ꝛc.; nej, jeg mener, naar endog alting er færdigt, og Kufferten paa Vognen, saa maae der endnu kysses adskillige Gange, og adskillige Forsikkringer gives, om kjerlig Erindring under Fraværelsen.

Dette kom da ogsaa istand og jeg rullede afsted.

De Herrer Rejsende, som rejse for at udgive en Rejsebeskrivelse, ere dog sandeligen at beklage, naar de ikke støde paa et eller andet Eventyr, som kan fylde deres Blade, og de ere i saa Fald ikke at fortænke, om de tage deres Tilflugt til Büsching eller en anden god ærlig Mand, og lade os vide Højden og Bredden af hver Byе, de passerer igjennem. De kan da endeligen ogsaa fortælle os noget om Vejrliget, Vinden, og især om det kjere Jeg s Befindende.

Jeg sad nu i Roeskilde, tog min Dagbog op af Lommen, men var heel forlegen, hvad jeg skulle fylde den med. At jeg var kommen heelskindet, uden at vælte, didhen, ja det kunde jeg sagtens begynde med, og i den Anledning gjøre vor General-Vej-Commission en Compliment for de herlige Landevеje,

veje, den sørger for. Jeg kunde ogsaa skrive noget statistiskt om Byens Forfatning og Handel, thi jeg var inde hos en Kjøbmand, for at faae mig et Pund Røgtobak; men det vilde jeg nu ikke. Nej, tænkte jeg, bliv heller ved det, der ligger lige for Næsen af dig; Du sidder jo i Prindsen; nyder jo din Bouillon i Prindsen, bestiller jo din Vogn i Prindsen, snakker jo med mange Slags Folk i Prindsen; du kan jo da ogsaa skrive om Prindsen.

Jeg er ikke af det Slags Mennesker, som, naar de stige af Vognen, strax raabe: lad mig faae et Værelse for mig selv. Nej, jeg er paa Rejser meget selskabelig. Vel at merke paa Rejser, thi naar jeg er hjemme, er jeg just ikke saa meget for, at være i en al for stor Brimmel. Dette kommer maaskee af, at da er man stundom forbunden til, i det mindste nogle Timer, at blive i denne Brimmel, men paa et Vertshuus, kan jeg slippe bort fra den, hvilket Øjeblik mig lyster; og Frihed er dog en herlig Ting.

Jeg befandt mig altsaa for det meste i den saa kaldte Skjænkestue.

Naar jeg kommer ind i et Værelse, lader jeg gjerne mine Øjne løbe rundt omkring, thi undertiden kan en ringe Ting, f. Ex. et paa Væggen hængende Kobber, en Snustobaksdaase ꝛc. gjøre mig bekjendt med Huusfolkenes Esprit, Smag og Tone.

Jeg fandt her paa det store Bord adskillige Aviser, Bl. t og Pen. Dette er en meget fornuftig

Mode: det er ikke alle Rejsende, som forsyne deres Lommer med en eller anden Bog, hvormed de kan forslaae det Mellemrum, fra de komme, indtil Gaardskarlen indfinder sig, for at faae Oldermandspenge, og lader vide, Herren kan tænke videre frem.

Da jeg var sulten, saa tænkte jeg mere paa det forestaaende Middagsmaaltid, end paa Avisbordet.

Man befinder sig, som Du veed kjere R., meget got i Prindsen; min Compagnon og jeg gik altsaa med Fornøjelse til vor Suppe.

Naar jeg er paa Rejsen, da troer jeg at være i Slægtskab med alle mødende Mennesker; og at være i meget nær Familie, især med de Personer, som tage samme Tour, som jeg; træffer man nu oven i Kjøbet sammen med en halv Bekjendter, saa bliver han strax en heel Bekjendter af os. —

Med al dette Slægtskab og Svogerskab, maae man dog være yderlig vaersom, i Henseende til hvad man bringer paa Tale.

Det forstaaer sig, at en Lavater, og alle, som ere skarpseende a la Lavater, ved et halvt Øjekast kan kjende den Mand, til hvilken man sikkert kan sige, „den, der sidder der henne, er en Slyngel,“ om det endog var Personens egen Broder. Men da jeg ikke er slig en Seebroder, saa udsender jeg gjerne først mine Følehorn, og lader Overgangen fra generalia til non-generalia skee piannissimo.

En Kaffe drikkende Jøde. Vil Herren til Hamborg.

Jeg. Nej, til Jylland.

Jø-

Jøden. Saa! saa! rejser Herren ene.

Jeg. Selv anden.

Jøden. Kunde vi ikke gjøre Compagnie sammen? til Fyhn.

Jeg. Nej! Vi kan ikke være saa mange paa een Vogn.

Jøden. Vi kan give Postillonen brav Drikkepenge, saa gaaer det maaskee an, og vi spare, meget herved, (glad) vi spare meget.

Jeg. Men vi komme til at sidde umageligt.

Jøden. Maae jeg gaae ud at see, om Deres Vogn er kommen? Jeg kan see, Herren tillader, jeg maae kjøre med Dem.

Det har altid været en af mine Grundsætninger, at gjøre Folk glade; hvor jeg kunde nogenlunde gjøre det. Vel sandt, tænkte jeg, denne Israelit er en bekjendt rig Mand; som nu rejser i Handels Affairer, hvorved han maaskee profiterer nogle tusinde Daler, men de faa Dalere, han kan spare ved at kjøre med os, ligger ham nu saa meget paa Hjertet; jeg besluttede altsaa ikke, at have noget imod hans Selskab, naar han kunde blive enig med Postillonen, og faae min Compagnons Tilladelse.

Som det sig sømmer,
Min Flaske jeg tømmer
Til jeg en Flue ej mere nu seer,

saaledes lød en Stemme fra næste Værelse, og strax svarede en anden:

Til

Til Byen, saa glade
Vi ride tilbage;
Vor elskede Piger, de vente os der.

Det var et Selskab af unge skinburede Herrer fra Kjobenhavn, som af Trang til Forandring var redet til Roeskilde, for der, paa deres Viis, at more dem nogle Timer.

Vore Philosopher søge at luttre og forædle Moralprincipet, og deri handle de got og klogeligen. Kan de end ikke udvirke, at vi opnaae det Fuldkommenheds Ideal, som de nu engang har sat sig i Hovedet, saa kan de maaskee dog bringe os det nærmere og nærmere; og det er Tak værd. Ikkun frygter jeg for, at de ikke vil indrømme os den fornødne Portion af Sandselighed; og at nogle af dem, ved at ville forjage al Interesse fra vore Handlinger, gjøre os til noget, jeg veed ikke hvad. —

Vi søge alle efter Lyksalighed; nogle gaae, nogle trave, og nogle, som ovenmeldte Herrer, galopere efter den.

Jeg er og bliver enig med Helvetius, at vi Mennesker kjende ingen anden Drivefjær, end Interesse; og den høje Værdie, jeg sætter paa et Menneske, fordi det er et Menneske, forringes ikke herved. Der gives mange Grader i Interesse, og hvo kan bestemme, hvor mange der ere fra den meest nedrige til den meest ædle?

Jeg var just i Begreb med at anstille en Sammenligning imellem Jødens og disse Herrers nærværende

rende Interesse, da den første kom tilbage, gandske nedslagen, fordi den ubarmhjertige Postillon af bare Barmhjertighed over sine Heste ikke vilde indlade sig i nogen Akkord.

Min Postillon maae være en honet Karl, tænkte jeg, det er en Sjeldenhed, at disse Mennesker, ikke bortvidske al Følelse baade paa deres stakkels Heste, og hos dem selv.

Hessa! raabte en Opvarterske, der kommer et fornemt Herskab. Det var Miss**, som jeg havde seet i Roeskildekroe, og som først nu naaede Prindsen.

Jeg har observeret, at der i mange philosophiske Afhandlinger iagttages en meget stor Uordentlighed; man kan egentligen ikke sige, hvilket der burde staae først, hvilket i Midten, og hvilket i Slutningen. Denne Skik er ikke saa gal; den paalægger ikke Forfatteren saa mange Baand, som ellers ville indskrænke ham; og stundom anseer man da de største Urigtigheder for Rigtigheder, fordi man ikke kan trække dem ud af det Virvar, hvori de ere indvikkede.

Kan dette holdes Veteraner tilgode, saa kan det sagtens holdes mig als ein angehender Skribent, tilgode. — Ingen fortryde da paa, at vi, efterat være avanceret fire — nu retrogradere tvende Miil. — Til Søes er det ikke usædvanligt, at man for at komme een Miil frem, maae krydse tre à fire omkring.

At

At reise fire Miil i et Kjøreveg er vel meget. Det er derfor en god Indretning, at man i Almindelighed ved hver anden Miil kommer til et Bedested. Jeg gik da ind i Kroen, og forefandt et temmeligt stört frokosterende Selskab.

Jeg havde gjerne slaaet mig til det; men af Frygt for at blive anseet enten for nysgjerrig eller paatrængende, gik jeg ind i et afsides Værelse. Jeg tog min King Lear i Haanden, og da jeg var kommen til det Sted, hvor Cordelia siger:

Good my Lord
You have begot me, breed me, lov'd me.
I return those Duties back as are right fit.
Obey you, love you, and most honour you.

see! da holdt der en Karet for Døren; og inden jeg vidste af det, stod der i Stuen hos mig et Fruentimmer. En ubeskrivelig Ynde og Godlidenhed fremviiste sig i hvert Træk. Man kunde sige med Digteren.

See her hvad Ild, hvad Aand, i hver en Mine!
Ja her havde Naturen skrevet en tydelig Haand.

— Det er underligt nok, man kan see hundrede og atter hundrede Mennesker, uden at vide, hvad man skal gjøre af dem; og denne Pige, (det saae man ved første Øjekast) var upaatvivleligen den ovennævnte Cordelia.

Skjønhed, forenet med Ynde, er uimodstaaelig, og Gud hjelpe det Menneske, som ikke føler mere ved Siden af en Latona end ved Siden af en Xantippe.

Ikke

Ikke at tale til hende, var mig en Umuelighed.

Jeg. De skal formodentligen gjøre en lang Rejse, siden De er saa forsynet med Kufferter?

Hun. Til Tydskland, for at besøge en Slægtning; og De?

Jeg. Til Jylland, for at samles nogle faa Dage med en Ven.

Hun. Saa have vi, det tilfælleds, at vi begge rejse i et behageligt Ærende. Men jeg frygter, vi (hun rejste i Selskab med sin Tante og Broder) forstyrre dem i deres Læsning.

Jeg. Ingenlunde! jeg kunde aldrig afbrydes paa en mere behagelig Maade. Det er desuden min Livdigter Schakespear; jeg har studeret ham saa ofte, at jeg næsten veed ham udenad; og paa Bedestæder — — —

Hun. Schakespear! Det er netop ogsaa min Mand; jeg skylder ham mangen glad Time. Det er en Lekture, som aldrig giver Væmmelse; det er sund Kraftsuppe. — Gaaer de over Beltet i Morgen?

Dette Spørgsmaal, i dette Øjeblik, var mig overmaade kjerkomment. Det maatte jo absolut sige saa meget, det var mig ikke imod, om jeg fik Dig til Selskab paa Vandet. —

Du maae nu trække paa Næsen, saa meget Du vil kjere R.; og skjelde saa meget Du vil paa det evige Egoisterie. Du faaer det ikke udryddet. —

Det var da denne Miß **, som arriverede til Prindsen, da Joden stod og klappede mig paa Skuldrene,

drene, for at jeg skulle anvende mere Overtalelses Gaver hos Postillonen.

Du kan let forestille Dig, at jeg langt hellere ville hjælpe den smukke Miß** af Vognen, end staae og vrævle med en Jøde.

Let, som en Zephyr, sprang hun ud; Broderen bestilte strax Forspændsheste og Middagsmad; og indbød mig at tage Deel i det sidste. Jeg vilde gjerne have foretaget en Dacapo, men da jeg hørte Klokken slog to, og adderede de Miil, jeg endnu havde for mig, inden jeg naaede Corsøer, saa maatte jeg i Hu og Hast klarere min Regning, og sætte mig paa Vognen.

Du forundrer Dig, kjere R., at jeg forlader Roeskilde, uden at melde Dig noget, om Byens Seeværdigheder: f. Ex. de kongelige Begravelser; den berømte Kilde; Udsigten til Isefjorden; Byens Lærde &c.; men Begravelser besøger jeg aldrig, Vand drikker jeg sjælden, og Isefjorden er nyeligen saa herligen beskreven af Dr. Wolff, at min Beskrivelse ville stikke alt for slemt af mod hiin. Jeg kunde rigtig nok, som saa mange af mine Brødre, stjæle en klækkelig Portion; og det gjorde jeg ogsaa gjerne, men Ulykken er, at hiin Rejse er endnu i saa friskt et Minde, at Tyveriet blev alt for aabenbare. Hvad derimod en Byes Lærde angaaer, da bør vist nok enhver cultiveret Rejsende, ikke forbigaae dem med Taushed.

Det

Det gaaer hermed, som med de saa kaldte Reverberer; Metalpladen slaaer Lyset tilbage, og man faaer selv Glands ved et Gjenskin.

Denne Tanke faldt mig ogsaa ind, da jeg endeligen var kommen paa Vognen.

Jeg. Hør Svoger, er Du bekjendt her i Byen.

Postillonen. Ja, det troer jeg, jeg tjener hos Borgemesteren.

Jeg. Her er vel mange lærde Folk, helst siden Byen er saa nær Kjøbenhavn, og har en latine Skole?

Postill. Ja vi har mange grumme lærde Folk, der er nu for Exempel Hr. A. og Hr. B.

Jeg. Skal vi kjøre forbi de Huse, hvor disse Herrer boe.

Postill. Ja tæt forbi Hr. A.

Jeg. Saa hold stille, naar du kommer for Døren.

Postill. Vil Herren da staae af.

Jeg. Nej! Du kan ikke begribe, hvad jeg egentligen vil. Du skal blot holde stille, jeg bliver siddende paa Vognen, og vil blot betragte Huset.

Postill. Nej. Er det Herren om at gjøre at see smukke Huse; saa vil jeg heller kjøre omkring i en anden Gade og holde stille hos ***.

Jeg. Dumriant! Det er mig om at gjøre, ikke at see smukke Bygninger; men berømte Lærdes Boliger — kjør til.

Tur, tur, sagde min Svoger, da vi vare komne lidt op i Gaden, og nu stod Hestene stille.

Jeg fik min Lorgnette og min Dagbog op af Lommen.

Huset er lavt; Bøger ligge opstablede i Vinduet; der er lavt i Værelserne; — der staaer en Natlampe paa Bordet, Hr. A. arbejder altsaa om Natten; — der sidder et smukt Fruentimmer henne i Krogen og syer. Det maae være Hr. As. fortræffelige, huuslige Kone. Der ligger en Tobakspibe; Hr. A. røger altsaa Tobak; men see! nu kom den Lærde selv frem, for at erfare, om der var gaaet Bræk paa Vognen, siden jeg holdt stille for hans Dør.

Jeg underrettede ham om Aarsagen; at jeg nødig vilde forlade Byen, uden at have aflagt et Besøg hos en af Byens Lærde; men da Klokken allerede var halv tre, og jeg endnu skulde til Corsøer, saa maatte jeg lade mig nøje med, at aflægge et Besøg hos en af de Lærdes Huse. — Jeg noterede ovenstaaende med min Blyant, samt at Hr. A. har en Ørne-Næse, er af maadelig Statur, har spillende Øjne, er meget omgjængelig ꝛc.; og nu bad jeg Postillonen at tænke paa Ringsted.

Andet Kapitel.

Hvor vi dog ofte gaae i Taaget! Først nu opdager jeg, ikke endnu at have ladet falde et Ord, hvoraf du, min kjere R. kan slutte dig til i hvilket Aar, min Rejse gik for sig. Det er dog højst nødvendigt, at

Læseren ikke er uvidende om sligt. Et Lands, en Byes, et Vertshuses Sæder og Skikke kan undergaae en total Forandring paa et Aar; naar man altsaa veed Tiden, da Handlingen foregaaer, kan man bedre sammenligne det ene med det andet. Dernæst kan du ogsaa forekaste mig, at jeg ikke tilstæder dig nogen Hvilepunkt, da jeg dog selv har taget mig adskillige paa Vejen.

Det sidste har jeg allerede raadet Bod paa, ved at sætte andet Kapitel, og hvad det første angaaer, skal din tilladelige Nysgjerrighed strax blive tilfredsstillet.

Roeskilde Bomsted den 17 Junii 1796.
— Klokken 2½ Eftermiddag.

Ja, naar du først kommer til Sorøe, tænkte jeg, saa har du ej nødig at mangle Materie. I det Øjeblik, du ruller forbi Indkjørselen til Akademiet, vil der indstrømme paa Dig en artig Hoben akademiske Ideer. Du kan herved ogsaa faae den bedste Lejlighed til at sige noget om det norske Akademie. — Dog nej, du skal ikke gjøre det, thi holder du med dem, som vil have et norskt Akademie, saa faaer du dem til Fjender, som intet Akademie vil have og v. v.; og imellem dem kunde være Professores, og Professores er ikke saa lette at bides med; thi de ere stærke i Syllogismer; — men indtil jeg kommer til Sorøe, hvad skal jeg da foretage mig? Jo! jeg har en herlig Imagination, jeg vil sidde og moere mig med at forestille mig, hvad der nu foregaaer i Kjøbenhavn,

medens jeg kjører paa Landevejen. Min Ven Sekretaire S*** gaaer i Klubben paa Vimmelskaftet og spiller Billard. P**. sover Middagssøvn. J er i Holmens Kirke for at høre Hjort, dog hvor kan jeg fortælle alle mine Forestillinger; jeg blev saa fordybet i dem, at jeg næsten ikke vidste, hvor jeg egentligen var; — endelig begyndte min Postillon.

Skjøn Mette, saa yndig en Pige hun er,
Og aldrig, som hende, jeg nogen faaer kjer
Thi naar hun en Sopken blot rækker mig hen,
Da synes en Engel at række mig den.
O traver J Heste! da hastig afsted;
Den Gode med Skofter vil lønne Jer Sved.

Ja Kjerlighed er en almægtig Guddom; den kan faae baade Vognens og Hjertets Hjul til at rulle artig omkring.

Den bragte mig i Hu og Hast til
Ordrups Kroen. —

Jeg er ikke sikker paa, hvad enten man bør skrive Ordrup eller Ordrop. Jeg talde længe om den Ting med adskillige Bønder, som våre i Kroen, for at drikke Brændeviin, men ingen kunde her give mig nogen tilfredsstillende Oplysning om Ordets Etymologie.

Jeg har nu besluttet, at kalde Stedet Ordrop. Jeg er desuden, kjere R., allerede længere fra Dig, end jeg var, da jeg skrev fra Roeskilde, og jo fjærnere man er borte, desto nemmere kan man af og til lade en Usandhed flyde ind imellem det Sande. Saa-

ledes kan man, naar man er i Barbariet, og skriver for danske Læsere, gandske sikkert skrive forfærdelige Ting, som man selv hverken har hørt eller seet.

Maaskee tænker Du ogsaa, at Du allerede har maattet døje adskillige Usandheder, f. Ex. det er urimeligt, at en Postillon gjør Vers om sin Mette; o. m. s.

Ja heri er rigtig nok noget af min egen Tilsætning, uagtet jeg lovede i Begyndelsen af mit Verk, ikke at vige et Haarsbredde fra Sandheden; men det gaaer med mig, som med saa mange Subscriptions-Planer, (at jeg skal ligne mig ved livløse Ting); thi de staae ikke altid ved deres Ord; og til min Undskyldning har jeg at fremføre; først: at Postillonen virkelig sagde mig i Prosa, han bedede gjerne i Ordrop-Kroen, da der var en Pige, som han holdt meget af; og for det andet: at jeg ikke kunde modstaae den Fristelse, hist og her at indstrøe lidt Poesie, hvilket lader meget smukt, vidner om Genie og er efter le bon ton.

Der gives just ikke mange Øjeblikke i vort Liv, da man kan sige: jeg befinder mig saa vel og fornøjet, at jeg ikke i en Hast veed, hvad jeg skulle ønske.

Jeg nød et af disse sjeldne Øjeblikke. Jeg sad i en landlig Stue ud til Haven, drak en god Kaffe, som smagte dobbelt godt, da Miß ** var Mundskjænker, saae ingen andre end glade Ansigter omkring mig; og den ene blev elektriseret af den andens Munterhed. Ogsaa Jøden fra Prindsen kom til os, og var saare vel tilfreds over at være kommen i Compagnie

pagnie med en Prokurator. Det eneste, der formindskede min Glæde, var den Tanke, at det ikke ville vare mange Qvarteer, førend vi maatte adskilles.

Misz**. Og De kan lade Deres Schakespear saa rolig i Lommen; men sig mig, hvilket af hans Stykker giver De Fortrinet?

Jeg er altid i en Slags Forlegenhed, naar jeg skal svare paa slige Spørgsmaal. — Skal jeg sige hende, tænkte jeg, at jeg holder Othello for det bedste, saa vil jo denne Tilstaaelse aabne hende et Indkik i min Sjæl; hun maa nødvendigen slutte, at jeg selv ikke altid maa have været saa gandske ubekjendt med den gamle Moors Forfatning; thi holder jeg dette Stykke for det bedste, maa det jo være, fordi jeg føler, at Schakespear her har været saare heldig i at fremstille levende for os den jaloux Moor, og denne Følelse forudsætter jo Sammenligning. Skal jeg svare hende, at jeg endnu ikke er enig med mig selv; at jeg holder ligemeget af hvert Stykke? Nej, det var Usandhed, altsaa

Jeg. Othello.

Jeg veed nu ikke, hvad enten, hun ikke kunde erindre sig noget om dette Stykke, eller om maaskee den jomfruelige Bluførdighed forbød hende, at indlade sig i Samtale om denne delikate Materie; eller om hun maaskee blot vilde vide, det hun nu vidste; men det veed jeg, at hun lod Schakespear fare, og tog fat paa et — Fyrfad.

Et Fyrfad! siger du, kjere R. — Ja et Fyrfad! Jeg fordømmer de Rejsende, som træde af

Vog-

Vognen og stige i den igjen, ret glade, naar de blot have sørget got for deres legemlige Nødvendigheder, uden at de i mindste Maade med Opmærksomhed betragte de Objekter, som møde dem, og lade saaledes deres Medmennesker gaae glip af mangen vigtig Efterretning. Jeg er paa den anden Side heller ikke fornøjet med de Rejsende, som fortælle og opramse for os alt hvad de see, inclusive til de paa Tjenestepigernes Kister klinede Træbilleder.

Nej jeg følger Middelvejen, og hvor jeg kan stifte Nytte med mine Efterretninger, der vil jeg meddele Efterretninger. Miß ** tog Fyrfadet i sine nydelige Hænder (det forstaaer sig selv, at havde jeg været Digter, saa havde jeg ønsket mig, at være i Fyrfadets Sted), og nu vendte hun sig til mig.

Misz **. Har De lagt Mærke til denne snurrige Ting?

Jeg. Nej, først nu seer jeg, at det ikke er et Hverdags Fyrfad, og den, der først har opfundet denne Façon, maa sandeligen have havt, i det mindste et Fyrfad-Genie.

Misz **. Og tænkt paa sine Medmenneskers Magelighed.

Jeg. Næsten skulle man troe, at Opfinderen er en Hollænder; man skal i Holland sidde i store Selskaber, omkring store Borde og røge Tobak, og der kan dets Tjeneste vise sig tilgavns.

Joden. Skade, Skade, at det ikke er af Guld! saa vilde det have været noget værd, det faldt

mig strax i Öjnene, da jeg kom ind i Stuen. Skade det er kuns Jern!

Jeg føler i dette Øjeblik, jeg skriver dette, at det dog, (hvilket jeg aldrig før havde troet) er en Slags Ulykke, naar man ikke er fornem og rig.

Jeg vilde, i Fald at jeg var det, lade dette Fyrfad stikke i Kobber; thi hvilken Ypperlighed mere, vilde det dog ikke være ved dette mit Værk; naar paa Titelbladet kunde staae, med Kobbere; og naar nu tillige Værkets Forfatter var, f. Ex. Rigsgreve; ja hilleskam, hvor ville da ikke min Bog løbe afsted.

Jeg maae her lade mig nøje med, at beskrive dette Fyrfad. Det var dannet, ikke som en holsteensk, Nei! som en simpel Præstevogn, heraf følger, at det havde Hjul, og heraf følger igjen, at denne Ildvogn kunde løbe gandske artig, alt ligesom, man gav den et stærkere eller svagere Puf, og heraf følger atter, at man ikke havde nødig at række Gløden til sin Gjenboe eller Naboe, men kunde lade den løbe lige til ham, uden at forandre sin Stilling. —

Alting i Verden, endog Skrivefriheden kan misbruges; sagtens kan man misbruge et Fyrfad.

Prokuratoren. (til Jøden) Hav den Godhed, at lade Fyrfadet løbe hen til mig.

Og nu gav Jøden det et Puf i den bedste Direktions Linie, men af Mangel paa den fornødne Kundskab om Legemernes Tyngde, om Virkning og Gjenvirkning, havde han gjort Puffet saa stærkt, at Vognen foer uden for Løbebanens Grændser, og væltede

tede ned paa Hr. Prokuratoren, som fik adskillige Huller brændt i sin Underklædning.

Prokuratoren brummede, Miß ** gav et Skrig fra sig, Jøden raabte o vaj mir! og jeg gjorde ingen Ting.

Miß **s Tjener kom ind i Stuen, for at melde, at Kudskene vare færdige. Ja lad os komme til Vogns sagde jeg; hele Selskabet stod op; vi betalte vor Regning. Jeg tænkte paa Vogne og Hjul, og skrev, efter min gamle Skik, et Tankesprog paa Vinduet. Vil du, kjere R., vide hvad jeg skrev, da kan du spare dig Rejsen til Ordrop, thi jeg sætter det her:

Let go thy hold, when a great Wheel runs down a Hill, lest it break thy Neck with following; but the great one, that göes upward, let him draw the after. When a wise Man gives the better Counsel, give me mine again.

Schakespear.

Det begynder at storme, sagde Miß **s Tante, lad os pakke os got ind.

Ja gid vi bareste vare lykkeligen passerede det slemme Belt, sagde Jøden og nu — rullede vi til Ringsted.

Sørgesange
ved
Enkedronning Juliana Marias Jordefærd.

Texten af Haste; Musiken af Kunzen.

Foran Talen.

Chor.

Skaber, Dommer, Jehovah!
Taarer selv din Godhed prise;
Sukke nævne dig den Vise;
Klagen er — Hallelujah:
Livet spirer ved dit Bud,
voxer, modnes, yngler, blegner:
livløst Muld i Graven segner,
Skaber, Herre, Dommer, Gud!

Duo.

Et Aandedræt er Livet,
det til at døe blev givet:
vor Fødsels Morgen her
kun Dødens Budskab er.

Dog ikke Fredens Hule
skal Tankens Kilde skjule:
det Haab af Gud er sat
til Lys i Gravens Nat.

O Haabets milde Stjerne!
vi skue dig saa gjerne:
du viser Gravens Fred,
og Himles Evighed.

Solo.

Kom, Broder, end din Klage
i glade Fryderaab!
Begræd ej Tab af Dage!
En Himmel er vort Haab.

Af Død skal Liv frembryde,
som Blomst af skjulte Frø:
thi højt vor Jubel lyde!
Held, Held os, vi skal døe!

Chör.

See, Juliana gik til Hvile
fra Fryds og Vaandes Øjeblik,
og Veldaads gyldne Frugter smile
omkring det Sted, hvorfra Hun gik.
Bag Dødens Nætter skal Hun møde
de bedre Dages Morgenrøde,
og Dyd i Himles Ly Hun seer:
Guds Fred med Hendes Leer!

* * *

Efter

Efter Talen.

Choral.

Din Kraft, o Gud! os bød at træde
ad Rosentorne-Stier hen;
din Mildhed bød vor Sorg og Glæde,
og gjorde Held til Dydens Ven;
din Viisdom bød i dyben Grav
den Grændse, did vi Dage regne:
i Moderskjød vi trette segne
med Kongespir og Betlerstav.

Du gyder Held af fulde Skaaler
i Dydens og Naturens Skjød:
til den, hvis Krone vældigt straaler,
til den, der signer muldent Brød.
Brug Livet, bød du, brug det vel!
og for din Dom er' Alle lige:
den Arme stilles ved den Rige,
og Fyrste skilles ej fra Træl.

O Fader! see, med Haab vi vanke
en Vej, som hastigt ender sig:
velsign vor Daad, velsign vor Tanke,
o Dommer, at vi tækkes dig!

Da skal vi trøstigt ile hjem
i Jordens Favn fra brugte Dage,
og uden Anger see tilbage,
og uden Bæven skue frem.

Om en Arbeidsanstalt i Nyeborg.

I disse Dage har en Ven fra Fyen været hos mig, og berettet mig noget særdeles behageligt, som allerede har været til i en vis Tid, og som jeg dog ikke har læst noget om i offentlige Blade, hvorfor jeg tør haabe, at mine retsindige Læsere vilde være glade ved at høre det. Det er en sand Fornøielse for enhver god Borger, at erfare det Godes, det Nyttiges Udbredelse i Landet, og at faae at vide, at der jævnligen findes saadanne Mænd, som ere besielede af den samme Nidkiærheds og Driftigheds Aand, som Nationen sætter saa megen Priis paa, og som den har for en heel Deel at takke for sin nærværende gyldne Dage.

Anledning til denne Forklaring, som opfylder mig med saa megen Glæde, vare forskiellige Betlere, der indfandt sig hos mig som hos saa mange andre, og som alle havde et sundt Legeme og føre Lemmer, men som man har ikkun liden Barmhiertighed med, da vi have saa ypperlige Arbeidshuse, og da den Mængde Bygninger udfordrer saa mange Haandlangere, hvor de blive saa vel betalte. Da han saae disse tildeels ret ublue Tryglere, priisede han den Stad,

hvor

hvor han nu levede, lykſalig i at være befriet for denne Byrde, denne Overlaſt, diſſe Hedninger, ſom alle Tider raabe paa Chriſtenkiærlighed, og paa Guds rige Velſignelſe, endſkiønt de ikke komme med de ſande Ord af Biblen, ſom de kunde ſaa godt anvende paa ſig, om de ville: grave gider jeg ikke, og jeg ſkammer mig ved at trygle. Den ſidſte Deel af diſſe Ord har de dog faaet Bugt med, og lært den Kunſt at trygle overmaade hældig. En Tigger i Særdeleshed, ſom efter Anſeelſe kunde være med i de olympiſke Lege, kunde brydes, løbe omkaps og ſlaae to, har indſkudt mig en ſand Ærbødighed da han har tilkiendegivet mig ved faa og ſyndige Ord, at han ikke har lært noget i ſine Dage, og følgeligen haaber at være frie for alt muéligt Arbeide; hvoraf jeg da har erfaret, at der behøves viſſe Studeringer og Dueligheder til at rydde Gruus op, ſom jeg dog havde tænkt, at der ikke hørte meget andet til, en Sundhed og fire Extremiteter.

Saa gandſke redebon, til at hielpe ſlige trængende Herrer til Lommepenge, vilde jeg dog ikke være, derſom jeg ikke var noget frygtagtig om Aftenen og ſomme af Candidaterne til en god Sviir tegne til at kunne giøre alting, og at ikke frygte for Vægtere og andre Anſtalter, da de ikke er af de gemene Betlere, ſom løbe paa Gaderne, men komme i Huſet, ja i Stuen til Folk, ligeſom de indkrævede en Afgift.

Men jeg beder Læſerne om Forladelſe for denne Digreſſion, hvortil jeg er alt for tilbøielig, naar jeg engang rører ved denne Streng; jeg haſter da at fortælle,

tælle, hvad jeg paa nærmere Efterspørgsel fik at vide af Manden.

Der skal være i Nyeborg en Capellan, ved Navn Hr. Skonning, som er en Søn af Sognepræsten paa samme Sted, og har forestaaet sit Kald i sexten Aar. Om denne brave Capellan er en god Prædikant, saadan som man nu vil have dem efter den allernyeste Smag, det veed jeg ikke; derom har jeg ikke spurgt, da jeg holder dette for en Sag, som er hans høiere Pligt saa gandske subordineret: og denne høiere Pligt er ingen anden, end at han med Liv og Siel stræber at bevirke sin Menigheds evige og timelige Vel, om ikke ved andet, saa dog ved det lysende Exempel, og ved den rette Omgang med de Fattige. Og det har Hr. Skonning giort, som en god og ædel Mand; det giør han endnu den Dag i Dag er med den største Iver og Fremgang; det er derved, derved, at han har forhvervet sig i sin Kreds almindelig og sand Høiagtelse og Kiærlighed.

Han har, som min Ven forsikkrede mig, stiftet i Nyeborg en Arbeidsanstalt for de Fattige, og derved befriet sine Medborgere fra den Byrde, som mange i Kiøbenhavn, til Trods for vore priselige Indretninger, baade offentlige og private maae trækkes med, han er den Mand, som til sligt utaknemmeligt Arbeide er udrustet med de fornødne Gaver og Dyder. Naar man forestiller sig, at det er en Provincial-Stad, hvor han har foretaget dette; at paa saadan et Sted vel ikke ere saa mange Fattige, men at der de ældgamle Fordomme ere mere rodfæstede;

at

at det koster langt mere Umage og Bryderie, end der hvor man tager de Dovne med en Trumph, saa vil man tilstaae, at han har ikke liden Fortieneste, fordi hans Kreds er liden. Det er endnu et stort Spørgsmaal, om han har havt den Evne, som nok meest hielper til at lette saadan en Plan.

Han har megen Hielp af Hr. Capitaine Bang, en Mand, som er begavet med samme Aand, og har sin Fornøielse af nyttig Virksomhed. Ogsaa de andre Directeurer bidrage hver sin Deel til denne Indretnings bestandige Fremgang og Flor; men den ovenmeldte Ven havde ikke Tid at lade dem vederfares omstændelig Ret.

Nok, at i Nyeborg da findes et af vore kiøbenhavnske Arbeidshuses uafhængige Filial; og at en Capellan virker der, hvad der ville giøre en større Mand Ære.

Du virkelige ærværdige Skonning! Ikke kiender jeg dig, aldrig har jeg seet dig, ikke veed jeg andet af dig, end hvad jeg nu har fortalt. En fælleds Ven har jeg det altsammen af; du maae kunne giætte af Datum, hvem det kan være; jeg skynder mig at lade Kiøbenhavn og andre Steder i Tvillingriget vide din Fortieneste og din Beskedenhed.

d. 10de Novbr.

Tode.

Al-

Almuens Morskabslæsning.

(Fortsat.)

No. 62.

Historien om Tistrand.

Tristan var en af de berømmeligste Riddere ved Kong Artus's runde Bord. Hans Kjærlighed til den skjønne Isalde omtales hos Middelalderens Digtere ligesaa hyppig, som Pyramus's til Thisbe, eller Flores's til Blantseflor; selv i vore Kjempeviser besynges hans Elskov. Ligesom Heltens Navn, ved at gaae igjennem saa mange Afskriveres Hænder og Bogtrykkeres Presser, inden det kom til at staae i Udgaven, vore Visekjerlinger løbe med, er bleven forvandlet fra Tristan til Tistrand, saaledes har ogsaa Romanen selv, uagtet Eventyrerne for det meste blive det samme, lidt mange store og betydelige Forandringer.

I det kongelige Bibliothek haves paa fransk i to Folianter *Tristan Chevalier de la table ronde nouvellement imprime a Paris.* Slutningen af det 2det Volumen mangler, og der kunde man maaskee vente, at Trykkeaaret var nævnt. Dog tænker jeg det ikke; jeg troer snarere, Exemplaret er af den Udgave, som i Valliere's Catalog anføres at være trykt hos Antoine Verard sans date.

I Forerindringen heder det, at „for at opvække og opmuntre de Adelige til at leve rosværdig og retskaffen, og søge at efterligne hine brave og dra-

helige Riddere, som i fordum Tid saaledes have kjæmpet og gjort Ridderskabet Ære, at de havde indlagt sig et udødeligt Navn" „je *Luce* Chevalier Seigneur du chasteau de *Gast* voisin pro-
„ chain de Salesbiere en Angleterre ay voulu
„ rediger et mettre en volume l'histoyre auc-
„ tentiqve des vertueux nobles et glorieuz faictz
„ du tres vaillant et renomme chevalier Tri-
„ stan filz du puissant roy Meliadus de Leon-
„ noys, lequel au temps du tres noble roy
„ Artus apres le bruit et vaillance des deux
„ preux chevaliers Galaad et Lancelot du Lac
„ obtint sur tous autres le renom et triumphe
„ de glorieuse chevalerie ainsi que l'on pourra
„ entendre par la narration de son hystoire cy
„ apres escripte."

Hr. Luce de Gast fortæller nu i første Capitel, hvorlunde Joseph af Arimathia strax efter Christi Lidelse kom til Stor-Britannien og prædikede Christendom, og havde med sig det hellige Kar, hvori forvaredes "Saint Graal" (ↄ: sangvis realis, scil. Christi.); at Sadoc, hans Brodersøn, blev gift med Kongens Datter af Babylon; at hun siden blev gift med Thanor, en hedensk Konge af Cornwallis, som jog Sadoc ud af Landet; o. s. v. indtil endelig paa det 24de Blad Helten i Historien kommer for en Dag, som en Søn af Meliadus, Konge i Leonnoys, og af Isabelle, hvis Fader Felix havde været Konge i Cornwallis. Isabelle havde den Sorg, at hendes Gemal blev engang borte han var paa Jagt,

uden at nogen vidste, hvor han var bleven af. Hun drager selv ud at søge ham op, faaer ondt paa Vejen, føder det dejligste Drengebarn af Verden; hun føler hendes Dødstime er forhaanden, og kalder sit Barn Tristan af den megen Sorg hun havde havt: „*triste* vins icy, *triste* acouche, et en *tristeur* je tay eu, et pour toy me mourray *triste*, et quant par *tristeur* es venu en terre tu auras nom *Tristan*." Saa døde hun. „Ainsi, hedder det nu, fut ne Tristan le beau Chevalier qui depuis souffrit tant de peines pour Yseult dont je vous vueil deviser l'hystoire."

Meliadus sad lang Tid Enkemand; siden giftede han sig med en Datter af Houel, Konge i Nantes i lille Britannien, og havde en Søn med hende. Tristan voxte op, var usigelig dejlig og meget stærk, og vel lidt af Alle. Stedmoderen befrygtede, at Riget efter Meliadus's Død vilde falde til Tristan; Hun besluttede da ved Gift at skille sin Søn af med saa farlig en Medbejler til Kronen. Men Skjebnen vilde, at en Pige af Vanvare tog Giftdrikken og lod hendes egen Søn drikke, som strax maatte opgive Aanden.

Tristan rejste til Frankrig, og blev for det meste opdragen ved Kong Pharamonds Hof; derfra drog han til Cornwallis, og gav sig i Tjeneste hos sin Oncle Kong Marc, uden at give sin Herkomst tilkjende. Kong Marc var skatskyldig til Kongen af Irland, og da han udeblev med den aarlige Tribut, sendtes en Hær fra Irland til at inddrive den. Denne Hær

blev anført af Morhoult, en vældig Kjæmper, som ingen Ridder fra Cornwallis vovede at binde an med. Tristan gik Holmgang med ham og dræbte ham, men blev selv saaret med Morhoults giftige Spyd; denne Gift udspredte sig over hans hele Legeme, og han var ulægelig, indtil han som en fremmed og ubekjendt Ridder kom til Irland, og blev helbredet af Kongens Datter Y s e u l t. Efter adskillige andre Begivenheder, som underlig krydse hinanden, og hvortil Overgangene altid lyde som saa: hermed lade vi det for denne Sinde betemme og ville nu røre lidet om, hvorlunde det imidlertid er gaaet med N. N., eller, for at tage et virkeligt Exempel af Grundsproget: „Mais a tant laisse le compte a parler di roy Artus et retourne a Tristan comme il eu Yseult la belle,“ — skeer det omsider, Folio 48-50, at Tristan sendes gesandtskaftsvis til Kongen i Irland for at forlange hans Datter den smukke Yseult til sin Oncle Kong Marc. Kongen af Irland finder det er et passende Partie for hans Datter, og overantvorder hende til Tristan. Ved Afskeden leverer den irlandske Dronning en Flaske med en Elskovs-Drik til sin Datters Oberhofmesterinde med tilføjet Ordre: quant le roy Marc sera couche avec Yseult la premiere nuyt donnez le a boire au roy Marc et puis a Yseult; ce bruvage est appelle le boire amoureux; car si tost comme le roy Marc en aura beu et masille apres ils se aymeront si merueilleusement que nul ne pourroit mettre discord entreux deux.“ Men uheldigvis kom

denne

denne Philtrum i urigtige Hænder. En Dag da Tristan og Ysault vare tørstige, tog man fejl af Flaskerne, og isteden for at tage en med Vin, tog man den med Elskovsdrikken, og dermed var, som man siger for et Mundheld, hundrede og et ude. Den gjensidige inderlige Kjærlighed som herved opstod, og som tilsidst blev begges Undergang, er da nu Hovedæmnet i Romanen, og det hvorom en stor Deel af de følgende Eventyrer dreje sig som om en Axel. Yseult blev rigtig formælet med Kong Marc, som hun var bestemt for, og Tristan blev gift med en anden Yseult med Tilnavn aux Blanchesmains (ɔ: den hvidhændede), men intet, ikke engang Tiden, kunde slukke den engang tændte Gnist. Der er forresten en utallig Hob Episoder indflettede med i Verket, der er neppe nogen af de berømte Bisiddere ved Kong Artus's runde Bord i Cramalot, som man jo i denne Roman kan gjøre Bekjendskab med, selv den berømte Spaamand Merlin forekommer nogle gange.

Med denne her kortelig omtalte paa fransk forfattede engelske Roman, stemmer det episke Digt meget overeens som forarbejdedes af to svabiske Digtere i det XIII Seculo, og bestaaer af to Dele, hvoraf 1ste Deel havde Mester Gottfried fra Strasborg, og den 2den Heinric von Vriedberg til Forfatter. Men der er saa mange og saa store Forskjelligheder, at man maa troe, det ikke er Hr. Luce fra Gast's Tristan, der er lagt til Grund. Gottfried citerer ogsaa strax i Begyndelsen sin Kilde,

og det er ikke Lucas de Gat, men Thomas von Britannien *).

Gotfried lader Tristan fødes i Parmenien af Riwalin og Blanchefleur. Faderen dræbtes i Krig af Hertug Morgan og Moderen satte Livet til i Barselseng. Da Barnet skulde døbes, heder det:

„Wir nennen in Tristran,
nu heiset triste trure
und von der aventure
so wart das Kint Tristran genant."

Tristran fik, uagtet hans Forældre vare døde, en særdeles god og riddermæssig Opdragelse:

„er lernete alle stunde
hiute diz und morgen daz
hiute wol und morgen baz,
über diz allez lernet er
mit dem Schilte und mit dem Sper
behendich riten,
daz Ors ze beiden Siten
wescheidenliche ruren,
turnein und lasieren" ꝛc.

Han

*) I Deutsches Museum 1780 1 Band pag. 342, hvor der tales om Tristan, siges der, at man intet videre veed om denne Thomas von Britannien. Et Parallelsted har jeg dog fundet, og det er den Bogtitel i Biblioth. Harlej. Vol. III. pag. 25, og Maittaire Annal. Typogr. Tom. I. edit. ann. 1733. pag. 465, som heder: „The Byrth, Lyf, and Actes of Kyng Arthur, of his nobles Knyghts of the round Table &c. which Book was reduced to the Englysshe by Sir Thomas Malory, Knyght, and by me (W. Caxton) emprynted 1485."

Han lærte ogsaa at tale mange Sprog og at slaae paa Harpe. Som et ungt Menneske paa 14 Aar kommer han ukjendt til sin Oncle Kong Marke i Cornwal, og giver sig i hans Tieneste.

„Der Kunich sprach: Tristan hor her,
an dir ist alles des ich ger,
du kanst allez das ich wil,
jagen, Sprache, Seitespil.
Nu schul auch wir gesellen sin
du der min und ich der din,
tages so schul wir riten jagen
des nahtes hie heime tragen
mit hovischlichen Dingen
harphen, videln, singen" ꝛc.

Kong Marke erfarer siden at det er hans Søstersøn, og slaaer ham til Ridder, hvilket beskrives saaledes:

Marke nam Tristranden
sinen Neven ze Handen,
Swert und Sporn strickt er im an.
Sich, sprach er, Neve Tristran!
Sit dir nu Swert gesenet ist
und sit du Ritter worden bist,
nu bedenke ritterlichen Pris
und ouch dich selben wer du sis;
din Geburt und din Edelcheit
si dinen Ougen für Geleit.
Wis dimutich und wis umbetrogen,
wis warhaft und wis wol gezogen,

den Armen den wis immer gut
den Richeit immer hochgemut,
— — — — — — —
ere und minne elle Wip,
— — — — — — —
wis milte und getriwe;
wan af min Ere nim ich das:
daz Golt noch Zobel gestant nie bas
dem Sper und dem Schilte
danne Triwe und Milte.
Hiemit bot er im den Schilt dar
er kust in und sprach: Neve nu var
und gebe dir Got durch sine Chraft
Heil zu diner Ritterschaft!"

Tristrans første Bedrift, da han var slaaet til Ridder, var at hævne sin Faders Død paa Morgan. Siden dræbte han den stærke Morolt fra Irland, der kom for at hente Skat fra Cornwal og Engelland. Denne Tvekamp beskrives heel udførlig, og hvorledes Tristran blev saaret af Morolts giftige Sværd, saaledes at ingen Dødelig kunde helbrede ham, uden Morolts Søster Ysot Dronningen i Irland. Ukjendt blev han læget, og hentede siden den irlandske Prindsesse, der hedte Ysot eller Ysolde, ligesom Moderen, til sin Morbroder. Prindsesse Ysot hadede i Begyndelsen sin Morbroders Bane, som hun opdagede Tristan var ved Hjelp af et Stykke af en Kaarde, som fandtes i den dræbte Morolts Hjelm, og der passede til den Kaarde, Kong Marke's

ke's Udsending bar. Men da de paa Henfarten uforvarendes kom til isteden for Vin at drikke den Elskovsdrik, som den kloge Dronning Ysot havde tiltænkt sin Datter og Kong Marke, omvendtes hendes Had til den mest brændende Kjærlighed. De to Elskende kunde nu ikke være hinanden foruden, og nu beskrives vidtløftig, hvorledes de satte Blaar i Kongens Øjne, saa han længe intet mærkede til deres forbudne Omgang. Kongen var saa forelsket i den smukke Isolde, og hun vidste saa mesterlig at spille sin Rolle, at han ingen Denuntiationer troede, før han engang fandt dem i hinandens Arme. Nu maatte da Tristran rømme Landet. Han begav sig til Landet Arundel, til Slottet Karke, hvor der atter var en Ysot, en Hertug Lovelins Datter, som forelskede sig i ham. Hun kaldtes med Tilnavn den hvidhaandede. Hun elskede i Førstningen uden allermindste Gjenkjærlighed. Han kunde ikke glemme „Ysote la belle“ Dronning i Cornwal.

„Er tihtete Schanzune
Rundar und hubsche Liedelin
Und sanch je diz Refloit (Refrain?) der in:
Ysot ma drue! Ysot mamie!
enivs ma mort enivs ma vie.
Und wand er daz so gerne sanch
so was ir aller Gedanch,
er meinte ir Ysote.“

De bedrog sig formedelst at Navnene vare de samme. Han meente ikke deres Ysote. Tilsidst blev han dog

ved daglig Omgang og ved hendes forekommende Kjærlighed saaledes gjort vaklende, at han næsten glemte sin første Elskov. Og her ender Mester Gotfried fra Strasborg sit Digt. En anden Digter fra det 13de Seculo paatog sig at fuldføre det begyndte Verk. Hans Navn er Heinric von Vribert, og han siger, at en ung ædel Ridder fra Bøhmen, navnlig Reymunt von Luchtenburt, havde anmodet ham derom. Han benævner til Slutning sin Originals Autor paa samme Maade som Gotfried:

„Als Thomas von Britania sprach
von den zwein suzen Jungen
in lampartischer Zungen,
also han ich uch die Warheit
in Dutsche von in zwein geseit."

Han lader Tristan faae Ysote la Blanchemani, men til liden Glæde for hende saavelsom for Tristan selv, der dog aldrig ret kunde glemme la belle blonde Ysote. Just Bryllupsnatten randt hun ham saa livagtig i Sinde, at den Hvidhaandede stod ligesaa god Pige op, som hun havde lagt sig. Han bildte hende ind, at han i en stor Livsfare, hvori han havde været bestædt, havde gjort Christi Moder det Løfte, et heelt Aar omkring ikke at røre den han fik til Kone. Et halv Aars Tid efter Bryllupet fik Tristran Anledning til at aflægge et Besøg hos Kong Artus i Caridol. Hertil udbad han sig sin Gemalindes Samtykke:

„Blantschemanis die Maget zart
gedach in irem Sinne,

sint

fint daz ich siner Minne
doch mus enpern diz halbe Jar,
so wil ich im erlouben zwar
die Reise und wil in lazen varn."

I Anledning af denne Rejse til Kong Artus giver Autor en interessant Beskrivelse om det runde Bord i Caridol og dets Riddere, og hvorledes Tristan løftede adskillige af dem af Saddelen, og deriblant den spodske Hr. Keye. Siden rejser Tristan i Selskab med Kong Artus og hans „Massenie," det runde Bords Riddere, til sin Morbroder Kong Marke i Cornewal, hvor han fornyer sine Nattebesøg hos Dronningen la belle blunde Ylot fra Irland. Den godtroende Marke fattede omsider Mistanke til sin Neveu, og lagde nogle skarpe Knive i Vejen, som den maatte skjære sig paa der vilde vove sig til Dronningens Sovekammer. Tristan gik rigtig i Snaren; han skjar sig paa Knivene og blødte stærk; men hans Staldbrødre, de andre Riddere, som laae paa samme Sal som han, lod sig ogsaa saare, og hvem havde nu været hos Dronningen?

Tilsidst faaer Tristran i et Feldtslag saa mange Stik og Stød, at han sætter Livet til. I denne Anledning holder Digteren en Slags Ligtale over sin Helt, hvori han med faa Ord og summariskviis opregner alle hans Bedrifter, og hvilke Eventyrer han havde bestaaet. Dette Sted er virkelig Poesie, og det Pathetiske deri vilde røre, naar man ikke i Læsningen standsedes af adskillige obsolete uforstaaelige

Ord

Ord og af den megen Fyldekalk, som den Tids endog beste Minnesangere ere belemrede med. Autors Klagesang har noget lignende med Venus's Klage over Adonis hos Bion. Her er et Slags Omqvæd som gjentages en halv Snees gange med Variation: Tristan den ædle Ridder, som har udført den eller den Heltedaad,

„Der lac vor Leide in Libe tot —
— — — — — — —
— — — — — — —
Der leit in Libe des Todes Quale —
— — — — — — —
— — — — — — —
Der lac hie durch Ysoten tot —
— — — — — — —
— — — — — — —
Er auf dem Se den Minnentranc
unwissende tranc aus dem Glaze;
und tranc mit im die blunde Ysot.
Der lac auch in ir Minne tot."

„Tristant, der Ritterschefte pfalc (pflac)
vil und vil und mangen Tac
durch ir edle Minne
der blunden Kuniginne;
und durch sie vur in vremde Lant,
und ritterlich mit seiner Hant
brath (brach) durch ir Minne manic Sper,
vor Leide in Liebe tot lac er."

„Der

„Der wol ervarne Tristant,
der in Arundel daz Land
quam zu dem Vurste Lovelin,
und in von den Vinden sin
mit seiner Hand erloste,
und im al do zu Troste
erwarb die wisgehanden Ysot,
der lac ouch hie zu Karke tot."

Ysot kommer fra Cornwal til Karke, finder Tristan død; omfavner og kysser Liget, og hendes Hjerte brister af Sorg:

„Weder ach noch we, noch we noch ach,
Gesprach die Kuneginne nie,
tot uf dem Toten lac sie hie."

Saavidt om denne tydske Ridderepopee fra det 13de Seculo. Den haves trykt i det 2det Bind af den bekjendte men yderlig sieldne Samlung deutscher Gedichte aus dem *XII*, *XIII*, und *XIV* Jahrhundert, som Müller foranstaltede ydgivet i Berlin 1785.

En prosaisk Tristan havde man paa tydsk for længe siden, allerede 1498, trykt i Augsburg. Denne Udgave har jeg ikke seet, men to senere eenslydende er der deraf paa det kongl. Bibliothek. Den ældste er 24 Ark i Qvart, trykt i Worms af Gregorius Hofman, ved Pas 1550, (thi i nogle i Texten indtrykte Træsnit staaer Aarstallet 1549); og en af 1587 i Das Buch der Liebe. Det sidstnævnte Aftryk har 61 Capitler. Qvartudgaven har

vel Capitelafdeling, men ingen Nummer foran Capitlerne. Titelen i Qvartudgaven er saaledes: „Herr „Tristrant. Ein wunderbarliche und fast lustige „Histori von Herr Tristrant und der schönen Isal„den, des Königs von Irland Tochter, mit was „Freuden auch Noth und Gefahr sie ihr Lieb vol„bracht und wie trauriglich sie dieselben geendet ha„ben, so wol einer schönen Tragedi ist zu verglei„chen. Aus französischer Sprach verteutschet und „mit schönen Figuren gezieret, frembd und kurzwei„lig zu lesen und zu hören."

I al det Væsentlige stemmer denne prosaiske Tristan overeens med Gotfried fra Strasburgs og Heinrich Vriberts episke Digt, kun at den er mere flau og vandagtig, og har ganske tabt sin Naivetet og det poetiske Colorit, som Minnesangernes Sprog, Foredrag og Fremstillelse gav den. Dette Epos er ikke, som man ellers kunde troe, lagt til Grund for den prosaiske Bearbejdelse. Det tydske er pur Oversættelse. Det heder allersidst i Bogen: „Von diser Histori hat von erste geschriben der Meister von Britannia (skal da være den ovennævnte Mester Thomas af Britannien) und nachmals einem sein Buch gelichen mit Namen Filhart von Oberet, der hat es darnach in Reimen geschrieben. Aber von der Leut wegen, die solcher gereimter Bücher nit hoch achten, auch etlich so die Reimen nit eigentlich verstehen kunden, habe ich Ungenant dise Histori in die Form gebracht." Denne Ungenante er nok den franske Omarbejder, og da han ikke heller følger

Luce

Luce de Gast, men Filhart von Oberet, kan denne hans Kilde være den samme som de tydske Digteres. Man skal forresten ikke stole meget paa, at denne Filhart von Oberet er noget rigtig Navn, thi i Nomina propria er denne Udgave temmelig fuld af Feil. Strax i det første Capitels Overskrift heder det „ Ribalin König von Johnoys", og det saae vi ovenfor, skal hede Leounoys.

Dog, det er endelig Tid at kaste Øjnene paa den danske Tristan. Den har for en Deel ganske andre Navne paa Personerne, Scenen er forlagt i ganske andre Lande, og mange af Eventyrerne ere udeladte. Den Udgave jeg har kjøbt paa Børsen, er trykt hos Johan Rudolph Thiele 1792, 6½ Ark 8vo. Titelen er: „En tragisk Historie om den ædle og „ tappre Tistrand, Hertugens Søn af Borgundien „ og den skiønne Indiana, den store Mogul Kejserens „ Datter af Indien, (sic jacent verba). Af tydsk „ paa dansk oversat."

Det første Capitel har denne Overskrift: „Hvorledes Kong Alfonsus i Spanien mister sin Dronning i Barselseng, tilligemed den ham fødte Prinds, hvorover han og Undersaatterne sørgede meget; og da Kongen aldrig mere vilde gifte sig, kom Roderich, hans Brodersøn, og Tistrand, hans Søstersøn, til det spanske Hof, at Undersaatterne kunde vælge en af dem til Tronfølger. Den sidste gjorde sig især elsket, og indlagde sig stor Ære ved at befrie Spanien fra en farlig Fjende, og dræbe den stolte Kunchin."

Hr.

Hr. Kunchin er ingen mindre end Kejserens Søn af China. Da han saae Tistrand, som kun var ung og af maadelig Positur, komme sig imøde paa Kamppladsen, red han hen til ham, og sagde: „Har Alphonsus ingen anden at sende end dig, da maatte du vel bleven hjemme; jeg tykkes ondt om at slaae dig ihjel, for du er saa dejlig; giv dig fangen, da vil jeg lade dig gilde og sende dig til min Kjæreste, at du kunde tjene hende. Den tappre Tistrand svarede: spot mig intet; thi veed du ikke, at der kan snart komme Ild i Spotterens Huus; du kan gilde den onde Aand og sende til din Kjæreste."

Den Kjæreste her omtales, er Heltinden i Romanen, den skjønne Indiana, som her er kommen isteden for den smukke Isotte eller Isolde, som vi kjende af det Foranførte. Hendes Fader, som vi veed var Konge i Irland, er bleven forvandlet til den store Mogul, Kejser i Indien.

Et Træk som meget adskiller denne Tristan fra de foregaaende er den Tugtighed og strenge dydige Vandel imellem de to Forelskede, imellem hvilke det, efterat de havde drukket den fatale Drik, aldrig kom til højere Fortrolighed, end at Indiana klappede Tristan paa Kinden; og da de i deres Landflygtighed kom i en Skov i den Forfatning, at der i deres liden Hytte var kun een Seng, lagde de en dragen Kaarde imellem sig.

Over det ellevte og sidste Capitel staaer følgende Indhold: „Hvorledes Kong Tistrand i Frankerig med sin Dronning Innanda, og Dronning Indiana

i Spa-

i Spanien med Kong Alfonsus erfarede saavel Lykke og Glæde, som Sorg og Græmmelse, og hvorledes Tistrand og Indiana tilsidst døde paa een Dag og bleve lagte i een Kiste; men deres Børn bleve forenede og samlede i Kjærlighed, og levede i al kongelig Herlighed."

Hvor længe denne Historie har været paa dansk, er mig uvitterligt. Sproget viser, at den er temmelig ny, og Oversætteren maa have været en Normand, da her et Sted staaer „ifra Spanien" og et Par gange „jeg har ondt af ham" istedet for: det gjør mig ondt for ham.

I det ved andre Lejligheder oftere citerte Arnæmagnæanske-suhmske Manuscript *Excerpta ur Saugum*, seer man Pag. 267, at Tristan ogsaa haves paa islandsk. En Munk, navnlig Robert, udsatte den paa norsk Maal efter Kong Haagens Befalning, Aar efter Guds Byrd 1226. Denne utrykte Oversættelse er altsaa ældre end nogen af de ovennævnte.

Til Slutning maa jeg tilføje, at jeg gjerne havde skaanet Læseren for en Deel af disse kjedsommelige Literairnoticer om Tristan og hans Elskede, og heller leveret en Oversættelse af den „charmant extrait" som jeg af *Melanges d'un grande Bibliotheqve* seer, Grev Tressan har indrykket i *Bibliotheqve des Romans* for April 1776, hvis jeg havde kundet overkomme bemeldte Bibliothek. Der kom rigtig nok, som jeg ventede i den foregaaende Iris og Hebe S. 47, Bøger til det Kongl. Biblio-

bliothek fra Frankerig, og det for nogle hundrede tusinde Livrer, men Tressan var ikke deriblant.

Nyerup.

(Slutningen af Almuelæsningen kan ventes i December-Hæftet.)

Adskillige Ordsprog*).

Første Hundrede.

1. Hvad som kommer fra Gud det lugter efter Himmelen.
2. Gud giver vel Fuglen sin Føde, men han maa dog flyve derefter.
3. En Skalk giør en anden og en Nar flere.
4. Lader man Fanden komme i Kirken, saa vil han gierne paa Alteret.
5. Hvad Øiet ei mon see, det giør ei Hiertet vee.
6. Enhver mener hans Ugle er en Falk.
7. Med Arbeide faaer man Ild af en Steen.
8. Blaa Duer faae gierne blaa Unger, men Uglen aldrig Falkeunger.
9. Hvem som har en ung vild Kone og et gammelt brøstfældigt Huus har altid nok at flikke paa.
10. Hvad der kommer af Katte vil gierne muse, og Abeunger gierne luse.
11. Jo høiere Aben stiger i Veiret, jo mere lader han sin Rumpe see.

12.

*) Disse Ordsprog har jeg fundet i et gammelt Manuskript, og Samlingen er neppe nogensinde bekiendtgiort. Nogle af dem har jeg maattet udelade, da de vilde være alt for uanstændige, men Resten, haaber jeg, vil moere endeel Læsere.

H. W. Lundbye.

12. Smeddebørn ere sielden bange for Funkerne.
13. Den Halte vil helst dandse foran.
14. Den skal have vel Pap, som skal klistre hver Mands Huus.
15. Hvo der jager med Katte fanger gierne Muus.
16. Jo slettere Tømmermand, jo tykkere Spaaner.
17. De bide ei alle, som vise Tænder.
18. Nød kommer en gammel Kierling til at trave.
19. Den Kat, som tier, tager snarest Kiødet af Potten.
20. Saasnart Kragen begiør En, saa er Uglen og færdig at giøre det samme.
21. Kommer En først paa det ene Knæe, saa støder man ham ganske omkuld, kommer han paa begge Knæerne, hugger man Hovedet reent af ham.
22. En levende Hund er mere at frygte for, end en død Løve.
23. Naar Ulven bliver gammel, er Kragen hans Berider.
24. Den er ei ganske sluppen af Fængslet, som slæber et Stykke af Lænken efter sig.
25. Man finder overalt mere Ræbebælger end Esels-huder.
26. Det hielper kun lidt at spænde vel, men at træffe Maalet er det bedste.
27. Unge Præster, gamle Aber og vilde Biørne har ei en klog Mand i Huset gierne.
28. Den som har et ondt Navn er halv ophængt.
29. — — — —
30. — — — —
31. Smukke Øine ere fængende Tønder.
32. Kloge Folk har Tungen i Hiertet, men Narre har gierne Hiertet paa Tungen.
33. Det er farligt at give Dievelen sin Haandskrift, thi man skal søge Qvitteringen i Helvede.
34. — — — —

35. Mangen En søger gode Nætter, og finder derover onde Dage.
36. Det er bedre at være en ond Mand, end en alt for venlig Kone.
37. Den bedste Fisker glider vel og en Aal bort for mellem Fingrene.
38. Naar Slangen hvidsler, Hunden knurrer og Horen græder, da vil den ene stikke, den anden bide, den tredie bedrage dig.
39. Lemfældige Badskiærere giøre onde Saar.
40. Den som ei besaaer sin Ager maa høste Torne.
41. En Nar kan kaste en Steen saa dybt i en Brønd, at ti Viise kan ei tage den op igien.
42. Arbeideren kiendes bedst om Morgenen, og Huusbonden om Aftenen.
43. Spanieren synes viis, og er det ikke. Frantzosen en Nar, og er det ikke. Italieneren spidsfindig, og er det. Portugiseren en Giæk, og han er det ogsaa.
44. Den som vil sælge sit Huus, lader gierne Gavlen male.
45. Musen veed meget, men Katten endnu mere.
46. Det er sikkrere at sidde hos Uglen, end at flyve med Falken.
47. Kiærligheds Breve ere gierne med Smør beseglede.
48. Naar Ræven slikker sin Fod, maa Bonden tage sine Giæs i Agt.
49. Hoffærdig Skiønhed stiæler de mindste Hierter.
50. Naar Hoffærdighed staaer op, gaaer Lykken til Sengs.
51. Store Herrer kan vel lide Skade, men ingen Spot.
52. Med en Guldhammer lukkes tidt den stærkeste Jernport op.

53. Arbeide har vel en beedsk Rod, men avler søde Frugter.
54. Som Jomfruen er, saa er og hendes Hund.
55. Man skal ikke give Hunden saa meget Brød, som hans Rumpe loggrer efter.
56. Dersom Hønen ei kaglede, vidste man ikke hun havde giort.
57. Det er for Tællens Skyld, at Katten slikker Lysestagen.
58. Koen veed ikke hvad Nytte hun har af sin Rumpe, før hun har mist den.
59. Det Ord, som er talt, lader sig ikke udslukke med en Svamp.
60. Den som spytter imod Veiret, besudler sit Skiæg.
61. Man skal ei bade sig i det Vand, hvor man ei kiender Grunden.
62. En brændt Hund frygter altid for koldt Vand.
63. Naar Hunden ei har Lyst at jage, saa rider han paa sin Rumpe.
64. En ond Hund bider sielden sin Lige.
65. For en lumsk Hund og et tavs Menneske, maa man tage sig vare.
66. En feed Høne og en mager Hane holder man gierne for de bedste.
67. Mandens Ære er Konens Dyd.
68. Den vinder meget, der taber en Hore.
69. Onde Been og fromme Koner tiener bedst at blive i Huset.
70. Oxen binder man ved sine Horne, og Manden ved sine Ord.
71. Man kan og giøre nye Skeer af gamle Træer.
72. Af Piletræer falde ingen Egespaaner.
73. En Kat, som slikker Flesket, skal man ei betroe ved Stegen.
74. Det er en ond Mand, som bærer Faaret paa Hovedet, og Ræven i Hiertet.

75. Sielden seet er snart forglemt.
76. Egennytte er det femte Evangelium i den forkeerte Christenhed.
77. Af et lidet Hul kan man og see Himmelen.
78. Hvem der er giort af Vox, maa ikke komme Ilden for nær.
79. For mange Æg under en Høne raadne snarere, end at der kommer Kyllinger af.
80. Oxe- og Lammekiød kaager ei vel sammen i een Potte.
81. Den sorteste Koe gi'r ofte den fedeste og hvideste Melk.
82. Der er ingen Helgen saa ringe, han vil jo have et Voxlys for sig.
83. Det er bedre at stiæle med den Fromme, end bede med den Ugudelige.
84. Af al Giæld er Foragt den letteste at betale.
85. Manges Forstand er saa fiin og subtil, som en Spindelvæv, der duer intet, uden at fange Fluer udi.
86. Naar Gud giver Meel, vil Fanden gierne stiæle Sækken bort.
87. Hvem som kommer fra Torvet, veed bedst, hvad Prisen er paa Varene.
88. Paa en haard Ambolt hører ingen Hammer af Fiære.
89. Det maa være stærke Øine, som kan see Bathseba bade uden Begiærlighed.
90. Jo kortere Hunden er bunden, jo arrigere bider han om sig.
91. Den som har Glastag paa sit Huus, maa ei kaste paa andres Tage med Stene.
92. Katten er aldrig saa hungrig, at han æder heed Kaal.
93. Naar Potten er i Stykker, skytter ingen om Skaarene.

94.

94. Gammelt Kiød giør og fede Supper.
95. Mens Hunden pisser, løber Haren ad Marken.
96. Liden Vinding giør tunge Punge.
97. Den er kiær af Lammekiød, der æder Ulden paa Smørrebrød.
98. Redder du Tyven fra Galgen, bryder han først Halsen paa dig selv.
99. Det er meget tienligt, at end en ond Koe har korte Horn.
100. Det er ei tienligt at strække Benene længere ud end Dækkenet kan naar.

Andet Hundrede.

1. Hvo der vil bygge et Huus, maa lægge den første Grundsteen af sin Pung.
2. Det er en elendig Mand, der maae bære korte Buxer for sin Kones Skyld.
3. Som Aftenen priser Dagen, saa priser Døden Menneskens Levnet.
4. Hvad som kommer med Floden, flyder bort igien med Ebben.
5. Egne Sporer og fremmed Hest giør korte Mile.
6. Det er for sildigt at lodde, naar Skibet staaer paa Grunden.
7. Næs i Potte har pidst alt sit Gods paa Væggen.
8. Ved det fineste Klæde er det største Bedragerie, og paa det hvideste Klæde, seer man Pletterne snarest.
9. Hvem der er svanger af Luft, kan ei føde andet end Vinde.
10. Hvo der vil dandse vel, han maa vel see til, hvem han faaer ved Haanden.
11. Det er altid lettere at krænke Rumpen end Hovedet.
12. — — — —

13. Hvem der handler med Beklere, vinder mere Luus end Gods.
14. Hastige Hunde føde gierne blinde Hvalpe.
15. Det er bedre at varme sig ved en liden Ild, end at brænde sig ved en stor.
16. Det maa være en slet Hund, som ei er værd at fløite efter.
17. Et Ord uden Galde, er som et Æg uden Salt.
18. — — —
19. Lykken er den bedste Liim at lime Menneskens Gemytter sammen med.
20. At beile og at giøre Testamente maa skee med god Villie og sund Fornuft.
21. Ladhed er Nøglen til Armod.
22. Der er ingen Pige saa skiøn, hun har jo en Rumpe.
23. Misgunst er en hæslig Datter af smukke Forældre, Ære og Kiærlighed.
24. Haabet er et underligt Æg, hvoraf den ene faaer Skallen, den anden det hvide, den tredie Blommen.
25. Tilsyn og Forsigtighed ere Brødre til Rigdom.
26. Man finder Soldater, som berømme sig af at nedhugge Klipper, at opæde Jernvogne, men naar det kommer til Treffen, kan de ei beholde Buxerne rene.
27. Naar Ordet er af Tungen, er Giækken fast bunden.
28. Guldsmørelse giør snidige Hænder.
29. Dyd uden Guld gi'r ingen Flesk i Kaalen, Sukker paa Grøden, eller Meel i Sækken.
30. Det største og fornemmeste Skuespil bliver forfærdiget i Himmelen.
31. Den største Herre har for meget af een Fiende, og for lidet af tusinde Venner.
32. Verdens Lyst og Fornøielse, er ligesom et Lys, der brænder klart, men stinker, naar det udslukkes.

33. Verden er Syndsens Horehuus.
34. Vore Gierninger ere intet, uden de med Dyd ere balsamerede, da vores Liv er Siælens Pallads.
35. Mange i det de signe sig for meget, støde Øinene ud med Korset.
36. Ærbarhed er et Træe, som har sin Frugt af Himmelens Dug og ei af Jordens Giødning.
37. Skiønhed uden Penge, er slet at gaae til Bords med.
38. Kyllingen kan ikke skrabe, førend hun kommer af Ægget, alting faaer at have sin Tid.
39. Saalænge Aben sidder paa Rumpen, mærker Ingen, at han har ingen Rumpe.
40. Venskabet er et Brød, der ei smager længere vel, end det er nyebagt.
41. Naar Solen er nedgangen, staaer alle Koer i Skygge.
42. Den maa have en Nar havt nødig, som giør sig selv dertil.
43. Den som vil være en stor Drage, maa først opæde mange Slanger.
44. En retskaffen Helt søger sin Fordeel ved hans Vaabens Retfærdighed, hans Vaaben beroe paa Gudsfrygt og hans Seier paa hans Ære.
45. Letfærdighed er Legemets Mølorm, og Siælens Rust, hvoraf begge fortæres.
46. Hvem der ei kan betale for at rage sit Skiæg af, skal ei heller lade det indsæbe.
47. Den som haver et Hoved af Smør, tør ikke frygte der skal voxe Horn derpaa.
48. Den som stiger høit og svømmer dybt bliver sielden gammel Mand.
49. Skilderier og Slagsmaal seer man bedst langt fra.
50. En from Kone seer heller sin egen Skorsteen ryge, end en stor Ild i andres Kiøkken.

51. Et glat Ansigt sælger ofte en skiden og Rumpe.
52. Der er mange som bær Korset paa Ryggen, og Vreden i Hiertet.
53. Katten er gierne hos den der stryger ham.
54. Om en Dværg end sidder paa en Kiæmpes Skuldre, er han derfor ei større end tilforn.
55. Tydsken fordriver Melankolien med Drikken; Frantzosen med Syngen; Spanieren med Græden; Engellænderen med Leen og Dandsen; og og Italieneren med Soven.
56. Til Hove giver man hver Mand Haanden, men faa Hiertet, kysser undertiden Fingre, som man heller ønskede at bide glat af.
57. Jo længer Maanen er fra Solen, jo klarere den skinner.
58. Var det en Munkeorden at hugge Brænde og bære Vand, da fandtes faa Brødre derudi.
59. Mangen En af Frygt for Brand, lægger sin ganske Formue an i vaade Varer.
60. Den korteste Daarlighed er altid den bedste.
61. En ond Kone og Huggeblok bliver sielden stiaalen af Huset, thi onde Hunde ere de bedste Vægtere, sagde Bonden om hans Kone.
62. Det slemmeste Kiød er undertiden det værste at bevare for Spyefluer.
63. De skiønne Koner binde gierne deres Huussorg om Knæerne, at den ei skal giøre Rynker i deres Ansigt.
64. Den skal have en lang Skee, som skal æde Velling med Kiemper.
65. Man finder nok, som vil pudse og rage i Lampen, men faa som give Olie derudi.
66. Mange Koner ere saa delikate, at de mene man skulde indmure dem udi Bomuld og Muskus, og om vor Herre skulde straffe dem, maatte han

først

først bevinde Riset med Silke og besprænge det med Rosenvand.

67. I Giftermaals Sager gaaer det undertiden som i Lanterspil, hvor Knægten stikker Damen bedre end Esset.

68. Statsconcepter ere ligesom Miner i en Beleiring, saasnart de aabenbares, blive de tilstoppede og Kraften frataget.

69. Det er en elendig Ting, at store Fyrster og Herrer maa gemeenlig have deres Øine i andres Hoveder.

70. Tørsten efter Nyt bliver ei gierne i Halsen, og Hungeren imellem Tænderne besiddendes.

71. En ærlig Mand er en Daniel i Babylon, en Joseph i Ægypten og en Noah i den hele Verden.

72. Til Hove er Gunst een Time bedre, end ti Aars Tieneste.

73. Denne Verdens Forfængelighed er, ligesom en Raket, angenem i Luften, men siden intet andet end Stok og Papiir.

74. Onde Hyrder giøre fede Ulve.

75. Morgenbøn aabner Vinduet til vores Siælekammer, for at lade Retfærdigheds Soel indskinne, men Aftenbønnen lukker Døren for al Vellyst og Helvedes Mørkhed.

76. En oprigtig Vens Breve ere ei med Smør, men med en Demant forseglede.

77. Et gierrigt Menneske lader heller slaae en Ægre paa sit Legeme, end paa sin Pung.

78. Hvem der fægter med Guldspyd har gierne Jægerne ved Hænderne.

79. Hvad Naturen har nægtet Paafuglen i Hovedet, har den givet ham dobbelt i Rumpen.

80. Et Par Øren kan trætte hundrede Tunger.

81. Der er intet lykkeligere Fald, end naar man falder fra Jorden til Himmelen.

82. En Bagvasker stikker sin Haand først i sit eget Skarn, naar han vil beklikke andre.
83. Man lægger de yngste Børn først i Sengen, sagde Pigen, hendes yngste Søster blev først ført i Brudeseng.
84. Ærgierrighed og Hevn døer snarest af Hunger.
85. Hvem der er bange for Græs, maa ikke pisse i Engen.
86. Tilsluttet Mund fanger sielden Figen.
87. Man maa længe slibe, førend man faaer en Træhammer skarp.
88. Mange Piger gide ei gierne hørt Mandfolk nævne, og ere dog gierne hos dem, som giøre Piger til Koner.
89. Store Ord og varme Posteier kan man let brække.
90. En Rose veed ikke i hvis Haand den er, ei heller Ilden, hvis Kappe den svier.
91. Hvem der engang snubler paa Gaden, maa derfor ikke forsvære at gaae ud af Huset.
92. Den som snubler, og dog ei falder, befordrer sin Vei.
93. Ofte koster en god Dag onde Nætter i en heel Maaned.
94. Naar Hunden slikker Aske, maa man ei betroe ham Meeltønden.
95. En Møe, som giftes uforstandig, døer gierne førend hun bliver sparsommelig.
96. Naar Ræven kan fanges ere Hundene gierne borte.
97. Hvem der har truffet et godt Giftermaal, har fundet Himmelen paa Jorden.
98. Man kan ei dømme om Skibet, førend det har været i Søen.
99. I Krigen er det bedre, de sige: der løber han, end: der ligger han; bedre ærlig at vige end skammelig at fægte.

100.

100. Hvem der vil plage en Bonde, faaer at bringe en anden med sig.

Tredie Hundrede.

1. Man skal ikke blotte en Svag som sveder, ei heller foreholde sin Ven sin Forseelse, naar han fortryder den.
2. Bønnen er Nøglen til Dagen, og Laasen for Natten.
3. Den længste Dag har og sin Aften.
4. Den er ondt at kiemme, som har intet Haar paa Hovedet.
5. Tungen ligger gierne, hvor Tanden giør ondt.
6. Det tungeste Kors er at leve foruden Modgang.
7. Onde Hunde have revne Øren.
8. Man kaster intet Flesk for Hundene, uden hvor Giækkene spise.
9. Det er saa ondt for den, der har sure Been at gaae Pillegrimsgang til Rom.
10. Man skal ikke lukke Døren høiere op, end man kan lukke den til igièn.
11. Den Oxe som støder maa man stække paa Hornene.
12. Eget Fyrsted koger gierne bedst.
13. Det er ondt at sove, naar man skal vugge sig selv.
14. — — — —
15. Et Engleansigt bedækker tidt et Dievels Hierte.
16. Falske Venner løbe med Haren og jage med Hundene.
17. Spænder man Buen for høit, kan den snart briste.
18. Mange Folk bilde sig ind, deres Æg ere mere værd, end andre Folks Høns.
19. En gammel Kat kan ogsaa fange en ung Muus.

20. De første Tanker hos Qvindfolk og de andre hos Mandfolk ere altid de bedste.
21. Den første Daarlighed hos et Menneske er at indbildo sig at være klog, og den anden at rose sig af sin Klogskab.
22. Arme Folk have eet Sind mere end de Rige.
23. Det bedste Boeskab er en ond Kone, thi onde Qvinder og bidske Hunde bevare Huset bedst.
24. Den der har de svageste Skuldre skal gierne bære den tungeste Byrde.
25. Sparmund kiøber Smørskiæg baade Huus og Gods af.
26. Der er intet falskere Menneske end den, der sidder paa to Stole.
27. Kakkelovnen bebreider ofte Skorstenen sin skidne Huud.
28. Det er farligt at binde et Skibsroer ved en liden Baad.
29. Fiendskab er Klogskabs Slibesteen.
30. Den Abbed, som selv har været Munk, veed bedst, hvor det gaaer til i Klosteret.
31. Der er ei altid største Vinding ved de tungeste Poser.
32. Undertiden er Mangens Brudeklædning med største Fortrydelse foret.
33. Den sidste Søn er gierne først faderløs.
34. Undertiden giøres de fineste Klædebørster af de skidneste Svinebørster.
35. Hvem der gaaer til Sengs med Hunde, staaer op med Lopper.
36. I den kostbareste Hundeplads er den ringeste Zibeeth ei at lugte.
37. Tørt Brænde og gode Kul giøre den gesvindteste Kok.
38. Den er en slet Styrmand, som ikke forstaaer sig paa Østen- og Vestenvind.

39. Kierlighed, Smerte og Penge kan ei forberges længe.
40. Lukker du din Haand for Hønen, saa lukker hun sin Rumpe for dig.
41. Naar Vinen synker i Maven, saa flyde Ordene paa Tungen.
42. Man maa ei malke Koen saalænge til der kommer Blod i Spanden.
43. I mageligt Veir kan enhver være Styrmand.
44. Det magre Faar suer Lammene bedst.
45. Hvem der giør sig til Due maa være bange at Falken æder ham.
46. Den første Dag fra Hiemmen er en stor Deel af Reisen.
47. Hvem der giør sig selv til Konge bliver opædt af Bierne.
48. Det er for sildig med graat Haar at have guult Haars Tanker, og tage Briller paa Næsen, naar man skal læse sin Grammaticam.
49. Ære og Egennytte forliges ei vel i een Pose.
50. Mangen en bilder sig ind hun er Høne, før hun har lagt det mindste Æg engang.
51. Hvem der er født en Æsel, beholder gierne Ørerne sin Livstid.
52. Øret og Øiet har ogsaa sin Tunge.
53. Man kan nok male tvende Mure med een Pensel, men ei have to Svigersønner til een Datter.
54. Den der gaaer barfodet skal ei lade sig bevæge til at saae Torne.
55. Spanieren sige: Man skal Sommer og Vinter vel bevare sig for Trækvinde og forligte Venner.
56. Varmt eller lunket Vand fryser undertiden snarest.
57. Den der har Galde i Munden kan ei let spytte Honning.
58. En Bondehøne lægger hver Dag, men en Strudsfugl hvert Aar et Æg.

59. Mange Aar lære mere end mange Bøger.
60. Med Tid og med Straae blive Aabenr... modne.
61. Hidsige Krigsfolk maa man ei give Æsler at ride paa.
62. Lade Hosbonder giøre rigere Tienere.
63. Malus mulier, ond Latin, men værre Boeskab.
64. Fluerne sætte sig helst paa de magreste Heste.
65. Mangen en vil lægge Unger ud, førend hun har lagt Ægget.
66. Mange gamle Susannabrødre ere ligesom Hvideløg, som har vel et hvidt Hoved, men en grøn Stilk.
67. Kommer der først Ild i gammel Halm, er den ond at ledske.
68. Naar man skal slikke Honning af Torne er den ikke den sødeste.
69. Gud bevare mig for det stille Vand, for det som bruser vil jeg nok selv gaae af Veien.
70. Gartnerens Hund vil selv ei æde Kaalen, og kan ei lide at andre tage en Stok deraf.
71. Ulykke og Mödgang kommer gierne i Pundetal, men gaaer bort i Lod og Qvintin.
72. Vores Levnet er som en Væv, hvorudi Møie og Arbeide er Islaget.
73. En sort Høne lægger vel et hvidt Æg, men en letfærdig Moder føder sielden en kydsk Datter.
74. Naar Datteren kan bruge Moderens Særk, tager hun og gierne hendes Lader og Natur an.
75. Letfærdighed er en Helvedes Ild, hvorudi Blindhed er Røgen, Gierningen Lyset og Fortrydelsen Asken.
76. Naar Hunden først har Benet imellem Tænderne, løfter han Rumpen i Veiret og kiender Ingen.
77. Hvem der spiser og giemmer noget kan to Gange dække Bordet.

78. Bedre at ride en Æsel, som bærer let, som en modig Hest, som har Vane at slaae af.
79. Det er sikkrere undertiden at see Hovedet af en Muus, end Rumpen af en Løve.
80. Mangen sælger sit Græs saa dyrt, som Andre deres Blomster.
81. Overflødighed tvinger ofte Hul paa Posen, der siger Præsten Nei til.
82. Iblandt de Blinde er altid den Skeeløiede Konge.
83. En mager Kalv vil gierne patte hver Koe.
84. Det er bedre at slikke end at bide, NB. ligesom Delicatessen er til.
85. Hvem der candiserer sin Kone har altid noget sødt.
86. Æslet bær Havren til Hove, men Hesten fortærer den.
87. Tungen burde aldrig tale, før den har spurgt Hiertet til Raads.
88. Mange Giestebudde giør Dyrtid i Pungen.
89. Den rige Kones Høns giør altid Æg med to Blommer udi.
90. Gudfrygtighed lader tidt falde sin Taare paa et smilende Ansigt.
91. Melankolie er Forstandens Element og Moder til Viisdom.
92. En god Ambolt agter intet Hammerslagene.
93. Hvem der kryber paa Jorden tør ei være bange, at han falder dybt.
94. Narren kommer gierne tidligst fra Vuggen.
95. Den maa have meget Skarn, som altid spyer ondt af sig.
96. Kudskerens Sæk er vel sort uden paa, men endnu værre inden til.
97. At være gudfrygtig og en Hofmand derhos, er et Givtermaal af Ilden og Vandet.
98. Det allerbedste Boeskab er en from og kydsk Kone.

99. Smukke Koner i Vinduet og unge Duer paa Taget, ere gierne udi Fare for Pileskud.
100. Tugtige Qvinder have ingen Øren, men den Huusholdning er slet bestilt, hvor Skiørtet bedækker baade Kaarde og Gehæng.

Fierde Hundrede.

1. Det er bedre at være Hovedet af en Giedde, end Rumpen af en Oxe.
2. Den er lykkelig, som kan blive klog af Andres Skade.
3. Naar man ret vil dømme om Klangen, maa man høre tvende Klokker tillige.
4. Hvem der har et Hoved af Glas, maa ei slaaes med Kampesteen.
5. Jo mindre Hierte, jo større Tunge.
6. Sygdom er den bedste Artznie mod Synden.
7. Naar Hiertet har en Feber, kan Tungen ei være frisk.
8. Sindets Affecter ere de værste Dommere.
9. Man giør altid Ulven større end han er, de smaa Klokker klinge undertiden allerlængst borte.
10. Som Ulden er, saa er Klædet, og som Fuglen, saa hendes Æg.
11. Det er ingen Skade at være hastig til Hatten, og langsom til Pungen.
12. Ligesom Munken er, saa bliver ham skaaren hans Kappe.
13. Rigdom uden Forstand, er som et Legeme uden Siæl.
14. Hos Mangen veier et Lod mere end et Pund Forstand.
15. Omendskiønt et Æsel er beladt med Guld, saa æder det dog Græs.

16. Det er bedre at have Egget i Dag, end Hønen i Morgen.
17. Der er ingen dødeligere Saar, end at miste Hovedet.
18. Der er mange Esler, som aldrig bær Sække til Møllen.
19. Jo ældre Oxe, jo bedre i Plougen.
20. Der er ingen Hund saa arrig han loggrer jo engang med Rumpen.
21. Hvo som kan overvinde sin Natur er stærkere end Samson.
22. Hvem der staaer Fadder til Ulve maa have en Hund under Kappen.
23. Det er ikke alt Smør og Melk, som kommer af Koen.
24. Kruset er aldrig saa skident, der findes jo den, der drikker deraf.
25. Man seer ingen Elephant, der bider Muus, ei heller nogen Oxe, som bider Fluer.
26. Jo skiønnere Ansigt, jo mindre Hierne, jo nærmere Kiød ved Benet, jo bedre smager det.
27. Den som stiæler for andre, maa hænge for sig selv.
28. Hvem der foragter Ære, dræber Misundelse.
29. Hvem der faaer Geederne er og vis paa Hornene.
30. Det er mindre farligt at snuble paa Foden end paa Tungen.
31. Den der vil springe langt frem, maa først vel gaae tilbage.
32. Den, der vil beile til Tyvens Enke, maa ei tale om Strikken.
33. Den, der er en Esel, og bilder sig ind han er en Hiort, maa see sig vel for, naar han vil springe over Diget.
34. Advokatens Tunge maa smøres med Guld.

35. Naar Musen kommer i Møllen, meener hun sig at være Mølleren selv.

36. To Katte om en Muus, to Koner i et Huus, to Hunde om et Been, komme sielden overeens.

37. Mangen laver med Munden at ophøie sin Ven, da han med Haanden trækker ham Stolen bort under Rumpen.

38. Det er en Daare, som giver sig imellem dragne Kaarder, eller stikker sin Haand imellem Laasen og Døren.

39. Toe dit mig og jeg dig, saa blive vi begge rene.

40. En Gierrig er som Qvægsølv, der ei kan stilles uden i Guldet.

41. Der er ingen Muus saa liden, hun jo skiær et Ankertov med Tiden.

42. Smukke Hænder ere snart toede.

43. Mange staffere deres Legeme med unyttig Pragt, som de ægyptiske Templer, hvori intet andet end Aber og Mackatter er at finde.

44. En god Samvittighed er et Tøihuus, fuldt af Dydens Vaaben, som kan bruges mod geistlige og verdslige Fienders Anfald.

45. De ere ikke altid de tapperste Helte, som kan bryde en Hesteskoe over deres Næse fra hinanden.

46. Mangt et Menneske er sin Næstes Ulv og sin egen Diævel.

47. Naar man slipper Gud af Hiertet og Hænderne, da falder man vist nok Satan i Kløerne, det Gud bevare hver ærlig Siæl fra.

48. Den Fattiges Haand er Guds Sparebøsse.

49. Den, der fødes med Pungen om Halsen, veed ei hvor Skillingen duer til.

50. Det er ei mere i de Tider, da man søgte efter Asenet og fandt Kronen.

51. Fød en Krageunge op, saa skal hun hugge Øinene ud paa Børnene.

52. Man kan nok see paa Kalven, hvad for en Oxe der vil blive af.
53. En god Samvittighed sover ligesaa rolig som Smeddens Hund under Ambolten.
54. Gik der Told af Løgn, saa kom der ikke saa mange af Toldboden.
55. Enhver kalder Mølleren sin Svoger, saa længe han er i Møllen.
56. Bedrøvelse og Sorg er en langsom Død, og Døden en kort Bedrøvelse.
57. — — —
58. Penge i Pungen sige Du til Verten.
59. Man maa sætte Stegen paa Spiddet, mens Ilden brænder.
60. Det er en slet Kok, der leder først efter Skeen, naar Potten kaager over.
61. Man maa nok laane sig til sin Ven, men ikke give sig gandske hen.
62. Det er undertiden den bedste Plag, der slider Grimen i Stykker, og ikke vil lade sig tæmme.
63. En god Villie udretter meget, men det er bedre at give et Lod, end at love et Pund bort.
64. Man kan ogsaa kaage ungt Kiød ved gammelt Brænde.
65. Hvem der har revne Buxer, han maa sidde stille, og forlorne Manskietter, holde Hænderne hos sig selv.
66. Mangen mener hans Kukuk synger bedre end andres Canariefugl.
67. De tyndeste Haar har og sin Skygge.
68. Man finder lærde Mænd, som bruge deres Lærdom saa ofte som Betloren Guldvægten.
69. Det er ondt at fløite, naar Munden og Læberne ere borte.
70. Rigdom er gemeenlig Dydens Stivmoder.

71. Det er bedre at stikke Tungen for kort end for langt ud.
72. Frostveir og Uret har altid en skiden Ende.
73. Store Herrer have vel lange Hænder, men de række dog ikke til Himmelen.
74. Det Træe, der har en svag Rod, kan ikke bestaae, men falder lettelig.
75. Paa en skye Hest maa ingen Trompeter ride.
76. Naar Næsen er borte, har man ingen Briller fornøden.
77. Det er daarligt at bygge en Mølle for en Skieppe Korns Skyld.
78. Jo skiønnere Fuglen er paa Fiærene, jo slettere er den undertiden paa Kiødet.
79. Naar Hospitalet brænder, seer man først hvor mange Kryblinger der er udi.
80. En Bonde imellem to Advokater, er som en Fisk imellem to Katte.
81. Var ei Vind og Qvinder til, saa blev Luften altid klar.
82. Den, der har mindst Forstand, har undertiden meest at snakke.
83. Bedre er een aabenbare Fiende, end en Ven med to Ansigter.
84. Det er en falsk Kok, der kaager paa eengang to Slags Suppe i en Potte.
85. En Nar har ingen Bielder fornøden, han lader sig selv desforuden vel høre.
86. Man kan ei være paa Møllen og for Bagerovnen paa eengang.
87. Fede Kiøkken giør mavert Arvegods.
88. Den kan ei let falde, der har Dyden til Veiviser.
89. Mangen mener, han er i Saddelen, førend han har Foden i Stigbøilen.
90. En Nar vil og malke Koen paa Hornene.
91. I Silkevand fanger man Fløiels Fiske.

92. At Mynden har en lang Rumpe, det kommer fra hans Slægtskab.
93. Den Laas er ond at bevare, som Enhver har Nøglen til.
94. Fisken stinker gierne først ved Hovedet.
95. Der gaaer altid mere kiært end skiønt til Kirke.
96. En Abe bliver en Abe, alt havde hun Halsbaand af Guld om.
97. Hver Mands Ven, hver Mands Nar.
98. Det er den største Mand, som ingen Modgang dæmpe kan.
99. Hosbonden raader over Tieneren, Tieneren over Katten, og Katten over sin Rumpe.
100. En gammel Kat spiller ogsaa med Bolten.

Breve til en Veninde.

4.

De mindes formodentlig endnu, ædle Veninde, en alvorlig og varm Strid, hvortil jeg engang i Sommer ude hos Dem lod mig henrive med et Par af Deres andre Bekjændtere. Tvistens Æble var det Spørsmaal: om Lyksalighed burde erkjændes og fremsættes som det øverste og sidste Øiemed for al den menneskelige Handlen, om følgelig vor hele Sædelære maatte udtømme sig paa at opdage og angive de sikreste og kraftigste Midler til saadan Lyksalighedens Opnaaelse, og vor hele Dyd bestaae i den hensigtsmæssigste og klogeste Anvendelse af disse Lyksalighedsmidler, som saadanne. Det smertede mig,

mig, at Mænd, som havde paataget sig det tunge og store Kald at lære Dyd, forkynde Sandhed og udbrede Oplysning, og som ved nogle Fremstillelsens Fortrin, samt maaskee andre Biomstændigheder virkelig havde hos saare Mange vundet Navn og Anseelse af Philosoph og Moralist, og som hørtes gjerne og opmærksomt, — at saadanne end ikke indsaae og erkjændte den bestemte Forskjel og det underordnende Forhold imellem Dyd og Klogskab, Sædelighed og Lyksalighed, at de aldeles forvirrede de for Dyd og Menneskehæld saa nødvendige Grændser imellem Moral og Lyksalighedslære, og indsmuglede denne under hins Navn. Den mørke for det reent menneskelige Hjerte lidet frydende Udsigt viiste sig for mit Øje, at hvad Gavn saadanne Skribenter muligen stiftede ved en og anden Fordoms Bestridelse, ved paa Erfaring byggede Klogskabsregler, og ved Smagens Forædling, det bidroge de selv, paa den anden Side, ihvormeget imod deres Hensigt og Vidende, til igjen at nedbryde det, om ikke mere, ved en Lære, som, almeent antagen og fulgt, aldrig skal kunne bringe Menneskheden nærmere til, hvad den bør være. Forgjeves søgte jeg at trøste mig med, at disse sig saa kaldende Philosophers Hjerte var bedre end deres System, og at dette i paakommende Strid maatte vige for hint, men saa betænkte jeg, hvor svagt der, under enhver Omstændighed, var at lide paa en Temperamentsdyd, som ikke understyttedes ved tydelige og rigtige Begreber; og jeg sukkede. End bittrere smertede mig, at De, bedste Veninde, syntes

at hælde til mine Modstanderes Side; i Sandhed! De maa have misforstaaet mig, De maa have i det Øjeblik anseet mig for en mørkløvnet Lyksalighedens Fiende; Deres rene Hjerte, Deres fine Følelse, Deres lyse Forstand afløkke mig dette Haab; hidtil savnede jeg Lejlighed at forklare mig; jeg gjør det skriftlig.

Hvorhen vi see, øjne vi Haab og Frygt og Ønsker; den Lidende ønsker sig udfriet af den nærværende ubehagelige, hensat i en behagelig Tilstand; den, som nyder, hitzer efter end blidere Nydelse; selv den sjeldne, som føler sig aldeles tilfreds med sit Nærværende, vil dog altid dets saa meget muligen bestandige, usvækkede, uformindskede Varighed. Hos alle Mennesker vise sig Tilbøjeligheder og Drifter, der, tilfredsstillede, frembringe behagelige Følelser, Lyst, Fornøjelse. Som Instinkter fordre de med høj Røst, at høres og lydes; men Mennesket behøver ikke blindt hen at lyde dem; udrustet med Fornuft kan han prøve og veje Behagelighedernes Udstrækning og Styrke og Varighed; han kan i saadanne Henseender sammenligne dem indbyrdes, saavelsom med de modsatte Ubehageligheder; han opgiver de færre, svagere, kortvarigere Fornøjelser for de flere, stærkere, varigere. Men ved Hjælp af denne Fornuft danner Mennesket sig endog en Idee om en Tilstand, hvori han uden Frygt for at forstyrres nyder i højeste Grad det fuldkomneste Velbefindende, og trygt haaber dets Bestandighed, hvori den muligen fuldstændigste Forening af behagelige Følelser finder Sted. Lyksalighed kalder man

 denne

denne Tilstand, og det sandselig fornuftige Væsen, som har enkelte Drifter til enkelte Fornøjelser, hvilke sammensmeltede udgjøre Lyksalighed, kan ikke nægtes Drift til alle disse Fornøjelsers Sammensmeltning, til Lyksalighed. Og denne væsentlige Drift, den Menneskenaturens ueftergivelige Fordring skulde Sædelighedsloven aldeles udrydde og undertrykke, da var den ikke, den kunde ej erkjændes for det almeengyldige, det nødvendige Bud, som hvilket den forkynder sig? Vor Menneskelighed insurgerede derimod; en saadan Moral var man berettiget til at erklære for haard, grusom, umenneskelig, dens Lærere for affindige Menneskehadere. Og saadan skulde Immanuels Viisdom være! O de vide ikke, hvad de anklage og fordømme; og dog — anklage og fordømme de!

Driften til Lyksalighed, hvori som i en Sum alle Drifter samle sig, er en fornuftig Drift, dens Gjenstand et Ideal, som aldrig af os i sin højeste Fuldstændighed kan naaes, og som frembyder sig ikkun for det fornuftige tænkende Væsen; det maatte derfore muligen synes som de deraf flydende, dertil sigtende Sindelaug og Handlinger ikke kunde andet end være sædelig gode. Er det virkelig saa?

Formen i Begrebet, Lyksalighed, det der gjør det til Lyksalighed, den aldeles fuldkomne Storhed, hentes vel fra Fornuften, men dens Stof, de behagelige Følelser, er sandseligt. Erfaring ene kan lære os, hvad der er Behageligt eller Ubehageligt, hvad der gjør blidt eller ublidt Indtryk, hvad der fornøjer eller smer-

smerter; paa Erfaring maae vi altsaa grunde Lyksalighedens Bygning; derfor kalde Philosopherne Lyksalighedsdriften en empiriskfornuftig Drift. Men nu — vi spørge vor egen Selvbevidsthed! denne tilraaber os med lydelig og vældig Stemme: dette bør Du gjøre, hint ikke; og ligesaa klar straaler den Overbeviisning, at det Sædeliggode, Pligt ikke kan andet end være gyldig og nødvendig for alle Mennesker. Den Dom: jeg bør (handle saaledes), forudsætter Forstand eller Fornuft, Evne til at danne sig Regler. Denne Evne have Dyrene ikke; Sandselighed have de kun tilfælles med os; men dydige Handlinger, et sædeliggodt Sindelag faldt endnu Ingen — det jeg veed — paa at tillægge Dyret. Dyd tilkommer altsaa Mennesket ikkun forsaavidt det er meer end Dyr, forsaavidt det er fornuftigt. Fornuften er Dydens nødvendige Betingelse; ene paa dens Grundvold hviler den. Men efterforske vi Særkjænderne ved det Begreb Dyd, opdage vi strax, at det forsvinder, bliver til Intet, saasnart vi deraf vilde bortlade, at den er almeengyldig og nødvendig. Vi kunne ingenlunde forestille os, at det, noget Sted paa Jorden eller noget Øjeblik i Tidernes Række, af den oplyste Fornuft skulde erkjændes Pligt for Ex. lejet at myrde sin gode ømme Fader, eller lejet ikke at betale den nødlidende Haandværksmand sin Gjeld. Det Sædeliggode kjænde vi af Sædelighedens øverste Grundlov; denne maa følgelig være given alle Mennesker, og, da den er given dem som de der have Fornuft, maa den ogsaa

være

være gyldig for alle andre fornuftige Væsner. Men heraf følger strax, at denne Sædelighedslov ikke kan byde, ubetinget og fremfor alt at efterhige Lyksalighed. Denne er vel, som sagt, et Ideal; men dette ligesaa ubestemt, forskjelligt og foranderligt, som de menneskelige Fornødenheder, Tilbøjeligheder og Drifter; man sammenligne f. Ex. med hinanden de Ideer, den raske kraftfulde Nordboe og den træge afnervede Sydling, den forfinede Berliner og den raa Grønlænder nære om Lyksalighed; dette var blot hele Folkefærds Afvigelser; men har ikke ethvert Medlem i enhver Nation sit, ihvor almindelig, fiint nuancerede, Begreb om den ønskeligste Lyksalighed? ja har vel noget Menneske altid det samme Begreb derom? afvexler dette ikke idelig paa det meest fremstikkende, gaaer det ikke ofte over fra een Yderlighed til en anden; den som er mæt af Ærens Flitterlykker, søger hun ikke ofte sin Tilflugt til Bigotteriets Blændværk? den svegne Elsker søger sin Lyksalighed i Flaskens Bund; Saa mange som Menneskene, — langt flere end de, — ere Ideerne om Lyksalighed; uberegnelige. Og Higen efter dette Indbildningskraftens millionformige Foster skulde være Fornuftens første Bud! eller er det ikke indlysende; at de Regler, hvorefter vi handlede, de Midler vi brugte, for at naae et saa aldeles foranderligt Maal, maatte være ligesaa foranderlige? Maximer, Handlingsregler for den Enkelte, kan Lyksalighedslæren foreskrive; ingen Love, som afkræve alle Fornuftvæsner Lydighed; Sædelighed kan den altsaa

ikke grunde. Nej! forsvinde maatte al Sædelighed, saafremt Lyksalighed skulde være Hovedbestemmelsesgrund; thi til Sædelighed hører væsentligen Almeengyldighed, og den kan Lyksalighedslæren ikke modtage. —

Overflødigt, urimeligt vilde det være, om man gjorde det til et det vigtigste første Bud, hvad allerede ved vor Selvkjærlighed, ved Summen af vore Drifter er os en Naturnødvendighed, der ikke behøver at paabydes og fremskyndes og forhøjes, men snarere at indskrænkes og tilbageholdes og dæmpes; hvo vilde byde Blodet at rinde i vore Aarer, hvo den nedkastede Steen at falde til Jorden?

Ogsaa umuligt maatte det være, bestemt og ufejlbarligen altid og i ethvert Tilfælde at angive, hvad der frembragte og befordrede Lyksalighed; saa glædes jævnligen troer Mennesket at see Glæder blomstre der, hvor snart en bitter Erfaring lærer ham, at Kummer modnedes. Til at oversee alle Følgernes Række, dertil behøvedes Alvidenhed. Men forudsætter ikke det i vore Hjerter skrevne uudslettelige bør ogsaa et kan; eller medfører ikke Nødvendigheden at handle Muligheden dertil; og dog skulde det ikke være muligt altid at finde de Veje, som lede snarest og bequemmest og sikkrest til Lyksalighedens Tempel; ja ofte skulde vi see Vejen, men den var os uoplukkeligen spærret, vi skulde ikke kunne betræde og vandre den! Hvilken Modsigelse! at burde, hvad man ikke kan!

Men fordi Sædelighedsloven ikke ubetinget og fremfor alt byder at vorde lykkelig, derfore er det langt fra, at den i det Hele og i sig selv forbyder det. At forestille sig Dydens elskværdige majestætiske Gudinde, som den der, glad ved Taarer og Blod, fører Elendigheder og Ødelæggelser i sit Fjed — Bort med den rædsomme Forestilling! en saadan Guddom kunde ikke dyrkes af noget, end sige af alle sandselig-fornuftige Væsner. Disse kunne ikke hylde som et almeengyldigt Bud: Du bør være ulyksalig. Derimod kæmper deres Natur med ubetvingelig Vælde.

Ingen af begge Hovedgjenstandene for sine Handlinger, Dyd og Lyksalighed, kan Mennesket paa nogen Maade opgive. Fornuften byder hin, Sandseligheden fordrer Lyksalighed. Og dog ere de ikke eet; — hvo gjorde ikke Forskjel paa en god og en lykkelig Mand? — men hvorledes forene dem? sideordnede kunne de ikke være; i mulig Strid hvo skulde da vige? dog vel ikke efter Omstændighederne snart Dyd, snart Lyksalighed? og hvilke Omstændigheder skulle bestemme det? altsaa den ene maa altid underordnes den anden; men hvilken iblant dem? —

Sædelighedsloven befaler: saaledes bør Du handle, fordi Du bør det; altsaa ubetinget; Lyksalighedslæren siger: saaledes maa Du handle, ifald Du vil være lyksalig; altsaa betinget. Dennes Lærdomme ere kun Klogskabsraad; hins Ord Bud i strængeste Forstand; men nu er det aldeles ingen Betænkning underkastet, at vi ere

mere

mere og stærkere forbundne til at lyde Befalinger, end til at følge Raad; en almindelig, bestemt, evig Lov kan ikke tilsidesættes for en enkelt, ubestemt, foranderlig Maxime; vi kunne aldrig med roligt Overlæg og koldt Blod ville, at Sandseligheden frarøv Fornuften Menneskehedens Scepter. Sandseligheden vilde snart angribe og svække og nedbryde sig selv, og vor Jord, langt fra at være en Virkekreds for til eet Maal fremstræbende Fornuftvæsener, vorde en Modsigelsens og Forvirrelsens og selv Ulyksalighedens Tumleplads. — Saa vist er det, at Lyksalighed maa tabe sig for vort Øje, saasnart den ikke harmonerer med det evig Gode. Naae vi dette og holde det fast, da vil ogsaa hint, om ikke her, dog engang vorde vort Lod: at dette er Fornuftens Fordring, har jeg i forrige Brev søgt at vise Dem.

Fornuften forbyder os altsaa ikke at nyde, og attraae og søge Nydelse; kun lægger den til: inden sædelige Skranker. — Indeholder denne Lære det haarde, afskrækkende, saa mange ville lægge deri? jeg overlader til Deres, til ethvert ikke ved Sophismer blændet, ikke ved Sandselighed og Egennytte fordærvet Menneske at afgjøre, om denne Moral er overspændt; om den er glædemyrdende; jeg overlader til ethvert Hjerte, som slaaer varmt for Menneskevel, at dømme, hvad man bør kalde det ikke blot ej at ville have Sands for en saadan Moral, men endog at vrage og mistænkeliggjøre og haane den!

5.

Da jeg for nogle Maaneder siden forelæste Dem den lille dengang nys hos Schubothe udkomne Bog Amalia Sekkendorf — som jeg næsten er vis paa, at De, om ingen anden, efter den Tid atter har gjennemlæst; saa ypperligen lærerigt fandt De jo Indholdet, saa tækkeligen simpel Fremstillelsen? — yttrede De i Forbigaaende lyselig nogle Betænkeligheder ved den deri blant andre givne Regel: aldrig at sige Usandhed. De meente, at der unægtelig møde Lejligheder, hvor det veltænkende, deeltagende Menneske, til andres — neppe troer jeg, De mindedes egen — betydelige Glæde og Fordeel kunde tillade sig en liden, uskadelig, ej fornærmende Usandhed, ja at denne endog undertiden kunde være Menneskevennens høje, hellige Pligt. Deri har De mange gode og fornuftige Folk paa deres Side. Ikke kan andre derimod paastaae strængt, at man under ingen Betingelse, for Intet i Verden, tør krænke Sandheden; at Held og Liv og alt bør offres den; deres Valgsprog er: La verité, *toute* la verité, *rien que* la verité. Mine Overbeviisninger desangaaende ligge indsluttede i denne Linie af Gellert:

Sieh auf die Wahrheit stets, doch mehr noch auf die Tugend.

Denne være, i Betragtning af hine Deres Yttrelser, som Texten for dette mit Brev.

Vær sanddru, oprigtig, aabenhjertig! sig hvad du mener og troer og veed, fremstil hvad der

fore-

forekommer Dig, som det forekommer Dig — tilkjændegiv din Charakter, dine Følelser og Sindelag, som de virkelig ere! saaledes lyder et af Fornuftens Bud; skye Usandfærdighed, Løgn, Forstillelse, sig ikke Usandhed, fornærm ikke andre derved, viis dig ikke anderledes end du er! saaledes et af dens Forbud. Men er dette Fornuftens øverste høieste Lov? —

Den Maxime, hvorefter vi handle, bør være saadan, at alle Fornuftvæsener altid og allevegne kunne ønskes at handle derefter; men — hvorledes kunde det tænkes ønskeligt, at det blev en almeenherskende Maxime, at sige Usandhed, naar og saatit kun vor Fordeel synes at kræve det. Maatte ikke da al Tiltro til Mennesker forsvinde; maatte man ikke ved de ømmeste, helligste Venskabs og Kjærligheds Forsikringer bæve ved Tanken om deres Usikkerhed; Løfters og Fordrags Ubrødelighed maatte ophæves; alle selskabelige Baand løsnes; det menneskelige Selskabs Øiemed, Videlystens Tilfredsstillelse og Aandens Forædling, maatte størstedelen opgives. Vildfarelser, Fordomme, Mistro, Fortvivlelse, Frygt, Menneskeforagt — hvilken Forvirrelse, hvilken Ulyksalighed, hvilken Fordærvelse paa Kloden! nej; ingen God kan ville see denne Maxime almindelig. Nej! vi tør ikke i Flæng og efter Indfald sige Usandhed. Tør vi aldrig, under ingen Omstændigheder sige den?

Ethvert Menneske har ufortabelig Ret til sine Aandsevners uhindrede Uddannelse og de muligste

Fremskridt i fornuftig Virksomhed. Uretfærdighed altsaa er det, at standse eller opholde eller tilbagestøde ham paa denne Bane. Den som med Vidende — thi til meer end hvad man veed, er ej Forbindtlighed — forkynder usande Sætninger, og udbreder urigtige Begreber af almindelig eller særdeles ihvor umærkelig Indflydelse paa sine Medmenneskers praktiske Kundskaber; — og hvilke ere de som slet ikke staae i svageste, fjerneste Forbindelse med vore Handlinger? — den f. Ex. som til Trods for sin Overbeviisning afbilder den Algode som en hævnsyg, blodtørstig Tyran, der ene ved Menneskeoffere kan forsones; den der af lavegennyttige Hensigter skildrer Sandseligheden som vor Arts højeste Gode; saadanne krænke Menneskets Ret til dydiggjørende Sandhed; deres Daad er lastværdig; de fornærme Menneskeheden, og behandle Fornuftvæsener som Midler for deres Øjemed, ikke som selve Øjemed. Ogsaa særdeles, individuelle Usandheder, enkelte Ords eller Tildragelsers Forfalskninger eller Opdigtelser kunne forlede vore Brødre til uklog og uædel Fremgangsmaade, kunne svække eller tilintetgjøre deres Agtelse og Velfærd, kunne forurolige og forbittre dem, ogsaa derfra at afholde sig byder altsaa Retfærdighed.

Men det er ikke nok at være retfærdig. Vi bør tillige være gode. Sandhedsdrift, Attraae til at opdage det sande, det virkelige, det rigtige er

Men-

Mennesket saa naturlig, den er i sig selv et Gode for vor Aand; men den er ogsaa saare ofte et uundværligt Middel til Lyksalighed, et af Menneskets to uadskillelige Hovedøjemed; mangen en Kundskab, mangen en Efterretning er os nødvendig til vort Vels Fremme; baade som Sandhed selv og som et Lyksalighedsmiddel; at udbrede Sandheden er altsaa Humanitets, Menneskekjærligheds Bud. Usandheds Tilbageholdelse, Sandheds Forkyndelse ere saaledes Retfærdigheds og Godheds Bud, almindelige Regler, Love; men underordnede den øverste Fornuftens Grundsætning, blot Anvendelser af højere Bud. Underordnede Love kunne taale Undtagelse; de maa vige for et højere Bud.

Den øverste Sædelighedens Grundsætning kan ogsaa udtrykkes saaledes: Betragt ved enhver din Handling den fornuftige Natur saavel i din, som i enhver andens Person, som sit eget Øjemed. Denne Formel oplyser os om, hvem vi bør meddele Sandhed: de fornuftige Væsener, thi kun hos dem fremmer den Fornuftens Øjemed, denne selv. Dem altsaa, hos hvem dette Øjemed maatte forfejles, fordi de ikke besidde Fornuftens fuldkomne Brug, for dem er Sandhed overflødig, unyttig, spildt. Hvo vilde prædike den for de Afsindige i Daarekisten? Kun den, som selv havde Ret til en Plads heri. Men er ikke den af Lidenskab henrevne ofte, i Mangel paa Fornuftens Brug og Yttring, at sættes ved Siden af Rasende, og hvad Horatius siger

om Vreden, at den er et stakket Raseri, gjælder ikke blot om Vreden. Ogsaa Syge paa Legemet, som derved tit tildeels Syge paa Sjælen, kunne høist ofte ikke taale Sandheden; for dem bør den forties. Om alt dette synes intet Spørsmaal at være: at sige Sandhed er i Almindelighed en Godheds Pligt, men det være langt fra, at vi ved Godhed krænke Retfærdighed! at vor Sanddruhed skulde af os misbruges kun til hensigtsløst at forurolige og dræbe vore Medmennesker!

Men er det at sige Sandhed, i Almindelighed ikkun en Godheds Pligt; at ikke sige Usandhed er en Retfærdigheds. Godhed bør aldrig, under ingen Betingelse, hyldes paa Retfærdigheds Bekostning. Ingenlunde kan det altsaa være undskyldeligt og tilladt, end sige som Pligt og Dyd fortjene Bifald og Roes, ved en Usandhed at skaffe sig selv eller andre, ihvor anseelige, Fordele. Klogskab, Lyst til at virke uhindret, mange Omstændigheder kunne bevæge den ædle Mand til ikke at erklære sin Uvillie imod erkjændt Fjende; men foragtelig er hver dens Fremgangsmaade, der af Frygt eller Fordelsyge nærmer sig den som bedste Ven, hvem han i Hjertet ønsker var radbrækket. — Dog dette torde maaskee synes at laane en Deel af sin Foragtelighed fra det egennyttige ved Handlingen; men om end Skinnet mere maatte blænde, i Tilfælde at andre nøde Godt af min Usandhed, da er det i Grunden en ildeforstaaet Menneskekjærlighed.

At forgribe sig imod Retfærdigheds guddommelige Majestæt for at skabe nogle behagelige Øieblik herneden — hvilket Forhold!

Men Retfærds Pligter kunne og komme i Strid med hinanden indbyrdes; og da nødvendiggjøres en mindre Uretfærdigheds Daad for at afværge en større. Saaledes kan det undertiden vorde Pligt ikke alene at fortie Sandheden — dette er, som sagt, ofte Tilfældet —, men endog at sige Usandhed. Man tage saaledes det gamle Exempel: Carl kommer farende løs paa mig, i yderste Hæftighed, med draget Sværd, og spørger mig: hvad Vej Poul er tagen? jeg seer af alt, at den omspurgtes Liv er i Fare; hvad bør jeg gjøre? — Saalænge og saa omhyggeligen muligt undgaae at svare; derimod anvende alt for at berolige den Rasende, det vide vi; derom er ingen Tvivl. Et andet Exempel: Christian ligger, dødeligen syg; en af hans inderligste Venner ogsaa; det veed han, og spørger efter dennes Befindende. Vennen er død; skal jeg sige ham det? først skal jeg stræbe at bortdrage hans Nysgjerrighed; det er klart. Her er et Nøds Tilfælde, og Reglerne for Nødsværgen byde, at de mildere Midler altid, naar muligt, maae foretrækkes de haardere. Men disse samme Nødværges Love tillade, befale ogsaa at vælge et mindre Onde fremfor en Større. Men naar nu den afsindige Carl sætter os Sværdet for Brystet, med Trusel at støde til, saafremt vi ikke

 svare;

svare; naar vi ej kunne afværge den syge Christians Spørsmaal, og vor Taushed maatte være ham et dræbende Svar; bør vi end da ikke sige Sandhed? — Mennesket har en Ret, til ikke ved Usandheds Meddelelse at tabe i Fuldkommenhed og Lyksalighed, men det har en endnu højere, uforkrænkeligere Ret til Livet, Betingelsen for al Sandheds Erhvervelse og Benyttelse; i Tilfælde af Strid altsaa imellem disse Menneskerettigheder, enten hos forskjellige Personer, som i det første, eller hos een, som i det sidste Exempel, synes Valget imellem dem ikke vanskeligt, og her finder uden al Tvivl tilladt Nødløgn Sted; Løgn kan man vel endnu kalde en saadan Usandhed, thi en Menneskerettighed krænkes her, Menneskheden fornærmes virkelig; men denne Krænkelse, denne Fornærmelse maa have Sted; den Enkelte har heller ingen Føje til at klage over Forurettelse; foruden at han vilde have misbrugt Sandheden, saa den vilde, betroet ham, have været Kniven i Barnets Haand, havde han ingen Ret til at aftvinge Sandheden, som blot Godheds Pligt; hans Handling var en uretfærdig Voldsdaad, hvorimod den Angrebne havde Lov at forsvare sig. Vel paastaae nogle saa synende Moralens Rigorister, at end ikke, naar det gjælder om Menneskers dyre Liv, bør Sandheden overtrædes; de paastaae, at en saadan Regel ophæver sig selv; at man netop her har Gavn af en Usandhed, fordi den, man bruger den imod, erkjænder det i samme Øjeblik for en al-

min-

mindelig Regel ubetinget at sige Sandhed, og Øjemedet af Usandheden, — at vorde troet — aldeles forfejledes, saafremt det under saadanne Omstændigheder var indlysende, at man burde sige Usandhed; Spørgeren maatte jo da netop følge det Modsatte, af hvad der svaredes ham. Dem torde man vel, uden derfor at være Laxitudinarier, erindre om, at hin — vi kaldte ham — Carls Dom er overilet, forvirret af Lidenskab; vi dømme roligere, koldere, lysere; ikke bør vi derfore lyde hans Lov; skulde Lidenskaben, og ikke Fornuften, være Lovgiver? Det forebygge Gud! — Fornuften siger: Usandhed er lastværdig, naar Fornuftiges Ret til sædelig Fuldkommenhed og Lyksalighed derved krænkes, naar alle Fornuftige kunne ville og vente og fordre Sandhed.

Dette er saaledes! mere ligt en Smule Afhandling, end et Brev, hvilket sagtens og gjælder om de forrige saa kaldte Breve; nu — naar det kun ikke under Navn af Brev er en alt for flav og kjedsommelig Ting! — Selv da være det om muligt min Trøst, at der gives endnu kjedsommeligere Ting; saadanne ere f. Ex. Biskoppens af Cancelliet ikke forbudte Bibellæsninger, som endog have mægtig Søgning. Jeg afskyer Dagens Irreligiositet; men desmere smerter det mig at høre Balle fra Prækestolen beskrive Bibelværkets Plan og Indretning, samt underrette sine Tilhørere om, hvad en Mand og Mandinde hedde paa Hebraisk, at Mennesket

 kunde

kunde gjerne leve et Ribbeen mindre, (her anførtes gamle Bartholin), at Gud ingen Kniv brugte til at tage et Ribbeen ud, o. s. v. — Lev vel!

Den tredie November.

Mel. I Østen sølvblaa Dagen smiler.

Der var en Høitid hisset oppe
i Jovis Riddersal,
saa mange blandt de Himmelkroppe
sig fik en Persal;
thi naar Hanselv ved Lunet er,
man dygtigt slurker der.

Da kom Lucina for hans Throne:
„Papa,“ saa tal'de hun,
„jeg kjender ret en vakker Kone,
„som barsler denne Stund:
„gjør hendes lille skjønne Noer
„til Hæder for din Jord!“

Den Gamle Piben tog af Munden,
og svar'de: „Datterlil!
„jeg klog din Tale har befunden:
„det vorde, som du vil!“

Til Jorden bragtes Jovis Dom,
og — tvende Glutter kom.

Patronen kløʼde sig i Panden,
„Hvad gjør jeg Synder nu?"
Han saae den Ene samt den Anden,
og kom sit Ord ihu;
lidt flau han sagde: „Det er reent,
„jeg begge To har meent."

En Visemager noget silde
udfandt til stort Behag,
at hint de høje Guders Gilde
just var paa denne Dag;
og her vi Alle skue grandt,
at Manden sagde sandt.

Thi vi har seet med yndig Mine
de Glutter voxe frem;
saa gode blev Louise, Thrine,
og Vid udsmykkedʼ dem;
og de sig trofast elskʼde see,
og trofast elske de.

Vi Dyd og Vid og Ynde prise,
og Ømhed prise vi;

vi hylde Thrine og Louise,
vor Sang er Harmonie:
Tit smile denne Dag igjen,
og altid glæde den!

Fra en Fader til sin Datters Kirkegang.

Alt lyder Klokken! Høitidsklang,
Og hver en Ven med Frydesang,
Om Lisemo'r forsamler sig,
Hver beder: Gud velsigne Dig!

Min Datter! O! jeg følger Dig,
Der hvor Du møder frydelig,
Jeg seer Din Yndling ved Din Arm —
Mit Hierte bli'r af Glæde varm.

Og raaber høit med Frydeskrig,
„Min Lise! Gud velsigne Dig
„O! see, Guds Gave! stor og skiøn
„Udi din Moder=Arm, en Søn.

Og føel den Qvindes Salighed
Som sine Moder=Pligter veed,
Og staaer nu for sin Skabermand
Med kiærlig Mage — Haand i Haand.

O herligt Syn! unavnlig Lyst
Slaaer høit i Eders troefast' Bryst
Fornyer atter Venne-Eed,
Og alt om Jer er — Salighed.

Og Verden svinder for Jer hen;
I seer kun Gud og Yndlingen,
Høit stiger Eders Hiertes Raab,
Fornyer atter Mod og Haab.

Kom Navne-Lille! i min Arm!
Jeg trykker Dig rørt til min Barm;
Min Fryd er uudsigelig —
Den gode Gud velsigne Dig!!!

Han vær' din Skiold og store Løn
Vox op! bliv Moders beste Søn
Til Dydens Ære — Manges Gavn,
Gud! hør min Bøn i Jesu Navn!!

Opsving Dig, o min glade Aand!
Til alle Himles Skabermand!
Og bred dit gandske Hierte ud —
Thi Du bønhørte mig min Gud!

J. E. H.

Sand-

Sandhuses Skadelighed paa Contoirerne.

Det er en sædvanlig Parade, at have et Sandhuus ved Siden af et Blækhuus i alle Collegia og Skriverstuer; det er en ældgammel Skik, naar man har skreven en Side, da at strøe Sand paa. Denne Parade og denne Skik burde vær længe siden afskaffet; intet Sand burde strøes paa den vaade Side.

Naar det Skrevne maatte faae Lov til at tørres af sig selv, saa vilde den Skrivende have et Par Minuter Tid tilovers, hvori han kunde springe op fra den Stol, som den siddende Deel af hans Legeme er fæstet til; han vilde kunde anvende den til at bevæge, række og strække sig; at sørge for hans legemlige Sundhed; at frie paa denne stakkede Tid sit Legeme fra den tvungne Stilling, som alle hans Ledemode og Lemmer indknibes i. Han kunde dog forfriske hans ligesom undertrykte Cirkulation; han kunde dog rette hans stive Sener; han kunde dog ofte om Dagen glæde det hele Legeme med en Slags Frihed, og nyde de raske Fodgængeres Lyksalighed.

Men, hvad skeer? Neppe er een Side nedskreven, saa gribes det naturstridige Sandhuus; det arme Blæk maae drikke det tørre Pulver i sig; man haster til en anden Side, og den tvangfulde Skriver bliver mange Timer efter hverandre, en stakkels bunden Maskine, paa hvilken allene Fingerne af den ene Haand ere i Bevægelse, og som i disse Timer allene har den blotte Skikkelse af et Menneske.

Naar

Naar der indvendes det store Tidsspilde, som der vilde flyde af, at paa hver en Side skulde følge nogle Minuters Bevægelse, ja vel, i Tilfælde af Blækklakker, hele Timer, saa tiener til behagelig Svar: at meget kunde indhentes ved at skrive compres, uden de mange papiirspildende Vidtløftigheder, hvorved ofte det, der kunde siges paa een Folioside, fordeles in fracta dosi igiennem hele Ark Papiir, og et Document, som ikke vilde tage meget Rum ind, bliver nu en anseelig Byrde.

Man maatte tillige beflitte sig paa at skrive godt og smaat, saaledes som Theologerne skrive deres Prædikener. Herre Gud! Om Prædikener skreves som Acter, hvad vilde der blive af Guds Ord, inden et Aar var omme?

Dog, jeg afbryder her, og overlader denne Sag til dem, der have Jus vitæ et necis over Sandhuse.

Tode.

Den flygtende Lina.

Lig den unge skrækfomme Hind, som med vingede Fødder flygter for den grumme Jæger og de ubarmhjertige Hunde; saaledes flygtede den skjælvende Lina for et grueligt Tordenvejr.

Det var Nat; hun var midt i en stor Skov, hvor hun ikke kjendte nogen Stie. Ikke kunde hun

see

ste, at vogte sig for de skarpe Torne, som hvert Ojeblik standsede hendes Flugt, sønderrev hendes Klæder, saarede hendes Fødder.

Gud! raabte hun, hvorhen skal jeg tage min Tilflugt! —— men mig synes jeg skimter Lys langt borte; jeg vil anspænde mine sidste Kræfter, maaskee kan jeg der finde et Skjul.

Gjennemblødt af den skyllende Pladsregn, naaede hun til en prægtig Bygning. Lynilden oplyste stundom Udsiden, og den fremviste al den Skjønhed, Kunsten kan frembringe. Indenfor gjenlød de forgyldte Gemakker med Musik og Dands.

Hun stod, ueens med sig selv, om hun skulle gaae ind, da hun i det samme fik Oje paa en Bonde-Hytte, som laae ikke langt herfra.

Let om Hjertet, sprang hun derhen, bankede paa Døren, og Hyttens gjæstfrie Olding tog imod hende med aabne Arme.

* * *

Det stolte Slot min Lina for dig staaer,
Og fra hver Krog de Glædes Toner lyde,
Og dog, til Hytten hen du gaaer!

Lina.

O Slotte sjelden os kan byde
Den trygge Fred, jeg ønsker mig;
I Hytten var jeg ofte lykkelig. C. H.

Vifternes Opfindelse.

(Efter Mademoiselle Keraglio.)

Kom Sangens Gudinde! og lær mig, hvorledes
det Scepter blev funden, hvorved vore Skiønne
regiere den hele mægtige Verden.

I Hafnia boede den skiønne Corinne
saa deilig, saa yndig, saa venlig som Paphos,
men knipsk som Diana mod Kierligheds Vælde.
Forgieves hun tusinde for sig lod sukke;
blandt disse var Strephon, saa skiøn som Narcissus,
han klagede bønlig sin Nød for Frue Venus.
Til Frankrigs Hovedstad iler Cythere,
hvor hun i de sildigere Tider har anlagt
Fabriker for alt, hvad de Skiønne kan pryde;
her saae hun de smaa Amouretter, hvorledes
de virkede Blomstre med kunstige Fingre,
og vævede Baand og malede Krandse.
Til disse lærvillige Kunstnere taled'
den skiønne Gudinde med venlige Smilen:
Seer vingede Guder! de deilige Fiædre,
som pryde den Fugl, som den stolte Gudinde
har spændt for sin Vogn, — den almægtige Juno!
Hvor deilig de glimre, naar han dem udbreder
for Solens da gyldene herlige Straaler;

hvor-

hvorledes han reiser dem op i en Bue,
og holder dem sammen, saasnart han behager.
O! dan mig af Elfenbeen, Guld og af Silke
en Ting, som kan aabnes, og foldes og vendes,
hvormed jeg kan skiule mit blussende Ansigt,
naar stundom jeg reiser i Middagens Hede;
og at ei min skinsyge Mage skal mærke,
naar stundom jeg venlig til Siderne skotter.
Lydagtige hasted' de smaa Amouretter
at danne det kunstige listige Sprinkel
igiennem hvis Stenger saa mangen Brunette,
har udseet sin Beiler og skimtet med Glæde
Misundelsens Træk hos de blegnende Søstre.
Nu foer vor Gudinde til Gudernes Boelig;
stolt bøjed hun Viften og neied' for Jovi,
og bredte den ud og viftede Amor
med kiølende Zephir: Forundret han snapper
det nymodens Redskab og kysser sin Moder,
som opfandt det Redskab, thi forud han skuer,
hvor mægtig det Scepter hans Rige udbreder.

Nu bukker Frue Venus og spørger Minerva,
hvad Tegning det kunstige Scepter skal pryde.
Da blev der som altid en Strid blant de Lærde.
Minerva vil male de Vise paa Jorden,
Diana de kydske, Frue Venus de knipske,

Og

og Momus han vil, at man ziirlig skal tegne
de kiere Gudinders og Guders Bedrifter.
Men Amor begeistret af Moder Niobe
som segner i Afmagt, naar rædsom hun skuer
den dødelig Piil, som Procris henretter.
Han maler, hvorledes den Skiønne fortryder,
sin grusomme Haardhed og gierne vil kalde
med sukkende Taarer sin Procris til Live.

Glad iler Frue Venus paa Regnbuens Straaler
til Strephon, som ligger urolig i Søvne,
og drømmer sørgmodig, hvor lidet han agtes,
hun vifter hans Ansigt, hans Uroe formildes;
og lettet han vaagner, og seer ved sit Hoved
den kunstige, ziirlige, mægtige Vifte.
O store Gudinde! jeg priser din Godhed;
nu har jeg det Scepter, hvormed jeg skal vinde
den Grusommes Hierte. O naar jeg den giver
til hende, som ene mit Hierte behersker,
da skal jeg i hendes elskværdige Arme,
dig takke, og kysse det Scepter, som skienker
mit sorgløse Hierte sit Liv og sin Glæde.

Frimodig han strax til Corinne heniler
og knælede ydmyg med underfuld Gave,
Han beder den Skiønne saa gunstig vil skue
hvad aldrig saaes før af et dødeligt Øie.

Her seer hun Diana, Helena, Niobe, –
Her seer hun Narcissus, hvor hastig han visner
i Ungdommens Blomster. „Saa hastig forsvinder
o Nymphe! de Dage, da Skiønhed regierer,"
saa hører Corinne en Stemme, som lyder
fra inderste Hierte. Mildt seer hun til Strephon,
som skielvende venter sin Skiebnes Beslutning.

O! Strephon hvor kan jeg nu længer modstride
hvad Guderne byder. Her har du mit Hierte.
Hun rækker med Viften sin Haand til hans Læber,
og begge han kysser med inderlig Glæde,
og takker Gudinden, som skabte hans Glæde.

---

* * * *

Pastor F. L. Mourier erkiender, at Hr. Prof. Tode beviser ham megen Ære, da det har behaget ham at nævne om hans Opuskul angaaende Daabens-Formular, i Oktober-Hæftet af Iris og Hebe, og takker for alt det høflige, som sagt er til hans Fordeel: han tager sig allene den Frihed, at forestille ham, som en Ven af Sanhed:

At han maa have urigtigen begrebet hans Mening om Forstanden af Ordene i Formularen, især hvad det tredie angaaer. Forfatteren har, angaaende den Hellig-Aand, udledet en al-

aldeles nye Mening: han forstaaer ikke ved dette Ord, i Daabens-Formular, en Styrke, en guddommelig Kraft til at bevirke det Gode; men, Kristendommens Aand og Væsen, en Kristens Beqvemheder, den Tænkemaade, som man oplive og reglere kan. Den som ved Daaben antages i den Kristne-Kirke, han har bekiendt sig ved Forudsættelsen, til at troe paa Evangeliet; og, ved dette Sakrament indvies han for Gud, for Jesum, og for Dyden. Den første af disse Punkter angaaer Theismum, eller Religionen i Almindelighed; den anden, Kristendommen, eller den aabenbarede Religion; den tredie, Religionens Øiemed, nemlig Moralen. Man kan kalde det, om man vil, en Treefoldighed; men hvor forskiellig fra den dunkle og mørke platoniske og athanasiske Treefoldighed!

Til Udgiveren,

angaaende Anmældelsen af Hr. Pastor Mouriers Prædiken.

Jeg har faaet at see et lidet Svar, paa mine Tanker om Hr. Pastor Mouriers Prædiken, hvori han ikke saa gandske rigtigt forklarer sig om hvad jeg har sagt om samme Indhold. Jeg har i forrige Maaneds Iris sagt derom: „saa meget som jeg har fattet hans Mening, saa forklarer han dette Formu-

lar paa en gandske ny Maade„ som jeg har ondt ved at nægte mit Bifald. I Særdeleshed taler han om den Helligaand, ikke saa meget som en Person i Guddommen, som om en Kraft til at bevirke det Gode."

Imod disse Ord er hans Svar rettet. Det synes, at han har noget at indvende imod Indgangen, siden han har understrøgen det Ord: „aldeles." Jeg bekiender oprigtig, at jeg har holdt det for en aldeles ny Maade, og endnu holder det for en aldeles ny Maade, og det for trende Aarsager Skyld:

1) Den skarpsindige Hr. Forfatter anfører de tre første Bønner til sin Forklarings Understøttelse, og siger ved den Leilighed: „Un rapport, SELON MOI, assez frappant, appuyerait ces idées sur le vrai sens des termes de la formule."

Det er da uden Tvivl en aldeles ny Maade, at forklare den Helligaand af den tredie Bøn; jeg veed ikke, at nogen før har havt denne Idee; og Hr. Forfatteren siger just selv, at der er en Liighed, et Henseyn, eller hvad andet Ord der kan passe til Rapport, som er meget „frappant," hvilket man ikke siger om en Lærdom der ikke er aldeles ny, om en Mening der er bekiendt. At det ikke er antagen af andre, hvad han saaledes har kaldet frappant, det viser jo de klare Ord: „selon moi." Endeligen viser den Conjunctivus „appuyerait" en Slags Uvished, som man har ved en ny Forklaringsmaade.

2)

2) I Fortalen erklærer Hr. Forfatteren sig saaledes: „La Matiére, on l'avouera, n'en est pas commune: c'est un point de critique sacrée de théologie, qui n'avait pas encore été, que je sache traitée ex Professo; un point assez particulier et même fondamental; et sur lequel je serais bien aise, comme l'indique mon épigraphe, de m'éclairer davantage.“ Er dette nu ikke en aldeles ny Forklaringsmaade, som han her giver? Ønsker man at blive endnu mere oplyst om en Materie, som man sætter frem, naar den er ikke aldeles ny?

3) I samme Fortale siger han lidt bedre hen: „J'ajoute sous le titre de Recapitulation et Défense &c. quelques explications ultérieures qui mettront mieux à même de juger si, en effet, j'ai rencontré, ou non, le veritable sens.“ —

Alt dette viser, at Herr Forfatteren maae selv troe, at hans Forklaringsmaade er aldeles ny, siden han taler om, at man vil finde, om han har hittet den sande Mening.

Jeg gaaer nu til en anden Post, nemlig: jeg vil bevise, at jeg har fattet hans Mening, og kunde ingen anden fatte end den. Jeg siger: at han taler om den Helligaand, ikke saa meget som een Person i Guddommen, som om en Kraft at bevirke det Gode.

1. Ordene i hans Prædiken, som jeg grunder det paa, ere Side 30 disse: „Ce troisiéme principe de la croyance on des engagements du Chré-

Chrétien, qui se prend quelquefois dans le sens de Personne ou d'Etre subsistant, comme étant la Divinité elle-même sous un certain aspect, le *Saint-Esprit* s'entend ici plutôt de notre régénération interieure qui ici est attribúee et à laquelle aussi, par son action sur nos ames, il coopére avec nous; ou autrement, de fruits de sainteté, des vertus, dont le Dieu troisfois saint, de qui procède toute grâce excellente, est le premier auteur. Videre siger han: ce Saint-Esprit invoqué sur nos têtes, ce sont les sentiments, les habitudes, les gouts que le nouveau Disciple, pour faire honneur à l'Evangile et pour justifier son initiation, s'engage á revetir; c'est cette manière de penser noble, généreuse, magnanime, cette sage retenue dans les diverses épreuves, cet amour ardent de la verité et de la vertu, ce zèle pour la gloire de Dieu et le bonheur des hommes, ce sont ces vues élevées, cet héroisme de l'âme, ces affections tout célestes, qui devraient distinguer tous ceux que l'Eternel a apelés par son Fils, des ténêbres a sa merveilleuse lumière;

Og bedre hen siger han: C'est donc ici, m. fr. un serment prêté à l'observation des régles évangeliques, à la Vertu; une profession solemnelle d'attachement constant à tout ce qui est juste, à tout ce qui est honête, à tout ce qui est pur, à tout ce qui est louable. Phil. IV, 8.

Det

Det er dette Sted i Texten, som har bevæget mig til at fatte mig saa kort, og sige: at Herr Forfatteren holder den Helligaand for en Kraft til at bevirke det Gode. Jeg formoder, at alt det Gode, som vi kunne tænke og giøre, har ingen anden Drivefieder end den Helligaand. Og den Citation af Philippus opregner Ting, som, uden Tvivl, bør forstaaes under det Gode; dette Udtryk siger jo det samme som la Vertù, som cette manière noble, généureuse, magnanime o. s. v. Alt hvad et Menneske, og især en Christen er pligtig at giøre, det kalder man kort og fyndigt: det Gode. Under den Kraft, som driver ethvert Menneske dertil, forstod jeg den Helligaand.

Nu følger af sig selv, at der er Talen om de tre Personer i Guddommen; følgeligen er det klart, at denne Kraft til at bevirke det Gode, maa være guddommelig; en Kraft, som udgaaer fra Gud.

Jeg har altsaa troet, ligesom jeg troer endnu, at Forfatteren har havt den Mening, som jeg har anført. Man seer af de anførte Steder, at det var umueligt for mig, og maaskee ogsaa ville været for vidtløftigt, at udtrykke hans Mening kortere og fyndigere, da jeg ellers maatte udskrevet meget, meget mere, end jeg nu har giort. Sandeligen, den lærde Forfatter forklarer den Helligaand paa saa mange Maader, beviser det med saa mange Skriftsteder, som dog alle sige det samme med andre Ord, at man, reent ud at sige, bliver en Smule raadvild, hvorledes man skal faae alt dette i eet Begreb. Da det

altsaa var naturligviis overladt til mig selv, saa fattede jeg det gandske kort i den ovenmeldte Definition.

Da vi Lutheraner selv bede den Helligaand om, at han vil forlene os den Kraft til det Gode; enten han nu er en virkelig Person, eller, efter Forfatterens Mening, en guddommelig Kraft, eller hvad det kaldes kan; saa har jeg ikke sagt mere, end hvad sandt er. Hvad Christi Person angaaer, og det øvrige, det har jeg ikke fundet for godt at indlade mig nøiere i. Jeg vil allene sige dette: at det ikke skal være mig, som rører ved saa delicate Punkter i Religionen, som vel muligt disse ere.

Hvad den Høflighed angaaer, som Herr Forfatteren behager at finde min Anmeldelse skreven med; saa kan jeg ikke tie stille til denne Benævnelse. — At han ikke har talt i sin Prædiken anderledes end han burde; at han ikke har tilladt sig noget, end ikke det allermindste, som var den Sag, som han forklarede, uværdigt; det er en Sandhed, og at sige hvad sandt er, det er just ingen Høflighed. Høflighed er undertiden det, at sige hvad man ikke mener.

Johan Clemens Tode.

I November 1796.

Cantate
for en Sorgefest
i Anledning
af den afdøde Enkedronnings
Juliana Marias Død. *)

Af C. Pram.

Atter dybe Sukke lyde,
Glæden tier, Taarer flyde,
Folk! din Kongeslægt i Sorg du seer.
Føel og deel den elsktes Klage!
Femte Fred'riks ædle Mage,
Juliane, er ei meer.

*) Dette Stykke blev til, for at opføres i et Selskab her i Staden, hvis Musikdirection havde anmodet Forfatteren om at forskaffe noget passende, til at afsynges paa Sorgefesten i Anledning af Dronningens Død. Uforudseete Hindringer giorde imod samme Directions Ønske den bestemte Anvendelse deraf umuelig. Da imidlertid adskillige havde faaet at vide, at et af mig forfattet Cantate havde været bestemt til den Gang at gives, hvilke ikke ere underrettede om de Aarsager, der uden min eller nogen andens Brøde, hindrede dets Opførelse, saa har jeg troet, at jeg, for at forekomme vrange Domme, skyldte mig selv at lade det trykke, hvilket herved skeer, da Hr. Hofboghandler Poulsen fandtes villig til her at give det Plads; uagtet jeg villigen erkiender mig enig med dem, som maatte troe, at der, om det var blevet utrykt, intet havde været tabt for Læseren. Den Læser, som saa troer, beder jeg om Forladelse, for Spilden af det Par Blade, som herved efter deres Tykke unyttigen opfyldes. Forfatteren.

Ja femte Fred'riks. — ja den Fredegodes —
Spørg, Yngling, Manden, som end ei har glemt
Som aldrig glemme skal den gode Konge,
O spørg ham om, hvordan den Konge elskes,
Fra Elben op til Vardshuus,
I hver en Vraae, af Gamle og af Unge;
O nævn blot end hans Navn, og see
Endnu den Dag i Dag erkiendtlig Taare,
Uskrømtet, ved Erindringen fremlokket,
At glindse frem i sølvgraae Oldings Øie.
O blot for hans Skyld skulde ogsaa Hun,
Hans Juliane,
Sit Liv igiennem have været elsket
Af Dannerfolket, og dets Taarer rundet
Ved hendes Grav. At hun var Hans Udvalgte
Var dertil nok, thi derved troede det,
At Ham, den elskede, hun maatte ligne,
I Blidhed, i Godmodighed, i Lyst
Ved almeent Vel, i Fryd ved hver Mands Glæde,
Behag i Ynde, Vid og Kunst.
Og Hun Ham ligned',
Det troede trygt det hele Dannerfolk.

Ufortiente Æreminder
Skyller Tiden, Lethe, hen;
Ingen Tid din Roes forsvinder,
Dannerfolkets hulde Ven.

Naar erkiendtligt Nordens Sønner
Græde ved din Mages Lig,
Ved dets Sorg endnu det skiønner,
Elskte Frederik, paa dig.

O saa han elsket var af Dannerfolket;
O saa var' Nordens gode Fyrster altid
Af skiønsomt Folk, — og altid saa det vorde.

Dog ei var Juliane blot for Hans Skyld
Det Folk, som elsked' Ham, til Døden kiær.

Af Frederik den Godes Hierte valgt
Hun kiendtes Valget værd — I sin Tid Hun
Med Ham nød Dannerfolkets fulde Ømhed. —
Gud kaldte Ham fra disse Rigers Trone,
Bød nye Tider, verlende at løse
Hinanden af — til Nordens Held — Thi Held os!
Alt blev os Held, Alt fremgaaer til det Bedre,
Og Hun — dog tys — jeg hører Fremtids Stemme;
„Mig, lyder den, som ene kan, deter,
„Der dømme skal om Julianes Værd."

Velan, mistænkte Lovsang, tie. —
Den sanddru Fremtid overladt — o derfor
Ei glemt — skal Hendes Minde engang fremstaae,
Belyst af Sandheds klare Dag — uslører
I eget Lys — da lyde Harpens Toner.

Held

Held dem, som Purpuret beklæder:
Afvende Sorg, udbrede Glæder,
Tildele Gode, Godes Løn,
O Pligt! o Lod — hvor stor, hvor skiøn!
Dog ak — fra Vuggen af de trylles
Af Smiggers Koglekunst — de hylles
I Virakskyer ind, hvor de
Usecte selv kun Blendværk see.
Ei nok de bag de Skyer leve,
Men selv paa deres Grav de svæve,
Til engang Tiden, Sandheds Ven,
Maaskee tilsidst dem spreder hen.
Held hvo ei ved hin Koglen blændes,
Endog om deres Daad ei kiendes,
Ja var den miskiendt, stor og skiøn;
Slig Daad er selv sin beste Løn.

Men Julianes Daad er ikke ukiendt,
O nei — end mindre miskiendt; kun ei moden
Endnu for Skjaldens Quad, til da at skiælnes
Fra Kakodaimon Smiggers Hverdags-Lovsang.
Den Priis, som sømmer den henfarne Dronning
Og ædle Borgere af Dannerstaten,
End tolke Høitidssang ei den.
Den yde vi, i Stilhed, ved
At overtænke hendes Liv, hvad Hun
For femte Fred'rik var;

Hvor-

Hvorledes, som vi vide, Hun anvendte
Til fyrstelig Velgiørenhed sin Evne,
Forlindret, afhialp Armods Kummer,
Giorde Godt; —
Den yde vi,
Naar vi i Stilhed overtænke det,
Hvad Kunst og Vidskab skylde hendes Søn,
Ham, Fredegodes Søn og Navne;
Hvor meget heraf vel vi skylde Hende,
Som dannede hans Barm i tidlig Alder,
Og planted' der det Frøe, som nu bær Frugter. —
Held os, Navnkundighed og Priis hun ikke
Sig vandt ved Daad, som glimrer, kaldes stor,
Men koster Blod og Taarer. —
Held os! vor Kongeslægt slig Hæder afskyer.

Høit lyder, vidt og bredt om Jorden,
Dens Navn, hvis Bud var Krigens Torden,
Omstyrtning, Rasen, Brand og Mord;
Og den, hvis Skarer heldigst stræbe
Til Fortrin i den Kunst at dræbe,
Den nævner rædsom Lovsang stor.
Ak, skal Jorden aldrig lære,
At der ei kan vindes Ære,
Ved at ødelægge den!
Men at Lov og Priis tilhører,

Ei

Ei dens Skræk, men dens Velgiører,
Retfærds, Godheds, Viisdoms Ven!

Den Retfærds Tid — o den skal ogsaa komme,
Som hæver Hædersdaad sin Ret til Priis;
Men ikkun Hædersdaad! — Den Samtids Lovsang,
Saa tidt misbrugt, hvad Værd har den, hvad Hæder!
Nei — see med Sandheds Fakkel i sin Haand
Fremgaaer Historiens Camene. Agtsom
I hendes Ruller hun har samlet, ordnet
Og veiet paa Retfærdighedens Vægtskaal
Hver vigtig Daad af Julianas Dage. —
Det vorder Hendes Minde. Det skal bygges
Ei nu — ei snart — men glemmes skal det ikke,
Og opbygt skal det staae — og trodse Tiden.

Os samled her en kiær ærbødig Pligt —
Ei Smigger — Deel i Kongeslægtens Sorg,
Hengivenhed for denne Slægt, og Dig,
Og Følelser af Tak, o Juliane,
Erkiendtlig Tak til Dig, for alt det Gode,
Vi alle saae udstrømme fra Din Haand;
Og saa for Glæden, den du engang gav
Den gode Frederik. Hans Minde Tiden
Til umistænkte Priis alt modnet har

Dit

Dit modnes skal — og da, som Hans, det hisset
Dig end blandt Himlens Glæder vorde Fryd.

Naar fra hine Egnes Glæder
Du til Støvet skuer ned,
Dannerrigets Held og Hæder
Dig forøge selv de Glæder,
I en salig Evighed.

Nordens Folk du da skal finde
Skatte, som det bør, dit Navn,
Og opreise Dig det Minde
Som Du vidste her at vinde,
Ved at ville Held og Gavn.

Litteratur.

139. Archiv for Statistik, Politik og Huusholdningsvidenskaber, 6, 7 og 8 Hefte, (hvormed 1ste Bind sluttes.) 8. fra Pag. 409-586.
Sammes 9, 10 og 11 Hefte fra Pag. 1-224.

Man finder i Iris og Hebe for Januar d. A. en meget fordeelagtig Dom over nærværende Archivs tidligere Hefter, og vi kan ikke andet, end igjentage den samme Dom i Henseende til nærværende.

Her findes mange vigtige Efterretninger f. Ex. 7 H. Om de norske Fogde Embeders Forretninger; — Om de offentlige Regnskaber — Om Auktionsvæsenet i Danmark og Norge. 9 H. Om Lehnsmænd i Norge. 11 H. Om Vaisenhuset i Tronhjem. o. s.

140.

140. Børneglæder, eller Skole-Underviisning i Samtaler. Første Binds første Hefte, af det Tydske ved P. N. Nyegaard. 8. 152 S.

Her findes syv Samtaler, imellem en Skolemester og hans Børn. Enhver begynder med en bibelsk Historie, som fortælles paa en for Ungdommen gandske passende Maade; og derefter afverles, snart med en Fabel, snart med smaa Historier, nu med et eller andet af Naturhistorien og nu med Jordbeskrivelsen.

Theatret

aabnedes den 5te September med Hr. Prof. Todes Søe-Officerer og Daphnis og Florissa, et nyt Divertissement med Pantomime af Hr. Bournonville. — Den 6te blev første Gang opført: Den skarpe Kniv kan let faae Skaar, af Iffland; den 16de, det tyvende Aars Ægteskab, en nye original Comoedie i een Akt. — Fra 11te Octbr. til 16 Novbr. var Theatret lukket, formedelst hendes Majestæts Enkedronningens Dødsfald, og aabnedes da paa nye med Advokaterne, et nyt Skuespil af Iffland. — Mad. Martin, Hr. Rungsted og Hr. Scharling have continueret deres Debut. — Tirsdagen d. 22de opførtes første Gang det nye Syngespil, Hemmeligheden, en Omarbeidelse af Hr. Thoroup, og Onsdagen d. 23 Novbr. blev Dyveke givet til Fordeel for Skuespillerinden Madame Dahlén.

Iris og Hebe.

En Fortsættelse af Maanedskriftet Iris.

December 1796.

Philosophisk-statistiske Bemærkninger om Frihed i Nærings-Veie.

Saa vidst som det er, at Mennesket i Naturens Stand har levet i saa lykkelig en Forfatning, at vi forgieves vil giennemsøge Aartusendes Historie, for at finde dens Lige, saa vidst er det og, at ikkun den Stat kan opnaae den muligste Fuldkommenhed, og at Menneskene kuns kan opnaae den muligste Lyksalighed i den Stat, hvis Forfatning befæstes paa Naturens urokkelige Grundvold, og at altsaa enhver Constitution bør bestemmes efter de Regler, som ere almeengieldende i Naturens Rige, jo nærmere man kommer disse, jo fuldkomnere bliver enhver Stats Forfatning, jo lykkeligere ethver enkelt Individuum deri, og derimod jo mere man affierner sig fra hine Regler, jo ufuldkomnere bliver Statsforfatningen, jo mindre lykkelige blive Stats-Borgerne.

Held derfor Jorden og Jordens Beboere! dersom Naturens Stand stedse var det Ideal, som

Stater og Staters Regieringer bestandig stræbte at danne sig efter, og, saavidt Muligheden tillader det, at nærme sig til.

I Naturens Stand finde vi ingen Indskrænkninger, enhver øver i den sine medfødte Rettigheder, og kiender i disses Udøvelse ingen anden Tvang eller Indskrænkning, end den som Vold og Overmagt paaligger ham, han søger sin Underholdning paa hvad Maade han bedst kan, ifølge sine naturlige Evner og Færdigheder, uden at forhindres deri af andet, end af den Stærkeres Ret; jo mere denne tager til, jo mere tager den naturlige Frihed af; jo mægtigere hiin bliver, desto svagere bliver denne, og naaer eengang hiin en Fasthed, som grunder sig paa Stats-Indretninger, saa drager denne sit sidste Suk, og opgiver sin Aand.

Dette følte Menneskene tidlig, og derfor udtænkte de ogsaa, skiøndt endnu vaklende i Barndommens usikkre Trin, Midler til at forebygge den oprindelige medfødte Friheds og Lyksaligheds sikkre Undergang. Flere forenede sig, for ved fælles Hielp at betrygge sig sine naturlige Rettigheder, og deres Udøvelse.

Den eneste Grund altsaa, som Stater og Riger skylde deres Opkomst og Tilværelse, er Bestræbelsen efter at modsætte sig den Tvang og Overmagt, som vil hindre Menneskene i at øve Naturens medfødte Rettigheder.

O hører dette I Jordens Mægtige, I Fyrster og Regentere, som sidde paa Thronerne! hører det, og betænker, hvor vigtige og grundede Fordringer Menneskene have paa Eders Retfærdighed; for at beskierme sig mod den Stærkeres Ret, mod Vold og Overmagt. udvalgde de Eder, og overdrog til Eder Magten, for at haandhæve og hævde, og ikke for at røve eller træde under Fødderne de naturlige Rettigheder, der ere dem givne af alle Rettigheders første Udspring, af Naturen selv. Betænker! at man kun kan kalde den Regiering retfærdig, som kræver de færreste Indskrænkninger i disse Rettigheders Udøvelse; betænker, at Statens Fuldkommenhed og Borgernes Lyksalighed staaer eller falder med denne Retfærdigheds Tilvæxt eller Aftagelse.

Det første Resultat, som synes at kunde uddrages heraf, er derfor vist nok dette: At i den Stat, hvor Regieringen vil med Alvorlighed stræbe efter at udøve Retfærdighed i den Grad, hvortil den i Følge dens Oprindelse er forpligtet, bør det ved de tydeligste og bestemteste Love tillades enhver Borger, uden Undtagelse, at ernære sig ved hvilken Haandtering, en eller flere, han vil eller kan; thi saalænge der ikke i en Stat hersker almindelig og uindskrænket Frihed i Næringsveie og Haandteringer, saalænge skal Regieringen heller aldrig kunde undgaae at høre Klager over Monopolier, udelukkende og andre fornærmende Privilegier, og sligt, som alt ere Mangler, der

hæves i den Stat, der sætter sin Ære i Retfærdigheds Udøvelse, og sand Borger-Lyksaligheds Fremme og Udbredelse.

Maaskee vil man indvende mig, denne Ting er alt for mange og store Vanskeligheder underkastet, og endda vilde det være usikkert, om den ogsaa medbragte den Nytte, som man lover sig af den.

Men jeg frygter ikke denne svage Indvending, alt længe har jeg hørt dens hæse Raab imøde, den er gammel og forslidt og lader sig ligesaa let giendrive som fremsætte. Hvad Vanskeligheden angaaer, da lader os raadspørge Erfaring og Historie, hvilken gavnlig eller almeennyttig Forandring er nogensinde drevet igiennem uden Modsigelser, Indvendinger eller Vanskeligheder, og vi skulde overbevises om, at alle disse, endog understøttede af Egennytten, og udrustede med dens kraftigste Vaaben, have ikke formaaet at hindre eller tilintetgiøre slig en gavnlig Forandrings Istandbringelse eller Fuldførelse, naar den ægte Patriotisme med Klogskab, moedent Overlæg, Mod og Standhaftighed har foresat sig at fremdrive den. Formaaede for Ex. geistlig Bedragerie eller verdslig Vold at tilintetgiøre Luthers Reformation, seirede han ikke trods aabenbar Magt og hemmelig List, og saaledes finde vi overalt, at saadanne Forandringer vel for Øieblikke kan synes umuelige, men er det aldrig, naar de angribes fra den rette Side. Og mon de Vanskeligheder,

som

som vilde møde ved at fastsætte en almindelig Frihed i Næringsveie ere uovervindelige? For fuldkomment at indsee Tingene, betragte vi, hvilke Næringsveie, der i Staden ere de almindeligste. Jeg mener, de kan henføres til følgende trende Hovedklasser, Handelsstanden, Haandværksstanden og Bondestanden, til disse henfører jeg alle Næringsveiene i Staten; thi Embedsstanden staaer i ingen Forbindelse med nogen af disse anførte fra denne Side betragtet, thi Embedsmændene antages af Staten, og for at bestyre Statens Anliggender, lønnes de af det Offentlige.

Nu spørges: tillader en Stats sande Vel og Fulkommenhed, at Handelsstanden blev aabnet for alle, saaledes, at ingen Indskrænkninger udelukkede nogle derfra, som ved den vilde søge deres Levebrød?

Jeg troer, jeg tør svare: Nei; thi kun dette er en absolut Nødvendighed, at enhver Statsborger maa yde en efter sin Evne proportioneret Afgivt aarlig til Staten, thi Statsbestyrelsen, Embedsmænds Lønning, staaende Hæres (saalænge de skal være til) Underholdning, Flaaders Udrustning ꝛc. fordre en Fond, som kun kan vedligeholdes ved de Contributioner, enhver efter sin Næringsvei bør erlægge; og naar denne Nødvendighed fyldestgiøres, saa mener jeg, der ere ingen Indskrænkninger nødvendige ved Handelsstanden. Hvortil f. Ex. den Indskrænkning, som Laugene medfører i denne Stand, skulde Han-

 dels-

delslaug vel være mere nødvendige i en Hovedstad end i de mindre Steder, og i Tilfælde, at de ere nødvendige, hvi overtræder man da denne Nødvendighed ved at tillade Storhandlere at hæve sig over Laugs Artikler og Laugs Tvang; fra en af Siderne maa heri altsaa være en Urigtighed. Mig synes, at naar de Penge ere mine egne, eller af mig erhvervede ved Laan eller sligt, for hvilke jeg handler, saa maatte jeg, i Følge mine naturlige Rettigheder, have Lov til, ligesaa vel at kiøbe Hør og Hamp for dem, som Rosiner og Mandler: fremdeles synes mig, at jeg maatte have Ret til, at drive flere end et Slags Handel med dem, naar jeg kun efter de mere udvidede eller indskrænkede Handelsdele ydede til Staten forholdsmæssigt. Har jeg derfor, i Følge mine naturlige Rettigheder, Lov til at anvende mine Ejendomme, som jeg selv vil, og jeg ved at indtræde i borgerlig Statsforfatning, kun har paataget mig saa megen Indskrænkning, som var uundgiængelig nødvendig for Staten, det er: for mig, og de med mig i borgerlig Samfund værende Individuers fælles Vel, og dette Vel kan bestaae dermed, at jeg anvender mine Penge som jeg vil, handler smaat eller stort, alt som jeg lyster, naar jeg blot, i Forhold til de Fordele, jeg trækker af Staten, yder mine Afgivter proportionaliter, saa mener jeg, at det var unødvendigt ved Laug eller slige Indskrænkninger, der strider mod mine naturlige Rettigheder, overskrider den

Tvang,

Tvang, jeg har underkastet mig som Statsborger, at lægge Hindringer i Veien for Industrier; thi det er jo indlysende, at hvad der gielder om mig, gielder om ethvert andet Individ i Staten, naar vi altsaa have lige Rettigheder, saa vil det komme an paa, hvo der bruger dem rettest, omstændeligst og meest politisk, han vil naturligviis høste de største Fordele af dem, og ingen Statsborger har saa i denne Henseende noget at klage over, thi det kommer an paa ham selv, om han vil bruge sine naturlige og af Staten hævdede Rettigheder paa en rigtig, anstændig og patriotisk Maade, og saaledes høste lige Fordeel med enhver anden Statsborger. Og da troer jeg først Handelstanden vilde blive en Næringsgreen, som aabnede Levebrød for en talrig Deel Statsborgere: thi da udfordredes der kun Forstand, og en meget liden Capital for at begynde en Handel med, efterdi der da kunde tages lidt af enhver Artikel, og solgtes da ikke det eene, saa solgtes dog formodentlig det andet, og paa den Maade kunde en Begynder allersikkerst komme i Vei, hvilket ofte er suurt og vanskeligt, naar han er bunden til visse Artikler, og end vandtes herved den betydelige Fordeel, at et ungt Menneske ikke behøvede at spilde sin bedste Alder ved at staae en 6 eller 7 Aar i en Boutik, for at lære en enkelt Handelsdeel, en Ting, som er Aarsag i, at de fleste af denne Stand ere Folk, som for det meste ere blottede for al muelig Cultur, som netop ikke hører til det ænge Fag, de have

opofret sig til, og det Øieblik dette glipper, ere aldeles uskikkede til at tage fat paa noget andet, og ender desaarsag ofte det Liv, som begyndte i Fryd, med skrækkelig Elendighed.

Ligesaavist troer jeg ogsaa, at Statens sande Interesse tillader Frihed og alle Indskrænkningers Ophævelse i Haandværksstanden.

Her finder naturligviis det samme Sted, som gielder om Handelsstanden, nemlig, at enhver, som ved at drive et Haandværk vil søge sit Levebrød, maa yde forholdsmessigt til Staten, og naar han gior dette, er det heller ikke let at indsee, at der ere flere Indskrænkninger nodvendige; thi hvad Nytte giore Laugene, da man vel neppe kan kalde dette nyttigt, at en Dreng for at staae i Lære skal spilde 7 a 8 Aar, da han kan lære Haandværket paa et eller hoit tre Aar, ligesaa lidet som det er nyttigt, at de forsømmer at lære alt hvad der ikke høre til den Profession de har givet dem i, og naar de blive Svende, anføres paa Kroer og Laugshuse, der ikke sielden drager Liderlighed efter sig, og fordærver saare let den Moralitet, der ikke er befæstet paa Oplysning og Cultur. At Haandværkerne skulde tabe saameget ved Laugenes Ophævelse, at alt Haandarbeide skulde da blive Fuskerie, mener jeg er en meget taabelig Indvending, og behøver vel ingen anden Giendrivelse end denne, at Fuskeren sultede og leed Mangel, medens den duelige og ferme fik Afsætning, og den Fortieneste der lønnede hans Flid

og

og Duelighed: vist nok vilde da Egennytten, denne mægtige Drivefieder til Vindskibelighed anspore ham, og skynde ham til for sin egen Fordeels Skyld at drive sit Haandværk til Fuldkommenhed.

Ikke heller ved Haandværkerne vilde jeg troe, det var nødvendigt at formene nogen at drive mere end et, deels er det ubilligt, naar man vil see hen til Menneskets naturlige Rettigheder, hvoriblandt den at skaffe sig sit Ophold paa hvad Maade han i Følge sine Færdigheder kan uden Fornærmelse for andre, sikkert er en af de, han ikke har opoffret, ved at træde i borgerlig Samfund; og Fornærmelse for andre kunde dette jo aldrig blive, naar alle uden Undtagelse havde denne Rettighed; deels vilde jo naturligviis Omstændighederne giøre det umueligt for en enkelt at drive saamange, at han derved tog Brødet af Munden paa de andre (som man pleier at sige), thi enhver anden havde jo lige Fordele med ham, og kunde jo ved lige Flid og Arbeidsomhed erhverve sig det samme, som han, saalænge ingen Monopolier eller Privilegier gav en Fordeel for en anden, disse ere især de skrækkelige Svælg, som opsluge det Brød, enhver Fædrenelands Borger med lige Arbeidsomhed har lige Fordring paa, disse ere de uoverstigelige Dæmninger, som standse Stats Vindskibelighed, disse ere de Vaaben, som hist fremrækkede i en ædel, her i en uædel Hensigt, ere brugte til at undergrave Virksomhed, Arbeid-

somhed og Borgerflid, disse ere de naturlige Rettigheders farligste Fiender, og sikkreste Banemænd. Beundringsværdige og kloge synes mig hine forbigangne Tider, da man lod enhver lære et Haandværk, for derved at være i Stand til at fortiene sig det daglige Brød, naar ingen høiere Virkekreds, hvortil han havde opofret sig, vilde skienke ham det, efterat have lært dette, gav han sig ikke destomindre til dette eller hiint Fag, hvortil han følte sig skikket, og han var befriet for den ydmygende Skiebne at krybe for at erhverve sig Udkomme, og stedse sikker paa, ikke at udsættes for den Mangel, der saa saare ofte, skiønt urigtig, bruges til at undskylde Menneske Værdighedens Fornedrelse.

End staaer tilbage at undersøge, hvorvidt Statens Interesse byder, at der skal nødvendig være Indskrænkninger i Bonde- eller Agerdyrkerstanden.

At der i den ere mange Indskrænkninger, behøver vel intet Beviis, med mindre man vilde nægte, at det er en Indskrænkning, ikke at kunde give sig i Bondestanden uden med det samme at give sig i Soldaterstanden, med mindre man vilde nægte, at det er en Indskrænkning, afvigende fra de naturlige Rettigheder, i Bondestanden at være bundne til Hoverie, og mange flere, som enhvers egen Erfaring sikkert dispenserer mig fra at opregne. Jeg mener, at ogsaa her er blot dette nødvendigt, at Agerbrugerne yder forholdsmæssigt til Staten, hvi skal han allene være forpligtet til at giøre Herremanden Hoverie, hvi bestemmer man ikke alle hans Byrder i Pengeafgivter, saa er hans

Skiebne

Skiebne lige med hele Staten, og saa skulde Bondestanden ikke længer udgiøre den Classe af Borgere, som man havde Grund til at benævne: den uoplyste Almue; med værdig Selvfølelse skulde den, befriet fra tunge og nedbøiende Baand og Byrder, hæve sig, og arbeide sig frem af det Barbarie, den, endog midt i de oplysteste Lande, ligger nedgravet i, og Statens sande Styrke og indvortes Rigdom og Velstand skulde voxe med hvert et Fremskridt i Cultur, denne vigtige Borgerklasse giorde. Hvorfra hine Indskrænkninger for denne Stand, have de sin Grund i Vilkaarlighed, eller Uvilkaarlighed, i rigtig eller misbrugt Magts Anvendelse, naar vi gaae tilbage til de første Tider, da deres Anvendelse maa søges? med lige Rettigheder fremtraadde vi alle af Naturens moderlige Skiød, og med lige Rettigheder traadte vi alle ind i borgerlig Sælskab, og ved lige rigtig Anvendelse af dem bør vi heller aldrig savne dem, det ikke stod i vor frie Magt at overdrage.

Saaledes mener jeg da, at det deels i Følge de oprindelige naturlige Rettigheder, som Mennesket haver, og som han hverken har bortgivet eller kundet bortgive, ved at blive Borger i en Stat, deels ogsaa med Hensyn paa Statens sande Interesse, var ligesaa billigt, som gavnligt, at hæve de Indskrænkninger, der nu synes at overtræde den Ret, Mennesket af Naturen har til at søge sin Underholdning, paa hvad Maade han bedst kan, uden andres Fornærmelse — og at aabne den muligste Frihed i Næringsveie. Paa

Paa flere Steder, for ikke at sige, næsten overalt i Europa har uphilosophisk Politik, og fremfor alt andet Adel, Rigdom og Mægtighed, vidst at lægge Lænker paa Nærings-Veiene, vidst at giore vilkaarlige Indskrænkninger i disses Nydelse og Udøvelse, som fremviser kun et svagt Gienskin, eller snarere en næsten aldeles forsvundet Skygge af de naturlige Rettigheder, ifølge hvilke Adgangen til Næringsveie akkurat burde staae lige aaben for alle. O! skulde ikke den Tid komme, da hævdede Misbrug, usurperede Forretter, skadelige Indskrænkninger, udelukkende og nogle fornærmende Monopolier og Privilegier forsvandt fra den velindrettede Stat, og derimod oprindelig naturlig Frihed og Adgang til medfødte Rettigheder atter traadde frem og bleve herskende i oplyste og til Forædling stigende Stater!!!

Saa mange Forslag fremføres og iværksættes; stundum med svære og trykkende Udgivter og Bekostninger, og medbringe endda meget ofte ikke den Nytte, eller stifte det Gavn, man lovede sig af dem, hvi skulde man da ikke turde forsøge at iværksætte sligt et Forslag, som deels grunder sig saa unegtelig paa enhver Stats Borgers naturlige Rettigheder, og deels har saa megen Sandsynlighed for, at det vilde bevirke almeen Gavn, udbrede almeen Held og Velstand, fremme almeen Flid, Arbeidsomhed og Vindskibelighed, og deels allerede er anpriist af saa mange værdige og patriotiske Forfattere?

O,

O! at dog den lykkelige Tids Punkt eengang maatte indtræffe, da man, ikke mistroist mod veltænkende og redelig sindede Borgeres offentlig yttrede Stemme, betiente sig af de Vink, som gives til denne eller hiin nyttige Forandring, til denne eller hiin Mangels Afhielpning, til dette eller hiint Forslags Udførelse! da skulde Presse-Friheden ikke længere forbandes, eller ønskes ophævet og tilintetgiort; Staternes oplyste og kyndige Mænd skulde offre deres Fædreneland Produkterne af deres møisomme Flid, og Resultaterne af deres videnskabelige Grandskninger, med Iver skulde de arbeide for Landsmænds Held og Lyksalighed, med Varme skulde de fremsætte Frugterne af de Kundskaber de ved natlige Lampers svage Skin havde indsamlet, medens ligegyldige og uvirksomme Vellystlinger havde søgt epicuræisk Lyksalighed ved spækkede Borde og fyldte Pokaler; og deres nyttede Advarsler og anvendte Oplysning skulde tilintetgiøre egoistiske Niddingers skiendige Planer, og fremhielpe ethvert Anliggende, som befæstede Landets sande Interesse, og Massen af det meget overveiende Gode, som deres Pen frembragte, skulde være meer end tilstrækkelig til at stoppe Munden paa de usle Uværdige, som skielve for Lysets klare, og Kundskab og Held udbredende Straaler, og desaarsag afskye Publicitet og Pressefrihed, som deres værste Fiende; Regentere skulde indsee deres Værd, og skatte dem høit, og Brødre skulde velsigne dem for deres Daad, og

hædre dem som deres Velgiørere, og giemme deres Minde i taknemmelig Erindring, da naar de alt vare opløste, og deres Støv adsplittet!

Den danske Borger er det ikke formeent, giennem Fiern-Glasset at see ud i hine tryllende Tider, Christian, nu paa Thronen, og Friderik eengang efter ham, føele, og vilde stedse føele, hvor grundede Fordringer Danmark og Norges Borgere havepaa deres virksomste Iver for Almeen-Vels Fremme, for Borger-Lyksaligheds Udbredelse, de vil nytte Tidens og Erfaringens kostbare Lærdomme, og foragte de Uværdige, der drevne enten af skiendig Bevisthedsl Frygt og Engstelser, eller af blot Egennyttes lumske Bevæggrunde, vilde giøre dem mistroiske mod den offentlige Stemme; med sand Alvorlighed vilde de betragte og overveie ethvert Forslag, som fremsattes til Statens Tarv, og de vilde understøtte det kraftig, saa ofte det var nyttigt og gavnligt, trods usle Hofkrybs snedige Kabaler, og de vilde giøre det af Overbeviisning om, at det var deres Pligt, at arbeide utrættelig for det Land, der værdigede dem, at udkaare dem til Magthavere og Bestyrere over deres fælleds Anliggender og fælleds Interesse. Opmuntret ved Tanken herom, fremsatte ogsaa jeg mine Meninger og Bemærkninger over et Stats Anliggende, som jeg med Vished troer jeg tør paastaae, har, og nødvendig maae have megen Interesse, megen Indflydelse paa Vindskibeligheds og Velstands almene Udbredelse, om Frihed i

Næ-

Næringsveie. I Følge de naturlige Rettigheder have vi alle Fordring derpaa, den Sætning mener jeg staaer uomstødelig, og Spørgsmaalet kan altsaa kun blive, fordrer Statens Interesse, at disse naturlige Rettigheder i borgerlig Samfund skal hæves eller indskrænkes, og jeg mener, om ikke paa det fuldkomneste, saa dog i en Slags Tydelighed at have viist det modsatte, og jeg skulde glæde mig, om jeg ved mine Bemærkninger kunde fremkalde en stærkere end jeg, til fuldkommen at løse Problemet.

***s.

Om Skriftet:
Malthe Conrad Bruun,
for første Gang
actioneret ved Videnskabernes Domstol,
til
hans meer, end videnskabelige Venners Forfærdelse.

Kjøbenhavn, trykt hos C. F. Holm, 1796.

Der gives, desværre, ofte Lejlighed til Sindskrænkelse for den, som elsker sit Lands Literatur, og med Opmærksomhed seer det meeste, som udgaaer af Presserne. Ikke nok, at de videnskabelige Verker ere faa; ikke nok, at en Mængde

umod-

umodne smaa Afhandlinger næsten udgjøre det Væsentlige af Dagens Literatur: dette Onde torde være uadskilieligen forenet med det Gode, hvilket de mange periodiske Skrivter og Blade, i Hensyn til Oplysning og gavnlige Ideers Omløb, medføre. Ikke nok, at højst ubetydelige Lejlighedsviser, Navnedagsvers o. d. l. høres fra vore fleste, endog de meest yndede, Digteres Læber, og at disse sande Smaating røve dem den Tid, og optage de Timer, der kunde anvendes paa Arbejder, hvilke befæstede deres Laurbærkrands: saalænge virkelige Digtere staae i Forbindelse med andre Mennesker, og tee sig føjelige mod disses imellemstunder heel underlige Forventninger eller Krav, ville de nu og da frembringe ganske maadelige Lejligheds-Stykker; og saalænge Boghandel ligesaavel kan vinde ved Navnet, der staaer under et Arbeide, som ved dets indvortes Værd, vil stedse saadanne Smaating, dem Digteren bestemte for Øjeblikkes Liv i en liden Kreds, komme til at see Lyset i hele Almeenhedens Paasyn. Og paa slette Vers af hierne- og hierteløse Versmagere vil det aldrig fattes, saa længe det er lettere, at tælle Stavelser og at rime, end at frembringe og ordne sunde Tanker, der kunne udholdes i ubunden Stiil. Ikke nok, at Navnet Kant skal hiemle sine snaksomme Paakaldere Ret til at falholde ufordøjede Sætninger og Kunstord som Viisdom, og til haanligen at nedskue paa Enhver, endog paa den classiske Videnskabsmand, der ej i Blinde

vil sværge paa den Lære, der har giort dem saa hovedsvimle. Vore tydske Naboer skal endnu have det værre af denne Omgangssyge, end vi, og et Epigram i Schillers sidste Musen-Almanak giver Pseudo-Kantianerne følgende Skudsmaal:

Ueber Kant und seine Ausleger.

„Wie doch ein einziger Reicher so viele Bettler in
Nahrung
„setzt! Wenn die Könige baun, haben die Kärner zu
thun."

Endeligen, ikke nok, at aldeles talentløse Mennesker, aldeles blottede for Kundskaber, aldeles øde for Kjærlighed til det Sande og Nyttige (ej at tale om Følelse for det Skjønne) lade elendige Flyveblade udhøkre: maaskee nagende Hunger fristede dem til at forgribe sig paa Pennen; deres prentede Haandarbeid er oftere skikket til at vække Medynk, end Vrede eller Foragt; deres Styverjagt, endog naar den øves med Ondskab og Nederdrægtighed, varer ikkun føje Timer, og den følgende Dag mindes de som en ubetydelig Drøm: den var i det Højeste kun til

„Skade
„for Pen og Blæk og for de skjønne rene Blade."

Men at Mænd af Genie i Ordets ædlere Forstand, Mænd med dyrket Forstand og mange Kundskaber kunne nedlade sig til, for Lidenskabs eller Forbindelses Skyld, at give Usandhed, Uanstændighed og Lumpenhed under Pressen; at det

sorteste Udslod af en sprængt Galde ej alene kan have Anstrøg af Videnskab, men endog forraade ualmindelig Lærdom — dette anseer jeg for den tungeste Krænkelse for Videnskabs og Lærdoms sande Venner, for den styggeste, uafviskeligste Plet paa en Literatur. Skal Videnskabsmanden i den hele læsende Verdens Paasyn tillade sig, hvad endog den mindst dannede Mand i et nogenlunde sædeligt Selskab vilde blues ved? Skal han give Videnskabshaanere den Sejer over sig, at han teede sig uskikkeligen? Mon ikke herved fremkommer den Foragt, den saa mangt et tomt Hoved viser mod Literaturen og den lærde Stand? Jeg troer neppe, Svarene paa disse Spørgsmaal kunne være tvivlsomme. Imidlertid see vi eet saadant videnskabeligt Misfoster efter det andet at fødes iblandt os; flere, end een ellers agtværdig og fortjent Mand har avlet slige; men neppe har noget været styggere, end det lille Skrivt, hvis Titel jeg ovenfor har afskrevet. At det røber Lærdom, er ustridigt; men lige saa ustridigen trøster jeg mig til at bevise, at det indeholder Usandhed, Uanstændighed og Lumpenhed.

Men førend jeg skrider til Beviserne for min Paastand, bør jeg først anmærke, hvad Hr. M. C. Bruuns nøje Omgangsvenner vide: at jeg ingenlunde hørte til disses Tal. Vel har jeg kjendt ham personligen i noget over fem Aar, men vi plejede ingen jevnlig Omgang; vi saaes stedse kun paa tredie Sted, paa to Gange nær,

da han har været paa mit Værelse, begge Gange i videnskabeligt Ærende. Vi kunde hverken ansees for Venner eller Fiender; thi at Bruun for en fire eller fem Aar siden stiklede paa nogle mine Vers, regnede jeg ham ikke til Onde. Han var den Gang meget ung, og det hørte nok paa samme Tid til den gode Tone i et Par Sælskaber her i Byen, at opholde sig over mig, for, om muligt, at nedtrykke mig: en Adfærd, hvilken Mænd, der siden have budt mig Vennehaand, en Tidlang tillode sig. Hvor let kunde da ikke den fyrige Yngling henrives af den Strøm, hvori han tildeels befandt sig? Endnu i Fjor ytrede vi undertiden høist ulige dramaturgiske Meninger; og jeg tør sige, at jeg ved denne Lejlighed behandlede ham med mere Agtelse, end han viste mod mig. Alt dette er ikke hidsat for at tale om mig selv, ej heller for at oprippe gamle Ubehageligheder, end mindre for at krænke Bruun. Det staaer allene her for at vise, at jeg ingen personlig Grund har til at optræde som hans Sagfører, og at man hos mig kan være befojet til at vente Uvartiskhed i Henseende til ham. Den samme tør man forudsætte hos mig i Henseende til Hr. Professor Jacob Baden. Med ham har jeg, saavidt mig er bevidst, Intet udstaaende. Manden har fleer, end een Gang, givet mig Prøve paa Velvillie og Agtelse; og jeg regner hans Opmuntring med iblandt de Ting, der have holdt mig opreist paa en temmeligt møjefuld Bane. Jeg kan muligt i

Eet og Andet have ulige Mening med ham, og have ytret den; men jeg bør ikke kunne formodes at ville Manden til Livs. Jeg kan altsaa i Hensyn paa Baden, saavelsom paa Bruun, siges at have adlydt den gamle Lov:

Nulli te facias nimis sodalem;

og Videnskaben selv vandt uden Tvivl, om denne Lov bestandigen fulgtes, og kunde følges; for selve Mennesket torde nok oftest derved det følgende Verses Forjettelse gaae i Opfyldelse:

Gaudebis minus, at minus dolebis.

Og mener jeg da, at burde ansees, som den, der ikke taler imod Baden, eller for Bruun, men for Sandhed og Anstændighed, der ligesaalidt bør krænkes ved Prent, som ved Læberne.

Ogsaa mod den anonyme Forfatter til det ovenbenævnte uværdige Skrivt bør jeg være retfærdig. Jeg tilstaaer ham ærligen, at han har viist sig som beføjet Commentator over Horats, og at han har vidst at trænge dybere, langt dybere ind i den romerske Digters Aand, end Bruun, efter det at slutte, som denne hidtil har leveret. Jeg tilstaaer ham fremdeles, at han har Ret paa de allerfleste Steder, hvor han har dadlet Bruuns Oversættelse, vel at forstaae, Ret fra Philologiens og Æsthetikens Side, om han endog stundom har givet alt for stort Væsen af

maculis, quas aut incuria fudit,
aut humana parum cavit natura.

Vi-

Videre tilstaaer jeg Prof. Badens sande Værd, mange og mangehaande Fortjenester af Videnskaberne, især af Latiens Sprogstudium, ja af selve Horats, endskiønt jeg ikke aldeles troer hans classiske Talenter til at oversætte en Digter fuldkomment beviiste; ej heller kalder jeg ham Nationens eneste Oversætter af Horats, undtagen at Forfatteren kræver en vis Mængde oversatte Oder eller Breve af en Oversætter, før han maa tiltage sig dette Navn. Det kan neppe være Forf. ubekiendt, at Luxdorph, Pram, Baggesen, Stockfleth, Rahbek, O. Wolff og Flere have givet os metriske, meer eller mindre frie, Oversættelser af horatsiske Stykker. Endeligen tilstaaer jeg det paaankede Skripts Forfatter, at Bruun udentvivl havde Ret i, at satyrisere saa frisk over Veteraneren, Badens Oversættelse; at alvorlig Critik vel har Ret til at udsætte Eet og Andet paa dennes Arbejd, naar det skeer grundigen, men at hans mange unegtelige Fortjenester bør kunne fritage ham for letsindige, Intet bevisende, Udfald. Men derfor billiger jeg ingenlunde den anonyme Forfatters Adfærd mod Bruun: den er over al Maade ubillig. Hans Skrivt er en Skamplet paa vor Literatur, og kan ej ansees uden Harme af Enhver, hvis Arbejder trykkes med dansk Bogtrykker-Sværte. Jeg troer dette uimodsigeligt, naar jeg faaer beviist, hvad jeg lovede: at det er pakfuldt af 1.) Usandhed, 2.) Uanstændighed og 3.) Lumpenhed.

1) Naar jeg taler om Usandhed, da være det langt fra, at jeg med denne haarde Benævnelse skulde belægge nogen videnskabelig Mening, om den endog var fremsat i nok saa afgjørende Udtryk, og nok saa stridende mod det, som jeg holder for Sandhed. Derfor berører jeg kun et Par Meninger, dem Forf. ytrer S. 10. Her er den første: „Barbarer var det som opfandt Rimet, „og Barbarer bruge det i Aaret 1796, for at „skjule deres Uformuenhed og Uvidenhed, som „i den mandige Prosa, der mangler dette barbariske Rangleværk, saa let røbes.“ At Rimet har givet Anledning til utallige slette Vers, er afgjort; men at derfor kun Barbarer bruge det — og det synes at ligge i Ordene — er usandt. Mon Voltaire og Ewald vare Barbarer? mon Metastasio og Wieland og Baggesen ere det? Vel tilstaaer jeg, at der gives en finere Velklang, der er fornemmelig for den Dannedes Øre, saa langt end de fleste nyere Sprog i denne Henseende ere under Grækernes og Romernes; men derfor er Rimet ikke barbarisk Rangleværk. Naar det ikke forleder Digteren til at forgribe sig paa Sprogets Natur eller sund Logik, og det bør det ingenlunde, saa forekommer det mig ej alene som en overvunden Vanskelighed mere, men og som en Vellyd mere; og bør vi ikke søge, at opnaae saa megen Vellyd, som muligt, naar vor nyere Sprogs Organisation forbyder os, saa tit og let, som de Gamle, at frembringe den

finere

finere Velklang? Hertil kommer endnu tvende Hindringer for god riimfri Versification i de Gamles Stavelsemaal: først Sprogenes Fattigdom paa fødte Spondæer (Ord-Spondæer), og dernæst den meget vaklende Qvantitæt, den saa saare mange Stavelser have. Disse to Hindringer torde i vort Sprog endnu være hyppigere, end i det tydske, skjønt især den sidste sjeldnere, end i det franske. Baden har uden tvivl ogsaa følt dette, da han i sin Prosodie raader baade til rimede og riimfrie Vers; og det havde han sikkerligen ikke gjort, om han havde anseet Riim for Barbarisme.

Paa samme Side forekommer endnu følgende urigtige Sætning: „Havde M. C. Bruun — „— været i Tide klog, saa havde han holdt sig fra „det rimede Vers, som det, hvori, efter alle „gode Æsthetikeres Omdømme, en oversat Horats desuden maa forulykkes.“ Jeg kommer atter her med Prof. Baden, som paa Prent med megen Varme har anpriist en rimet Oversættelse af Horats's Beatus ille, qui procul negotiis, hvilken Oversættelse findes i de skjønne Videnskabers Selskabs Skrivter. Det her omhandlede Stridsskrifts Forfatter, vil dog vel ikke røve Prof. Baden Navn af god Æsthetiker? Det maatte da hedde om ham, som Henrik siger om Gotfred i Holbergs lykkelige Skibbrud: „Det „er en forslagen Karl: han roser og kagstryger sin „Herre paa eengang.“

S. 15 og 16 dadles Bruun fordi han har brugt Ordet myg, det Forf. kalder obsolet. Jeg sætter, at det var obsolet, er det da ikke Digterens Pligt, at indføre obsolete Ord, naar de tillige ere udtryksfulde, naar de ej vække uædle Ideer, og naar den dannede Mængde kan forstaae dem? Det er jo en Vinding for Sproget, at eje fleer, end een Benævnelse af samme Begreb, ej at tale om, at to Ord høist sjeldent, om nogentid, ere aldeles eenstydige. At Bruun forresten har havt Uret i, at henføre procera til hedera er en anden Sag, og vedkommer ikke her mit Øjemed, som egentligen er, at paatale Forfatterens uværdige Opførsel mod Bruun, som Menneske, og ingenlunde at bestride hans allerede ovenfor tilstaaede Ret i det Meste, som Philolog og Æsthetiker.

S. 3 kalder han Bruun en uvidende halvgaaen Student og et maadeligt Hoved. Uvidende var Bruun ikke. Hans ikke faa trykte Arbejder forraade dog unegteligen mange, for hans Alder mange Kundskaber. Jeg tør forudsætte, at Forf. kjender hans fleste Arbejder, og behøver da ikke, at opregne dem. Ogsaa røbe de Skarpsindighed, Indbildningskraft og Herredømme over Sproget: Egenskaber, som ikke pleje at findes hos maadelige Hoveder. S. 11. kaldes Bruun Pasquillant. Satyre eller Persiflage er ikke Pasquil, og jeg indseer ikke rettere, end at Bruun kunde saggive Forfatteren for en saadan usand Benævnelse. S. 14 kaldes Bruun en

halv-

halvandetaarig Academicus: atter en ublue Usandhed. Jeg har kjendt Bruun som Student i fem Aar, og derover. Mindes jeg ret, kom han til Academiet 1790. S. 19 siges, at Bruun ikke forstaaer en Toddel af Latin. Skal dette efter almindelig Talebrug betyde, at Bruun slet ikke forstaaer Latin, da er dette igjen en aabenbar Usandhed; han har for leveret horatsiske Efterligninger i Samleren, og selv den omtvistede maadeligt oversatte Ode beviser min Paastand. Jeg erindrer ogsaa endnu, at Prof. Baden for omtrent et Par Aar siden sagde mig, at Bruun havde viist ham virgilianske Efterligninger, til hvis Fortsættelse han havde opmuntret ham. Dette vilde nok Professoren neppe have gjort, dersom han havde anseet Bruun for et maadeligt Hoved, eller troet ham aldeles ukyndig i Latin. Til slige Usandheder hører fremdeles, at Bruun S. 10 kaldes Poetaster; S. 12, 25 og 39 Stymper; S. 16 usel Poet; S. 18. Fusker, Skolepog; S. 22. Kludshoved; S. 20, 24 og 30 Sinke, og sidste Sted stor Sinke; S. 38 Dverg o. d. l. Men den forteste Usandhed staaer S. 25 og 26, hvor der siges, at Bruun i sine Cirkler er vant til at lee ved det Uveerlige, ved Matros-Witt igheder og egne Matros-Indfald. De, som ellers ikke lede Bruun vel, tilstode ham dog det, hvorfor han var yndet i Huse: Sædens Reenhed. Jeg har seet ham i

Mandfolke-Selskab, hvor han ikke behovede at paalægge sig nogen Tvang; men jeg var den nederdrægtigste Bagvasker, om jeg sagde, nogensinde at have hørt et i mindste Maade usømmeligt Ord af hans Læber. Han var bekjendt for Sædelighed lige indtil den Blyhed, som plejer at characterisere ufordærvet Ungdom. Jeg tør opfordre Enhver, som kjendte Bruun nøjere, end jeg, til at modbevise hvad jeg her har vidnet; og indtil dette er skeet, — fordrer jeg, at troes.

2) Det er vel allerede Videnskabsmanden uanstændigt, at besmitte sin Pen med Usandhed; men denne Forfatter, som paa 43 Sider har henskrevet saa mange Usandheder, har ogsaa tilladt sig andre Uanstændigheder, hvilkes Antal neppe ere stort færre. Uanstændigt er det, at inddrage uvedkommende Personer paa haanlig Maade, saasom Hr. Riegels og Hr. Speitstrup, de to Personer, hvilke langt mere ere Gjenstander for Medlidenhed, end Forhaanelse, og til hvilkes Benævnelse han endog S. 3. har laant den Enes Ogenavn af Gadedrengene. Uanstændigt er det, at stikle paa et vist Forsvarsskrivt, der blev nødvendigt for en hæderlig Mand ved den ondskabsfulde saakaldte Drøm, hvis Forfatter Hof- og Stadsretten idømte en rimeligviis „incommoderende Mulct.“ Uanstændigt er det, at behandle mindre Oversættelsesfejl endog med mere Strenghed, end de større fortjente. Uanstændigt er det, at bedømme en versificeret Oversættelse efter samme Regler, som en prosaisk; uanstændigt, ja, smag-

smagløst og uretfærdigt er det, at fordre samme Nøjagtighed i at følge Originalen af hiin, som af denne. Det Samme gjelder om det Foretagende S. 41 — 43, at vanskabe Bruuns Vers, ved at omflytte og omtvinge Ordene i Prosa. Endeligen er det uanstændigt for Videnskabsmanden, at betjene sig af Haanord mod anden Videnskabsmand, og at tillade sig Udtryk og Lignelser, som vække modbydelige Forestillinger. Jeg har allerede i forrige Afsætning nævnet Udtryk, der henhøre til denne Art Uanstændighed: her ere flere: S. 5 nævnes Bruun en titulair Student, en Tertianer, en fra al Smag og Videnskabelighed blottet Flyveskribent: S. 7, 21 og 34 kaldes han Horatses Kiredrager, S. 13 Oversættelsemager-Svend, S. 15 vor lækre svensk-danske Translateur, S. 23 Riimsmed og Horatses Abekat, S. 35 veeterende Voldsmand. S. 13 tales om en bruunsk Parodie paa en Laxegade-Skionhed; S. 21 fortælles, at en Søemand begjør sig ikke ved Orions Syn, og S. 40 maa Spaniefarernes Træsko-Klapren tjene Forf. til en Lignelse. Det Anførte er langt fra ikke Alt; men jeg skulde troe, det er Nok til at bevise min Paastand om Skriverens Uanstændighed.

3) En Skribent kan stundom af Vanvare sige en Usandhed, enten fordi hans Hukommelse skuffer ham, eller fordi han troer paa en falsk Underretning, eller — hvilket endnu er det Værste — fordi han gjerne vil skrive om Ting, hvorom al Kundskab

fat-

fattes ham. Saaledes kunde maaskee en urigtig Beretning have forført den her omhandlede Skribent til at kalde Bruun en halvandetaarig Academicus; eller total Ukyndighed om dennes Person og Arbejder misledet ham til at beskylde Bruun for en tom Hjerne S. 33. En Skribent kan ogsaa forfejle det Anstændige i Billeder, Lignelser, Talemaader og Udtryk, fordi han ikke er fortrolig med den Anstændighedens Modification, hvilken Samtidens og Nationens Culturs- og Moralitets-Tilstand har frembragt, eller rettere, dannet. Muligt var det da og, at Bruuns nærværende Antagonist, af urigtig Forestilling om det, hvad man her og nu kalder anstændigt, har overtraadt Convenientsen. Jeg skulde faret lempeligere med ham, hvis han ikkun havde sagt Usandheder, hvor let det end maatte være ham, at indhente Efterretning om det Sande; jeg skulde mildere have endset hans Brøde, hvis han blot havde pirret Ækelheden, skjønt den Verdenskundskab, hans Skrivt forraader, ikke vel berettiger til at formode hos ham Uvidenhed, om den gjældende Betydning af Ordet Anstændighed. Men naar Skribenten forresten ikke blues ved at udøve den største Grad af Lumpenhed, da fristes man til at troe, at han foer med Usandhed, mod sit bedre Vidende blot af ond Villie, og at han af sit Hiertes Fylde udtømmede Smuds paa Papiret. Da er det, at han haardeligen bør revses, og derfor er det, at jeg har paatalt Anonymens

Usand-

Usandheder og Uanstændigheder, skjønt jeg langt fra ikke har opregnet dem alle: hans Skrivt har endnu en riig Høst af begge Dele. Men i Lumpenhed overgaaer han udentvivl alle sine Forgængere. Han har stiklet paa Bruuns personlige Forhold og paa — hans Landsflygtighed. Jeg kjender ingen Nederdrægtighed større, end den, at spotte den Uheldige, og bebrejde ham sit Uheld; og jeg vil indstille til enhver sindig og god Læser, hvad man skal dømme om hiin Forfatter, naar hans Skrivt har Steder, som følgende:

S. 10. „Han flux paa Baad til Hveens Land bortilte,
„da han, som Peter, ej paa Bølgen kunde gaae."

S. 11. „Eller:
„Da han, som Pasquillant, i Mag ej torde gaae."

Paa samme Side: „Hvilken kjøbenhavnsk „Frue eller svensk Flikka har lært ham, at man „ligger Timer lang i hinandens Arme?" S. 27 kaldes Bruun Hveens Smughandler, der (efter S. 26) sender os „svensk Contrebande" (at forstaae literair Smughandler og literair Contrebande). Dette maa være Nok til en Prøve. Jeg vil ligesaa lidet i denne Afdeling, som i de foregaaende, anføre alle Beviserne for min Paastand; og jeg troer ved det allerede Hidsatte tilfulde at have beviist det omhandlede Skrivts Uværdighed

dighed til nogen sandhedselskende og retskaffen Læsers Agrelse.

Og saadant stygt Misfoster skylder en Videnskabsmand sin Tilværelse! En Mand, der røber philologisk Lærdom, philosophisk Aand, mangehaande Indsigter, og Talent til at skrive, vil heller være den læsende Verdens Forargelse, end dens Lærer! En sand Humanist fra den intellectuelle Side viser ingen Humanitet fra den moralske. Den, der kunde pryde Fædrenelandets Literatur, sætter en ækel Skamplet derpaa! O! naar begynder da Videnskab at gjøre sin Dyrker menneskeligere? Naar begynder Oplysning at gjøre sin Tilbeder bedre?

Haste.

Cometernes Haler forøge Solens Masse.

Ved Planeterne og deres Dampkugler, ved Drabanterne og deres Dampkugler, forekomme ingen Mærker, hvoraf man kunde slutte, at der fra disse vare nogen Overgang til Solens Masse; men Comethalerne ere af en saadan Beskaffenhed, at man her finder en liden Næring for Solens Klode. Neuton var af den Mening, at Solens Lys blev underholdt af Cometernes Haler;

at

Solen derved fik igjen hvad den idelig maa miste af sin Materie ved at udkaste Lysstraaler. I de Tider, som Cometerne gjennemvandre den hede Himmelegn i Systemet, maa der idelig af deres Dampkugler udfare Dunster, der forme deres Haler: da disse Haler udstrække sig igiennem et meget langt Rum, som undertiden indtager 7000,000 Mile; saa kan man ikke vente, at disse Dunster komme igien tilbage ved deres Klode, men maa adspredes i Himmelluften; og ved denne Adspredelse, maa de fra Cometkloden tabte Dunster, formedelst Solens tiltrækkende Kraft, neddrages til dens Masse.

Ved en nøjagtig Beregning over Mængden af den Cometmaterie, som i en vis antagen Verdenalder, saasom 10,000 Aar, bliver Solens Næring; da maatte Cometernes Antal i vort Soelsystem være bekiendt; man maatte vide enhver af disse Kloders rette Omløbetid, og den egentlige Uddunstningstid, for ethvert Omløb; man burde vide enhver Comets Afstand fra Solen; med den idelige Forandring ved Comethalen, i at aftage, eller at tiltage, efter en Forskjellighed af Cometluftens Opvarmelse, Udvidelse, Elasticitet; og man burde nøie vide Fortyndelsen af de ved Comethalens yderste Ende tabte, i Himmelluften adspredte, til Soelmassen neddragne Cometpartikler. Men da Cometernes Antal i Systemet ikke er bekjendt; de fleste Cometers Omløbetider ikke nøiagtig bestemte, Uddunstningstiderne ikke rigtig an=

angivne, med mere; saa er det forgjæves, at tænke paa en nøjagtig Beregning i dette Tilfælde; men en rimelig Nærmelse mod Sandheden, efter et løslig Overslag, kan lettelig anstilles.

I Hensyn til Cometernes Antal i vort System; da kan man overhovedet antage samme for at være 100. Hvad Omløbetiden angaaer da er den meget forskjellig: den angives paa 75, 103, 129, 180, 575 Aar ꝛc.; og overhovedet kan man antage 200 Aar, som et Medium, for enhver Comets Omløbetid. Men i en Verdenalder af 10,000 Aar, udkommer da 50 Omløbetider for enhver Comet, som for 100 Cometer, bliver 5000 Omløbetider; og da man i det høieste ikke kan antage mere end et Aar overhovedet for den Tid af ethvert Omløb, udi hvilken Dunsterne tabes og adspredes fra Cometkloden, saa udkommer 5000 Uddunstningsaar, som udgjøre 1825,000 Uddunstningsdage.

Man har nu at overveje Mængden af den tabte Cometmaterie, for enhver Uddunstningsdag. Denne Mængde maa bedømmes efter Størrelsen af det største Gjennemsnit igjennem Cometatmosphæren; Comethalens virkelig tiltagende Længde paa en Uddunstningsdag; Cometluftens Fortyndelse, førend den kan udfare i Himmelluften, og forme Halen; de adspredte Dunsters Fortyndelse ved Halens yderste Ende; og denne fortynnede Materie, efter Størrelsen af det Rum, som den ind-

indtager, sammenlignet med en bekjendt Materies Tæthed ved vor Jord.

Ved den i Aaret 1744 synlige Comet, blev Diametren i dens Dampkugles største Cirkel, angiven for 20,000 Mile; og efter denne Størrelse, bliver Dampkuglens største Gjennemsnit 314,000,000 Qvadratmile. Da det videre blev befunden, at den virkelige Længde af denne Comets Hale, i en Tid af 17 Dage, havde tiltaget paa 4,620 Jordradier, hvilket for enhver Dag bliver omtrent 272 Jordradier, eller 233,920 Mile; saa udkommer her et cylindrisk Rum af 73,450,880,000,000 Cubicmile for en Uddunstningsdag.

Naar man med Euler sammenligner Hastigheden af Lysets Bevægelse i Himmelluften, med Hastigheden af Lydens Bevægelse i Jordluften; saa kan man antage Himmelluften for at være omtrent 40,0000,000 Gange tyndere end Jordens Luft. De af Cometatmosphæren udfarende Dunsters Fortyndelse ved Halens nederste Ende, imod Himmelluften, kan man vel ikke bestemme; men det bliver en sikker Slutning, at disse Dunster kunne ikke være tykkere end Himmelluften, saa denne Grad af Fortyndelse for de samme Dunster her kan antages.

De tabte Dunster ved Halens yderste Ende, maa nu atter have en betydelig Fortyndelse, imod de nederste Partikler af Dunststøtten. I Mechanik betragter man Bevægelsens Hindring i flydende

Materier, efter Inertien og Tenacitæten: den første Slags Modstand angives for at være proportioneret Hastighedernes Qvadrat; den anden, sættes i Forhold med Hastigheden. Da Himmelluften er af en anden Art og Beskaffenhed, end de flydende Materier ved vor Klode; saa ere de ommeldte Proportioner uanvendelige paa den Modstand, som Cometdunsterne maa lide af Himmelluftens Partikler. Ved denne Modstand, maa man have Hensyn til den Fortyndelse, som derved foraarsages i Cometdunsterne, ved deres Gjennemfart, nemlig en alt større og større Fortyndelse, efter en tiltagende Høide over Cometkloden. Dunststøttens virkelige Længde, er vel undertiden befunden at være 7,000,000 Mile; men denne beregnede Længde bliver allene den virkelige Størrelse af den for os her paa Jorden synlige Deel af Halen, hvis høiere opstigende Dunster ikke kunde være synlige, formedelst deres store Adspredelse og Fortyndelse; og den hele Dunststøttes Længde, kan omtrent antages for 10,000,000 Mile. Efter nøiagtigste Overslag; grundet paa Soelstraalernes Styrke og Virkning, samt Cometdunsternes Modstand, Hastighed, Elasticitæt og Udvidelse, da har jeg befunden de tabte Cometpartikler ved Dunststøttens yderste Ende, at være omtrent 12,500,000 Gange tyndere end de første udfarende Dunster af Cometens Dampkugle.

Ere nu de tabte Partikler ved Comethalens øverste Ende 12,500,000 Gange tyndere end de

første

første udfarende Dunster af Cometens Dampkugle; antages disse af en lige Fortyndelse med Himmelluften: er Himmelluften 400,000,000 Gange tyndere end Jordluften; og Jordluften 19,000 Gange tyndere end Guldet; saa blive de tabte Cometpartikler 95,000,000,000,000,000,000 gange tyndere end Guldet ved vor Klode; og altsaa udgiør 95,000,000,000,000,000,000 Cubicmile af det tabte Materie, den samme Mængde, som indeholdes i en Guldklump af en Cubicmiil udi Størrelse.

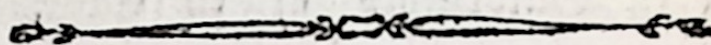
Naar der nu videre for en Verdenalder af 10,000 Aar, udkommer 1,825,000 Uddunstningsdage, og den tabte Cometmaterie for en Uddunstningsdag, indtager et Rum af 73,450,880,000,000 Cubicmile; saa følger, at der for en Verdenalder af 10,000 Aar udkommer 134,047,856,000,000,000,000 Cubicmile af den tabte Materie. Udi en Verdenalder af 10,000 Aar, blive altsaa de fra Cometerne tabte, i Himmelluften adspredte, til Soelkloden neddragne Cometpartikler, efter deres Mængde, i Sammenligning med Guldets Masse, $\frac{134,047,856,000,000,000,000}{95,000,000,000,000,000,000}$, eller 1 $\frac{2,440,491}{5,937,500}$ Cubicmile; det er en Guldklump, som indtager denne Størrelse.

Da jeg ved dette Overslag har anstillet Beregningen ved en af de største Cometer i Systemet, og tillige for den samme Comets hæftigste Uddunstningstid; da Fortyndelsen, uden Tvivl, er an-

 sat

sat for ringe, ved de første af Cometatmosphæren udfarende Dunster; saa følger, at man gierne kan bortkaste den vedhængte Brøk, og omtrent for en Guldklump af 1 Cubikmiil udi Størrelse, antage Mængden af den Cometmaterie, som Soelmassen i en Verdenalder af 10,000 Aar bliver forøget ved Cometernes Uddunstninger.

Fester.

Omar og Fatme.

Anden Sang.

Henrykkes ei fortryllet Sands
I Glædesruus, der snart forsvinder,
Af Rosen paa de favre Kinder
Og Barmens Snee og Øiets Glands
Og Smiil, som dristigt Haab fremskynde,
Men knytter Pigen Mandens Aand
Til sin ved Dyds og Uskylds Ynde,
Da ikke selve Tidens Haand,
Den Haand, der slukker Soles Luer,
Formaaer at slukke ud hans Ild.

Er-

Er Himlen klar, den brænder mild,
Men høi og stærk, naar Stormen truer.
Saa Omars rene Flamme brændte
Med dobbelt Kraft, da man ham sleed
Fra den, som evig Kierlighed
Hos ham ved Hiertets Godhed tændte;
Thi digtet var det Brev, som giød
Fortvivlelses og Angers Smerte
I Fatmes vennehulde Hierte.
Da tryg han laae i Søvnens Skiød,
Han blev om Midnatstimen vækket
Ved diærve Kæmpers høie Gang
Og Skioldes Brag og Sverdes Klang;
Men trindt omkring sig han forskrækket
Ved Maanens blege Straaler saae
En væbnet Krigerskare staae.
„Følg!" torned' ham en Røst imøde,
„Følg, eller svøm i eget Blod!"
Flux gik han, hvor de Kæmper bøde.
En Vogn i Lundens Skygger stod.
I den han traadde ind, den luktes,
Og Gysen giennemfoer hans Siel;
Thi nu hvert Glimt af Lys udsluktes.
I Nat, liig Gravens sort og fæl,
Han sad, og ingen venlig Tale

 Til

Til ham i Mulmets Rædsler lød,
Som var alt Liv omkring ham død.

Frem over Sletter, Bierge, Dale
Den Vogn, der Omars Fængsel var,
Nu fløi som Vinden let og snar.
Først i sin raske Fart den standsed',
Da næste Morgenrøde krandsed
Med Roser Himlens favre Blaa.
Den aabnedes. Forundret saae
Nu Omar rundt om sig de Telte,
Som reistes af hans Faders Helte.
Med Strengeleeg og Dands og Sang
Bekrandste Chore ham modtoge.
Snart høie Jubelhymner klang
Om Kæmpers Daad, naar kiekt de joge
Betvungne Hære foran sig,
Og skiulte blodig Mark med Liig.
Snart muntre Viser lifligt tonte
Om Heltens Fryd i Pigers Skiød,
Naar huldt med Blomster de ham kronte
Og Kysse ham velkommen bød'.
Men ranke, yndefulde, blide,
Om Barm og Hals som Lilien hvide,
Med Stierners Glands i lyse Blik,

Tre

Tre Piger ham imøde gik.
De Pandser, Hjelm og Skiold ham bragde,
Og Landse, Bue, Sværd og Piil.
Men Barmens Suk og Læbens Smiil
Og Haandens kielne Tryk ham sagde:
„Vind evigt Navn paa Farers Dag!
Din Isse Seirens Krands forskiønne!
Og dig vort ømme Favnetag
Med Himmelglæder skal belønne."

Kold Omar blev imod den Fryd,
Hvortil de Piger ham indbøde.
Til sig han sagde: „Vogt din Dyd!
For Fatme kun dit Hierte gløde!
Fremkalde skuffet Piges Graad
Er sort, er grusom Niddingsdaad."
Kold blev han og imod den Hæder,
Som ham de Piger bød' at naae.
Sødt var det ham at skabe Glæder,
Men tungt paa Kampens Mark at staae
En Morderengel liig og byde
Ved frygtet Vink tætklynget Hær
Fremstyrte grum med nøgne Sværd,
En Vold af Landser giennembryde
Og ofre Graven Brødres Liig;

 Thi

Thi saae han kummerfuld imøde
Den Stund, da Helte skulde bløde
Og Mødre løste Klageskrig.

Den kom. I Luften Krigsraab hviinte,
Liig Nordens Storm, og varsled' Blod.
En Skye af Stov mod Himlen stod,
Og see, i Skyens Nat fremtrinte
Benalifs Hær med Tordners Fied,
At seire eller doe bereed.
Den standsed', Mulmet sig adspredte,
Og see, i lange Rader stod
Den fuld af Kraft og fuld af Mod,
Og Rædsler trindt om sig udbredte.
Men Irans Hær med Heltefryd
Imod den løfted' blanke Spyd.
Det Omar saae og gios og iilte
Til Schirvans Hær uvæbnet hen,
Og talte Venskabs Ord til den
Med Blik, som gjennem Taarer smiilte:

„I Mænd med Kraft i Heltebarm,
Og Ild og Mod i muntert Øje!
Til mig I venligt Øret bøie!
Ei her jeg løfter væbnet Arm,

For

For Enkers Kind med Graad at dække,
Og Faderløses Skrig at vække.
Et Fredens Ord jeg tale vil;
Thi lytter, Brødre, lytter til!

„Hvi lyner Død fra hvasse Spyde?
Afbrød' vi eders Egnes Fred?
Blev kornrig Ager trampet ned?
Bød Sverdet Blod og Taarer flyde?
Blev plyndret Hytte Luers Lov?
Nei, hellig var os Dydens Lov.
Uhyklet Venskabs Rosenkieder
Til eders Hierter vore bandt;
Thi bøied' Modgangs Storme eder,
I os et Broderfolk I fandt.
Og dog I Morderstaalet hæve
For eders Venners Blod at kræve!

„Dog eder, eder er det ei,
Som brød de hulde Venskabs Kieder,
For over liigbestrøet Vei
At trænge ind i vore Steder,
Og see i Børns og Qvinders Graad
Den Løn, I vandt ved grusom Daad,
Hvis I ei her, hvor vi omhegne

Med nogne Sverd vort Fødested,
I eget Blod med Gysen segne
For Rets og Friheds Kæmper ned.
Ak! eders Konge tvinger eder
Til Kamp, til Mord, til Blodbad ud.
Men hvorfor lyde I hans Bud?
Maaskee det Fremtids Held bereder?
I feile, hvis I haabe det.
Troer ei, at eders Vel han søger,
Naar grumt med Brødres Liv han spøger,
Og haaner Frihed, trodser Ret.
Kun Faren han tildeler eder,
Sig Frugten af de vundne Slag.
Om I og snoe i Trældoms Kieder,
Er eders Bytte Saar og Nag,
Men eders Navn et Skiendselsminde,
Om her I eders Grave finde;
Thi bort I kaste Spyd og Sverd,
Og Samfunds høire Haand os byde!
Vi Venskabs Alter reise her!
Omkring det Glædens Jubel lyde!

„Hvi tøve I? Ak! Jeg det veed.
En Mand, som bar paa Læben Fred,
Men Sviig i haardt og gierrigt Hierte,

I

I spædest Alder eder lærte,
At Kongen indsat er af Gud,
Og blindt adlydes bør hans Bud.
O! maatte I den Sandhed fatte,
At Folket ham paa Tronen satte;
Men kan og styrte ham fra den,
Tør han misbruge laanet Vælde,
Og ei, som Dyds og Friheds Ven,
Vil lade Ret og Sandhed gjælde;
Thi vider, da hiin Gnist af Gud,
Fornuftens Lys, endnu sig ud
Af Mulmet ikke havde kæmpet,
Men var af hine Taager dæmpet,
Som Sandsers Lyst og Phantasie
Og Lidenskab den hylte i,
Ei Jordens Børn i Tryghed bo'de;
Thi Styrkens Ret, ei Dydens, gjaldt.
Om Uskylds Søn man Lænker sno'de.
For Sverdet Børn og Qvinder faldt.
For Orden, Fred og Hæld at bringe
En Jord, ved Tvedragt ødelagt,
For Lidenskab ved Lov at tvinge
Og List ved Klogskab, Vold ved Magt,
Tilsidst hver ilde samlet Horde
En Konge satte over sig,

Hvis

Hvis Bud ei Frækhed haane torde,
Hvis Arm var Ondskab frygtelig.
Samdrægtigen og troe at lyde
Den Enes Bud de Mange svor
Men han og svor kun Ret at byde
Og agte froe paa Sandheds Ord,
I Kampens Bulder kjek at frede
Mod Voldsmænds Hære om sit Land,
At tænde Kundskabs Fakkel an,
Fornuftens Rige at udbrede,
Til Friheds Søn at adle hver
Og hine gyldne Tider fremme,
Da stort ved Agt for Dydens Stemme
Hans Folk et Folk af Konger er.
Saa Folkets Valg bød Kongen vorde
Og ej en frygtet Røst fra Gud.
Dets Bifald helliger hans Bud;
Dets Arme ham med Kraft omgjorde.
Hvis Sandhed, Borgerhæld og Ret
Han frek og blind og grum nedtræder,
Frem i sin Vælde trine det,
Og knuse Despotismens Kjeder.

„Men løfter eders Konge her
Mod Lastens Trælle Retfærds Sverd?

Nei,

Nei, Voldets Morderspyd han hæver,
Og Kjekhed segner, Uskyld bæver.
Vil han med Sandheds Fakkel frem
Blandt Overtroens Sønner træde,
At Mulmet flygter langt fra dem
Og Viisdoms Straaler Hiertet glæde?
Nei, tænde vil han rundt om sig
I Flidens Hytter Mordbrands Luer,
Og lee, naar nogen Armod gruer,
Og spotte Halvforbrændtes Skrig.
Vil han til lette Høitidsdandse,
Fremlede blid i Jubelchor
Et Folk, som rigt og muntert snoer
Om Issen Glædens Rosenkrandse
Og synger Hymner til hans Priis,
Fordi hans Daad var god og viis?
Nei, ud i Døden vil han jage
Den feire Ungdom, Landets Haab;
Men Hungerens og Sorgens Raab
Fra nogne Hytter skal modtage
Den Rest af Mænd, der skjult med Saar
Fra Brødres Grav med Taarer gaaer
Til ømme Venners Favn tilbage;
Thi for Benalif frem I staae,
O Schirvans Mænd, og tale saa:

Som

Som Konge du ved Loven byde!
Hvers Rettighed du hævde kjæk!
Lad Sandheds Rost uhindret lyde,
Hver Hykler og Despot til Skræk!
Lad Dyds og Friheds Hymner tone
Fra Borg og Hytte, Bjerg og Dal!
Da lyde vi og vorde skal
En Kobbermuur omkring din Trone.
Men ei vil vi paa Herrebud
Til Mord liig Rovdyr vandre ud.

„I Morderstaalet da bortkaste
Og favne os med Broderarm!
Og Irans Kæmper, froe I haste
Til hine Heltes Vennebarm!
Ei eene jeg tilraaber eder:
Flyer, Brødre, flyer den grumme Strid!
Med Taarer Brud og Olding beder:
Fra Kampens Gru I flyve hid
Til Kjærligheds og Venskabs Glæder!"

Saa talte Irans Fyrstesøn.
De Kæmper glemte Tvist og Harme,
Og følte i hverandres Arme,
At god er Gud og Jorden skjøn.

Slut.

Slutning af Fortegnelsen
over
den danske Almues Morskabsbøger,
ved
R. Nyerup.

Imod Formodning er denne Fortegnelse trukken sig temmelig i Længden; tildeels fordi man kun har villet give smaa Portioner a Gangen. Jeg iler nu til Enden, og tilføier blot noget Lidet om Robinsonerne, hvorom der endnu kun er talt en eneste Gang, nemlig ved Hertug Ernsts Eventyr (No. XI). — I Bibliothek der Romane, 2ter B leveres en kort Udsigt over de mangfoldige tydske Romaner, som føre Navnet Robinson. Om dette Slags Skrifters første Anledning og Ophavsmand gives der følgende Underretning.

Alexander Selkirch fra Grevskabet Fife i Schotland var Styrmand paa et Caperskib. Han blev uens med Capitainen paa Skibet, og denne lod ham sætte ud paa Øen Juan Fernandez. Han fik Klæder, Seng, en Bøsse, noget Krudt, Kugler og Tobak, samt Øxe, Kniv, Kjedel, Bibelen, nogle Bønnebøger, og sine mathematiske Instrumenter og Bøger med sig. Her fordrev han

han Tiden saa godt han kunde. Han kunde de første 8 Maaneder neppe komme sig af sin Tungsindighed og Rædselen over at leve saa eene paa sligt et øde Sted, borte fra al menneskelig Omgang. Han bygte to Hytter af Piementotræ, og tækkede dem med Skindet af de Geder, han skjød, saa længe han havde Krudt. Da det var opbrugt, fangede han dem ved sit hurtige Løb. Han skaffede sig Ild ved at gnide to Stykker Piementotræ sammen.. I den ene Hytte lavede han sin Mad, i den anden sov han. Han læste, sang Psalmer, og bad meget. I Førstningen spiste han ikke, før Sult drev ham dertil, deels fordi hans Sind var saa nedslaaet, deels fordi han havde hverken Salt eller Brød. Af Piementotræet, som brænder meget klart, havde han baade Ild og Lysning, foruden at det lugtede meget behagelig. Geder vare hans eneste Spise. 1709 i Februarmaaned landede Woodes Rogers ved dette Ejland, og da Selkirch kjendte at det var engelske Skibe kom han frem i sin Gedeskindspaaklædning, og blev modtaget med Glæde af sine Landsmænd. Efter sin Hjemkomst til Engelland, gav han den bekjendte Daniel Defoe Beskrivelsen over sine Begivenheder. Denne gjorde deraf Robinson Crusoe. Defoe er altsaa Stamfader til Robinsonerne, og Selkirch gav Anledningen.

Saa meget af Bibliothek der Romane. Defoes Robinson Krusoe fik man paa tydsk 1721 og over en Snees Aar efter paa dansk.

Vel haves denne og andre Robinsoner, som vi siden komme til, meest i borgelige Familier i Kjøbstæderne og hos Middelstandsfolk, da de ikke ere at faae for saa godt Kjøb, som Finkeridderen, Melusine, eller Ugelspeil; dog forefindes de og af og til paa Bondens Hylde, og jeg har selv i min Barndom hos en Bonde læst en af de meest voluminense, nemlig Albertus Julius. Jeg lader altsaa i mit Register paa Almuelæsningen for Tidsfordriv Defoes Robinson Krusoe, som udkom under Titel: „Den navnkundige Engellænder Robinson Krusoes Levnet og meget selsomme Skjebne. For sin Ypperligheds Skyld oversat i det danske Sprog og ziret med smukke (i Træ udgravede) Figurer 1ste Deel. Kjøbh. 1745 trykt og bekostet af E. H. Berling." 460 S. 8vo. 2den Deel. 1745. 468 S. kostede begge Dele 4 Mk. 8 ß., være No. 63.

No. 64. „Engellænder Berthold, „den vidtberømte Robinson Crusoes nær „Beslægtede, hans Liv og Levnet, som han „i 10 Aar, til Lands og Vands, har fort, ved „at opfinde en ubeboet Insul. Oversat af det „engelske Sprog, London, 1740." 80 S. 8vo., uden Trykkesteds og Aars Nævnelse. C. Thestrup har sat sit Imprimatur derpaa. Adskillige forekommende Germanismer vise, at denne ubetydelige Ting er Oversættelse af Tydsk.

No. 65. „Den saakaldede svenske Ro„binson eller Gustav Landkrons, en svensk Her„remands forunderlige Livs- og selsomme Levnets-

„Beskrivelse, i Dansken overdragen af C. P. Ro„the. Kjøbenh., trykt af Johan Christopher „Groth., 1743." 583 S. 8vo. Oversætteren har dediceret Bogen til Oberkrigssecretair General Michael Rumsen, som havde viist sig som en god Patron af hans Fader. I Fortalen antager han denne Roman for at indeholde sande historiske Begivenheder.

Nummerne 64 og 65 ere samlede udkomne paa Islandsk, under Titel: „Thess svenska Gustav „Landkrons og thes engelska Bertholds f. abreiti„leger Robinsons, edur Liifs og Æfe Søgur, ur „donsku utlagdar af Sr. Thorsteine Ketels „Syne, Profaste i Vadla Thinge. Thrycktar „aa Hoolam i Hjalltadal. 1756" 343 S. 8vo. Bjorn Marcussen, som har skreven Fortalen hertil, siger: af disse to Robinsons „eru their betstu „sem komed hafa fyrer Almenning, og their for„stu, er eg veit, sem nu eru komner aa Norræna „Tungu."

No. 66. „Den tyrkiske Robinson, „eller Prinds Eberards af Westphalen, Eleono„res og Zulimas Kjærligheds- og Levnetsbeskri„velse, hvortil er lagt Mag. Frid. Christ. „Eilschovs Kritik over denne Roman. 3die „Oplag. Kjøbenhavn, 1750. Bekostet af Frid. „Christ Pelt." 150 S. 8vo. Foruden Eilschovs Kritik.

Denne Kritik, som ikke findes nævnt i Worms Lexicon, er ikke det sletteste af Eilschovs Arbeider, og

og meget mere værd, end Bogen han criticerer. Autor til denne Robinson, er le Noble, og Ideen dertil, siges at være tagen af den Middelalderens Historie, som man kjender af den gamle Sang: „der Graf im Pflug," og af Bürgers Ballade, om den tydske Greve, der ved et Fruentimmers Kjærlighed blev befriet fra sit Slaverie i Orienten, og efter sin Hjemkomst delede saavel sin Seng med sin asiatiske, som med den europæiske Kone. Eilschovs Kritik er meget skarp, og han river den tydske Robinson saaledes ned, at det er ubegribeligt, at Forlæggeren har villet lade slig en Recommendation aftrykke foran. Med alt det er, som man seer af Titelen, le Nobles Roman bleven saa vel optaget, at den er bleven trende Gange oplagt. Det andet Oplag af 1731 var i Justitsraad Munks Bibliothek.

I Fortalen siger Pelt: „Det hedder, at vi Forlæggere, formedelst slette Bogers Oplag, fordærve den almindelige Smag. Men udentvivl er Livet mere værd end en god Smag. Synd at forlange, at vi skulde være saadanne Martyrer af god Smag, at vi derover gave Næringen op, og gjorde Bekostning paa Skrivter, som ingen, uden et lidet Tal af Skjønsomme, læste." Det maa man lade er en ærlig Tilstaaelse, som hiint Vespasians bonus lucri odor. Vel er det Princip bleven ved at gjelde i Boghandlerpraxis fra 1750 indtil nu; men ikke hver Forlægger er saa aabenmundet at sige det saa reent ud som Frederik Chri-

 stian

stian Pelt, eller vel snarere Friderik Christian Eilschov i Pelts Navn.

Ifølge Munchs Catalog Pag. 383, er der i Kjøbenhavn 1774 udkommen baade en Udgave af den ovennævnte svenske Robinson, og tillige en norsk Robinson, som jeg ikke har seet, og altsaa ikke veed, hvorvidt den kan være Lecture for menige Mand. Fra selv samme Aar har jeg en anden Robinson liggende for mig; den er jeg sikker paa, ikke kan komme med paa min Liste, da den næsten blot handler om Skole-, Studenter-, Informator-, og Hofmester-Livet, som ligger uden for Almuens Sphære. Titelen er: „Den lærerige Robinson, forestillet udi den „ærlige Mand, eller David Ærligs Levnetsløb. „Kjøbenhavn, 1775. Trykt og findes tilkjøbs „hos P. H. Höcke." 96 S. 8vo. I Kritisk Journal erindres meget rigtig, at den intet har tilfælles med den engelske Robinson, uden Titelen.

No. 67. „En curieus historisk Beskrivelse „om den Engellænder Joris Pines, hvorledes „han tilligemed 4 Qvindespersoner, efter en be„drøvelig Reise og Skibbrud kom i Land paa det „pinesiske Eyland, som ei tilforn af Folk var „beboet ꝛc. (thi Titelen er meget længer). Trykt „Aar 1733." 2 Ark. 8vo.

En ældre dansk Udgave af 1721 anføres i Munchs Catalogus p. 380, ved Siden af en tydsk Udgave af 1744. Piecen er saare ubetydelig, men

men da den kun er liden og koster en Bagatel, saa forekommer den ikke sjelden paa Landet. Større, nyere, dyrere og følgelig langt mere sjelden er den ellers hos Middelstandens Læsere i lang Tid saa meget afholdte Albertus Julius, som bliver mit 68de og sidste Nummer. Dette vidtløftige Verk har følgende udførlige Titel: „Adskillige Søefareres underlige Skjæbner, især „Alberti Julii, en fød Sachser, som i sit 18de „Aar ved Skibbrud selv=4de blev kastet ind paa „en gruelig Klippe, og efter sammes Overstigelse „fandt det allerskjønneste Land, hvor han siden „havde mange meget mærkelige og forunderlige „Hændelser, og endnu i Aaret 1728, som var „hans Alders 100 Aar, levede frisk og sund. „Forfattet af hans Brodersøns Sønnesøn Eber„hard Julius. Til Trykken befordret af Gisan„der, og nu af Tydsk paa Dansk oversat af „P. W. Kjøbenhavn 1761. Trykt hos Nico„laus Møller." 590 S. 8vo. 2den Deel, trykt sammesteds 1762. 624 S. 3die og 4de Deel sammen. 1765. 796 S. paa Pelts Forlag.

I Bibiothek der Romane 2ter B. trykt 1778, p. 160, anføres Originalen at være udkommen i Nordhausen i Aarene 1731 — 43 *), og Anmelderen tilføjer: „Jeg har afskrevet hele

Uu 3 Ti-

*) Jeg har de 3 Dele af Originalen liggende for mig, deraf er første Deel trykt i Halberstadt 1768. 2ter Theil ibid. 1772. 3ter Theil i Nordhausen 1767.

Titelen paa denne Roman, der ellers er bekjendt under Navn af Oen Felsenburg, deels fordi den kan tjene som et kort Begreb af Hovedhistorien, og deels for at give mine Læsere et Exempel paa, hvordan Smagen var i Titeler for en tredive Aar siden. Denne ærværdige lange Titel og den Omstændighed, at Kroniken var i Pennen forfattet af en Brodersøns Sønnesøn, bidrog vel ogsaa noget med til den Begjerlighed, hvormed denne Roman blev læst, ja endnu læses i Rigsstæderne og hos simple Borgerfolk. Ingen Roman af det Slags har, Robinson Krusoe undtagen, i saa Henseende gjort saa stor Lykke."

Den danske Oversætter *) siger ogsaa i sin Fortale: "Jeg kjender Mange, som med største Fornøjelse adskillige Gange har læst den igjennem i det tydske Sprog, og ønsket at kunne læse den i deres Moders Maal; og dette er det just, som har bevæget mig til, ved ledige Timer at skrive denne Oversættelse, som jeg haaber skal finde ligesaa god Bifald hos mine Landsmænd, som Originalen har fundet i Tydskland, hvor den adskillige Gange er bleven oplagt."

Det Sted, som Oversætteren S. 35 har forandret, fordi "de alt for tydelige Taalemaa"der syntes at stride imod Ærbarheds og Velanstændigheds Regler," det hedder saaledes i Originalen

*) Som jeg har ladet mig sige, skal være Hr. Commissionair Winter. Paa Titelbladet staaer blot Begyndelsesbogstaverne af hans Navn, P. W.

ginalen S. 38: „Ich nahm mir die Kühnheit, einen feurigen Kuß auf ihre purpurrothen und zierlich aufgeworfen Lippen zu drucken; anstatt dieses zu verwehren, bezahlete sie meinen Kuß mit 10 bis 12 andern. Weil ich nun nichts schuldig bleiben wollte, wechselten wir eine gute Zeit mit einander ab, bis endlich beide Mäuler ganz ermüdet auf einander liegen bleiben. — sie ergriff meine Hand, und legte dieselbe auf die, wegen der tief aus geschnittenen Kleidung, über halb entblößeten Brüste, welche, durch das heftige Auf- und Niedersteigen, die Glut des verliebten Herzens abzukühlen suchten, deren Flammen sich in den Kohlpech schwarzen schönen Augen zeigten.“ rc.

Af de 4 Dele, hvoraf dette Værk om Felsenborg bestaaer, er den første den beste, og den 4de er den ringeste. I Forerindringen til den Deel i Dansken, siger Oversætteren, at, da den efter Kienderes Dom faldt noget for vidtløftig i Tydsken, har han forkortet den. Deri har han gjort vel, og han havde gjort bedre, om han ogsaa havde skaaret adskilligt af hist og her i de andre.

* * *

For jeg endnu rent tager Haanden fra denne Bogfortegnelse, vil jeg her ved enkelte Nummere ilføje de Literairnotitser, som jeg først er kommen

 over,

over, efterat Artikelen, de angik, var afhandlet. Jeg vil begynde forfra.

No. 1. Assenats Historie, oversat paa islansk af Præsten Thorsten Ketilson, udkom i Holum 1756.

No. 2. I Efterretningen om Keiser Carls Kronike, skal der i Iris for Marts S. 246 Lin. 16 for trykte læses utrykte; og i Lin. 19 for danske Kronike, læses franske Kronike.

No. 4. Den i Iris l. cit. p. 270 savnede Ludus septem Sapientum, har jeg siden faaet i Hænde, og det et Exemplar heel igiennem rettet af Gram, som for og bag har tilføiet Efterretninger om denne berømte Roman, og deriblant et Citatum af Burmanni Petronius pag. 509, hvor Geo. Erhardus Francus (Melchior Goldastus) udførlig taler om dens forskiellige Udgaver. Jeg er og siden kommen over en italiensk Oversættelse af samme Roman om de 7 vise Mestere. Den heder: „I compassionevoli Avvenimenti di Erasto, opera „dotta & morale, di græco ridotte in volgare, di „nuovo ristampata e con somma diligenza corretta „da me, Gio. Suenzo, professore dell' humane „lettere & correttore approbato. Venetia 1646." 255 S. 8vo.

No. 6 Ugelspejls Historie. Den Hypothes, som jeg i Iris for April p. 6 har givet Bifald angaaende Forfatteren, at det skulde være Thomas Murner, har jeg siden funden en lærd Mands Citatum for, som gjør Sagen temmelig vis.

vis. Det staaer skreven i Ritters evangelisches Denkmahl der Stadt Frankfurth am Mayn. 1726. 4to. p. 15, og lyder saaledes: „Von Thom. Murner findet man einige Nachricht in einem Dialogo zwischen einem Pfarrer und Schultheis edirt ums Jahr 1521, worinnet es heisset: „Ich glaub, er wer besser zu einem Bengelprediger dann die heilg Geschrift zu wiederfechten, dann er hat es vor wol bewert besunder wo er für sich nam, und aus seiner hohen scharpffen sinnigen Speculatz der Welt zu schöner Andacht und Underweisung herfürgebracht hat die hoch ergründte Lehr mit Namen die Narrenbeschwörung, die Schelmenzunft, der Gretmüllerin Jahrtag, auch den Eulenspiegel, und andere schöne Büchle mehr.„

No. 13. Melusina. Af den gives følgende Udgave: „En smuk lystig Historie om Me„lusina, dog saare ynkeligt og bedrøveligt paa det „sidste at læse, prentet Aar 1667", to Ark i Octav. Trykkestedet og Bogtrykkerens Navn ere ikke benævnte.

No. 16. Den skjønne Magelona. J. Müllers Bekenntnisse merkwürdiger Männer 1 Th. pag. 260. staaer følgende: „Während seinem Aufenthalt zu Montpellier soll er (Petrarch) den Roman von der schönen Maguellone (dessen Verfasser Bern. de Trivies, Canonicus zu Maguellone, 1178, war) ausgebessert haben." Dette Citatum blev jeg giort opmærksom paa af Hr. Doctor Mynster.

No. 21. Kong Apollonius. Denne Roman har jeg i Iris for Maj S. 135 sagt om, at den var i græsk Smag. Jeg har nu siden ogsaa funden den paa græsk Tungemaal i Universitets-Bibliotheket. Denne græske Apollonius er i Qvart, trykt in Vinegia 1534. Foran har Hr. Prof. A. Kall antegnet: „Denne Piece er ikke, som der staaer paa Bindet, af Apollonius Rhodius, men af en Constantinus, som af et heri forekommende Sted sees at have været fra Creta, og at have skrevet Bogen ved Begyndelsen af Aar 1500 Det er i Grunden den selv samme Bog, som vi har paa Dansk, under Navn: Historie om K. Apollonius, som Visekjerlingerne løbe med Men jeg troer dog neppe, at denne græske skulde være første Original. I det mindste har jeg den paa Fransk alt trykt 1530. Den Latinske, som urigtig tillægges Symposius, er maaske Originalen."

No. 37. Flores og Blanzeflor. Denne haves ogsaa oversat paa svenske Vers, som sees af den lærde Prof. Fants Disputats Observationes selectæ historiam svecanam illustrantes. Pars 1ma. Upsal 1785. Denne Partikel handler om „Euphemia, Norvegiæ Regina, litterarum patrona, circa ann. 1300." og berettes, at der iblant det kongl. Bibliotheks Manuscripter i Stokholm forefindes en gammel Papirscodex, som blant andet indeholder 3de Romaner paa svenske Rim. a) Iwan og Gavian, b) Hertug Frederik af Normandie, og

c)

c) Flores og Blanzeflor. Ved Slutningen af den forstnævnte, hedder det:

„Tha tusundh Wintrar thryhundradh Aar
Fran Gudz Födzlo lidhin wår
Och thertil thry i then sama Tima
Eufemia Drotning, thet maghin I troo,
Låt thessa Bookena vånda swo
Aff wålska Tungo oc a wart Maal
Gudh nadhe the ådla Frugho Siål
Ther Drottning öfver Norge war
Medh Gudz Miskundh i tråttan Aar."

Ved Slutningen af Hertug Frederiks Kronike staaer der:

„Thenna Book lat Kesar Otto göra
Oc wånde af Walsko i thyzt Maal — —
Hona låt wænda i wart Maal
Eufemia Drottning — — —
Tha thusundh og tryhundhradh Aar
Fra Gudez Fødhilse lidhin waar."

Og ved Enden af Flores og Blantzeflor:

„Nu hafwin I hört sagith ifra
Huru thesse Hedna twa
Endade thera Lif og fingo Ro
Som Gudh gifver allem them a ham tro.
Nu hafver thenna Saghun Enda,

Gud!

Gudh os sina Nadher sände!
Then them låt wända till Rima
Eufemia Drottning i then sama Tima
Lithit förr an hon do,
Gudh giswe henna Siæl Nadher oc No."

Fant lægger til, at disse Underskrifter nok ere saaledes at forstaae, at Dronning Eufemia har ladet disse Romaner vertere paa norsk Maal, og at de siden ere blevne oversatte af norsk paa svensk. De to forstnævnte høre med til Eventyrerne om Kong Artus's Kiemper, og haves ogsaa i islandske Afskrifter.

No. 39. Samtalen mellem vor Herre og Sancte Peder, haves i Hielmstiernes Catalog af Aar 1698.

No. 40. Munken og Bondedrengen. Af 1699 i Murchs Catalog pag 401.

No. 41. Jeg har nu et Exemplar for mig af den i Rostok hos Ludvig Dietz udgivne Reyneke Vos, der er forsynet med Titelblad, saaledes lydende: Reynke Voss de olde, nyge gedrucket, mit siddlikem Vorstande und schönen Figuren erluchtet unde vorbetert. MDXLIX. Oven over disse Ord er en Ræv afbildet med følgende Motto:

„De Warheit my ganz fremde ys
De Truwe gar selze, dat ys gewiss."

No. 43. Broder Rus. I Hielmstiernes Catalog er en Udgave af 1696.

No. 47. Af en Hændelse traf jeg forleden paa „Wadskiærs Raisonnement over kiøben„havnske Partier i Provincerne og provinciale i „Kiøbenhavn, i nogle Lykønskningsrim til Hofskri„ver Schmidt og Jomfru Lindegaard fra Hellerup i Fyen, trykt i Kiøbenhavn 1744." 2½ i Qvart, og fandt deri den 5te af Molbobedrifterne, fortalt saaledes som følger:

Historien er lidt for lang til at anføre,
Dog ei uværdig for sin Artighed at høre,
Hvorfor jeg ikke vel kan lade den urørt,
Saaledes som jeg den af andres Mund har hørt.
At nogle Molboer, som havde seet en Gryde
I Aarhuus paa et Gulv at koge end og syde,
Som den, der nyelig var fra Ilden baaren ind,
Forundrede sig stærkt i deres Molbo Sind;
Og sagde: see engang en Mester af en Gryde.
Der paa det blotte Gulv foruden Ild kan syde,
Den kom os vel tilpas; at have paa vort Land,
Hvor vi maa tage det saa knapt for Ildebrand.
Hvad Konen peeb og sang, hun maatte dennem unde
Den Gryde som saa fix, i hvor den sattes, kunde
Opkoge af sig selv paa ret Mirakel-Viis,
Dem undrede, at hun den lod for saadan Priis.

Da

Da de nu kom til Vands og hiem ad Coursen satte,
De vidste Gryden ei paa Reisen nok at skatte
For deres Følgeskab, som ikke havde seet
Det Jern-Tegn, som var af den Jerne-Gryde skeet.
For nu Experiment end underveis at giøre,
Og Grydens Konster strax for Lyset at fremføre,
At den foruden Ild, i hvor den bliver sat,
Kan kaage af sig selv og syde meget brat,
Da fyldes den med Vand, og sættes ud paa Bølge,
Som den nu med sin Vægt til Grunden maatte følge,
Og det oprørte Vand skiød derved Bobler op:
Det hedder, sagde de, at syde i Galop!
Men Gryden borte blev, hvorfor de maatte byde
En Svend at springe ud og hente deres Gryde,
Da han med Gryden gik nu een og samme Vei,
Forundrede de sig, hvorfor han kommer ei.
Men en forstandig Mand, som var med dem om Borde
Og fandt sig strax deri, saaledes fik til Orde:
Han vide maa en Vei, som falder mere nem,
Og neden om er reist med Gryden forud hiem.

No. 50. Sybillæ Spaadom. Af den har jeg nu en svensk Udgave for mig under Titel „The

„The tolff Sibyllers Spodommar, samt Nicau„læ Drottningenns i Saba Prophetier, som „hon K. Salamon uppenbaret hade. Såsom „ock merkelige tilkommanda Ting, som af S. „Birgittä, Cyrillo, Methedio, Joachimo, „Brodher Reinhart, Johanne Lichtenberger, ock „Brodher Jacob af Spanien äre beskreffne, af et „tydsk Exemplar af 1565 förswenskat af Magno „Andreæ Pastore Wallentunensi. Stockholm 1671. 4½ Ark i Octav. Den svenske Sibylle-Bog er saaledes langt vidtloftigere og lærdere end den Danske. Den er paa Prosa, og vor er Rim.

Om Sibyllæ Spaadomme, saavelsom Lucidarius og Skjemt og Alvor haves hos Fogtman, i hans Samling af Forordn. for Geistligh. p. 798, et Rescript af 1726 d. 27de Sept. som forbyder, at de som „forargelige og forfængelige Bøger og trykt Tant, ikke maa henføres eller forhandles i Nordlandene, Finmarken, og Trondhjems Amt, under Confisqvation og Straf, som Loven over forargelige Bøgers Forhandling foresiger."

Hermed er jeg færdig med Opregnelsen og en løselig Bedømmelse af hvad Bønder og menige Mænd i Danmark i de sidste forløbne 300 Aar har havt at læse for Tidsfordriv. Ikke troer jeg noget af Betydenhed skulde være forglemt. Saxo og Snorro ere med Flid forbigaaede, da de, uagtet de og kan læses for Tidkort, har til Øjemeed, ikke

at

at more, men at underrette om Fædernelandets Historie.

Nu havde jeg vel tænkt, at levere en lignende Liste paa hvad Bonden og Bondepigen synge til Tidsfordriv; men den Tanke maa jeg opgive, tildeels fordi jeg hverken besidder, ej heller seer Udveje til at faae til Laans et klækkeligt Forraad af gamle Viseboger. Hvad forresten Almuens Sang angaaer, da finder, hvo der agter at bearbejde den Mark enten som Litterator eller som Digter, herlige Ideer i et Brev min Ven, Conrector Brorson i Herlufsholm, i Sommer glædede mig med, og som med hans Tilladelse her aftrykkes.

„Paa en Reise i Jylland 1791 var jeg paa Agger, et særdeles mærkværdigt Sted, baade i Henseende til Beboerne og Stedets naturlige Beskaffenhed. Naar Du læser hvad Pontoppidan siger herom Tom. V. Pars I. p. 415, skulde Du venteligen forundre Dig over, at jeg hos Christen Michelsen, en Bonde paa Stedet, fandt følgende Bøger:

„Tre hundrede udvalgte og lystige nye Historier, eller Skiemt og Alvor, meget nyttelige og lystige at fordrive Tiden med, Kbh. 1744.

„Biblen; Psalmebogen, 4re forskiellige Udgaver.

„Wieglebs tvende Traktater om Omvendelsens og Christendommens Forhindringer, Kbh. 1730.

„En fattig Mands Huusbog. Kbh. 1737.

„Las-

„Lassenii Kommunion-Bog. Kbh. 1750.
„Aandelig Tidsfordriv eller Bibelsk Visebog af
Hr. Peder Daß. Kbh. 1774.
„Moralske Bibel.
„Soemands Sjælerov, og endelig, risum teneas amice?
„en ny Dansk, Fransk og Tydsk Glosebog. Kbh. 1742."

Jeg spurgte den gode Mand, hvad han bestilte med denne sidste, og Svaret var: at han havde engang havt i Sinde at lære Tydsk, for at forstaae de fremmede Skippere, som strandede her, men var nu bleven for gammel. Jeg indseer vel, at de anførte Bøger ikke alle kan henføres til Morskabslæsning, men om jeg endog den Gang havde havt den samme Idee som Du, havde jeg dog optegnet alt, ligesom jeg og troer at burde sende Dig alt, da det overlades aldeles til Dit Gotbefindende, hvad Du i Henseende til Publiciteten vil gjøre dermed. Tiden tillod mig heller ikke at gjøre nogen detailleret Beskrivelse over de ældste og i den Henseende mærkværdigste, saaledes som den værdige Hr. Blicher har gjort, dette overdrages til Dig, hvis Du finder det Umagen værd. Hvorfor jeg ikke før har sendt Dig dette? dertil svares: At Du for vel kjender mit Embeds Beskaffenhed til at troe, at jeg har ret meget Otium, en Lyksalighed, som Professor Baden saa rigtig anmærker i sin Beretning om vor Rothe, bliver kun Faa til Deel.

Decbr. 1796. X I.

Jøvrigt kan jeg endnu lægge til, at Kong Dárius's (Accenten maa efter Almuens Udtale lægges paa første Stavelse) Kronike, oversat ved Mogens Bingaard, Ugelspeil, og Peder Syvs Kæmpeviser ere gangbare Skrivter i denne Egn, hvoraf jeg har hørt een om Hr. Brønning (om jeg erindrer ret), og een om liden Kirsten. Af nyere Viser kan de mangfoldige, men faa gode. Af min Broder har jeg hørt et par latterlige Tingester, efter en Væver, som var en meget lystig og lærd Karl iblant sine Jevnlige. Den eene er en Ligpsalme over Brændeviinsbrænding, hvoraf jeg husker et Vers, der lyder saaledes:

„Posten kom saa meget fage
„Med Forordningen saa stærk
„At vi skulde nu borttage
„Vores hele Brændeviinsværk.

Mere behøver Du ikke af den. Da en stor Deel seile, have de og nogle Søemændssange, hvoraf een begynder saaledes:

„Der i de norske Havne
„fornøieligt er at boe,
„vi smukke Piger favne
„naar Skibet er i Roe:
„Men naar som Vinden blæser
„udaf den rette Kant,
„vi vore Seil ophisse
„og seile heel galant."

Da jeg fra min Barndom af kan huske Melodierne paa nogle af disse Viser, havde jeg engang i Sinde at udsætte dem paa Noder, som et Bidrag til Folkemelodier, af hvilke mange kunde, naar de faldt i en Schulzes Hænder, hvis han ellers havde værdiget dem Attention, have blevet gode. Du vil med mig beklage, at den mere oplyste Deel iblant mine Landsmænd ikke søger at berige den læselystne Jydske Almue med bedre Skrivter og Viser, men paa den anden Side maa man ogsaa være mere billig i sin Dom i denne Henseende, end man i Almindelighed er. Thi naar Du betænker, at jeg, som dog kun boer ti Mile fra Kjøbenhavn, først i Dag har faaet Iris og Hebe for Februar, maa man kunne indsee, hvor lang Tid der udfordredes, inden oplysende Skrivter af det Slags, som her tales om, kan udbrede sig til den yderste Pynt af Riget. Dernæst bliver det et Spørgsmaal, paa hvis Bekostning sligt skulde skee? Jeg veed meget vel, at man udraaber i patriotisk Iver: Præster og Proprietærer. Men hvad de første angaaer, da have de fleste kun en ubetydelig Skjerv at kaste i Oplysningskisten, naar man betænker, at de for det meste slænges fra et usselt Sted til et mindre usselt, indtil de endelig, fordybede i Gjeld og med en 40 til 50 Aar paa Bagen, komme i et nogenlunde tilstrækkeligt Embede, og da er baade Mod og Lyst borte, og Børn, som da enten skal til Academiet eller paa andre Maade ud i Verden, er da nok de

første,

første, der har billig Krav. Herfra undtages de faa, qvos Jupiter amat æqvus. Hvad Proprietærerne angaaer, da have de tilforn kundet og burdet gjøre mere end nu, da de fleste kjøbe Gaarde paa Speculation, uden at have synderligt at betale med. Overalt burde man vide, hvad Præster og Proprietærer har gjort i Sælland og Fyen til Oplysningens Fremme, før man med Haan angriber disse Folk i Jylland, hvilket i det mindste er skeet i et No. af de lærde Tidender, hvori Skriverne om Universitetet i Norge recenseres.

Et Selskab havde for nogle Aar siden den Idee, at skrive Viser for Almuen, et sandt velgjørende Foretagende, men som jeg ikke veed om fik nogen Bestandighed. Men jeg troer, hvis jeg i denne Sag maa yttre min Mening, at man heri nøje maatte rette sig efter det Sving, som Almuens Smag nu engang har faaet, og jeg troer intet bedre kan bidrage dertil, end de Efterlignelser, man paa nogen Tid har gjort af de gamle Kæmpeviser, især hvad Fyen og Jylland angik. Den almindelige Mand vilde ikke finde Overgangen saa pludselig, men blev lidt efter lidt vant fra det Vandige og Overflødige, som hersker i de Gamles Poesier, og hvortil Rimene øiensynligen have bidraget det meste. Han blev paa denne Maade vant til at koncentrere sine Ideer, som nu slæbe ligesaa langsomt, som Tankerne i hans gamle Sange, og vilde, i Følge den menneskelige Aands naturlige Gang, uformærkt komme

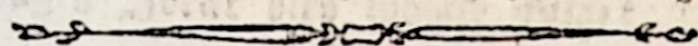
til

til at hige efter Tanker, og ikke blot sandsesløs plage sig med mange Ord. Naar man paa denne Maade havde stemt Almuens Smag, da troer jeg, det var Tid at give dem egentlig moralske Sange, og her vilde Thaarup og Rahbek, foruden saa mange andre af vore fortjente Digtere vel vide, at vælge deres Materier, især vilde uden Tvivl Thaarup, og hvis sorgelige Omstændigheder ikke havde berøvet os ham, Malthe Conrad Bruun, vist nok med en anden Stemning, med bedst Nytte kunne have arbeidet for mine Landsmænd, da den eene er opdragen og den anden født i denne Provinds, Bunkeflod og flere, som Du maae bedre kiende end jeg, vilde blive dit Fødelands elskede Folkedigtere, Rahbek, Riber, Hiort og andre glæde og oplyse den Sjellandske Almue, Pram, Zetlitz og Nordal Bruun skrive for vor Broder Normanden, Sander for vore gamle Nordalbingiske Brødre, og alle med forenede Kræfter ved Musernes ømme Haand løse det tunge Fordoms-Baand, der endnu fængsler saa mange af os, og gjør, at vi glemme det, Suhm, med saa ubeskrivelig sød Energi, slutter sin Historie til Ungdommen med „elsker Eders Fædreneland over alle Ting. Og hvad er Eders Fædreneland? Alle Kongens Lande, Danmark, Norge, Holsteen og Island, intet undtagen. Lad den daarlige Forskjel imellem at være Dansk, Norsk, Holsteensk ophøre. Vel er der nogen Forskjel imellem Eders Sprog; men Gud forstaaer Eder alle, een Konge behersker Eder alle.“

Et endnu rinder mig i Sinde. Jeg veed ikke om det gaaer med dine Landsmænd, som med mine, at de have en besynderlig, skjøndt ikke rosværdig eller moralsk god Tilbøjelighed til at satirisere over hverandres Fejl i Viser, som de selv sammensmedde. Skulde Du have hørt nogle saadanne, veed Du hvilke latterlige Produkter disse Fescenninske Digtere bringe til Torvs, især samles hele Vittigheden som i et Middelpunkt, i det man i Jylland kalder Biqvej, det er Omqvæd. Denne Omqvæd er den besynderligste Vrimmel af Ord og Navne, men som ingen forstaaer, uden de, der ere bekjendte med den Stakkels Synder som maae holde for. At rette denne Tilbøjelighed til det bedre, til at hade Fejl men ej Personer, indseer jeg vel kommer meest an paa oplyste Folkelærere, naar de opdage den, men jeg troer og det tilkommer vore Digtere, af ovenanførte Grund, for nemlig ikke for hastig at bryde den hele gamle Bygning ned, at give Almuen deels skjemtende Viser over Latterligheder, deels alvorlig skildrende om Lasterne. — Jeg har opholdt mig, og jeg frygter i en anden Forstand opholdt Dig, noget længe ved denne Materie. Men Aarsagen er, fordi Viser og deres Læsning er den eeneste almindelige Almuelekture. Det numerøse Fald lokker Øret og styrker Hukommelsen, og Sangen, saa styg den end undertiden er, giver Tankerne den samme Interesse for dem, som Schulzes Musik giver vore mest yndede Sange for os. En Vise

er sielden over et Ark; Bekostningen er altsaa yderlig ringe; af Tiden, der er Bonden saa vigtig, og nu skal anvendes til at lære Visen, behøves kun lidet, og den liden Format og det indskrænkede Rum giver ham Mod til at begynde, da derimod en Bog, naar den overskrider Psalmebogens Format og Størrelse, afskrækker de fleste af foranførte modsatte Aarsager.

Herlufsholm, d. 17 Junii 1796.

Prolog

paa

det forenede dramatiske Selskabs

første Øvelses-Aften 1796.

Velkommen hid, af Hjertets Fylde lyder,
velkommen, hver vort Samfunds hulde Ven!
Velkommen, hver, som ærligt Haanden byder
til Stræben mod vort fælles Maal igjen!

Ej længer Ildens Morder-Engel triner
med Sværdet løftet mod vor Fædreby;
ej Säklers Muur nedstyrter i Ruiner,
og Armod ej forgjeves betler Ly.

Ak! Intet mod hans Harme kunde frede:
Paladset sank, som ringe Borgerhuus;
han saae vort Muse-Tempel an i Vrede, —
og flux han traadte paa dets hede Gruus.

O! tit har Løgn bagtalt vor skyldfrie Glæde,
og aldrig Avind leed, at see os froe:
nu tro'de de, vort Samfunds Blomsterkiæde
var evig brudt, og Ondskab skoggerloe.

Men Venskabs Genius vor Pagt omsvæved';
den brødes ej, skjønt Uheld ramte den:
hver Pagtens Ven et andet Tempel kræved',
og Kunstens Guddom fik det alt igjen.

Seer, Venner, Eder smiler det imøde:
I her kan tjene blide Musers Chor;
I lære her, den Malurt at forsøde,
der stundom Livets Ager overgroer!

Vi her ved fælles Kunst belee hver Daare,
som ødsler Livet bort paa Narre-Tant,
og kjærligt yde Veemods milde Taare
til den, hvis Dyd kun blodig Kronen vandt!

Vi her af Vennehjerter overbære
med Venners stundom usuldkomne Spil,
og mindes, at den største Kunstners Ære
er ikke Krandsen, vi skal bejle til!

Og midt i Kampen, Mænd, forglemmer ikke,
at Borger-Kaldet er ubrødeligt;
at Morskab kun tør ofres Øjeblikke,
naar Dages Idræt blev indviet Pligt!

Og aldrig, aldrig glem det, hver Veninde,
hvis favre Smil gjør Mandens Byrde let:
Til Viv og Moder skabte Gud hver Qvinde,
og Møens Kald det blev, at vorde det!

Da skal vi finde her den sande Glæde,
som krydrer selv den møjesulde Daad,
og ingen mørk og sildig Anger væde
vor Glædes Minde med beskæmmet Graad.

Og alle Dyders Genier skal hvile
om vort Adyt, og hver skal vinke: Nyd!
Og hver Gang skal vi sankes for at smile —
Velkomne, o! velkomne hid til Fryd!

Haste.

Bækken.

Frit efter F. L. Stolberg.

Søde Laura, see hvor stille
Og hvor sølverklare trille
Bækkens muntre Bølger her
Blant Forgjetmigejers Skare.
Hist en Torden lig den er,
Hvor du seer den brat at fare
Over Klippens Udhang ned;
Jorden skjælver rundt derved;
Dales bange Gjenlyd svare;
Men som den henflyder her,
Er den meest mit Hjerte kiær,
Landsbyevraaens faure Pige!
Thi den er Dit Levnet lig.
Naar jeg seer den mildelig
Mellem Roser sig hensnige,
Seer, af klare Bølger sig
Maanens lyse Billed' hæve,
Laura, da jeg mindes Dig,
Og min Længsels Taarer bæve.

M. C. Bruun.

Det mindste Onde.

Af Göthe, oversat.

Viger, o Sorger, fra mig! — Men ak! den støvklædte Pilgrim
Slipper Sorgen ei løs, førend han gik i sin Grav.
Skal det da endelig være, saa kom, du Elskovens Kummer,
Driv dine Sødskende bort! Tag og forsvar du mit Bryst.

M. C. B.

Siællands Distrikter uden for Kiøbenhavn,

besat med anordnede Læger.

Det hele Sjælland er omtrent 12 Mile lang og ligesaa breed, naar man beregner det som en Fiirkant Nu har det saa mange Læger, at enhvers District neppe har to til tre Mile i Længde og i Brede.

Først komme vi, naar vi følge Dens Omkreds, til Kjøge. Der er Herr Lund Districtschirurgus. I Tryggevælde findes Herr Detmer. I

I Wordingborg, Herr Schreiber.
— Nestved, Herr Münch.
— Skjelskør, Herr Müller.
— Korsør, er Herr Doctor von Prangen Districts-Chirurgus.
— Callundborg, Herr Neumann.
— Holbeck er nyligen Herr Bager bleven beskikket.
— Aadsherred, boer Hr. Lind.
— Jægerspriis, Hr. Hempel.
— Roeskilde, Hr. Stein.

Om der er een i Friderichssund, det veed jeg ikke.

I Friderichsborg er den ældste Hr. Wildbrecht.
— Esbonderup, Hr. Lynge.
— Hirscholm, Hr. Holzkamm.
— Ballerup, Hr. Kongsted.
— Sorøe er Hr. Doktor Bang tillige ansat som Chirurgus.
— Ringsted, Hr. Walbom.
— Slagelse, Hr. Gier.

Regne vi nu til disse atter Walloekloster, hvor Hr. Rohde er Chirurgus.

Wemmeltoft Kloster, hvor Hr. Roos er.
I Nestved Physikus Doctor Holterman.
— Holbeck, Physikus Hr. Licentiat Høegh.
— Roeskilde, Hr. Licentiat Kall.
— Helsingøer, Hr. Doctor de Meza.
Sammesteds, Hr. Doctor Stræt.

Paa

Paa Kanonværket, Hr. Brummersted.
— Geværfabriken, Hr. Weiszkopf.
— Fredensborg, Hr. Vilbrecht.
— St. Hans Hospital, Pleie-Chirurgus Hr. Wandal.

Tælle vi end videre hertil:
Hr. Regimentschirurgus Tønder,
— Bataillonschirurgus Altvater
med deres practiserende Compagniechirurger; og de Herrer Amtschirurger i Kjøbstæderne.

Og endeligen de ikke authoriserede Practici, som findes paa mange Steder, og virkeligen have lært Chirurgien, saa kunne vi regne en Læge paa hver Miil.

Regne vi hertil dem, som ikke i deres Ungdom have lagt sig efter Medicinen og Chirurgien, men som allene have lært den taliter qualiter, og de ordentlige Fuskere, Signekoner og andre Kjerlinger, saa kunne vi nok sige, at der ere saa mange der udøve Lægekonsten, som der ere i Sjælland halve Qvadratmile til.

I Kjøbenhavn kan man gjøre en anden Regning. Med de ordentlige Medici og Chirurgi, Under- og Compagnie Chirurgi, Studerende og alle, alle de Practici, som enten have Lov eller ikke Lov til at practisere, og de got Folk, som give gode Raad, eller laane Recepter, bliver Tallet saa stort, at man kan regne en Practicus paa hvert Huus, især nu omstunder, da Husene falde saa store.

Dette

Dette er nu 1796. For 40 Aar siden, var der tilforladeligen en tredie Deel mindre end for nærværende Tid, som jeg kunde gotgjøre, om jeg vilde regne dem op, og nævne dem ved deres Navne.

En stor Deel kommer virkeligen af de gode Tider som vi have; da Handel og Vandel har meget udbredet sig. En anden Part fremledes af de forøgede Læreanstalter hos os, og den bedre Udsigt, som Chirurgi har til Befordring, da flere Embeder ere oprettede. I det hele er det unægtelig got, at saa mange Practici leve ved Siden af hverandre; thi, vel er Fortjenesten ikke saa stor som forhen; men den som har lært noget retskaffen, vil dog kjendes og bruges, vil komme til Velstand og Hæder midt i al den Mangfoldighed. Kun dette er Forskjellen, at en saadan Mand ikke vil vedligeholde sig længe i sit gode Rygte, naar han falder til Egensindighed og allehaande Luner, for ikke at tale om en vis Lyde, som i forrige Tider man saae igjennem Fingrene med, fordi man vel var nødt dertil, da man som oftest, ingen anden havde; men nu er han, for hans Udkommes Skyld, tvungen til, altid at bruge al muelig Flid og Forsigtighed, for ikke at miste den Tillid han eengang har vunden. Ingen kan, saa at sige, despotisere sine Patienter, uden at de ere saa svage, at de lade sig det befalde; ingen kan give et Orakel udaf en Viinflaske; ingen kan mere flaae dem, der betroe sig til ham. Paa Timen er

der

der nu en anden i Nærheden, som kan ligesaagot tilfredsstille Publikum, og ikke veed af slige grove Feil; saa at Publikum vinder ved det forøgede Tal, allermeest, da de nu udgaae fra Hovedstaden, fra de derværende ypperlige Læreanstalter, langt mere qualificerede til offentlig Tieneste end forhen.

Jeg har talt om Fuskere, og dertil kan man ogsaa nok regne forfaldne og uduelige Læger selv, især af den gamle Tids Afgrøde. Disse blive, ved de nærværende gode Indretninger, mere og mere sielden, deels fordi Publikum ikke mere ødsler sin Tillid bort, men bliver mere oplyst i Sundheds-sager; deels ogsaa, fordi det nu mere gielder om at leve i de smaae Distrikter, og de Authoriserede derfor giør det Fuskerne vanskeligt, at vinde Livs Ophold: ikke just ved Forfølgelser, men ved at passe bedre paa, ved at giøre mere reel Tieneste, ved at hielpe for en billigere Betaling.

Jeg erindrer fra mine unge Aar, hvorlunde en vis Læge, som nu skal være navneløs, helst da han for længe siden er død, teede sig som en Art af Landeplage, da han dog var sat til at være Sundhedspræst. De Fattige havde intet got af ham, undtagen naar de vidste at finde sig i hans egensindige Luner, og beqvemmede sig til at lade giøre Experimenter paa sig; og de Rige kostede det megen Selvfornægtelse, at de maatte betjene sig af ham, da man havde en heel Dags møjsommelige Rejse til en anden nogenledes god Læge.

Skal

Skal Fuskerne udryddes; skal Medicinalvæsenets Fremtarv befordres; skal Folkeformerelsen sikkres, saa er den bedste Maade denne: at Landet besættes med duelige Læger, heller for mange end for faa. En Practicus, som har et stor District, lever got og samler Penge; naar han er i Østen, mange Mile bort fra hans Boepæl, saa kan i Vesten mangen een ligge hjelpeløs. Dette er det rette Element for Fuskerne, og de veed at føre sig hans Fraværelse til Nytte.

Det er sandt, at der ikke letteligen blive rige Folk af de Læger, som boe vel nær paa hverandre; men naar allene de Ypperlige iblant dem trives, saa er det allerede nok. En riig Practicus paa Landet bliver gierne mindre skikket til Publikums Tieneste, da han fristes til Mægelighed og sætter Prisen derefter paa sin Hielp.

Tode.

Moralens forskjellige Maader.

Efter det Tydske af V —

i Schillers Musenalmanach, 1796.

Paa aabent Torv, saa bydende som skjøn,
Fremkom i Herskers Pragt den Gud Imperativus,
„Jeg er det sande Jeg, den ægte Viisdoms Søn,
En Pligtens Vokativ, hver Rets Nominativus;

I mig seer bævende det dødelige Kjøn
For hver dets Feil en streng Akkusativus,
Og bag mig staaer til Boddelstraf og Løn
Den mørke Gud Infinitivus.
Dog hvem er du?"

"Jeg er Menneskeligheds Søn,
En Supplikant, den bange Optativus.
Dog hvert mit Ønske selv mig bliver Løn;
Jeg har til Følgesvend den hjelpende Dativus
En god, en kjærlig Mand."

"Ham vorde Staaders Løn.
Nu Pauker og Trompeter kraftig lyde:
Menneskets Værdighed erholdes ei ved Bøn;
Den lader sig allene byde." ————

Omsider tog den Byddende afsted.
Den blide Menneskenes Kjærlighed
Blev ønskende og haabende tilbage,
Og lærte denne Slægt i Godhed Lyst at smage.
"O! værer dog hinanden kjær;
Tilgiver gjerne; feile gjør enhver;
Og haaber bedre; Haabets Sjel opliver,
Forventer lit, men rigeligen giver.
Seer ei for nøie paa, hvad een er værd;
Annammer glade hver en Himmelgave;

Istedet for at eie og at have,
Bestræbelse kun hele Livet er."

Ei mere var den stolte Larm at høre;
Men ak! dens Stemme, svag, men sød,
Som tonede i hvert et Øre,
Saa mild i Hjerterne gjenlød.
Med Haabet man sig skjønt sig Livet malte,
I Haab man fandt sin Varetægt;
Hvert Ønske, som man ei engang udtalte,
Gik stræbende for fjerneste Efterslægt.

Tode.

Et

Forslag

i Anledning

af det dyre Smørkjøb.

Vi har dyr Tid paa Smørret, af hvad for Aarsager det nu kan komme, giver intet til Sagen; det være hvad det ville, saa er det alt forvist at det stiger i Prisen, og man bør være betænkt paa at kunne undvære det.

Ti

Til denne Ende vover jeg at giøre et Forslag, som maaskee ikke vil værdiges Eftertanke. Mange ville ansee det for foragteligt, fordi de kiøbe Smør eller ere dermed forsynede; men saadanne Personer bryder jeg mig ikke om. Der ere nok de fleste, som have ondt nok ved at faae denne Fornødenhed, endskiønt de behielpe sig med den sletteste Sort, der neppe kan spises, i det mindste ikke med nogen Velsmag, og som oftest ikke kan nydes uden Fare for at blive syge.

Det er det meest beklagelige ved Fattigdom, at de Fødevarer, som den endda kan overkomme, ere ikke allene dyre, i Qvantitet utilstrækkelige for hungrige Maver; men endogsaa i Qvalitet slette, saa at de ikke gandske kan svare til Diemedet, men for en Deel maae bortkastes, om de ikke skulle foraarsage stor Usundhed. Dette er især Tilfælde med Smørret; en Artikel, som endogsaa hos de Velhavende findes undertiden af den Beskaffenhed, at den ikke forslaaer. Det er en Sandhed, som en bekiendt geistlig Mand, der havde med en stor Stiftelses Huusholdning at bestille, har ofte igientaget: at man maae have got Smør af bare Sparsommelighed; da det slette af Vedkommende ikke spises, og i det hele der gaaer mere med til at give Brødet og andre Spiser Smag.

De Trængende have en Aarsag mere, hvorfor deres Sundhed lettere tager Skade af slet Smør; de have ingen Evne til at forbinde dets

Brug, med andre gode Artikkers Spiisning. Det nydes derfor sielden med Sundhed og Velbefindende. Den Rige har ingen Skade af sine forskjellige, med Flid fordærvede og raadne Retter; thi han har Raad nok til at blande dem, at krydre dem, at forbedre dem med den Mad og med de Drikke, som ere gode, velsmagende, lækkre og sunde. Det færske, det ildelugtende, qvæles saa at sige i en Ocean af Lækkerhed, og det er næsten bleven en Fornødenhed for hans forvente Gane, at han stundom maa spise noget, der lugter og smager en Smule blomraaddrn, om han ikke skal blive leed og kjed af evige uskyldige Spiser. Ja han synes ret med Villie at vælge saadanne paradoxe Retter, at han desmere kan drikke fine Vine og øvrige Nectar, for at imodstaae denne Kilde til en muelig Sygdom. Han kunde bevare sin Helbred meget nemt, ved at bortlade det, som en sund Gane ville forkaste; men han ligner den, der i sit Ansigtes Sveed bærer Brænde op, som han selv har kastet ned.

Men lad mig komme i det mindste til de Fattige igien; i det mindste til de Uformuende, som ikke kunne bekoste got Smør. Hvad skulde de nu giøre? Skulde de lide Mangel og spise sit tørre Brød? Eller kunne de ikke behielpe sig med noget mindre kostbart, og ligesaa behagelig, ligesaa sundt, som Smør paa Brød?

Man vil uden Tvivl sige hertil ja, og man vil strax tænke paa Gaasefeet, Svinefeet og deslige;

lige; men disse Artikler ere ikke mindre dyre end Smør, ja maaskee endog dyrere. At de ikke ere meget sundere end Smør, derom kan ingen Tvivl være. Tvertimod, Feet giver mere Finner, mere Uslet, og er mere en Anledning til Sygdom, end slet Smør.

Det samme kan man sige om Flesk og Ost; de due kun lidet til at sættes istedet for Smør, i Henseende til Sundhed; og der er liden Fordeel ved, da de strax stiger i Prisen, naar de mere end ellers faaer Aftræk.

Jeg foreslaaer en anden Substants, som har alle Caracterer af en god, behagelig, velsmagende og sund Føde; som er ligesaa tienlig til at smørres paa Brød, som noget Smør kan være; som de groveste Kamisbrød, ja Skofter selv, ville glide ned ved; og som i Henseende til Sundhed ere uendeligen bedre end slet Smør; som i Særdeleshed er borgen for, at det grove haarde Brød ikke saa let skal blive liggende, da det er et bekjendt Middel til at befordre naturlig Aabning, og som er saa langt fra at det skulde volde Svagheder, at det tvertimod forfrisker, køler og renser Blodet.

Denne Substants har man alt længe, længe havt i Brug i det Holsteenske og de nærliggende Lande; ikke allene naar Smørret er dyrt, men undertiden ogsaa uden at det var for at spare, blot endog saa for en Forandrings og for Velsmags Skyld.

Naar jeg betragter, at der var den Tid i Danmark og Norge, da man almindeligen, endog blandt de fattigste selv slog Vrag paa Kartofler, som nu spises med stor Begjerlighed, og som nu dyrkes næsten overalt, som holdes for en væsentlig Nødvendighed, for en Guds Velsignelse, ja for et Lækkerie, med et Ord: som man næsten har ondt ved at troe, om at vore Fædre kunne være saa blinde og saa egensindige, at de ville foragte en Ret, der var saa kosteligt for den ringe Stand; naar jeg betragter denne store Forandring med Kartofler; saa tør jeg haabe, at man ikke med Haan, ja ikke engang med Foragt, med den Tanke at dette Middel kan allene tjene for en holsteensk Gane, vil høre, at jeg raader de ringe Klasser, iblandt mine Medborgere til at smøre paa Brød en god vellavet Æblegrød.

Mange kunde med mig bevidne, hvad den har for Nytte og Velsmag, naar den bruges istedet for Smør til Frokost eller Aftensmad. Man forsøge det kun, og man vil vist finde baade eens Smag, og eens Pung vil finde sin Regning derved.

Naar Æblegrød koges med lidet Puddersukker, eller og med lidt Sirop, istedet for det Sukker som man ellers kommer dertil, saa bliver det alligevel bedre Kjøb end Smør, Æbler kommer i hele Skibsladninger hertil, og den Familie, som har ingen Raad til at kjøbe sig en Otting

Smør

Smør, kan dog letteligen faae sig en Fjerding Ebler.

Dog, jeg har gjort nok, naar Publicum er bleven opmærksom paa dette Middel, at sætte det ulige mindre dyre i det kostbare Sted. Jeg overlader til Vedkommende selv at udvide og forbedre denne Idée.

Alene dette maae jeg dog erindre, at man i Holsteen koger denne Æblegrød undertiden med Havregryn, som giver den mere Konsistents og mere Evne til at mætte. Det forstaaer sig, at den taber en Smule af sin Behag.

Hvorvidt Kartofler ganske møre kogte og med noget lidet Smør jevnede, ogsaa kunne tiene til denne Brug, giver jeg Læserne at betænke. Jeg tør dog sige, at Æblegrød vil findes af den Beskaffenhed, at den med større Nytte kan anvendes til det samme Øjemeed.

Min oprigtige Hensigt ved det Forslag er ene og allene, at befrie mange hundrede af mine kiære Medborgere, og deriblandt en heel Deel Familier, som ere til visse bedre vandte, men af Menneskenes stedse varende Tyran, Lykken, den grusomme og egensindige Lykke, nedbøjede til en Fattigdom, som de maae holde skjult, — at befrie dem fra den Nødvendighed at bære deres Sveed og Blod til de velbekjendte Steder. Det andet Øjemeed følger af sig selv, nemlig at udbrede Frugtavlen i Fædrenelandet og Skibsfarten til Kjøbenhavn med Smør der voxer paa Træer.

Man kan ikke bedre, ikke med større Vished og Eftertryk, bidrage til Fædrenelandets Tarv, og især til de Fattiges og Uformuendes Lindring i deres haarde og tunge Kaar, end naar man viser dem nye Veie til Livs Ophold, naar man lærer dem at være en eneste Føde foruden og saaledes deler deres Nødvendigheder og deres Smag i forskjellige Canaler.

Tode.

Vise.

Melodie: Naar jeg drikker, Amphion o. s. v.

Blide Qvinder, fulde Glas,
blande Livets Sorg med Glæde:
Verden er os da tilpas,
og vi bede Fjanter græde.

Chor: Her vi bede Fjanter græde;
Verden er os ret tilpas:
her vi signe til vor Glæde
blide Qvinder, fulde Glas.

Ven, som Lykken negter dig
ringe Løn for megen Møje,
medens Daaren harmer sig,
spejl dig i et yndigt Øje!

Chor. Spejl dig i et yndigt Øje
medens Daaren harmer sig!
Denne Løn for megen Møje
kan ej Lykken negte dig.

Slaaer ej Qvinde-Smilet til,
at borttørre Galdens Draabe,
kjærligt vi dig raade vil:
Drik lidt Viin, og du skal haabe!

Chor. Vi vil drikke Viin, og haabe,
naar ej Smilet rækker til:
ingen Livets Galdedraabe
kloge Brødre taale vil.

Livets Snurrepiberi
gaaer dog snart itu tilsammen:
derfor, Kjære, bejle vi
her betids til skyldfri Gammen.

Chor. Ene til uskyldig Gammen
her i Tide besle vi:
vi forlade snart tilsammen
alt vort Snurrepiberi.

Naar man da til Søvnens Fred
os i mørken Kjelder putter,
mellem Rosmariner ned
Hvilens Engel med os smutter.

Chor. Hvilens Engel med os smutter
let fra Godes Taarer ned,
naar man Glædens Venner putter
hen til umisundte Fred.

Haste.

Gravsang,

den 6. Junii 1796.

Du, hvis Vink os kaldte frem
Til at nyde Livets Glæder:
Du, som hist i Aanders Hjem
Salighed os mild bereder:
Viist og kierligt er dit Bud,
Lovet være du vor Gud!

Her

Her ved vor Venindes Grav
Takke vi dig, Gud! med Taarer
For hver Fryd, du fordum gav:
For den Qval, som nu os saarer!
Ogsaa den var til vort Gavn;
Fader! Ære skee dit Navn!

Styrk med Taal og stadigt Mod
Vore kummerfulde Hjerter!
Lær os føle, du er god,
Ogsaa naar du sender Smerter!
Evighedens lyse Haab
Dæmpe vore Klageraab!

Naar da, Herre! — ogsaa vi
Skal i Gravens Skjød hensegne;
Naar vor Aand, fra Støvet frie,
Iiler op til Fredens Egne;
Giv, o Gud! vi møde da
Hver en Ven, vi skiltes fra.

Sorgens Nat er snart forbi,
Snart vil Frelsens Dag oprinde:
Atter, atter mødes vi:

Ven-

Venner, Frænde, Mand og Qvinde:
Viist og kierligt er dit Bud:
Lovet være du vor Gud! —

o. M. A. i. P.

Sendebrev

fra Iris og Hebe

til

den danske Tilskuer.

Vor Hilsen tilforn!

Gives Dig herved tilkjende, at det begynder at vorde temmeligt keedsomt i Olympen. Det gaaer med den tre Gange bedste og største Jupiters Gude-Forsamling, som med Eders jordiske Majestæters, Høiheders og Durchlauchters Hofstater: siden det gik af Moden at spille Skak til Hove, naar man var ædrue, at drikke sig fuld, og slaaes; siden alle have lagt sig efter en vis capitolsk Mundart, er Savn, eller i det mindste Gaben, traadt i Fornøielsens Sted, og det Hele er ingen Pibe Tobak værdt; Alt hvad man kan sige, er, at det

er glimrende Søvn og glimrende Ødben. Ogsaa den vældige Tordners Krone er, paa andre Kroners Viis, bleven slidt og graa *), og der er saa Lidet at bestille deroppe, at en fornuftig Gud eller Gudinde maa see sig om efter een eller anden jordisk Syssel, for ikke at fortæres af Keedsommelighed. Jeg, Iris, f. Ex. var ellers den majestætiske koøjede Juno's Kammerfröken, og havde mangt et vigtigt Ærende; men nu har hun næsten Intet mere, at betroe mig; og at staae bag ved hende, medens hun snorker, er endnu ledere, end at staae bag ved et Castrum doloris. Jeg har derfor givet mig Poulsen i Vold, og har nu i sex Aar rendt hans Ærender, hvorved jeg i det mindste ikke har faaet Skiørbug, men vel imellemstunder er bleven lidt overstænket, især i store Fiolstræde. Og jeg, Hebe, var ellers Gudinde for Ungdommen; men, du min Himmel! hvilken en Ungdom der gives i vore Dage! Folk ere jo neppe unge til de ere tretten Aar: De fødes med Gigt og have Svindsot inden deres fulde tyve. Og saa ere de saa forskrækkeligen kloge! I Philosophie, Politik, Religion o. s. v. vide nu de unge Mennesker Alting bedre, end Leibnitz, Wolff, Kant, Montesquieu og Marezoll; og det førend de ere udvoxne; kort, de ere unge Gamle eller gamle Unge. Nej, der er virkeligen Lidet at være Gudinde for. Jeg prøvede

der-

*) See Bruuns Blandinger S. 3 — 15.

derfor for nogle Aar siden paa, at komme an hos Bogtrykker Popp, og stod en Tid i Uvished om min Skiebne; men da Alt kom til Alt, fik jeg Intet at gjøre. Jeg tyede derfor i Fior til Hofboghandleren, og fik rigtigt nok Tjeneste; men jeg maa nu — bare fordi jeg havde været hos Popp først — gaae bag efter Fris, da jeg dog, mens Rang gjældte noget ganske Andet, end nu, gik meget foran min guddommelige Moders Kammerfrøken. Men saaledes er det: den, der kommer først til Mølle, faaer først malet. Vi lode os fordum lære at skrive af Apollo; han var den Gang Gud for hele Skriveriet; nu gaaer det ham, Stakkel! som os Andre: det er nu allerede et Par Aar, han har moret sig med at afskrive smaa Viser og Klaveer-Haandstykker for Sønnichsen; men til Ære for Guden maa vi bevidne, at han ikke selv læser Correcturen, saa Naumann, Mozart, Schulz, Kunzen o. d. v. have ingen Tiltale til ham, hvis de skulde føre nogen Anke. Tak være Digternes og Lærdernes Gud, at han lærte os Bogstav-Skriften! Den har voldt os megen Glæde, og skjænker os nu den Fornøjelse, at kunne skrive Dig til, for med Dig at overlægge fælleds Sag. Thi, kjære Tilskuer, have vi ikke eet Maal? Mede vi ikke, Du og vi, til gavnlig Oplysnings Udbredelse? til skyldfri og fornuftig Morskabs Befordring? Tør vi ikke smigre os med, efter Evne at have ydet vor Skjerv paa begges Altere?

Men

Men nu er det store Spørgsmaal: have vi ogsaa virkeligen gavnet? Oplysning er, som Du veed, Intet, naar den kun er en vis Kredses Mundheld: vi erkjende den ikke, før den viser sig kraftig paa Villien. Lader os derfor nu see os et Øjeblik omkring blandt vore Læsere! Først da til Skribenterne! De have almeen Sag med os, og virke igjen paa Folket. Du har ærligen tugtet mangen usel Smører, mangen lumpen Skandskribent, ja i Din Harme svinget Satirens Svøbe saa ivrigt, at et Piskesnert vel og imellemstunder naaede til den, der ikke fortiente det. Men hvad har det hiulpet? Endnu faae vi en uoverskuelig Mængde af slette Vers i Form af Viser, Fortællinger, Epigrammer, Satirer, Romancer o. d. l.; Vers, som næsten alene skylde een eller to Stavelser i hver Linie deres Titel, og hvori man ligesaa forgjeves leder efter Aand, Følelse og selve Menneskesands, som efter sund Moral og fornuftige Religions-Sætninger i Hr * * s Prædikener. Endog i Minerva's egen Krambod sælges undertiden ganske maadelige Varer, og vi undskylde hende; thi vi vide, hvorledes det gaaer os, og at vi mangen Gang maa lade os paatrygle Eet og Andet, hvilket vi ret gierne vilde undvære. Endnu gaaer der neppe nogen Uge forbi, at jo al Verdsens Anonymer bringe for 4 ß. Vaas til Torvs. Endnu ere Presserne Vehikler for de sorteste Lidenskaber, for Nedrighed og Ondskab og Bagvaskelse. Der trykkes Procedurer, hvori der til Medmenneskets

Haan

Haan stikles paa løse Rygter; der trykkes Skjeldsord og Smudsigheder i svære Mængde, saa man ofte fristes til at troe, at somme Forfattere have studeret Veltalenheden i Nyboder eller ved Gammelstrand. See blot paa den trykte Ting: Hvem er Jens Kragh Høst? og Du skal med Væmmelse tilstaae, at der neppe er Noget saa foragteligt, at jo en Forfatter kan nedlade sig dertil. Er det da Pinen værdt, at bruge Pen og Blæk, medens Andre, der ogsaa forstaae at bruge det, kunne tillade sig, at misbruge det saa ganske?

See til Skuepladsen! Ja, det er sandt, endnu spiller Schwarz og Mad. Rosing og Mad. Bournonville, og flere sande Kunstnere af begge Kjøn; endnu giver man Stykker, som Gulddaasen og Dyveke; og dersom man imellemstunder giver os et maadeligt Skuespil, dersom Skuespilleren vover, at — — — Nej, vestigia nos terrent, ikke en Todoel Dramaturgie! — Men, dersom der virkeligen kunde være Noget at udsætte enten paa Stykke eller Forestilling, hvis er Skylden? — Tilskuernes er Skylden! Hvem klapper for Abestreger? — Tilskuerne! Hvem raaber Bravo til Usinhed? — Tilskuerne! Hvem propper Huset fuldt, naar en Markskriger af Digter trodser Sandsynlighed og Psychologie og sund Fornuft? — Tilskuerne! Hvem lader Leszings Minna vise sig for nogle faa halv tillukte Øjne? — Tilskuerne! Kort: Dan först

først Mængdens Smag, før Du kræver et bedre Skuespil! Og dermed Nok om Skuepladsen!

Vi gaae nu over til det daglige Liv. Mangen Unode har Du revset; Du har hverken sparet Alvor eller Spog, fiint eller grovt Salt. Ogsaa vi have efter Evne rakt Dig søsterlig Haand. Men med hvad Lykke? Lediggængerne og Lediggængerinderne ere neppe færre, end for sex Aar siden: godt og vel, om de ikke ere flere. Daarskaberne faae i det Højeste en anden Modification, og det er Alt. Keedsomhed og Avind og Gjerrighed have endnu Altere nok paa hver Assemblee. Cabale og Sotlthed og Glimresyge dyrkes endnu paa Privattheatrene. Vel har Du været for streng: vel har Du syntes at ville negte den blidere Halvdeel af Menneskekjønnet Deel i skyldfrie Forlystelser, der kun ved Misbrug vanære. Skulde Mænd kunne tillade sig Forlystelser, som forbødes Qvinder? Skulde Mandinden, som om Dagen besørgede sit Huus, og forsømte ingen Pligt, ej torde udhvile sig en Aftenstund imellem, ledsaget af sin Mand og sine Børn? Skulde hun virkeligen vorde haardhjertet, fordi hun førte Tømmen, eller ublu, fordi hun reed i Tversale? Neppe, kjære Tilskuer! Men vi undskylde Dig; thi den, hvis Hjerte luer højt for Dyd og Sædelighed, forledes let til Strenghed, naar han seer al den Udyd og Usædelighed, hvoraf saa Mange henrives. Derfor slog Du, og slog Dommedags Slag. Imidlertid har Du endnu neppe savnet en Eeneste

i Dyrehaven, som der plejede at stjæle Tid, Anstændighed og Penge fra sig selv. Ej heller vil Du paa Ballerne forgjeves lede efter Mennesker, som ødelægge Tid, Sundhed og Sædelighed. Endnu vil Du finde Frækheden mere afklædt, end de forrige Vintere, og unge Piger, der kappes om at tjene Mandfolkene til Øjens- og Haands-Lyst, medens de stiltiende erkjende, at de ere uden Værd for Forstand og Hjerte. Endnu vil Du kunne høre Alskens Prat i Logerne, og finde alskens Næsviished paa Parterret. Endnu vil Du finde Dumhed fedet paa mangen Lærestol, og Søvn hyldes ved mangen Bureau. Endnu prædiker Overtroe tit baade til Højmesse og Aftensang; endnu lader Themis undertiden Lovdrejere binde for sine Øjne, og Guldet nedtynge den oploftede Haand. Kort: endnu er Alting ved det Gamle.

Altsaa: Nytten af Din og vor Iver for det Gode er endnu ubeskuelig. Men Rom byggedes ikke paa een Dag. Og hvo veed, om ikke mangen ærlig Mand ved eet af vore Vink blev opmærksom paa sit Kald, flittigere, blidere, menneskeligere? Hvo tør negte, at mangen Dannequinde hørte paa vor Røst, og lød dens Advarsler? at mangen Dannemø betimeligen forlod den slibrige Bane, hvorpaa hun i Dvale henturnede, vakt ved vor Stemme? Den sande Dyd forsager at gjøre Opsigt: derfor bemærkes den saa sjelden. Hvad Skribenten virker, er uberegneligt; og sæt, at vi alle Tre ikkun virkede paa Een — o! saa

vir-

virkede vi dog Meget! Derfor, Ven, lader os ikke tabe Modet! Kaste end Literaturens slemme Drenge lidt Snavs paa os, hvor let kunne vi ikke afvaske det, medens Sandhed og Dyd ere de Formaal, til hvilke vi ere os bevidste, redeligen at stræbe! Lad os end forklafres i private Selskaber, og tilskeeles i offentlige Samqvem! Ufortjent Miskjendelse kan bæres. Derfor, kjære Tilskuer, nedlægge vi ikke vor Pen: bliv Du ogsaa ved at føre Din! Ædle elske den, Narre frygte den, Dosmere foragte den, og Skjelmer hade den. Lev vel!

x — x

Dine Veninder,

Iris og Hebe.

Eenlighed,

en Sang.

Jo mere jeg Tidernes Skueplads seer
Og Livets Forandringer skuer;
Jo mere tvivlraadig og frygtsom jeg er,
Og for denne Tummel jeg gruer.

O! hvem der er ærlig, og nøisom og klog,
Sig i den Forvirring ei vover,

De

De roligste Kredse, den eenligste Krog,
Ham varig Lyksalighed lover.

Ja fjern fra den svigfulde, larmende Stad
Naturen man nærmere finder,
Og denne god' Moder, uskyldig og glad,
Paa kjerlige Skaber os minder.

Den kjerlige Skabers opholdende Haand
I Halme og Orm man opdager;
For alt hvad har Liv, som for alt hvad har Aand,
En faderlig Omhu han drager.

Vel den, som i Løn har sin Gud til sin Ven,
Og tør ham fortroelig tilbede!
I tillidsfuld Tryghed hans Liv rinder hen;
Thi Engler ved Haanden ham lede.

I lønligste Hytte man lever saa bliid!
Der støjende Selskab er borte.
Det virksomme Arbeid, den skabende Flid,
Der tjenstagtig Dagene korte.

Ved jevnlig at nøies med tarvelig Ret,
Ved tidlig at sysle og færdes,

Man

Man spiser med Lyst, og man sover saa let;
Til Varighed Legemet hærdes.

Og, Gud! er man i den forborgene Vraa
Forenet med elskede Mage!
Saa kunne de tvende Lyksalige faae
En Himmel paa Jorden at smage.

Fuldkommen Lyksalighed finder da Sted,
Naar to med hinanden den dele;
Der skues den sande elysiske Fred,
Imellem harmoniske Sjele.

Naar Kjerlighed smelter to Hjerter i eet,
Den stedse i Barmen vil gløde.
Naar har man oprigtig Fortrolighed seet,
Der ei fik af Eenlighed Føde?

Tode.

Brev

til den danske Tilskuer.

Herr Tilskuer!

Var ikke Deres litterære Agtelse saa grundfæstet som den virkelig er; Var det ikke saa, at man ta-

ger ethvert af Deres Blade i Haanden med den fulde Overbeviisning, at finde i det mindste sammes Form, Udførelse og Sprog Dem værdig, selv da, naar man ikke kan være eenig med Dem i Henseende til Materien; da ville man mindre ærgre sig, naar man — som det er hændet mig et par Gange — fandt Sprog og Udførelse alt for kjendeligen at røbe Hastværk og Skjødesløshed. Vel er det sandt, at denne Bebrejdelse ikke træffer Deres egne, men een af Deres Venners, Arbejder; men jeg troer derhos, at den samme elskede Vennehaand, der meddeeler Dem sine Arbejder, vil tage dem tilbage, naar De overbeviser ham om, at De endnu ikke have den fornødne Modenhed. De seer formodentligen allerede, at jeg her sigter til Hr. M. C. Bruns Oversættelser af det Svenske i Deres No. 96. Jeg har alt for megen Agtelse for denne unge Mands Hoved og Talenter, til at skjenke ham litterære Feil, der i det høieste kunne tilgives en Smører; og virkelig skulle det forundre mig, om de Anmærkninger, som jeg her agter at gjøre, skulle have undgaaet Deres Skarpsindighed; jeg vil snarere troe, at De har seet dem, men ladet dem passere paa Deres Vens eget An- og Tilsvar.

Naar man veed, hvor mageligt man slipper til at oversætte af Svensk i Dansk, hvor Riim-Endelserne ere eens i begge Sprogene, hvilket netop er Tilfældet i mange hele Stropher af bemeldte Oversættelser, saa har man Ret til at

for-

fordre, at Oversætteren anvender dobbelt Fliid paa de faa Steder, hvor Tilfældet er modsat. Det har Hr. M. C. Brun paa mange Steder ikke gjort; uden at jeg dog derfor vil nægte, at han paa enkelte Steder har heldigen overvundet betydelige Vanskeligheder. Men dette er ikke nok; den gode Digter leverer ikke sine Arbejder til Trykken, medens Concepten endnu er vaad, og dobbelt utilgivelig bliver denne Skjødesløshed, naar man derved paa en Maade mishandler en andens Mesterværk, hvilken Fejl Hr. Brun nok ved denne Lejlighed har gjort sig skyldig i. Jeg troer, at jeg desangaaende bør sige min Mening for Litteraturens Skyld, maaskee ogsaa, fordi jeg ikke hører til noget af de to Partier, hvoraf det eene gjør Hr Bruun til en Gud, og det andet til en Djevel. Jeg gaaer en Middelvej, og fejler vel neppe, om jeg anseer ham for et Menneske, der, ligesom jeg, kan begaae Fejl, men ogsaa, ligesom jeg, hdr lært at modtage Rettelser, der fremsættes med Beskedenhed. Dem, Hr. Tilskuer! gjør jeg i denne Sag ingen Undskyldning for; jeg haaber det er een af deres Yndlings-Sententser: Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

Ingenlunde har jeg i Sinde at gaae i Rette med Hr. Brun for de Steder, hvor Originalen overgaaer Oversættelsen i Skjønhed; at drive sin Kritik saa vidt, var ubilligt; thi den Paastand er neppe saa urigtig, at der, til at give en god Oversættelse af et Digt, udfordres mere Fliid og

Arbejde, maaskee endog mere Genie, end til at skrive et skjønt originalt Digt. Ogsaa vil jeg overlade til mere competente Dommere at afgjøre, hvorvidt den ædlere Danske Poesie tillader en saadan Vending, som denne:

Jeg veed, min Haand ei aabne faaer
Det Forhæng, som min Fremtid dølger.

eller som denne:

I Høihed og i Overflod
Jeg skal ei slaae, og ei fortrampe.

eller denne:

Min Sommer kom, den er henskreden.

eller denne:

Alt, selve Sielens Fasthed, mig
Bebuder mine Vintermaaner.

eller denne:

Maae aldrig jeg urimelig
Fordømme yngre Brødres Glæde!

eller denne:

Med den Erindring skal jeg gaae
Opmandet frem mod Skjebnens Vrede,
Og, naar som Døden heldst vil slaae ꝛc.

Mig forekommer i det mindste de ovenfor udmærkede Ord og Vendinger at være deels Fejl imod Sproget, og deels imod den gode Smag, som med nogen Umage let kunne have været und-

vegne,

vegne, og burde have været det, især siden Originalerne — som jeg har for Øjnene — stedse ere ædle i sine Vendinger og Udtryk. Jeg ville dog have ladet disse Feil ubemærkede, som smaa Pletter i et skiønt Ansigt, havde jeg ikke fundet følgende tre Fejl, der virkelig, hos en Digter med Hr. Bruns Anlæg, ere aldeles utilgivelige.

Ikke alleneste i de omtalte, men ogsaa i nogle andre Oversættelser af det Svenske, som Hr. Brun forhen har leveret, bruger han, for at faae Riim til Haab, noget som han kalder Laab; et Ord, som han vist ikke er i Stand til at skaffe Borgerret i det Danske Sprog. Deels trænge vi ikke til noget nyt Ord isteden for det gode Danske Ord Løb, deels ville det ogsaa være stridende imod al god og rigtig Etymologie, af Ordet løbe at danne Substantivet Laab; det maatte da i det mindste hedde Lob. Forresten er det slet ingen Nødvendighed her at skabe et nyt Ord til Riim paa Ordet Haab, fordi de Svenske Ord Lopp og Hopp rime saa fortræffeligt. Takket være den Mand, der beriger vores Sprog med nye Ord, hvor vi trænge til dem, for at udtrykke Begreber, eller Nuancer af Begreber; og dobbelt være han takket, naar han øser af den nærmeste Kilde! thi det bliver dog vel unægteligt, at det Svenske Sprog er nærmere beslægtet med vores end det Tydske eller noget andet. Men ingen Tak fortjener han, naar han, for sin Mage-

ligheds Skyld, bebyrder Sproget med et nyt Ord, som kan undværes, uden at man skal savne det.

I den femte Strophe af Oldingens Erindring, har Hr. Brun ikke forstaaet sin Original; hvilket dog er det første, man har Ret til at fordre af en Oversætter, især naar han har saa god Leilighed til at lære at forstaae den, som Hr. Brun har havt. Han siger:

Viis for min lifligrørte Aand
Den som var blinde Oldings Støtte.

I Originalen hedder det:

Vis før min rørda Syn ibland
Den, som min blinda Alder stödde.

Jeg formoder, at enhver ved første Øjekast seer, at her umuelig kan tales om Alderdommen, men tvertimod om Barndommen. Det næstfølgende

Viis denne moderlige Haand

giver Rigtigheden af min Paastand saa tydelig tilkjende, at jeg undres over, at Hr. Brun har kunnet oversee denne Feil, hvortil Originalen ikke har forført ham, og hvorfra Eftertanke maatte have advaret ham. Ordet lifligrørte er blot udmærket som et sammensat Ord, der vel ogsaa engang i Verden er bleven til, fordi en Digter har mangler en Stavelse i et Vers.

Men i den attende Strophe har Hr. Brun neppe forstaaet enten Originalen eller sin egen Over-

Oversættelse, hvilket er en stor Grad videre. Til-lad mig, Hr. Tilskuer! ogsaa at spørge Dem, om De forstaaer, hvad disse to Linier vil sige:

Om Feil af Kaasen end jeg tog,
I Svulningen af Viljens Bølge.

Intet er lettere end at oversætte saaledes: I Originalen staaer:

Blef jag fran deres Kosa förd
Med Svallningen af Villans Bölja.

Her har vi, isteden for det skjønneste Poetiske Udtryk, faaet det meest gediegne Nonsens, som man kan forestille sig. Svulningen er ikke Dansk, og bliver det vel neppe. Det Svenske Ord Svallning betyder Søegang; og Villan er ikke paa Dansk Villien, men Vildfarelsen, Forvildelsen, error. Meningen bliver altsaa denne: Blev jeg end ført bort fra Sandhedens, Friehedens og Dydens Kurs — eller Kaas, ifald det Ord har Hævd — ved min Ungdoms Forvildelser, der skyllede mig med sig, ligesom Bølgerne i en Søegang o. s. v. At heri er sund Sands og poetisk Skjønhed, føler man sikkert uden min Anmærkning; men ved Hr Bruns Oversættelse smiler den, der vil tænke, ved hvad han læser; kuns den, der ikke tænker, har maaskee studset ved disse Linier, og troet, at deri laae en dyb Viisdom begravet.

Jeg

Jeg er vant til at see mine Hensigter misforstaaede. Mueligen vil ogsaa denne Skjebne hænde mig ved denne Lejlighed. Jeg kommer til at finde mig deri. De, Hr. Tilskuer! ville dog vel ikke misforstaae mig. De vil dog vel lade mig vederfares den Ret, at troe, at jeg ikke skrev disse Linier, for at forvolde Hr. Brun Ubehageligheder, men for at befrie ham derfra, i det jeg advarer ham om at anvende større Flid paa sine følgende Oversættelser; og vel at vogte sig for at troe en Oversættelse af det Svenske at være en let Sag, fordi den ved første Øjekast seer saaledes ud, og fordi Skjebnen gav ham mere end almindelige Naturgaver. Erfarenheden maae have lært ham, at han har Fiender, der ønske at gjøre ham til et Non Ens, saavel i Litteraturen, som i det borgerlige. Han tage sig nøje i Agt for at give dem, ved sin Skjødesløshed og Hastarbejder, Vaaben i Hænderne, dem de ikke ville undlade at bruge. Han anvende derimod Flid og Fiil, da vil jeg, saavelsom hans øvrige Landsmænd — selv maaskee tilsidst hans Fiender — glæde sig ved at see ham forplante Svenske Mesterværker paa Dansk Grund.

Endnu kunne maaskee een eller anden falde paa at spørge, med hvad Ret jeg, der i det egentlige Poesie intet har frembragt, kriticerer Hr. Brun? Det er Menneskets uafhændelige Ret, at sige sin Mening, om hvad han vil og finder fornødent. Er hans Mening urigtig, bliver Skammen og Skaden hans egen. Men sæt endog, at en Skoe-

mager

mager opdagede en virkelig Feil i et Digt, burde da Digteren foragte Anmærkningen, fordi den kom fra en Skoemager? Moliere læste sine Comoedier for sin Huusholderske, og naar hun loe, var han vis paa, at han havde truffet Naturen og Sandheden. Skulle da ikke jeg torde sige min Mening i et Fag, der ikke er mit? Og kan man ikke meget rigtig bedømme et Arbejde, fordi man ikke tør vove paa at gjøre det efter? Er det ikke saa, da Gud hjelpe alle vores Kritici! Jeg igjentager, hvad jeg saa ofte har sagt: Jeg kan ingen Paastand gjøre paa at være Poet; men derimod frasiger jeg mig ikke Følelse for poetiske Skjønheder eller Ret til at bedømme Poeter. Jeg føler, at Hr. Bruun har Anlæg til at blive en fortræffelig Poet; men jeg raader ham til at ansee det for vanskeligere at naae dette Navn, end han hidindtil har troet.

P. A. Heiberg.

Nekrologie.

Iris og Hebe pleje at lade vinde Cypresser om hedenvandrede Lærdes Urner. Den beskedne Forfatter, i hvis Haand de betroede Krandsen, og som med stille Upartiskhed ydede den, hvor Retfærdighed bød det, er, til nærværende Maanedsskrivts Tab, ved Legemssvaghed hindret fra at kunne henskue paa de sidst Hensovedes Bautastene, og

med-

meddele os, hvad hans Øje ellers vilde opdage, og hans Hjerte føle. Det være derfor Undertegnede tilladt, efter Udgiverens venskabelige Anmodning, korteligen at anmælde de nordiske Musers nyeste Tab, og derved at bidrage til Aargangens Fuldstændighed! Har jeg end ingen Cypres-Krands at henlægge paa de Fuldendtes Gravhøje, er det kun en ringe Markblomst, jeg kan ofre deres Maner, saa haaber jeg dog, min ringe Markblomst skal tækkes disse, fordi jeg villigen yder — hvad jeg ejer.

* * *

Den 26 April døde paa Birke ved Christiania Sorenskriveren i Solørs Fogderi, Hans Schiermann. Han var ikke fremmed i de skjønne Videnskaber; og om end hans Arbejder just ikke tør hensættes blandt vore classiske Digteres, finge dog nogle af dem Plads i Forsøg til skjønne og nyttige Videnskaber. Hvad han har udgivet enkelt, er: Prodromus Pathologiae psychologicae, Havn. 1756. 8. — Rygtets Tempel, oversat efter Pope. — Poesie for Poeter og Kunstdommere, Kbh. 1762. 8. — Nogle Stykker af de danske Kongers Historie paa Vers, udgivne af Frydensberg, Kbh. 1763. 4. I ovennævnte Samlinger af Selskabet til de skjønne Videnskabers Forfremmelse findes af ham: En metrisk Oversættelse af Voltaires Sørgespil Merope, deslige af Popes Forsøg om Critiken, og endeligen

nogle

nogle Tanker ved Kong Frederik V Liig. Disse hans poetiske Udarbejdninger bære endnu det Præg, som vore fleste Vers havde, inden Stenersens, Tullins og Ewalds Indflydelse paa Sprog og Versification blev almindelig, og gjorde Epoche i vor skjønne Literatur.

* * *

Den 3 Juli mistede Trondhjem Doct. Med. Henrik Tonning, Medlem af det kongelige norske Videnskabers-Selskab. Blandt hans Skrivter udmærker sig: Norsk medicinsk og oekonomisk Flora, Kbh. 1773. 4. første Deel. Af dette Verk, der skal vidne om ualmindelig Flid, menes den anden Deel for længe siden at være færdig i Haandskrivt.

* * *

Den 17 Julii døde Politiemesteren i Christiania, Cancellieraad Andreas Bull, Medlem af Videnskabernes Selskab i Trondhjem, og af det nordiske Selskab i London. Han gik heden i Manddommens fejreste Aar, yndet og hædret, medens han levede, redeligen begrædt, da han døde. Hans Lune og Godmodighed gjorde ham kjær for Alle, som kjendte ham; hans Talenter og Videnskaber erhvervede ham Navn iblandt vore gode Digtere og gode oekonomiske Skribentere. Han har og Fortjeneste som Medstifter af det norske topographiske Selskab. Hans mig bekjendte Skrivterere: Undersøgelse om en Forbedring i det norske

Skov-

Skovvæsen, Kbh. 1780. 8. — Dovrefjeld med omliggende Egne, sammesteds 1784. 8. — Oekonomiske Tanker om Fabrikvæsenet og Vareproducters Forarbeidelse i Landet, sammest. 1786. 8. — Landlivet, en Sang, sammest. 1787. 8 — I de Skrivter, som udgives af det nordiske Selskab i London, findes af ham et Stykke om Kjærlighed til Fædrenelandet; og i den topographiske Journal for Norge læses af ham: Udsigten fra Egebjerg ved Christania, en Sang. — Local-Underretning om Christiania's Stads Haandverker og Fabriker. — Om Fjelddyrkningen til Menneskenes Føde og Ophold ved Fæavl.

*
* *

Den 4 August døde Skalholts lærde Biskop Hans Finnesen. Hans Skrivter, som ere aldeles udenfor nærværende Anmælders Synskreds, have alle Hensyn paa Islands literaire og oekonomiske Tarv. Til hans Roes være det Nok, her at gjemme Livius-Suhms Vidnesbyrd.

H. S. E.
JOHANNES FINNAEUS
Episcopus Scalholtensis
Dignissimus
Magni Patris
Magnus Filius
Vir
Pietate Eruditione
Justitia Fide Vigilantia

Nulli

Nulli Secundus
Non Solum
Islandiae
Immo Septentrionis
Ornamentum.
Integerrimo Amico
Moestus
Posuit
P. F. Suhm.

* * *

Den 5 Oct. døde Quarteer-Commissair Thomas Balle. Han har 1760 og 1761 udgivet to Bind oekonomiske Tanker om Island; hans øvrige Skrivter forekomme mig ikke betydelige.

* * *

Den 7 November døde Professor Christian Gotthold Seydlitz i Odense. Han var Professor hebraeae lingvae og Lector Theologiae ved det derværende Gymnasium og Professor designatus Logic. et Metaph. ved Kjøbenhavns Universitet. Han har skrevet en heel Hob Taler og Programmer, endeel Afhandlinger i det ugentlige Tillæg til Adresse-Contoirets Efterretninger 1767, og Recensioner i Danmarks literariske Progresser. Han har og været Medarbejder i Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften

 und

und Künste in Dännemarck. Han var en særdeles retskaffen og blid Mand, og almindeligen elsket.

* * *

Den 16 November tabte Dyden en ivrig Tilbeder, Sandhed og Oplysning en varm Tolk i Doct. Med. Rudolph Buchhave. Han Værd, som Læge, er bekjendt: beføjede Dommere regnede ham iblandt vore lærdeste og tænksomste Læger, ligesom Armoden erkjendte i ham den uegennyttigste Hjelper. Overalt var Tjenstagtigsted et Hovedtræk i hans Character, og fleer, end een Gang, bødede han selv som Offer for sin Retskaffenhed og Hjelpelyst. Han var en svoren og højrostet Fiende af Hykleri og Fordom: derfor miskjendtes han ofte, men lod sig ikke derved bortkyse fra det, som han ansaae for den gode Sag. Foruden nogle Disputatser, og Grunden til Plantelæren, Sorøe 1768. 8. har han skrevet den bekjendte Afhandling i Nellikeroden, der voldte megen Sensation, og gav Anledning til en Fejde. Han har bedømt mange medicinske Skrivter i de berlingske lærde Efterretninger, og nu tilsidst udgivet det politiske og physiske Magazin, hvilket saa umiskjendeligen har bidraget til Oplysnings og Sandheds Udbredelse.

* * *

Den 19 November døde Etatsraad og Postdirecteur Thorkild Fjeldsted, en Mand af stort Genie og mange Kundskaber, især i den islandske

Literatur. Af ham har man et Priisskrivt om en ny Handels Indretning i Island. Hr. Kammerherre Suhm har ogsaa i Henseende til ham gjort Anmælderens Vidnesbyrd overflødigt ved følgende Lapidar-Skrivt.

H. S. E.
THORCHILLUS FJELSTED
Vir
Magni Ingenii
Multifariae Eruditionis
Memoriae Singularis
Industriae Non Contemnendae
Pauperum Opitulator
Rusticorum Defensor.
Amico Optimo
Posuit
P. E. Suhm,

* * *

Den 26 November døde Hans Vilhelm Riber, Lærer ved det kongelige Skoleholder-Seminarium paa Blaagaard. Det skulde være formasteligt, om jeg vilde vidtløftigen omtale hans Værd, efterat en Balle, en Rahbek, en Høegh Guldberg med gavmilde Hænder have krandset hans Urne. Kun være det mig uformeent, at hidsætte, hvad jeg ved eget nøje Bekjendskab fandt i denne for tidligt bortvandrede Ædle. Han havde

et lyst, godt Hoved, og et varmt Hjerte. Han var ualmindeligt nøjsom, aldeles tilfreds med sin Skjebne, overbærende og undskyldende, ubeskriveligen elskelig og elsket. Som Digter havde han mere Correcthed, end Indbildningskraft, mere Følelse, end Dybsindighed. Han var stærk i det danske Sprog, og oversatte mesterligt. Som Mand i Omgang var han blid og munter, sig selv altid ganske liig; han vidste en talløs Mængde Anekdoter, fortalte dem gjerne og vel, og fik Alle til at lee, endskjønt han loe hjerteligt selv. Hans lærde Arbejder bestaae meest i Oversættelser og i venskabelig Critik og Rettelse, hvormed han har gaaet Mange tilhaande. Han var en Tid Redacteur for de berlingske lærde Efterretninger; han udgav de fire Samlinger af Poesier, som for nogle Aar siden udkom fra Schultz's Bogtrykkeri; han leverede mange Bidrag til Minerva og den danske Tilskuer, Nytaarsgave for Damer, og flere periodiske Verker. Han var og en saare flittig Medarbejder i Psalmebog Commissionen, og holdt uden Betaling practiske Forelæsninger over Modersmaalet i Efterslægt-Selskabets Skole. Som Embedsmand var han iwrig i sit Kald, duelig, særdeles fattelig og kjærlig: hans Lærlinges Kummer er hans bedste Lovtale. Fred over den Frommes Aske!

Haste.

Lite-

Literatur.

141. Emil: eller om Opdragelsen af J. J. Rousseau, Borger i Genf. Første Deel. Oversat af Fransk, og udgiven med Tydsklands Opdragelses-Revisoreres, og endeel danske oplysende, bestemmende og rettende Anmærkninger. Sanabilibus ægrotamus malis, ipsaq; nos in rectum genitos natura, si emendari velimus, adjuvat. Sen. de ira L. II. c. 13. Hos Popp. 8. 326. S.

Den gode gamle Paulus var en snild Mand, og har efterladt os mangt et godt Raad.

Naar han f. Ex. siger: prøver alt, og beholder det Gode, saa farer man ikke ilde, ved at efterkomme hans Villie; men især har denne Regel Sted qvo ad Opdragelsesvæsenet. Vor Herre veed, at der i lang Tid har vanket en klækkelig Mængde Skrifter i dette Fag; mange fortrinlige, mange gode, mange middelmaadige, mange slette. — At Rousseau bør regnes til det første Slags, derom er vel ingen Tvivl, han betragtede Naturen og dens Gang med megen Agtpaagivenhed og Opmærksomhed, han dannede sig et herligt Ideal, og i det skjønneste Sprog meddeelte han os sine Følelser. — Ja her er Emil Grundskriftet; men deraf følger ikke, at det ikke paa mange Steder kan trænge til nøjere Bestemmelser. Saare godt er det derfor, at vi nu, ikke blot kan læse Emil paa dansk, men at her ogsaa er sørget for, at træffende Anmærkninger, af lyse Hoveder ere tilføjede.

Saaledes fremtræde her, Trapp, Stuve, Resewitz, Heusinger, Campe, Ehlers, Villaume og Oversætteren.

142. Forsøg til en historisk Udsigt over Redningsanstalterne for Druknede, og Underretning om de bedste Midler, ved hvilke de igjen kunne bringes til Live; af J. D. Herholdt og C. G. Rafn. Med Kobber hos Tikiob.

Man seer her tvende indsigtsfulde Mænd række hinanden Haanden i den ædle Hensigt at bidrage deres Skierv til de Druknedes Redning; og, sandeligen, deres Skjerv er ikke liden. Efter at have givet en Udsigt over Redningsanstalternes Fremgang, især i de senere Tider, fremsættes de fordeelagtigste Indretninger og beqvemmeste Midler til de Druknedes Redning. Vi ønske, at Forfatternes hæderfulde Bestræbelser maa blive kronede med almindelig Deeltagelse i samme, og underskrive aandske det, som i denne Anledning er sagt af Hr Doctor O. Wolff i Journal for Politik og Menneskekundskab for Novbr. d. A.

143. Anviisning til en fiin og anstændig Levemaade, Bekjendtskab med Verden, og den for unge Mennesker fornødne Levnets-Philosophie. — Tilegnet alle veloptragne Mennesker af begge Kjøn. Hos Liunge. 8. 396 S.

Den unævnte Forfatter har øst af gode Kilder, Rousseau, Chesterfjeld, D. Truslev, Gracian, Beveken, Knigge, Zimmermann, Campe, Fjelding, Wieland, Meiners har været hans Medhjelpere. Sandeligen, hele agtværdige Commissarier i denne vigtige Commissjon! og intet Under, at Resultatet er blevet saare ypperligt, helst Sekretairen i Commissjonen, sees at være en Mand af Smag, og ogsaa at have havt sit Votum, saa han ikke blot har ført Pennen. Da vi ansee denne Bog, for at kunne

kunne stifte megen Nytte, saa være det os tilladt, her at uddrage enkelte Steder af samme.

Den har 4re Hoved Afdelinger &c. I. Bekjendtskab og Omgang med Verden, II. Nydelse af Livet, III. Venskab og Kjerlighed, og IV. Levemaade og Livets Nydelse, udelukkende for det smukke Kjøn. Under den første Afdeling gjennemgaaes a) Beskedenhed, Ubeskedenhed og Frygtsomhed; „at være vittig, er en meget vigtig Gave for et Menneske af god Levemaade, men at gjøre Brug deraf uden yderste Varsomhed, er saa stor en Lyde, at det var bedre, man ikke besad denne Gave". — „Nysgjerrighed røber en yderlig stor Ubeskedenhed; thi man kan ikke have Lejlighed til at yttre Nysgjerrighed, uden tillige at yttre Lyst til at aftvinge andre deres Erklæringer, som de ikke ere for at meddele." — b) Sandruehed og Løgnagtighed. „En taabelig Fejghed, f. Ex., naar man ikke tør see den i Øinene, man nødes til at bekjende en Skrøbelighed for, bevæger mange til at lyve." — c) Høflighed, Uhøflighed. „Stive Grunde for hvad man siger, ere det (det smukke Kjøn) ufordragelige, de lade sig hellere overbevise ved en lykkelig Vending, et got Indfald." — d) Anstændighed og Uanstændighed. „Man behøver blot, at see et Menneske sidde paa en Stoel, for at opdage om han (det) besidder Levemaade." — e) Reenfærdighed og Ureenfærdighed. „Skjødesløshed i Henseende til Paaklædning, rejser sig enten fra Dovenskab, Ligegyldighed eller Indbildninger. f) Paaklædning. g) Høflighedes Opmærksomhed. „Bestaaer i at give Agt paa ethvert Ønske hos de Personer, hvis Yndest man attraaer at erhverve sig." h) Uanstændighed i Talen. Minerne, Laderne og Bevægelserne give ogsaa en Taler Ynde; — men vor egen Følelse er det dog som spiller den vigtigste Rolle; et Menneske uden Følelse bliver affecteret. —

„Et slet Sprog vidner om Mangel paa Opdragelse og Forstand." i) Gratulatjon og Condolatjon. „Anstanden og Udtrykkene, man betjener sig af ved saadan Lejlighed, maae Følelsen bestemme." k) Komplimenter. l) Levemaade. „For at besidde en god Levemaade, maae man have sund Forstand og Erfaringer." — Høflighed er Levemaadens vigtigste Organ, men den udarter ved Smiger paa den ene, ved raa Oprigtighed og Sandhed paa den anden Side til Misbrug; baade Smiger og plump Oprigtighed er den ufordragelig." — m) Anstændigheds Regler. „Skogger Latter, er et sikkert Kjendetegn paa et Menneske uden Opdragelse og med liden Fornuft." — „Det er en stor Fejl at lee selv, naar man siger eller fortæller noget; thi man erklærer derved, at man føler, man har gjort sine Ting got." — „Det er yderlig utilladeligt, at gjøre sig vittig paa andres Bekostning." — „Det er uforsigtig, at tale fremmede Sprog, naar man er i Selskab med nogen, som ikke forstaaer det; thi det røber enten, at man ikke har Tillid nok til dem, til at betroe dem, hvad man siger, eller og, det som værre er, at man taler noget om dem, som de ikke maae høre." — „Dem det er magtpaaliggende stedse at føre Ordet, lider man aldrig, og man har Føie dertil." „Det Menneske, der stedse har Hastværk, røber, at han ikke besidder synderlig Duelighed." — „Alle Ydmygelser ere utaalelige." — „Naar man modtager en Indbydelse, saa forpligter man sig til, at vise dem, man kommer i Selskab med, al den Artighed man formaaer at vise, at rette sig efter deres Svagheder, at tage Deel i deres Fornøjelser." Affectatjon har almindeligen sin Oprindelse fra Forstands Svaghed; ved Forfængelighed, naar den er forenet med liden Forstand, og nogen Undseelse, bliver Mennesket tvunget.

m)

m) Opførsel imod Folk af Stand. n) Bekjendtskab med Verden. „Den, der ikke kan høre ubehagelige Ting, uden synligen at ytre Vrede, Alvorlighed eller Misfornøjelse, der ikke kan høre behagelige Ting, uden at ytre sin Glæde derover, at lade sit Oie tindre derved, over den har ethvert listigt Menneske Herredømme." — Forfængelighed besidde alle Mennesker. Dog besidder nogle mere og nogle mindre deraf, og især er den største Deel falden i Kjønnets Lod. Smiger og Roes ynde Fruentimmerne uendeligen — „Man maae vogte sig for dem, der efter et kort Bekjendtskab, strax tilbyde os deres Venskab." — „Vi have ingen Skade af, at være Venner paa Skrømt med farlige Mennesker." — Denne hele Under Afdeling indeholder mange praktisk nyttige Sætninger. o) Bonton. „Selskabstonen er let, flydende, frie for alt, hvad der er vanskeligt eller besværligt." Den man taler med antages, at være underrettet, ikkun enkelte Punkter udvikles. — p) Valg af Selskab. „Familiekredse ere blant de mindre Selskaber de mindst farlige Sammenkomststæder for unge Mennesker. — q) Fortroelighed og Hengivenhed. „Den, man anseer for at være sin Overmand, koster det megen Møje at betroe sig til". — „Det Menneske er meest yndet og elsket, der veed at gjøre sit Selskab lærerigt for os, uden at antage nogen Skolemestermine."

II. Nydelse af Livet. Den Kunst at nyde Livet forudsætter, 1) alvorlig Villie og Forsæt at nyde, 2) vaagen Opmærksomhed paa alt det Gode, vi have i vor Magt, 3) Opmerksomhed paa de smaa Fordele, der gives til Fornøjelse, 4) vi maae ikke ligegyldig betragte det Gode, vi have i vor Magt, 5) man maae ikke søge al Nydelse paa een Gang, ikke nyde til Overflod. — a) Fordærvelig og farlig Nydelse. Overdaadighedens Virkninger fremsættes meget rigtigen,

tigen, ligesom og Fordelene af at have faa Fornødenheder. Hvad der siges om Yppigheden er lærerig. Yppigheden opvækker i Begyndelsen Smagen, men siden sløver den samme efterhaanden; den opfinder i Begyndelsen mange Slags Forlystelser, men besværligjør kort efter Nydelsen af samme; Yppigheden fornedrer Mennesket, thi at behandle Smaating med den største Alvorlighed, at gjøre ligegyldige Biting til en Hovedsag, det sømmer sig ikke for Mænd. Yppighed gjør uskikket til at frembringe store og ædle Handlinger; den drager Mennesket bort fra dets Bestemmelse; Yppighed er ofte forbunden med Uretfærdighed, og forleder dertil &c." b) Virksomhed. „Menneskets Kald har et vidt Omfang. Hvad der skal gjøres, maae gjøres strax, hvad der skal gjøres til Gavns, maae gjøres med Flid, dersom ikke Dagen skal udrives af Livets Bog, som et tomt Blad. c) Læsning. Det gjælder ikke at vi læse meget, men hvad og hvorledes vi læse. „At svømme uafladeligen i andres Tanker, og ikke selv drage nogen Nytte deraf, det er et virkeligt Galskab; man maae ikke læse i Fleng; ikke uden det som er god Føde for Forstanden og Hjertet; man bør ikke forkaste de Romancer, som rigtigen skildre den menneskelige Sjæl, som indeholde sund Levephilosophie &c.

III. Venskab og Kjerlighed. „Det Tillokkende, den Ynde, der findes i sand Venneomgang, kan ikke tilskrives noget andet, end den inderlige Aabenhjertighed, den ene Ven viser mod den anden". — „Kjerligheden nødes til at vige for Venskabet, thi den sandselige Kjerlighed fortærer og ødelægger sig selv ved Nydelsen, og dersom den ikke stiger til Venskab, ikke forvandler sig til Venskab, saa drager den meget snart Mættelse, Lede og Væmmelse efter sig." — „Venskabet har Gjenstande for sine Glæder, som stedse frembringe mere og mere Fuldkommenhed i Glæderne." —

„Be=

„Bebrejdelser ere ilde anvendte hos den der er ulykkelig — „For at kunne tale frimodigen til vore Venner, maae vi selv besidde en gandske ubesmittet Charakter, man maae ikke formane med Bitterhed. — „Vi elske blot de Gjenstande, som enten paa den nærværende Tid umiddelbar gjøre os Fornøjelse, eller som i det mindste forhen have gjort os Fornøjelse; men vi elske ikke de Gjenstande, som blot ere os nyttige." — Vi ere forelskede, naar vi føle Smerte ved en Piges Fraværelse; naar vore øvrige Lidenskaber begynde at blive matte, naar vi blive koldere for vore Venner og finde mindre Fornøjelse i deres Omgang end tilforn; naar vi ikke kan høre Pigens Navn nævne, uden at Brystet hæves af et Længsels Suk rc." — „Det er forunderligt, at Kjerlighed frembringer hos Mandfolkene en Frygtsomhed, der udgjør en besynderlig Contrast, naar man henseer til den Dristighed, der ellers er dem egen. — „Den, der tragter efter at gjøre sig indtagende for en anden, er utroe." — „Det er Hjertet, der har Skyld i, at man er bestandig, men troe, kan man ikkun være af Pligt og efter Grundsætninger. — „En brændende Kjerlighed er næsten stedse en skarp Spore for Mistænkeligheden, thi den Føielse, der opvækker den Mistænkeliges Begjerligheder, der forestille den han elsker som skjøn i hans Indbildningskraft, den bringer ham ogsaa paa de Tanker, at hun opvækker samme Lidenskab hos alle andre. — Om Forlovede og nygifte Folk siges: „Det er en slet Tidsfordriv at see et Par Mennesker uophørligen at betragte hinanden, at hviske til hinanden, at føre Øjensprog med hinanden, at trykke hinanden i Hænderne, at kysse hinanden, thi det er tilhobe Ting, som man har seet tusinde Gange, og som det ene Menneske foretager sig paa samme Maade, som det andet." —

IV. Levemaade og Livets Nydelse, udelukkende for det smukke Kjøn. Under denne, Bogens sidste Hoved-Afdeling, tages især i Betragtning: a) Sædelighed. — „Det er en Umulighed at fatte gode Tanker om det Fruentimmers Dyd, der tillader sig, at sige nogen tvetydig Vittighed, særdeles i stort Selskab. — Den fornuftige Beskedne har en egen Højhed, som især sømmer sig for det smukke Kjøn." — b) Almindelige Anstændigheds- og Klogskabs Regler for Fruentimmere. c) Fortroelighed og Venskab. „Fruentimmerne elske i Almindelighed heftigere end Mandfolkene; den de elske, formaae de ogsaa at bære det heftigste Venskab for." — d) Kjerlighed. „Den sande Kjerlighed medfører, at en Mandsperson i sin Adferd mod det Fruentimmer, han elsker, ikke allene viser sig overmaade ærbødig, men ogsaa overmaade frygtsom og tilbageholden". — „Den qvindelige Kjerlighed er aldrig mere ædel og ophøjet, viser sig aldrig udtrykkeligere som Sagtmodighedens og Menneskekjerlighedens himmelske Billede, er aldrig mere beundringsværdig, end naar den tilgiver, naar den udpresser Glædestaarer ved en troeløs Elskers Omvendelse." — e) Raad for Koner, som ere besværede med mistænkelige Mænd.

Efter saaledes, deels at have givet en Udsigt over Planen i nærværende Bog, og deels at have uddraget nogle enkelte i vore Øjne skjønne og paa Natur og Sandhed grundede Steder, troe vi, at have gotgjort at unge Mennesker ikke vil fortryde et nøjere Bekjentskab med denne nyttige Anviisning.

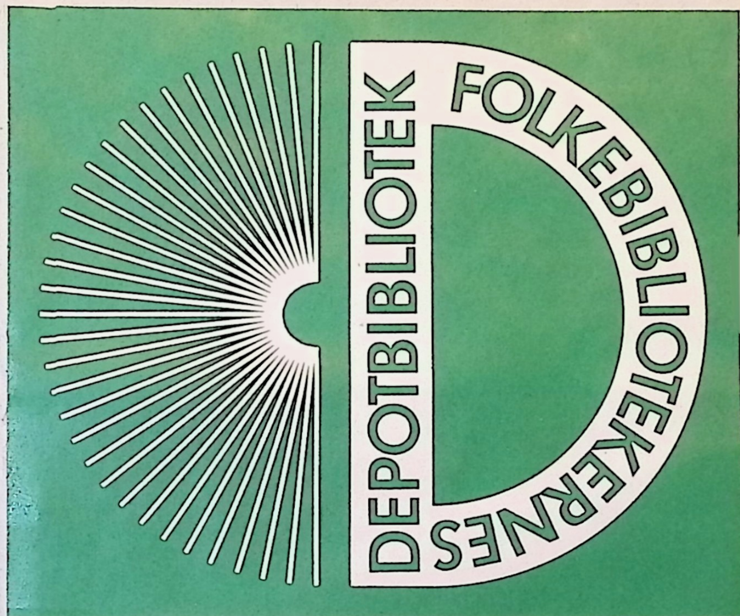
Trykfeil.

I Digtet Omar og Fatme, første Sang, som findes i forrige Hefte, ombedes Læseren at rette følgende Feil. Side 147, Linie 5 og 6 skal læses:

Thi hun af Schirvans Hersker fød,
Og han en Søn af Irans Byder,

Og i Anmærkningen samme Side: Iran og Schirvan.

Re-

DEPOTBIBLIOTEK
FOLKEBIBLIOTEKERNES